



**T. C.  
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI  
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**DİNİ GRUPLARDA ADANMA:  
MEŞVERET CEMAATİNDE  
“VAKIFLIK”**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Ahmet Selim DEMİRYÜREK**

**BURSA 2017**



**T. C.**  
**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**  
**DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**DİNİ GRUPLARDA ADANMA:**  
**MEŞVERET CEMAATİNDE**  
**“VAKIFLIK”**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Ahmet Selim DEMİRYÜREK**

**Danışman:**

**Prof. Dr. Abdurrahman KURT**

**BURSA 2017**

## TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

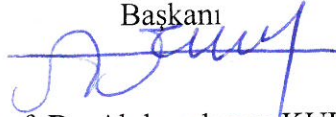
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda, 701421021 numaralı Ahmet Selim DEMİRYÜREK'in hazırladığı "Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaati Örneği" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 22.06.2017 günü 14:00/16:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı



Prof. Dr. Abdurrahman KURT

Uludağ Üniversitesi

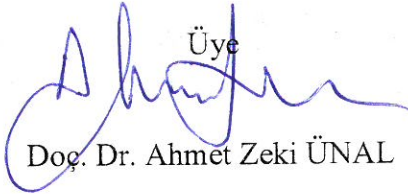
Üye



Prof. Dr. Vejdi BİLGİN

Tarih: 22.06.2017

Üye



Doç. Dr. Ahmet Zeki ÜNAL

# YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:

Tez Başlığı: "Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde 'Vakıflık' "Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 163 sayfalık kısmına ilişkin, tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16.01.2017

Adı Soyadı: Ahmet Selim DEMİRYÜREK

Öğrenci No: 701421021

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Din Sosyolojisi Yüksek Lisans

Statüsü:  Y.Lisans  Doktora

**Danışman**

Prof. Dr. Abdurrahman KURT



## YEMİN METNİ

Yüksek Lisansolarak sunduğum “Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde ‘Vakıflık’” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

<b>AdıSoyadı:</b>	Ahmet Selim DEMİRYÜREK
<b>ÖğrenciNo:</b>	701421021
<b>Anabilim Dalı:</b>	Felsefe ve Din Bilimleri
<b>Programı:</b>	Din Sosyoloji Yüksek Lisans
<b>Statüsü:</b>	<input checked="" type="checkbox"/> Y.Lisans <input type="checkbox"/> Doktora



## ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Ahmet Selim DEMİRYÜREK  
Üniversite : Uludağ Üniversitesi  
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü  
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri  
Bilim Dalı : Din Sosyolojisi  
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi  
Sayfa Sayısı : xix+154  
Mezuniyet Tarihi : .... / .... / 2017  
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Abdurrahman KURT

### **Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde “Vakıflık”**

Yaşadığı dönemde büyük sosyal değişimleri müşahede eden Said Nursi Cumhuriyetin kurulmasını müteakip siyasetten ve sosyal hayattan yüz çevirerek hayatını “iman hakikatleri”ne adadığını ifade etmiş ve *Risale-i Nur* adını verdiği eseri üzerinden Nur hareketini başlatmıştır.

Nursi'nin vefatından sonra hareketin en önemli kollarından Meşveret grubu ise başta Nursi'den ve onun bazı öğrencilerinden öykünerek adanmayı kurumsal bir karaktere büründürmüştür. Başka bir ifadeyle hayatını Risale-i Nur hizmetine adama (vakf-ı hayat), Nursi'nin vefatından sonra Meşveret grubunda geleneksel hale gelmiş, “vakıf”, ismini alan bir kısım dini grup üyeleri, evliliği geçici ya da sürekli olarak askıya alarak hayatlarını “iman hizmeti”ne adanmışlardır.

“Vakıflık müessesesi” adındaki bu kurumsal yapı, bu gün Nur cemaatinin Meşveret grubunda hala işlerliliğini sürdürmeye devam etmektedir. Çalışmanın konusu Meşveret grubunda günümüzde de devam eden bu adanma olgusunu incelemek ve bu olgunun genel niteliklerini ortaya koymaktır.

### **Anahtar Kelimeler:**

Adanma, Dini Grup, Bekârlık, “Vakıf”.

## ABSTRACT

Name and Surname : Ahmet Selim DEMİRYÜREK  
University : Uludağ University  
Institution : Social Science Institution  
Field : Study of Religion and Philosophy  
Branch : Sociology of Religion  
Degree Awarded : Master  
Page Number : xix+154.....  
Degree Date : .... / .... / 2017  
Supervisor : Professor, Abdurrahman KURT

### **Devotion in Religious Groups: Devotion in Meşveret Group**

Said Nursi who observed big social changes in his entire lifetime, broke off relations with the politics and the social life following being established the Republic and devoted his life to “faith truths” and then he started the Nur Movement through his work *Risale-i Nur*.

Meşveret group which is one of the most important representative of the movement has made the devoting an institution character by being influenced from Nursi and some of his supporters after the death of Nursi. In other words devoting life to *Risale-i Nur* service (vakf-ı hayat) has become a tradition and some of the religious members called “vakıf” devoted their lives by suspending marriage temporarily or permanently.

This organizational structure called “the institution of devotion” continues its operability in the Meşveret group. The subject of this study is to analyze this devoting fact continues in Meşveret group in our day and reveal the essential characteristics of this fact.

### **Keywords:**

Devotion, Dini Grup, Celibacy, “Vakıf”.

## ÖNSÖZ

Dini grup ve cemaatler, özellikle 15 Temmuz 2016 hain darbe girişimiyle birlikte ülkemizde daha çok tartışılmaya ve konuşulmaya başlayan güncel bir vakıa olarak karşımızda durmaktadır. FETÖ'nün gerçekleştirdiği 15 Temmuz hain askeri darbe girişimi, bugüne dek faaliyetlerini devam ettiren dini grup, cemaat ve tarikat yapılarının meşruiyetini ciddi biçimde ülke gündemine sokmuştur. Bu minvalde dini grupların ülkemizdeki faaliyet gösterdikleri alanlar ve kullandıkları mali kaynaklar, “islam inancını yayma, topluma manevi ve ahlaki bilgiler aşılama” gibi hedeflerinin dışında kamusal alanda sosyal, kültürel, ekonomik ve ticari var olma biçimleri, en çok tartışmaya açılan konulardandır.<sup>1</sup>

Türkiye'nin toplumsal yapısının kendine özgü sosyal değişme dinamikleri içinde ortaya çıkan ve pek çok faktörün etkisi ile çok boyutlu görünüm kazanan dini grup ve tarikat yapıları, günümüzde hem kendi içlerinde hem de kamusal alanda kendilerine özgü görüngü ve ifade biçimleri ile faaliyetlerini etkin bir şekilde devam ettirmektedir.<sup>2</sup>

Ülkemizdeki dini grupların fikri ve teorik alt yapısına dair pek çok bilimsel çalışma yapılmışsa da dini grupların sosyolojisine dair nitel ve nicel çalışmaların azlığı ise dikkat çeken bir husustur.

Bu noktada Said Nursi'nin temellerini attığı nurculuğun fikri ve teorik alt yapısına dair oldukça önemli çalışmalar olmasına rağmen hareketin sosyolojisine dair çalışmaların son derece az olduğu söylenebilir. Bu açıdan Meşveret grubunda vakıflık olarak tanımlanan adanma olgusunun ana karakterlerini incelemek Epistemolojisi ve Ontolojisi Nursi'nin Risale-i Nur'la kurduğu temellerin sosyolojine dair bir girişimdir.

---

<sup>1</sup> Mehmet Ali Kirman, “Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Yeni Dini Cemaatler”, Ankara, *Muhafazakar Düşünce*, Yıl 1, Sayı: 2, 2004, ss. 63-71.

<sup>2</sup> Kirman, “Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Yeni Dini Cemaatler”, ss. 63-71.



Ülkemizde faaliyetlerini etkin bir şekilde devam ettiren dini bir grup olarak Meşveret grubunda “vakıflık” olarak tanımlanan bekârlık olgusunu incelemeyi konu edindiğimiz bu çalışma giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde Weber’in bir ideal tip olarak sunduğu, karizma, karizmatik otorite karizmanın rutinleşmesi ve dini otorite tipleri incelenmiş, ikinci bölümde Nur hareketinin lideri Said Nursi’nin vakf-ı hayatı ve vefatından sonra Meşveret grubu ve bir adanma kurumu olarak “vakıflık” kurumu eldeki literatür verileriyle incelenmiş, üçüncü ve son bölümde ise araştırmada elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Bu tezin son halini almasında pek çok insanın emeği söz konusudur. Engin ilmi tecrübesiyle bana yol gösteren, eleştirel, objektif ve ilmi yönlendirmeleri ile hatırı sayılır katkılar sağlayan Saygıdeğer Danışman Hocam Prof. Dr. Abdurrahman KURT’a teşekkürü bir borç bilirim. Tezimi okuyup çok önemli değerlendirmeler ve önerilerde bulunan Hocalarım Prof. Dr. Vejdi BİLGİN ve Doç. Dr. Ahmet Zeki ÜNAL’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez yazma, okuma ve savunma sürecinde değerli önerileri ile katkılarını esirgemeyen Araştırma Görevlisi hocalarım Faruk EVRENK, Fatih ÖZKAN, Üsame BOZKURT, Sümeysa ÜNALAN TURAN, Ekberşah AHMEDİ, Serhat GÜLTAŞ ve Hüseyin HALİL’e teşekkürlerimi arz ederim.

## İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ .....	iii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU .....	iv
ÖZET .....	v
ABSTRACT .....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER .....	ix
KISALTMALAR .....	xii
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU .....	1
II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ .....	2
III. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ .....	2
IV. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	3
V. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI .....	4
VI. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ.....	5
VII. ARAŞTIRMA SÜRECİ VE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR.....	5
VIII. SOSYAL GRUPLAR VE DİNİ GRUPLAR .....	6
IX. DİNİ GRUPLARIN ANALİZİNE İLİŞKİN TEORİLER.....	9
A. KAYNAK MOBİLİZASYONU TEORİSİ.....	9
B. ORGANİZASYONEL ADANMA TEORİSİ.....	10

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### KARİZMA SOSYOLOJİSİ

I. WEBER SOSYOLOJİSİNDE OTORİTE TİPOLOJİSİ .....	12
II. GENEL OLARAK KARİZMATİK OTORİTE.....	14
A. AZİZ PAVLUS'DAN MAX WEBER'E KARİZMA KAVRAMI .....	14
B. KARİZMATİK LİDERİ ORTAYA ÇIKARAN ŞARTLAR .....	17
C. KARİZMATİK OTORİTENİN ORTAYA ÇIKMASI.....	18
D. KARİZMANIN RUTİNLEŞMESİ VE KURUMSALLAŞMASI .....	25
E. DİNİ OTORİTE TİPLERİ .....	28

## İKİNCİ BÖLÜM

### NUR HAREKETİNİN LİDERİ SAİD NURSİ'NİN "VAKF-I HAYATI"

I.	NURSİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM: KRİZ DÖNEMİ .....	36
II.	NURSİ'NİN YAŞADIĞI COĞRAFYADA DİNİ OTORİTE TİPLERİ: ŞEYH, MOLLA VE SEYYİD .....	37
	A. EMİRLİKLER DAĞILMADAN ÖNCE DİNİ OTORİTELER .....	37
	B. EMİRLİKLERİN DAĞILMASINDAN SONRA ŞEYHLERİN ARTAN OTORİTESİ..	39
	C. NAKŞİBENDİ-HALİDİ KOLUNUN YÜKSELİŞİ .....	40
III.	SAİD NURSİ'NİN HAYATI .....	43
	A. ESKİ SAİD DÖNEMİ .....	43
	B. YENİ SAİD DÖNEMİ.....	50
VI.	SAİD NURSİ VE TALEBELERİNİN "VAKF-I HAYATI" .....	57
V.	NURSİ'NİN VE İMAN HİZMETİNE HAYATINI "VAKFEDENLERİN" EVLENMEMESİ	62
VI.	NURSİ'DEN SONRA MEŞVERET GRUBU.....	64

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

I.	ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN NİTELİKLERİ.....	71
	A. KATILIMCILARIN YAŞI .....	71
	B. KATILIMCILARIN CİNSİYETİ .....	72
	C. KATILIMCILARIN ÖĞRENİM DURUMU .....	72
	D. KATILIMCILARIN ÖĞRENİM DURUMUNUN MEZUN OLUNAN FAKÜLTEYE GÖRE DAĞILIMI.....	73
	E. KATILIMCILARIN ANNE VE BABASININ EĞİTİM DURUMLARI.....	74
	E. KATILIMCILARIN AİLELERİNİN EKONOMİK DURUMLARI .....	76
	E. KATILIMCILARIN MEDENİ HALİ .....	77
	F. KATILIMCILARIN DİNİ GRUPLA TANIŞTIKLARI DÖNEM .....	78
	G. KATILIMCILARIN VAKIFLIK YAPTIKLARI SÜRE.....	79
	H. KATILIMCILARIN KALDIKLARI DERSHANELERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI	80
II.	DİNİ GRUPTA BİR STATÜ GÖSTERGESİ: "VAKIF ABİ" .....	81
III.	VAKIFLIĞA GİDEN YOL .....	84
	A. VAKIFLIKTA RİSALE-İ NUR'UN ETKİSİ.....	84
	B. VAKIF OLMA SÜRECİNDE KURUMSAL YAPILAR: VAKIFLIK VE DERSANE ..	88
IV.	KRİZ DÖNEMİNDE "İMANI KURTARMAK" .....	94
V.	VAKIFLARIN FAALİYET ALANLARI .....	96
VI.	VAKIFLARIN POPÜLER KÜLTÜR UNSURLARINA KARŞI TUTUM VE DAVRANIŞLARI.....	99

VII. VAKIFLIĞI DİNİ AÇIDAN MEŞRULAŞTIRMA VE EVLİLİK KURUMUNA BAKIŞ ..... 105	105
VIII. VAKIF OLMAYA AİLE VE YAKIN ÇEVRENİN TEPKİSİ ..... 113	113
IX. VAKIFLARA VERİLEN “TAYİN BEDELİ” ÜCRETİ VE VAKIF SAYILARI ..... 117	117
XI. VAKIFLIK KURUMUNA ELEŞTİRİLERE BAKIŞ ..... 121	121
XII. “VAKIFLIKTAN ÇIKMA” ..... 123	123
<b>SONUÇ..... 129</b>	<b>129</b>
<b>BİBLİYOĞRAFYA ..... 133</b>	<b>133</b>
<b>EKLER..... 141</b>	<b>141</b>

## KISALTMALAR

- B. : Basım  
bkz. : Bakınız  
C. : Cilt  
Çev. : Çeviren  
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi  
Ed. : Editör  
İİBF : İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi  
s. : Sayfa  
ss. : Sayfa aralığı  
trans. : Translated by  
ö. : Ölüm tarihi  
vol. : Volume  
YDH : Yeni Dini Hareketler

## TABLolar DİZİNİ

Tablo 1:	Katılımcıların Yaşı _____	71
Tablo 2 :	Katılımcıların Öğrenim Durumu _____	72
Tablo 3 :	Katılımcıların Mezun Olduğu Fakülteye Göre Dağılımı _____	73
Tablo 4 :	Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumu _____	74
Tablo 5 :	Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumu _____	75
Tablo 6 :	Katılımcıların Ailelerinin Ekonomik Durumu _____	76
Tablo 7 :	Katılımcıların Medeni Hali _____	77
Tablo 8 :	Katılımcıların Dini Grupla Tanıştıkları Dönem _____	78
Tablo 9 :	Katılımcıların Vakıflık Yaptıkları Süre _____	79
Tablo 10 :	Katılımcıların Kaldıkları “Dershane”lerin İllere Göre Dağılımı _____	80
Tablo 11 :	Dershane Üyeleri _____	83

## GİRİŞ

### I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Said Nursi, yaşadığı dönemde büyük sosyal değişmelere şahit olmuş bir din âlimidir. Modernleşme hareketlerinin Osmanlı'nın çöküşüne ve Cumhuriyetin kuruluşuna yol açtığı önemli dönemleri bizzat müşahede eden Nursi, medrese eğitimi almış bir molla olarak, Eski Said adını verdiği hayatının ilk döneminde önemli sosyal ve siyasi faaliyetlere müdahil olmuş, döneminin meseleleri üzerine kafa yormuştur.

Cumhuriyetin kurulmasına müteakip ise siyasetten ve sosyal hayattan yüz çevirdiğini ve kendini “iman hakikatleri”ne adanmış olduğunu ifade etmiş ve buna binaen Risale-i Nur adlı eserini telif etmeye başlamıştır. Nursi'nin dini bir lider olarak hayatını “iman hakikatleri”ne “vakfetmesi” ve bu doğrultuda temel eseri Risale-i Nur'u telif etmeye başlaması, eserlerini okuyup benimseyen halkaların etrafında toplanmasına yol açmıştır. Nursi'nin vefatından sonra mesajını sahiplenen bu halkalar, sonraki yıllarda gruplaşmanın ve kurumsallaşmanın önemli bir kısmına dâhil olmuş, “iman hakikatlerini neşretme” misyonu etrafında ördükleri toplumsal kurumlar sayesinde karizmatik mesajı istikrarlı bir günlük temele yerleştirmişlerdir.

Teşekkül eden bu kurumsal yapılardan birisinin de “vakıflık” kurumu olduğu söylenebilir. Formel yapısını Nursi'nin Eski Said'den Yeni Said'e geçiş döneminde “hayatını iman hakikatlerine vakfetme” söylemi içinde kazanan ve dini grubun tarihi gelişim sürecinde takipçilerin bu söylem etrafında inşa ettikleri temel grup normlarıyla rutin hale gelen “vakıflık” kurumu, bu gün Nur cemaatinin Meşveret kolunda hala işlerliğini sürdürmeye devam etmektedir.

Çalışmanın konusu, Nur hareketinin ana grubu sayılan Meşveret kolunda günümüzde de devam eden bu kurumsal yapıdır. Çalışmanın amacı ise vakıflık adındaki bu adanma kurumunun teşekkül sürecini ve temel özelliklerini Weber'in “karizma”, “karizmatik otorite” ve “karizmanın rutinleşmesi” kavramları üzerinden çözümlemek ve

yapmış olduğumuz nitel araştırma verilerinden de yararlanarak bu adanma olgusunu incelemektir. Nitel araştırma kapsamında kendilerine “vakıf abi” denilen dini grup üyeleriyle derinlemesine mülakat yapılmış, elde edilen bulgularla bu olgu anlaşılmaya çalışılmıştır.

## II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, Nur Cemaatinin Meşveret grubunda “vakıflık” olarak tanımlanan kurumsal bir adanmışlığı inceleyen olgubilim çalışmasıdır. Dini grup içinde kurumsallaşan “vakıflık” kurumunun arkeolojisine inmek için ilk olarak Weber’in hâkimiyet ilişkilerini çözümlenmede kullandığı “karizma”, “karizmatik otorite”, “karizmanın rutinleşmesi” ideal tipleri Said Nursi, Risale-i Nur ve Meşveret grubu örneğinde literatür taraması ve metin analizi yoluyla incelenmiştir. Literatür taramasından elde edilen bulguları saha araştırması verileriyle desteklemek için Meşveret grubunun faaliyetinde olduğu üç ilde saha araştırması yapılmış ve bu çerçevede “vakıf abi” denen dini grup üyeleriyle yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen bulgular metin söylem analizi kullanılarak üçüncü ve son bölümde değerlendirilmiştir.

## III. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Her araştırmanın belli bir amacı vardır. Araştırma problemi bu amacı yansıtır. Araştırma problemlerinin saptanması her tür araştırmanın ilk aşamasını oluşturur ve araştırmanın problemleri, hipotezlerinin kurulmasında büyük öneme sahiptir.<sup>3</sup> Bu araştırmanın hipotezleri de şöyle ifade edilebilir:

1. Günümüzde Meşveret grubunda “vakıflık müessesesi” olarak teşekkül etmiş bir adanma kurumu vardır.
2. Teşekkül etmiş bu adanma kurumu dini lider olarak Nursi’nin hayatını “iman hakikatleri”ni “vakfetme” misyonunun dini grup içinde kurumsallaşmasını ifade eder.

---

<sup>3</sup> Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9. B, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 93.



3. “Vakıflık” kurumunun en temel özelliği Nursi’nin karizmatik mesajı olan Risale-i Nur eserine “vakıf” olarak isimlendirilen bir kısım üyelerin karizmatik bir nitelikle adanmasıdır.
4. “Vakıf abiler” misyonlarının hakkını tam verebilmek için ne dini grup içinde ne de dini grubun dışında “vakıf”lık rolü dışında meslek sahibi olma, evlenip aile babası olma gibi başka bir rol almamışlardır.
5. “Vakıf abiler”in temel rolü dershane dedikleri evlerde hayatlarını adadıkları Risale-i Nur ders ve sohbetleri yapmak ve Risale-i Nur’daki “iman hakikatleri”ni her türlü ders grubuna anlatmaktır.
6. “Vakıf abiler”, Meşveret grubunda Nursi’nin karizmatik misyonunun birincil taşıyıcılarıdır.

#### IV. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmakta olduğumuz “vakıflık” kurumu, karizmatik normlarını büyük ölçüde Nursi’nin hayatını Risale-i Nur’a “vakfetme” misyonundan aldığından sadece Meşveret grubuna has bir kurum olmayıp Nursi’nin vefatından sonra misyonunu devam ettiren tüm Nur gruplarında rastlanabilen bir olgudur.<sup>4</sup> Buradan hareketle örneklem seçiminde her Nur grubundan belli sayıda “vakıf” ile görüşmek ve araştırma sonuçlarını Nur cemaatinin tüm kollarına genelleştirmek hem vakıflık kurumunun diğer Nur grupları arasındaki farklı ve benzer yönlerini anlamak, hem de farklı gruplarda vakıflığın kurumsal yapısının nasıl kurumsallaştığı konusunda çok boyutlu anlama imkânı elde etmek açısından gayet önemli olacaktır. Ancak yüksek lisans düzeyinde sınırlı bir alanda inceleme yapma amacıyla olan bu çalışma, araştırma evrenini Nur cemaatinin ana kolu sayılabilecek Meşveret grubuyla sınırlandırmıştır.

İnceleme evreni olarak Meşveret grubunu tercih etmemizin sebebi ise Nur cemaatinin ana kolu olabilecek birçok özelliği taşıması, Türkiye’de nicelik açısından en büyük Nur grubu olması ve geleneksel Nurcu çizgiyi güçlü bir bağlılıkla devam ettirmesidir. Bu yüzden vakıflığın kurumsal özelliklerini Nur grupları içinde (Kurtoğlu grubu hariç)<sup>5</sup> en çok taşıyan grup olduğu söylenebilir.

<sup>4</sup> Araştırma sürecinde “Yazıcılar”, “Yeni Asya”, “Kurtoğlu”, “Zehra” gibi Nur grupları üyeleri ile de iletişime geçilmiş ve kendileri ile yapılan görüşmelerde “vakıf abi” denilen kişilerin bu gruplarda da olduğu görülmüştür.

<sup>5</sup> Adını kendisine izafe edilen Mehmet Kurdoğlu’ndan alan “Kurdoğu grubu”nun, geleneksel Nurculuğu devam ettirmede Meşveret grubuna en çok benzeyen grup olduğu söylenebilir.

Bu itibarla araştırmamızın genel evreni Meşveret grubunun dağıldığı Türkiye’deki tüm “vakıf abiler”dir. Örneklem grubumuz ise İstanbul, Isparta, Erzurum ve Bursa’da grubun dersane dedikleri evde kalan 19 vakıf abi ve bir dönem “vakıflık yapmış” ve hâlihazırda evli ve iş sahibi olan 7 üyeden oluşmaktadır. Saha araştırması kapsamında İstanbul’da 17, Isparta’da 8, Bursa’da 1 kişi olmak üzere toplam 26 dini grup üyesiyle görüşülmüştür.<sup>6</sup> Mülakat yapılacak kişiler grup üyelerinin yardımıyla gönüllülük esasına göre seçilmiştir.

Saha araştırmasına başlamadan önce cemaat mensuplarının önerileri dikkate alınarak İstanbul, Bursa, Isparta, Ankara ve Erzurum gibi 5 ilde araştırma yapılmak istenmiş ancak Erzurum ve Ankara illerindeki cemaat mensuplarıyla irtibat kurulamadığından bu gerçekleşmemiştir. Bu yüzden saha araştırması İstanbul, Isparta ve Bursa illeriyle mülakat yapmayı kabul eden üyelerle sınırlı kalmıştır. Erzurum ve Osmaniye illerindeki dersanelerde “vakıflık” yapmış üç kişiyle ise İstanbul’da görüşülmüş Erzurum ve Osmaniye’de saha araştırması yapılmamıştır.

Saha Araştırmaları, 2015-2016 yılının Aralık ve Nisan ayları içerisinde İstanbul, Isparta ve Bursa’da ki Nur dersanelerindeki örneklem grubuna uygulanmıştır.

## V. ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

1. Araştırma, Meşveret grubunda “vakıflık müessesesi” denilen adanma kurumunu incelemekle sınırlıdır. Türkiye’deki dini gruplar içinde etkin olarak faaliyet gösteren Meşveret grubu, araştırma alanımızın dışındadır.
2. Araştırma Meşveret grubunun etkinlik alanı içinde bulunan İstanbul, Isparta ve Bursa illerinde yapılan saha araştırmalarıyla sınırlıdır.
3. Araştırmada elde edilen veriler, araştırmada sorduğumuz mülakat sorularının kapsamı doğrultusunda yorumlanan algı verileriyle sınırlıdır.
4. Konu edindiğimiz araştırma olan Meşveret grubunda “vakıflık” olgusu, genel olarak karizma, karizmatik otorite ve karizmanın rutinleşmesi yani bir bütün olarak karizma sosyolojisi üzerinden okunmakla sınırlıdır.
5. 3. Bölümde kullandığımız araştırma verileri, 2015-2016 yıllarına ait örneklem grubundan elde edildiği için araştırma, yapıldığı zaman kesitiyle sınırlıdır.

---

<sup>6</sup> Katılımcıların kaldıkları dersanelerin illere göre dağılımı için bkz. Tablo. 10.

6. Araştırma, literatür taramasında ulaşabildiğimiz kaynaklardan elde edilen verilerle sınırlıdır.

## **VI. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ**

Araştırmamızda nitel araştırma yöntemine uygun teknikler kullanılmıştır. Görüşmecilerle yarı yapılandırılmış mülakat yapılmış, mülakatlar için görüşme formu hazırlanmıştır.<sup>7</sup> Görüşme esnasında ses kaydına alınan konuşmalar metne dönüştürülmüş ve alanda katılımcı gözlem tekniğiyle elde edilen verilerle birlikte değerlendirilmiştir. Ses kayıt cihazı kullanmamızı istemeyenler için ise not tutulmuştur. Görüşmecilerin kimlik bilgilerinin çalışmada kullanılmayacağı konusunda teminat verilmiştir. Bu yüzden tezde kullanılan isimler katılımcıların gerçek isimleri değildir. Görüşmelerin süresi 15 dakika ile 3 saat arasında değişmektedir.

## **VII. ARAŞTIRMA SÜRECİ VE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR**

Nur cemaatinin Meşveret kolundaki “vakıflık” olarak tanımlanan adanma olgusunu araştırmayı konu edinen çalışmamızda, bu olgunun arkeolojisine inmede, hangi teorik çerçeveyi kullanacağımız meselesi, araştırma sürecinde yaşadığımız en önemli zorluklardan bir tanesi olmuştur. Zira “vakıflık” olarak tanımlanan bu adanma olgusunu dini grup üyeleri dışında çok az kişi bilmektedir. Ayrıca “vakıflık” olgusu üzerine akademik literatürde ulaşabildiğimiz müstakil bir çalışma olmadığı gibi birkaç hatırat eseri ve internet verileri dışında herhangi bir veri kaynağının da bulunmadığı görülmüştür.

Bu yüzden uygun teorik çerçeveyi seçmeden önce dini grup mensuplarıyla “vakıflık” olgusu üzerine mülakatlar yapılmış ayrıca konuyla ilgili hatırat eserleri incelenmiştir.

Araştırmamız ilk planda bizi dini bir lider olarak Nursi'nin Risale-i Nur'da yer aldığı şekliyle hayatını “iman hakikatleri”ne “vakfetme” sürecine götürmüş, “vakfetme” olgusunun Risale-i Nur adlı eserdeki bağlamları dikkate alınmıştır. Bu anlamda Meşveret grubundaki bu adanma olgusunun kaynağını büyük ölçüde Nursi'den ve Risale-i Nur'dan aldığının görülmesi bizi Weber'in karizma sosyolojisinde kullandığı

---

<sup>7</sup> Görüşme formu için bkz. Ek.1.

“karizma”, “karizmatik otorite” ve “karizmanın” rutinleşmesi” temel kavramlarına götürmüş ve Weber’in bu yaklaşımı dini grup içinde kurumsallaşmış adanma olgusunu incelememizde uygun yöntem ve çözümleme biçimi olarak serdedilmiştir.

Dini bir lider olarak Nursi’nin hayatını ve etrafında toplanan dini grubun teşekkül sürecini ele aldığımız ikinci bölümde ise karşılaşılan en önemli güçlük, Nursi’nin hayatını dini bir lider temelinde ele alan eserin olması bir yana hayatını sosyolojik açıdan ele alan biyografi eserlerinin dahi çok sınırlı sayıda olmasıdır. Bu durum yazım sürecinde sosyolojik bir dil geliştirme sorununu doğurmuştur. Buradan hareketle kaynak kullanımında daha çok Şerif Mardin’in *Bediüzzaman Said Nursi Olayı*, Mary Weld’in *Bediüzzaman Said Nursi: Entelektüel Biyografisi* ve Cemalettin Canlı ve Yusuf Kenan Beysülen’in *Zaman İçinde Bediüzzaman* eserlerinden istifade edilmiştir.

Saha araştırmasının bulgularını yansıttığımız üçüncü ve son bölümde yaşadığımız en önemli güçlük, görüşmeyi kabul eden katılımcı bulma sorunu olmuştur. Bu konuda bize yardımcı olan kişiler yine cemaat mensupları olmuş, onlar aracılığıyla görüşmeyi gönüllü olarak kabul eden kişilerle mülakat yapılmıştır. Mülakatların birçoğunun Nur dershanelerinde samimi, şeffaf ve rahat bir havada geçtiği söylenebilir. Mülakat yaptığımız dini grup üyelerinin bizi kendi çalışmamız konusunda desteklemesi, veri toplama araçları olan ses kayıt cihazına izin vermeleri veri toplamamızı kolaylaştıran hususlardır.

Araştırmada kullandığımız yarı yapılandırılmış mülakat tekniği, her ne kadar bize “vakıflık” olgusunu kavramada oldukça nitelikli veri kaynağı sağlasa da saha araştırmasında katılımcı gözlem tekniğinin eksikliği kabul edilmelidir. Zira yapılan derinlemesine mülakatlardan çıkan en önemli sonuç, Risale-i Nur’a özgü kelimelerle örülmüş anlam örgüsünde konuşan “vakıf”ları anlamının, onların faaliyetlerine uzun sürecek bir katılım ve gözlemi gerektirdiğidir.

## **VIII. SOSYAL GRUPLAR VE DİNİ GRUPLAR**

İnsan, sosyal bir varlık olması hasebiyle insanlık tarihinin ne kadar eski devirlerine gidilirse gidilsin, yeryüzünün her yerinde daima bir takım gruplar ve

topluluklar halinde yaşamıştır.<sup>8</sup> Hepimiz toplumsal hayatta çok çeşitli grupların üyesi oluruz. Bunlar meslek grupları, dernekler, sendikalar, örgütler, şirketler gibi resmi gruplar olduğu gibi aile arkadaşı, akraba, komşu grupları gibi resmi olmayan doğal gruplar da olabilir.<sup>9</sup>

Grup dediğimiz olgu, “ortak sosyal hedefleri izleyen, sosyal normlar, ilgiler ve değerlere göre karşılıklı roller oynayan sosyal ilişkilerin tanınabilir, yapılaşmış sürekli birlikteliğidir.” Her toplum, birbiri içindeki sayısız grubun birleşimidir. Toplumdaki gruplar bir diğerlerinden merkezi işlevleriyle ayrılırlar.<sup>10</sup>

Toplumsal grupların hemen hemen tamamının genellikle şu özelliklere sahip olması beklenir:<sup>11</sup>

- Grup olarak adlandırılan sosyal birim, hem üyelerince hem de dışarıdan gözlemleyenlerce tanımlanabilir olandır.
- Her grup, içinde belli bir takım rollerin oynandığı davranış normlarına sahiptir. Davranış normları ise grup üyeleri tarafından bilinen, anlaşılan ve izlenen davranış örüntüleridir.
- Grup üyeleri, özenle sahip çıktıkları belirli ortak ilgi ve hedefleri paylaşırlar.
- Grup üyeleri arasında karşılıklı iletişim, temas ve etkileşim vardır.
- Grubun bir bütün olarak yöneldiği bazı sosyal hedefler vardır. Her hedef, grubun hangi sebeple var olduğu sorusunun yanıtını oluşturur.
- Grupların görece de olsa sürekliliği vardır. Grupların dağılmadan sürekliliğini muhafaza etmesi yığından ayrılan en önemli özelliğidir.

Sosyal grupların bu genel özelliklerini, çoğunlukla dini gruplarda da görmek mümkündür. Esasen dini gruplar sosyal grupların özel bir türünü meydana getirmektedirler. Aslında din sosyolojisinde dini gruplar meselesi, bir dinin hangi sosyal gruplarda yaşadığı ve hangi sosyal grupların doğuşuna sebebiyet verdiği konularına bağlı bulunmak durumundadır.<sup>12</sup>

---

<sup>8</sup> Ünver Günay, *Din sosyolojisi*, 11. B, İnsan Yayınları, İstanbul, 2014, s. 256.

<sup>9</sup> Abdurrahman Kurt, *Din Sosyolojisi*, 11. B, Sentez Yayınları, 2016, s. 155.

<sup>10</sup> Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, (çev. Nilgün Çelebi) Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1990, s. 49.

<sup>11</sup> Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, ss. 48-49.

<sup>12</sup> Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 261.

Din sosyolojisi kitaplarında dini gruplara dair literatürün genellikle sosyolog Wach ve Mensching gibi din bilimcilerinin tasnifine göre ele alındığı görülmektedir. Bu ayrıma göre dini gruplar, “doğal dini gruplar” ve “sırf dini gruplar” şeklinde ikiye ayrılmaktadır.<sup>13</sup>

Doğal dini gruplar, dinin ilkel dönemlerinde aile, klan ve kabile gibi kan birliğine dayalı doğal grup içinde ortaya çıkmasıyla ilgilidir.<sup>14</sup> Burada doğrudan dini sebeplerle gruplaşma durumu yoktur. Üyeler arasında zaten var olan grup bağının din aracılığıyla bir ölçüde güçlenmesi söz konusudur. Zamanla dinin taşıyıcısı haline gelmeleriyle oluşan doğal dini gruplarda din, grubun uyumluluğunu artırır.<sup>15</sup>

Sırf dini gruplar ise sonraki dönemlerde dine dayalı olarak dinden doğan gruplaşmalardır. Burada mevcut doğal veya sonradan kurulmuş gruplaşmaların grup bağını korumaya etkisiz olduğu görülür. Evlilik, aile, yurttaşlık gibi doğal bağlar artık yeterli olmamakta daha derinden kaynaklanan ve tabii olanın sınırlarını aşan bir beraberliğe ihtiyaç duyulmaktadır.<sup>16</sup>

Konfüçyüs, Buda, Zerdüşt, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz Muhammed gibi kurucu Peygamber ya da karizmatik önderlerin etrafında teşekkül eden evrensel dinler, dinden doğan sırf dini gruplaşmalar oluşturmaktadır. Din önderinin dini tecrübelerini etrafındaki yakınlarına açmasıyla oluşan ilk cemaat, bir bakıma sırf dini grubun da bir örneğidir. Din önderinin ölümü ise sırf dini grubun parçalanma ve dağılma tehlikesini ortaya çıkarır. Dini grubun devamlılığını sağlamak için kurucu şahsiyetin kaybolan karizması yerine, dini inanç ve pratiklerin kurumsallaşma süreci başlar.<sup>17</sup>

Zamanla dini grubun kurumsallaşmasını müteakiben daha da güçlenerek farklı coğrafya ve kültürlere yayılması sonucunda ortaya çıkan felsefi etkiler, sosyo-ekonomik ve kültürel şartlar bazı sorunlara yol açar. Dolayısıyla yorum farklılığına dayanan içsel ve teolojik unsurla birlikte dış faktörlere de dayanan ana bünyeye yönelik dini itiraz ve

---

<sup>13</sup> Celaledin Çelik, Türkiye’de Dini Gruplar Sosyolojisi, *Erusam*, 2011, s. 7.

<sup>14</sup> Çelik, Dini Gruplar Sosyolojisi, s. 7

<sup>15</sup> Gülay Cezayirli, “Dini Grup ve Toplumsal Grup”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXXVII, Sayı: 1, 1997, s. 371.

<sup>16</sup> Cezayirli, Dini Grup ve Toplumsal Grup, s. 372.

<sup>17</sup> Çelik, Dini Gruplar Sosyolojisi, ss. 11-13

protestolardan kaynaklanan çeşitli züht ve takva grupları, tarikatlar ve mezhepler ortaya çıkar.<sup>18</sup>

Züht ve takva hareketleri büyük dini bünyelerde ortaya çıkan ve ana dini cemaatten hiçbir şekilde ayrılmayı düşünmeyerek dini esasların daha yoğun ve daha içten yaşamayı hedef edinen bireysel eğilimleri ifade eder. İslam özelinde bakıldığında İslam'ın ilk yıllarında ortaya çıkan bu tür eğilimlerin sonraki asırlarda grup formu kazanan daha sistematik tasavvufî mistik cereyanlara dönüştüğü görülmüştür. Dini tecrübeyi daha içten yaşama arzusunda olan tarikat grupları ana dini kitleden bir ayrılmayı değil yoğun bir dini hayatı ifade etmektedir. Bununla birlikte mesala İslamiyet'te tarikat mensuplarının yoğun dini hayat arzularının tezahürü olan bazı dini pratikler kendilerinin Sünnilik derecelerinin tartışma konusu edilmesine vesile olmuştur. Osmanlı döneminde XVII. yüzyılda şiddetlenen medrese/tekke çatışması buna örnek verilebilir.<sup>19</sup>

Osmanlı'nın son dönemi ve cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte ciddi sosyal değişmeye maruz kalan Türk toplumunda faaliyet gösteren dini grupları, yapı ve içerik farklılıklarından dolayı basitçe tarikatlar ve cemaatler şeklinde iki kategoride ele alamak mümkündür.<sup>20</sup>

## **IX. DİNİ GRUPLARIN ANALİZİNE İLİŞKİN TEORİLER**

Dini grup ve cemaatlerin açıklanmasında genel olarak iki teorik çerçeveden yararlanılabilir: Kaynak mobilizasyonu teorisi ve organizasyonel adanma teorisi.

### **A. KAYNAK MOBİLİZASYONU TEORİSİ**

Dini hareketlerin oluşum ve gelişim sürecini anlamak üzere geliştirilmiş en son yaklaşımlardan birisi de kaynak mobilizasyonu teorisi olarak bilinir. Bu kuram toplumsal ve dini hareketler hakkında farklı ve alternatif yaklaşımlar sunan yeni bir bakış açısını temsil etmektedir.<sup>21</sup>

---

<sup>18</sup> Kurt, *Din Sosyolojisi*, s. 163.

<sup>19</sup> Günay, *Din Sosyolojisi*, ss. 303-306.

<sup>20</sup> Kurt, *Din Sosyolojisi*, s. 174.

<sup>21</sup> M. Ali Kirman, *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*, Birleşik Yayınları, Ankara, 2010, ss. 225-226.

Kaynak mobilizasyonu kuramı, toplumsal hareketleri marjinal ve sapkın olarak niteleyen geleneksel yaklaşımın aksine onların rasyonel bir toplumsal örgütlenme biçimi olduklarını vurgulayan yaklaşımdır. İlk olarak 1970'li yıllarda ortaya çıkmış olan teori, daha ziyade maddi kaynakların önemini vurgulamak suretiyle toplumsal hareket olgusunun anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.<sup>22</sup>

Kaynak mobilizasyonu teorisine göre önemli bir takım kaynaklar olmadan toplumsal alanda bir değişim isteği uyandırmak veya toplumsal bir dini hareket başlatmak neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla toplumsal veya dini hareketin başarısı veya başarısızlığı değişimden etkilenen kişilerin gösterdiği yaklaşım tarzına ve insanları harekete geçirmek için kullandığı taktiklere bağlı olduğu kadar kaynaklara sahip olma ve bunları kullanabilme yeteneğine de bağlıdır. Bu durumda insanların mutsuzluğu iç faktörleri, liderlik yeteneği, eleman, büro, iletişim araçları, olumlu kamuoyu imajı ise dış faktörleri oluşturur.<sup>23</sup>

Kaynak mobilizasyonu yaklaşımına göre kitap dergi ve broşürün yanı sıra televizyon, radyo, bilgisayar, internet, kaset, CD, DVD gibi pekçok teknolojik araç ve gereçler potansiyel üyelerin harekete cezp edilmesinde son derece elverişli birer kaynak konumundadır.<sup>24</sup> Dolayısıyla dini gruba daha çok üye devşirmek için söz konusu kaynakları harekete geçirmek ve uygun mali imkânlarla sahip olmak önem arzeder. Eğer hareketin hedeflerine ulaşabilmesi için yeterli insan desteği ve mali kaynak yoksa o hareket ya çöker ya da söz konusu kaynakları bir araya getirebilme yeteneğine sahip bir başka hareketle birleşmek zorunda kalır.<sup>25</sup>

## **B. ORGANİZASYONEL ADANMA TEORİSİ**

Sosyolog Rosabeth Kanter, adanma üzerine yaptığı araştırmalarda bireylerde adanma duygusunu doğuran organizasyonel mekanizmalar üzerinde durmuştur. Kanter, grupların bağlılığı nasıl beslediği ve nasıl muhafaza ettiğiyle ilgilenmiş, insanların ait olduğu grubun menfaat ve yararlarını kendi menfaat ve yararlarından üstün tutmasını sağlayan organizasyonel şartlar üzerine odaklaşmıştır.<sup>26</sup>

---

<sup>22</sup> Kirman, *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*, s. 226-227.

<sup>23</sup> Kirman, *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*, s. 226-227.

<sup>24</sup> Kirman, *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*, s. 227.

<sup>25</sup> Kurt, *Din Sosyolojisi*, s. 180.

<sup>26</sup> Kurt, *Din Sosyolojisi*, s. 180.



Kanter'e göre bireyin kendisini bir gruba adamasının en temel sebebi, o insanın grubu kendisinin temel bazı gerçeklerinin ifadesi olarak görmesidir. Söz konusu birey, grubutatminkâr hedeflerinin doyurulmasının bir aracı olarak görür. Ayrıca yine aynı birey, kendisini ait olduğu grubun hedefleriyle özdeşleştirir ve bu özdeşleşme sayesinde kendisinin beslendiğini ve ruhsal gıda aldığını hisseder. Bu hissin güçlü olması oranında da kişinin kendisini gruba adama oranı çoğalacaktır.<sup>27</sup>

Bir diğer ifadeyle organizasyonel adanmışlığın ortaya çıkması, kişinin grupla ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacağı sosyal ilişkiler geliştirmesini ve bu sosyal ilişkilerle kişiliğini bütünleştirmesi anlamına gelir. Bu anlamda organizasyonel adanma, sosyal sistem ve kişilik sistemi arasında ortaya çıkan bir tutum olarak ifade edilebilmektedir. Sosyal sistem açısından kontrol, birlik ve devamlılık ön planda iken, kişilik sistemi için bilişsel ve duygusal yönelimler belirleyicidir.<sup>28</sup>

Kanter, belirttiği iki sisteme ilişkin üç temel bağlılık tipinin bulunduğunu ifade etmekte ve bağlılık tiplerini; devama yönelik bağlılık, kenetlenme bağlılığı ve kontrol bağlılığı olarak açıklamaktadır.<sup>29</sup>

Devama yönelik bağlılık, kişinin üyeliğini sürdürerek örgütte kalmasını ve örgütün devamlılığına kendini adamasını ifade etmektedir. Kenetlenme bağlılığı ise kişinin bir gruba veya gruptaki ilişkiler kümesine bağlılığıdır. Gruba karşı olumlu duygular beslemek, grubun her üyesiyle ilgilenmek, ilişkide bulunmak, gruba ait olduğunu hissetmek üyelere tatmin sağlamak ve elde edilen bu tatmin duygusu sayesinde kişi bağlılık duygusu Son olarak kontrol bağlılığı kişinin genel olarak grubun norm ve kurallarına bağlanmasını ifade etmektedir. Kişi grubun norm ve kurallarına uyarak, grup liderinin emirlerini yerine getirerek bağlılığını göstermektedir.<sup>30</sup>

---

<sup>27</sup> Kurt, *Din Sosyolojisi*, s. 180.

<sup>28</sup> Ayşe Temel Eğinli, *Örgütsel Bağlılığın Geliştirilmesinde Farklılık Yönetimi*, Ege Üniversitesi, Doktora Tezi, İzmir, 2009, ss. 51-52; Rosabeth M. Kanter, "Commitment and Social Organization: A Study of Commitment Mechanisms in Utopian Communities", *American Sociological Review*, Vol. 33, 1968, ss. 504-506.

<sup>29</sup> Eğinli, *Örgütsel Bağlılık*, s. 52

<sup>30</sup> Eğinli, *Örgütsel Bağlılık*, s. 52.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## KARİZMA SOSYOLOJİSİ

### I. WEBER SOSYOLOJİSİNDE OTORİTE TİPOLOJİSİ

Weber sosyolojisinin ana konularından biri meşruluğun ve anlamlılığın çok çeşitli doğasıdır. Aktörler sıradan faaliyetlerine bile birçok amaç atfetmeye ve hayatlarını anlam ve amaçla şekillendirmeye gereksinim duyarlar.<sup>31</sup> Aktörlerin atfettikleri özel amaç ve anlamlar ile tanımlanan iktisadi, dini, siyasi ve hukuki etkinlikler, münferit olayları inceleyen tarih biliminin konusudur. Sosyoloji ise tarihin münferit fiil hareket incelemelerinin aksine olayların genel kaidelerini, muayyen bir nizam ölçüsünde genelleştirilebilen tipleri aramaktadır.<sup>32</sup>

Bu manada Weber'in bol miktarda tarihi malzemeye dolu olduğu<sup>33</sup> ana kitabı *Ekonomi ve Toplum*, inceleme nesnesi olarak evrensel tarihi konu edinmesine rağmen her şeyden önce bir sosyoloji eseridir. Weber'in amacı aktörlerin atfettikleri özel amaç ve anlamlar ile tanımlanan ekonomi, hukuk, otorite ve dinin çeşitli biçimlerini, tek bir kavramsal sisteme koyarak anlaşılır kılmaktır.<sup>34</sup> Bu yüzden toplumsal kurumları ve eylemleri çözümlenmede anlamayı kolaylaştırmak için ideal tip metodolojisini va'z etmiştir. İdeal tip, gerçekliğin betimlenmesi değil tekil bir fenomenin özsel özelliklerini birleştiren zihinsel bir kurgudur.<sup>35</sup> Bu kurgusal düşünmeyi, pek çok hallerde çeşitli objelere fiili olarak tatbik eden Weber, tarihi ve muasır sosyal hayatın hemen bütün ehemmiyetli sosyal teşekküllerin soyut tipini oluşturmuş ve bununla sosyal gerçekliğin çok anlamlı dünyasını aydınlatmaya çalışmıştır.<sup>36</sup>

---

<sup>31</sup> Bryan S. Turner, *Max Weber ve İslam: Eleştirel Bir Yaklaşım*, (çev. Yasin Aktay), Ankara, Vadi Yayınları, 1991, s. 40.

<sup>32</sup> Hans Freyer, *İçtimai Nazariyeler Tarihi*, (çev. Tahir Çağatay), Ankara, 1977, s. 177.

<sup>33</sup> Freyer, *İçtimai Nazariyeler Tarihi*, s. 176.

<sup>34</sup> Raymond Aron, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, 9. B., (çev. Korkmaz Alemdar), İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2014, s. 388.

<sup>35</sup> Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, 3. B., (çev. Osman Akınhay), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2010, ss. 156-157.

<sup>36</sup> Freyer, *İçtimai Nazariyeler Tarihi*, s. 183.

Weber'in bu sadette formüle ettiği ideal tiplerden birisi de otorite tipolojisidir. Ona göre bir toplum, temel otorite ve egemenlik örüntüleri çözümlenmeden anlaşılabilir. Çünkü insan toplumunun genel hareketi egemenlik temelinde değişen ve örgütlenen bir karakter arz etmektedir.<sup>37</sup> Sosyal eylemin en temel unsurlarından birisi olarak egemenlik, her türlü kültür ve çevre durumlarında görülen bir sosyal münasebet olma özelliği taşır. İstisnasız her sosyal eylem alanı hâkimiyet yapıları tarafından büyük ölçüde etkilenir.<sup>38</sup> Bu yüzden bir yerde meşru bir otoritenin neşet etmesi demek orada muteber olan düzenin tatbik ve murakabesiyle uğraşacak olan bir iktidarın oluşması, buna bağlı olarak düzenin tatbikatı için muhtelif idari ve makamlar ve kurumsal mekanizmalardan müteşekkil bir örgütlenmenin ortaya çıkması demektir.<sup>39</sup> Sosyal hayattaki tüm bu örgütlenmeleri belli otorite ilişkileri çerçevesinde çözümlenme amacı güden Weber, ilk önce iktidarın ve gücün meşrulaştırılması üzerine yoğunlaşır. Sadece güç ve kişisel çıkarı dayanan hiçbir yetkeci düzen ayakta kalamayacağından, otoriteyi meşru biçimde gücün uygulanması olarak tanımlamak gerekir.<sup>40</sup> Bundan hareketle otorite ilişkilerini meşrulaştıran her biri ayrı meşruiyet temeline dayanan üç ideal saf tip belirlemiştir:

Egemenliğin üç içsel gerekçesi ve dolayısıyla temel meşrulaştırılması vardır. Birincisi "Ezeli geçmiş" in otoritesi, yani hatırlanamayacak kadar eski uyma ve kabul etme alışkanlıklarının kutsallaştırdığı geleneklerdir. Bu, patriyarkın ve patrimoniyal prensin sahip olduğu "geleneksel" otoritedir. İkincisi, olağanüstü ve tanrı vergisi kişiliğin (karizma) otoritesi, yani bir kişiye duyulan mutlak bağlılık ve güvene, onun kahramanlığına ya da başka niteliklerine inanmaya dayanan otoritedir. Peygamberlerin otoritesi ve siyaset alanında seçimle başa gelen komutanın, plebisiter yöneticinin, büyük demagogun ya da siyasal parti liderinin otoritesi böyledir. Sonuncusu, "yasalara dayanan" egemenliktir. Yasaların geçerliliğine ve rasyonel kurallara dayanan işlevsel yetkiye inanmaya bağlıdır.<sup>41</sup>

Geleneksel otoritenin meşruiyeti, eski uyma ve kabul etme gibi geleneksel uygulamalara dayanırken, yasal otoritede meşruiyet, yasalar ve rasyonel kurallara, karizmatik otoritede ise olağanüstü şahsın tanrı vergisi kişiliğine dayanacaktır.

<sup>37</sup> Jonathan H. Turner, Leonard Beeeghley, Charles H. Powers, *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, (çev. Ümit Tatlıcan), 4. B., Ankara, Sentez Yayınları, 2013, s. 225.

<sup>38</sup> Max Weber, *Ekonomi ve Toplum*, (çev. Latif Boyacı), C. II, İstanbul, Yarı Yayınları, 2012, s. 307.

<sup>39</sup> Freyer, *İçtimai Nazariyeler Tarihi*, s. 184.

<sup>40</sup> Turner, *Max Weber ve İslam*, s. 40.

<sup>41</sup> Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, (çev. Taha Parla), 7. B., İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, ss. 133-134.

Bu üç egemenlik tipi aracılığıyla çözümlenen otorite ilişkileri en basit düzeyde anlaşılabilir toplumsal eyleme kadar indirgenebilir.<sup>42</sup> Zira bu üç egemenlik tipi aynı zamanda Weber'in dört davranış tipolojisinin üçüne karşılık gelir. Buna göre geleneksel otoriteye itaat edenler geleneksel eylem güdüsüyle hareket ederken yasal otoritede, amaç rasyonel eylem son olarak karizmatik otoritede ise değer rasyonel eylem hâkim olur.<sup>43</sup>

## II. GENEL OLARAK KARİZMATİK OTORİTE

### A. AZİZ PAVLUS'DAN MAX WEBER'E KARİZMA KAVRAMI

Eski Yunancada “Tanrı vergisi yetenek”, “lütuf”, “hediye”, “cazibe” gibi anlamları içeren Yunanca, “χάρισμα” Latince “charisma”<sup>44</sup> kelimesi ilgili kişinin müstesna, derunibir manevi cezbe gücüyle mücehhez olması anlamına gelir.<sup>45</sup> Batı tarihinde köklü bir geçmişe sahip olan kelime, Miladi ilk asırda Hıristiyan çevrelerde gayptan haber verme, hastaları iyileştirme, bilmediği bir dille konuşabilme gibi manevi tanrı vergisi güçleri ifade etmek için kullanılmıştır.<sup>46</sup>

Kavramın kullanımıyla alakalı en değerli yazılı kaynak ise Yeni Ahitteki Pavlus'un mektuplarıdır. Aziz Pavlus, karizma kelimesini Romalılara ve Korintoslulara yazdığı mektuplarda kullanmıştır.<sup>47</sup> Korintoslulara yazdığı ilk mektup 12:31'de karizmakelimesini kullandığı cümlenin Türkçe, Grekçe, Latince ve İngilizce metinleri şu şekildedir:

Türkçe: Ama siz daha üstün **armağanları** gayretle isteyin. Şimdi size en iyi yolu göstereyim.

Grekçe: ζηλοῦτε δὲ τὰ **χαρίσματα** τὰ μείζονα. καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῶν δείκνυμι.

<sup>42</sup> Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, s. 157.

<sup>43</sup> Aron, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, s. 394.

<sup>44</sup> John Potts, *The History of Charisma*, New York, Palgrave MacMillan, 2009, s. 12; Miracae Eliade (ed.), “Charisma”, *The Encyclopaedia of Religion*, Vol. 3, New York: MacMillan Publishing Company, 1987, s. 218.

<sup>45</sup> Hans Freyer, *Din Sosyolojisi*, (çev. Turgut Kalpsüz), Ankara, 1964, s. 52; Ünver Günay, “Gruplar Sosyolojisi ve Günümüz Türkiye’indeki Dini Gruplar”, *Toplum Bilimler Dergisi*, 4 (7), 2010, s. 23.

<sup>46</sup> John Potts, *The History of Charisma*, s. 5.

<sup>47</sup> Carl J. Friedrich, “Siyasi Liderlik ve Karizmatik İktidar Meselesi”, Metin Kıratlı (çev.), *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 16/2, 1961, s. 138.

Latince: *Æmulamini autem **charismata** meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro*

İngilizce: But covet earnestly the best **gifts**: and yet shew I unto you a more excellent way<sup>48</sup>

Burada geçen tanrısal lütuftan gelen ilahi hediyeler anlamında kullanılan “Charismata” kelimesi Kral James’in İncilinde İngilizce “gifts” olarak tercüme edilmiştir.<sup>49</sup> Bu hediyelerden kastedilen ilahi bilgiyi dile getirme, hastalara şifa verme, gaybden haber verme, bilmediği bir dille konuşma gibi ilahi ihsanlardır. Pavlus, Korintoslular’a ve Romalılara yazdığı diğer mektuplarda karizmayı benzer anlamlarda kullanmıştır.<sup>50</sup>

Pavlus’un mektuplarında kullandığı karizma kavramının teolojik anlam haritasını takip eden Protestan hukukçu Rudolf Sohm, onun karizma doktrinini yeniden yorumlamış ve 1892’de yazdığı kilise hukuku kitabında karizmayı kilise teşkilatının temel dayanağı olarak şöyle ifade etmiştir.<sup>51</sup>

Mukaddes kelimadan çıkan fakat gerçekte papalık eseri olan kilise kuruluşunun doktrini şudur: Hristiyanlığın teşkilatı kanuni değil karizmatiktir. Hristiyanlık ilahi mevhibelerin (karizmata) dağıtımı şeklinde teşkilatlanmıştır ki, bu mevhibeler aynı zamanda Hristiyan fertlerini Hristiyanlıkta farklı hareketlere çağırır ve onlara bu yeteneği verir.<sup>52</sup>

Rudolf Sohm’un teolojik ve hukuki dilde kullandığı terimi ödünç alan Max Weber, bir liderin başkaları üzerinde otorite talep ve icra eyleme hususi gücünü belirtmek üzere sosyolojik dil içerisine karizma terimini dahil etmiştir. Weber, karizmayı öncekiler gibi “tanrı vergisi, olağanüstü bir yetenek” olarak tanımlasa da onun temel farkı, kavramı bireysel bir düzlemde karizmatik bir lider ve otoritesi temeline oturtan bir muhtevada değerlendirmesi ve bundan intaç eden sosyolojik sonuçlarla ilgilenmesidir.<sup>53</sup> Karizmayı tümüyle değer yargularından arınmış bir anlamda

<sup>48</sup> <https://incil.info/kitap/co1/12>, Pavlus’un Korintoslulara yazdığı mektuptaki karizma kelimesini İzmir Protestan Kilisesi’nin incilin Türkçe, İngilizce, İbranice, Grekçe ve Latince tercüme ve karşılaştırmasına imkan veren programında yaptık. (15.09.2016)

<sup>49</sup> Holy Bible: Containing The Old and New Testaments, King James Version, *American Bible Society*, 1816, New York, 1 Corinthians, 12:31, s. 133.

<sup>50</sup> Pavlus’un mektuplarında geçen diğer “karizma” kelimeleri için bkz. Romalılar: 1:11, 5:15, 5:16, 6:23, 11:29, 12:6, 1 Corintliler: 1:7, 7:7, 12:4, 12:9, 12:28, 12:30, 12:31, 2 Korintliler: 1:11, 2:10, 1 Petrus 4: 10, 2 Timoteos 1:6, 1 Timoteos 4:14.

<sup>51</sup> Carl J. Friedrich, *Siyasi Liderlik ve Karizmatik İktidar Meselesi*, s. 139

<sup>52</sup> Friedrich, *Siyasi Liderlik ve Karizmatik İktidar Meselesi*, s. 139; Rudolf Sohm, *Kirchenrecht: Die Geschichtlichen Grundlagen*, Vol. I, Leipzig: Duncker und Humblot, 1923, s. 26.

<sup>53</sup> Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, (çev. Ünver Günay) İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998, ss. 409-410.

kullanan<sup>54</sup> Weber'in, kavramı bir ölçüde sekülerize ettiği söylenebilir.<sup>55</sup> Weber karizmayı şöyle tanımlamıştır:

“Karizma” terimi tekil bir kişiliğin sayesinde olağan üstü düşünül­düğü ve doğaüstü insanüstü ya da en azından özellikle istisnai güçler ve nitelikler ile donatılmış sayıldığı belli bir niteliği içerecektir. Bunlar sıradan insanlar için ulaşılabilir değildir, ama ilahi kökenli ya da örnek olarak görülürler ve bunlar temelinde ilgili birey lider sayılır.”<sup>56</sup>

Görüldüğü gibi Weber sosyolojisinde lider temeline oturan karizma kavramı, Peygamber gibi dini önderleri aşarak askerler, savaşçılar, parti başkanları gibi dünyevi önderleri de içine alan bir terim haline gelmiştir. Yani Weber, kavramı, üstün bir ulûhiyetle ve inançla ilgisi olmayan ilham liderliğine uygulayarak genelleştirmiştir.<sup>57</sup>

Weber'de kavramın anlam muhtevası o kadar tümel hale gelir ki literatürde geçen tikel dini içeriklerinden tamamen sıyrılır, tarihin dinamiklerinin karizma ve onun kurumsallaşması üzerinden açıklandığı bir ideal tip haline gelir. Meşruiyeti belli bir yasaya veya geleneğe değil de, liderin toplum nezdinde bir otorite oluşturan olağanüstü kişiliğine dayanan karizmatik otorite, tarihte birçok toplumda müşahade edilen sosyolojik bir vakıaya dönüşmüş, böyle bir sosyolojik olgu, Weber'in tarih felsefesinin rasyonelleşmeyle birlikte en genel öğelerinden bir tanesi olmuştur. Weber'in tarih görüşündeki “felsefi” öge, karizmatik akımlarla rasyonel kurumlaşma arasında ki bu zıtlar dengesidir. Karizma tüm kurumsal rutinlerin, gelenekten kaynaklanan ve rasyonel yönetime bağlı olan tüm tekdüze işleyişlerin karşısındadır.<sup>58</sup> Buna göre tarih, geleneksel otorite etrafında gelişen egemenlik örüntülerinden muhtelif hareketleri seferber eden ve kendi karizmatik otoritelerini yeni egemenlik örüntüleri temeline yerleştiren karizmatik otoritelerin oluştuğu ve zamanla yeni geleneksel otorite biçimine dönüştüğü gö­reli istikrar dönemleri biçiminde okunur. Modern dönemde ise artan rasyonelleşmeyle birlikte toplumsal hayatın tüm meşru otoritelerinin kontrolü yasal otoritenin eline geçecek araç rasyonel eylem modernite çağında insan davranışını düzenleyen en önemli etken haline gelecektir.<sup>59</sup>

<sup>54</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 326.

<sup>55</sup> Guenther Roth, C. Wittich, “Sunuş”, Max Weber, *Ekonomi ve Toplum*, içinde, s. 84; Max Weber, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, Berkeley, University of California Press, 1978, s. XCVI.

<sup>56</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, s. 362

<sup>57</sup> Friedrich, *Siyasi Liderlik ve Karizmatik İktidar Meselesi*, s. 147

<sup>58</sup> H. H. Gerth, C. Wrinhts Mills, “Biyografisi”, Weber, *Sosyoloji Yazıları*, içinde, ss. 94-101.

<sup>59</sup> Turner, *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, s. 225.

## B. KARİZMATİK LİDERİ ORTAYA ÇIKARAN ŞARTLAR

Weber'in karizmatik otorite ideal tipi açısından karizmayı ve lideri ortaya çıkaran koşullar, toplumdaki geleneksel ve bürokratik kurumsal yapıların tarihsel süreçte ortaya çıkan problemlere cevap verememesiyle açıklanmıştır. Katılmış kurumsal dokular ve tekdüze yaşam biçimleri, artan gerginlik, baskı ya da acılara dayanamayıp çökebilir ve dağılılabirler. İşte böyle buhran durumları içindir ki Weber, bürokrasiye karşı bir denge unsuru olarak "karizma" kavramını ortaya atar.<sup>60</sup>

Bu anlamda karizmatik lideri ortaya çıktığı koşullar en genel anlamıyla bir kriz ve bunalımla karakterize olurlar. Toplumun yaşadığı kriz dönemi şartları karizmatik bir lideri ortaya çıkarması için en uygun ortamı oluşturur. Karizma zamanı diye bir şey varsa bu zaman krizin derinleşmesiyle kendini gösterir. Böyle bir krizin yokluğunda mevcut şartlardan doğan otorite boşluğunu kendi lehine kullanacak karizmatik bir lider de çıkmayacaktır.<sup>61</sup> "Psikolojik, fiziksel, ekonomik, ahlaki, dini, siyasi bunalım dönemlerinin "doğal" önderleri ne resmî görevliler, ne de bugünkü anlamda "meslek" sahipleri, yani uzmanlaşmış bilgi kazanmış ve para için çalışan kişiler, olmuştur. Bunalım dönemlerinin doğal önderleri, bedence ve ruhça özel yeteneklere sahiptirler, onlardaki bu yeteneklerin herkese nasip olmayan doğaüstü yetenekler olduğuna inanılmıştır.<sup>62</sup>

Mevcut kanunlarla ya da geleneksel yöntemlerle çözülemeyen sorunlar, farklı bir yol ve farklı bir üslup deneyecek ve bu farklı metot etrafında kitleleri bütünleştirebilecek bir nevi kurtarıcıları gerektirir ki karizmatik liderler olarak görülen peygamberler ve büyük liderler hep böyle toplumsal kırılma anlarında ve sosyal buhran zamanlarında ortaya çıkmıştır.<sup>63</sup> Mesala Çin'de Konfüçyüsçülüğün ortaya çıkması feodal prensliklerin çatışma döneminde hızlı bir sosyal değişme ve güvensizlik ortamında gerçekleşmiştir. Yahudilik Mısır ve civarından Firavunlar zincirinin despot ve keyfi uygulamalarının yol açtığı zulmün zirvede olduğu bir anda zuhur etmiş Hıristiyanlık ise Kudüs'de Roma sömürge yönetimi altında ezilen ve bir kurtarıcı beklentisi içerisinde olan Yahudi toplumunun bunalımlı bir döneminde doğmuştur.

<sup>60</sup> Gerth ve Mills, "Biyografisi", Weber, *Sosyoloji Yazıları*, içinde, s. 95.

<sup>61</sup> Yasin Aktay, *Karizma Zamanları*, 2. B, Tezkire Yayınları, 2015, İstanbul, s. 3.

<sup>62</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 325.

<sup>63</sup> Varol Öztürk, *Eski Ahit ve Kur'an Bağlamında Karizmatik Bir Lider Olarak Hz. Musa*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2010, s. 60.

Kitabi din zincirinin son halkası İslam da toplumda güçlülerin zayıfları ezdiği, insan haklarının hiçe sayıldığı, toplumsal dengesizliklerin yol açtığı oldukça buhranlı bir dönemde gelmişti.<sup>64</sup> Aynı şekilde yakın dönem siyasi liderlerinden Hitler'in karizmatik bir lider olarak yükselmesinde Almanya'da yaşanan olumsuz ekonomik şartlar önemli rol oynadığı gibi, 1919-1948 yılları arasındaki Hint milli hareketine önderlik eden Gandhi'nin de karizmatik bir lider olarak ortaya çıkışında İngilizlerin bölgedeki emperyalist politikaları etkili olmuştur.

Her ne kadar karizmatik liderin ortaya çıkmasında, buhran dönemi koşullarının etkili olduğu belirtilse de lideri sadece mevcut kriz şartlarının neticesi olarak görmek de determinist bir yaklaşım olacaktır. Zira kriz dönemi şartlarının karizmatik bir lideri gerektirmesi kadar karizmatik liderinde bu kriz şartlarını aşacağı ve bu şartların üstesinden geleceği sıra dışı özellikler taşıması gerekir. Tarihteki karizmatik kabul edilebilecek liderlerle ilgili olarak yapılacak bir araştırma bize bunların birbirinden ayrılamayacak şekilde yan yana olduklarını gösterecektir.<sup>65</sup>

### C. KARİZMATİK OTORİTENİN ORTAYA ÇIKMASI

Daha önce ifade ettiğimiz gibi Weber, iktidarın ve gücün meşrulaştırılma türlerini açıklamak için kurduğu hâkimiyet sosyolojisinde otorite ilişkilerini meşrulaştıran üç ideal saf tip belirlemiştir. Bu ideal tiplerden karizmatik otoritenin ayırıcı özelliği meşruiyetini yasa veya geleneklerden değil de olağanüstü bir nitelik atfedilen karizmatik bir şahıstan almasıdır.<sup>66</sup>

İncelemelerimizde “karizma” herhangi bir kimsenin olağanüstü bir yeteneği olarak anlaşılmalıdır. Bu yetenek ister gerçek yakıştırma, isterse iddia olsun. O halde “Karizmatik Otorite” yönetilenlerin belli bir kişideki olağanüstülüğe inandıkları için itaat ettikleri, insanlar üzerinde ister dış, ister iç etkisi baskın, bir hâkimiyeti ifade eder. Sihirbaz, peygamber, av ve ganimet akınlarının lideri, savaşçı reis, “Sezar” tipi olarak adlandırılan yönetici ve belli koşullarda bir partinin başkanı, müritleri, takipçileri, askerleri, parti üyeleri vb. için hep bu türden yöneticilerdir. İdarelerinin meşruluğu, normal insan yeteneklerinin ötesinde olduğu, bir zamanlar doğaüstü sanıldığı için saygı duyulan olağanüstülüğe inanış ve bağlanıştan gelir. Karizmatik yönetimin meşruluğu böylelikle, sihirli güçlere, vahiylerle ve kahramanlara hayranlığa dayanır.<sup>67</sup>

<sup>64</sup> Kurt, *Din Sosyolojisi*, ss. 207-208.

<sup>65</sup> Öztürk, *Karizmatik Bir Lider Olarak Hz. Musa*, s. 62.

<sup>66</sup> Niyazi Akyüz, “Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLI, 2000, s. 284.

<sup>67</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 375.



Weber burada, genel hatlarıyla tanımladığı şekliyle, karizmatik otorite tipinin en temel unsurlarının kendisine olağanüstü bir nitelik atfedilen karizmatik bir lider ve liderin karizmasına inanarak itaat eden yönetilenler grubu olduğunu belirtmiştir. Karizmaya dayanan otorite ise bu iki unsur arasındaki “itaat etme”, “tabi olma” ilişkisinden türemiştir. Bir toplumsal eylem olarak bu “itaat etme” ve “tabi olma” eylemi, herhangi bir atalar geleneğine veya resmi otoritenin yasalarına göre eylemekle değil de ilahi olan karizmaya deruni bir “adanma” ve “bağlanma” ile karakterize olur. Buradaki eylemin temel niteliği geleneksel eylem ve araç rasyonel eylemden farklıdır.

Weber, *Ekonomi ve Toplum* kitabında, karizmatik otoritenin lider ve tebaadan oluşan bu iki unsurunu ve aralarındaki otorite ilişkisinin genel niteliklerini ve işleyiş biçimini, verdiği tarihi örneklerde detaylı bir şekilde açıklamıştır.<sup>68</sup> Karizmatik otoriteye dair açıklamalarını yer yer geleneksel ve yasal otorite biçimleriyle mukayese eden<sup>69</sup> Weber’in yapmaya çalıştığı saf karizmatik otorite tipinin ideal vasıflarını belirleyerek karizmaya dayalı otorite ilişkilerinin tarihteki kurumlara ne derece mal olduğunu ve süreklilik kazandığını anlamaya dayalı çözümleme yapmaktır. Bu açıdan Weber’in kaygısı, Julius Sezar değil, Sezarizm; Kalvin değil, Kalvinizm'dir.<sup>70</sup>

Weber’in açıklamaya çalıştığı ilk unsur karizmatik lider tipinin genel vasıfları olmuştur. Weber’e göre karizmatik lider, meşruiyetini resmi bir yeterlilikmiş gibi yerleşik düzenin yasalarından ya da yaşadığı toplumun geleneğinden almaz. Meşruiyetini, kendisinde bulunan ilahi güçten alır. Bir peygamber ise mucize gösterir, bir savaşçı ise kahramanlığını ilan eder, bir sihirbaz ise gösterisini ortaya koyar.<sup>71</sup> Bu meşruiyet biçimi nedeniyle gerçek karizmatik otorite hiçbir soyut yasa, yönetmelik ve resmi yargı kabul etmez. Karizmatik otorite sadece içsel irade ve denetim kabul eder.<sup>72</sup> Nesnel hukuku, ilahi lütfu kişisel biçimde tecrübe etmekten kaynaklanır ve gerçek peygamberlik, kendi ahlakını yüceltme adına tüm harici düzenleri reddeder. Bu yüzden devrimci ve egemen tarzda hakimiyet bütün değerleri dönüştürür ve bütün geleneksel ve rasyonel normları yıkar: “Bu yazılmıştır....fakat bunu size söylüyorum...”<sup>73</sup>

<sup>68</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, ss. 362-374; C. II, ss. 475-512.

<sup>69</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, ss. 362-374.

<sup>70</sup> Gerth ve Mills, “Biyografisi”, Weber, *Sosyoloji Yazıları*, içinde, s. 101.

<sup>71</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, s. 478.

<sup>72</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 327.

<sup>73</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, s. 479.

Buna örnek olarak peygamberlerin ilahi vahyi tebliğ ettikleri toplumlarda küfre dayanan geleneksel otorite şekillerine köklü itirazlar yönelmeleri gösterilebilir. Peygamberler karizmalarına dayanarak kendi otoritelerini inşa ettikleri toplumlarda geleneksel normları kısmen yıkarlar. Çünkü bu geleneksel normlar kendi hâkimiyetlerine ve dolayısıyla ilahi hâkimiyete bir başkaldırı teşkil eder. Ticaretle geçimini sağlayan Hz. Muhammed, ilahi vahyi aldıktan sonra bir peygamber olarak Mekke toplumunda putperestlik gibi geleneksel dini uygulamalara köklü itirazlar yöneltmiş, insanlara tevhidi tebliğ etmiştir. Bunun sonucu olarak 23 yıl gibi bir sürede İslam dininin hâkimiyetini bölgesinde tesis ederek, İslam'a aykırı geleneksel uygulamaları kaldırmıştır.

Ayrıca Weber, Karizmatik önderlerin geleneksel normları yıkan bu devrimci niteliğinin, bürokratik rasyonelleşmeden farklı olduğunu savunur. Buna göre bürokratik rasyonelleşmenin geleneksel toplumu teknik rasyonel araçlarla “dışarıdan” değiştirmesine mukabil, karizmatik otorite, geleneksel toplumu mucizevî irrasyonel araçlarla “içeriden” değiştirir. Zira rasyonel otorite uyum koşullarını araç ve hedeflerin rasyonel olarak belirlenmesiyle değiştirerek, ilk önce maddi ve sosyal düzenleri, onlar vasıtasıyla da insanları dönüştürür. Buna karşın karizmanın gücü vahye ve kahramanlara inanca, belli göstergelerin önemli ve değerli olduğu asketik, askeri, büyüsel başka türden bir kahramanlığa dayalıdır. Bu yüzden karizmatik inanç, insanları deruni bir bağlamda köklü olarak değiştirir ve devrimci iradesine göre maddi ve sosyal koşulları şekillendirir.<sup>74</sup>

Brian Turner *Max Weber ve İslam* adlı kitabında karizmatik otoritenin geleneksel normlar üzerinde yıkıcı olmasının yanında, kendini bir gelenek üzerinden inşa ettiği daha önemli bir tarafının da olduğunu belirtir. Bu itibarla her bir karizmatik lider, mevcut bir durumu eleştirmek için ölçüt olarak bir geleneğe, bir altın çağa başvurabilir. Karizmatik liderin bu tipi, kendisini, gelenekle ilişkisini kesme durumunda değil, fakat kaybolmuş bir geçmişi yeniden ihya etme konumunda görür. Geçmişin inanç ve eylem standartlarının modern koşullarla çoğunlukla uygunsuz olabilmesi

---

<sup>74</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, ss. 480-481.

dolayısıyla, karizmatik bir hareket geleneğin radikalleşmesini ve bu yüzden geleneğin dönüşümünü ihtiva edebilir.<sup>75</sup>

Karizmatik ve rasyonel otoritelerin toplumu dönüştürmedeki farklı devrimci tarzları, en somut düzeyde yönetilenlerin toplumsal eylemine yansiyacaktır. Bu nedenle, yönetilenlerin eylemlerini rasyonel otoritede kurallara ve düzenlemelere “dışsal uyum” karakterize ederken, karizmatik otoritede bu “içsel itaat” olarak kendini gösterecektir:

Daha önce gösterdiğimiz gibi rasyonelleşme (bizim çarpım tablosunu “öğrendiğimiz” ya da birçok hukukçunun hukuk tekniklerini öğrendiği gibi) yönlendirilen büyük kitlelerin çıkarları açısından pratik önemi olan dışsal, teknik sonuçları sadece kabul ettikleri ya da kendilerini buna uydurdukları tarzda gelişir, bu sırada fikirlerin yaratıcısı onların ilgisini çekmez. Fakat karizma, en kuvvetli normları içinde, gelenekle birlikte rasyonel hakimiyeti de bütünüyle bozar ve bütün kutsallık kavramlarını yerle bir eder. Eski ve dolayısıyla kutsal olan değerlere saygı yerine, benzeri görülmemiş mutlak anlamda eşsiz ve dolayısıyla ilahi olana içsel itaate zorlar<sup>76</sup>

Takipçilerin karizmatik otoriteye “içsel itaati” tamamen önderin rasyonaliteye uymayan olağanüstü özellikler taşımasıyla alakalıdır. Bu içsel itaatin sürekliliği de karizmatik yeteneğin kendisini mucizelerle, zaferlerle kanıtlamasıdır. Doğası gereği istikrarsız olan karizmatik yeteneğin dayandığı kanıtlar ortadan kalkarsa ona dayanan otorite de yok olacaktır. Bu yüzden karizma sahibi karizmasını kaybedebilir, takipçilerine “güçleri kendisini terk etmiş”, “Tanrı tarafından unutulmuş” gelebilir. Bu durumda takipçileri onu terk eder. Zira karizma defalarca kanıtlanmış kişisel güçten gelen dışında başka bir meşruiyet tanımaz.<sup>77</sup>

Nitekim ilkel kabilelerde olduğu gibi geçmiş dönem krallıklarda da gizli bir gücün kralın milletini yükselttiğine, onların işlerini takdis ettiğine ve onlara refah verdiğiğine inanılmaktaydı. Kralın yardımıyla hububatın yeşerdiği, balıkların ürediğine inanılıyordu. Fakat aksine savaştaki başarısızlık, ekinlerin kıtlıktan dolayı kuruması gibi olaylar ise karizmanın kralı terk etmesi olarak yorumlanmaktaydı.<sup>78</sup>

Weber, karizmanın genel nitelikleri ve geçerlilik şartlarına dair bu açıklamalarından sonra, karizmatik otoriteye tâbi örgütlü bir grup teşekkül ettiğini

<sup>75</sup> Turner, *Max Weber ve İslam*, s. 42.

<sup>76</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, s. 480.

<sup>77</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 363; C. II, s. 478.

<sup>78</sup> Akyüz, “Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması”, s. 282.

bildirir. Bu grup “karizmatik cemaat” olarak adlandırılacaktır.<sup>79</sup> Zira grubun teşekkülü karizmatik liderden intişar eden deruni bir kuvvete dayanmıştır.<sup>80</sup>

Karizmanın bireysel tecrübeyi aşarak liderin etrafını kuşatan tilmiz ve refikler çemberinin oluşumuna vücut vermesi aynı zamanda karizmanın sosyolojik sürecinin ilk başlangıcıdır. Çünkü lideri karizmatik yapan “ilahi lütuflar” subjektif dini tecrübeyi aşarak dini grup içinde objektif hale gelmeye başlamış, ortak dini tecrübeler “biz şuuru” çerçevesinde yaşanmaya başlamıştır. Daha pek küçük tilmizler ve refikler grubunda dahi müştereken murakabeye varma, hep bir ağızdan dua okuma vs. gibi basit bazı ayin ve ibadet usulleri ve dini alışkanlıklar oluşmuştur. Tilmizlerin, kişisel fedakârlık, dostluk ve sadakatleriyle bağlı bulunduğu kurucunun arkadaşları olması da mümkündür. Fakat müstesna bir tilmizin, kurucunun samimi sırdaşı, dostu, hatta onun özel bakımıyla yükümlü olması da, çok sık rastlanan durumlardır.<sup>81</sup> Tilmizler grubu, sadece dost, arkadaş değil, aynı zamanda kurucunun mesajının kitlelere ulaşmasından ve hareketin başarıya ulaşmasından da sorumludurlar. Onlar, lideri, sempatileri ile destekler, şahsına saygı gösterir, akidesini ve temel düşüncesini tanıtarak onun tebliğine yardımcı olurlar.<sup>82</sup>

Karizmatik liderin hayatta olduğu dönemde, etrafında toplanan bu ilk salıklar zümresi, dini grupların yerleştiği büyük cemaatlerin teşekkülünde bir köprü vazifesi görür. Bu ilk cemaat, dinden dolayısıyla karizmatik otoriteden doğan grupların ilk saf şeklidir.<sup>83</sup> Karizmatik otoritenin bu dönemi için “saf karizma”<sup>84</sup> tabirini kullanan Weber, küçük bir “karizmatik cemaat”in varlığına rağmen, grupta araç-amaç taslağına göre işlev gören hiçbir kişiler ve nesnelere düzeni olmadığını söyler.<sup>85</sup> Böyle bir dönemde her hangi bir teşkilata lüzum da yoktur. Zira “karizmatik cemaat”, üyelerinin karizmatik lidere olan şahsi bağlılığından neş’et etmekte ve hala hayatta olan karizmatik lider, her şeyin kendisinde döndüğü olağanüstü otoritenin ve grup bağının asli temeli

---

<sup>79</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 363.

<sup>80</sup> Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 52.

<sup>81</sup> Freyer, *Din Sosyolojisi*, ss. 51-52.

<sup>82</sup> Akyüz, *Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması*, s. 288.

<sup>83</sup> Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 52.

<sup>84</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, s. 485; Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 329.

<sup>85</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, s. 482

olmaya devam etmektedir.<sup>86</sup> Weber'in açıkladığı şekliyle saf karizma döneminin siyasi yapısına dair şu özellikler zikredilebilir:<sup>87</sup>

- Yerleşik idari araçların olmadığı karizmatik yönetim, geleneksel ya da rasyonel, genel normlara göre işlemez; ilke olarak, somut vahiylerle ve ilhamlara göre işler ki bu açıdan, karizmatik otorite irrasyoneldir.
- “Karizmatik liderin yönetim kadrosu “memurlardan” oluşmaz; üyeleri teknik olarak eğitilmiş kişiler hiç değildir.” Karizmatik liderin müritleri yahut taraftarları vardır. “Taraftarlar ne sosyal imtiyaz temelinde ne de ailevi kişisel bağımlılık açısından seçilir. Bu daha ziyade üyelerinin karizmatik niteliği açısından seçilir.”
- Atama ya da azletme, kariyer, terfi gibi şeyler yoktur. Karizmatik liderin ve yardımcılarının uzmanlık sahibi olmaları gibi kavramlara yer verilmez. Sadece liderin isteği üzerine çağırıldıklarının karizmatik niteliği temelinde bir çağrı vardır.
- “Hiyerarşi yoktur; lider sadece, kadrosunun üyelerini belli bir görev için karizmatik nitelikten yoksun gördüğü durumlarda müdahale eder.”
- Yasal kurallar, soyut hukuk ilkeleri sistemi ve rasyonel adli karar süreci yoktur. Biçimsel olarak somut hükümler yeni oluşturulur ve ilahi hükümler ve vahiy olarak görülürler.

Weber'in “karizmatik cemaat”in siyasi ve idari yapısına dair zikrettiği bu özellikler bize bir bütün olarak saf karizmanın, her türlü rasyonel bürokratik ve geleneksel otoriteye kesinlikle karşı olduğunu gösterir. Günlük rutin yaşama uyumlu bürokratik ve geleneksel otoritelerin ilişkilerinde görüldüğü gibi uzmanlığa dayalı, sınırları belli emir memur ilişkisi içinde bir faaliyetten bahsedilemez.<sup>88</sup> Günlük rutinin dışında takipçilerde “uyandırılan” karizmatik niteliğe dayalı, sınırları belli olmayan bir adanma ilişkisi vardır.<sup>89</sup>

---

<sup>86</sup> Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 52.

<sup>87</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 375; Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, ss. 363-364.

<sup>88</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, ss. 363-364.

<sup>89</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, 364; Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 369 “Karizma sadece “uyandırılabilir”ve “test edilebilir”; “öğrenilemez” ya da “öğretilemez”.

Weber, saf karizmanın özel olarak ekonomik değerlendirmelere de yabancı olduğunu bildirir. Karizma temelde olağanüstü ve dolayısıyla zorunlu olarak ekonomik olmayan, ekonomik esaslara dayanmayan bir güçtür. Rasyonel ekonomik etkinlik açısından, karizmatik ihtiyaç tatmini tipik anti-ekonomik karaktere sahiptir. Günlük rutin yaşamla herhangi bir uğraşı reddeder. Yalnızca tam bir duygusal aldırma tutumuyla, düzensiz, sistematik olmayan kazanç eylemlerini hoş görebilir. Bireylerin geçimi güvence altına alınmadığı kadarıyla, takipçiler karizmatik liderin bağış, ganimet ya da vakıf olarak aldığı ve onlar arasında hesapsız sözleşmeli bir bağlılık olmadan dağıttığı malların kullanımına ortak olurlar. Karizma, rasyonel ve metodik olan her türlü mali kazancı yakışsız sayar.<sup>90</sup> Karizmatik kişi, mali bir geliri olmasından sık sık bilerek kaçınır. "Saf" karizma, sahipleri için, ticaret yoluyla ekonomik sömürü anlamında özel kazanç kaynağı olamaz. Parasal ücret biçiminde bir gelir kaynağı olmadığı gibi, misyonun maddi gerekleri düzenli bir vergilendirmeyi de içermez. Karizmatik yapılar için gerekli araçlar bireysel olarak sağlanır; ya da karizmatik kişinin hitap ettiği grubun üyeleri armağan, bağış gibi gönüllü katkılarda bulunurlar.<sup>91</sup>

Weber'e göre saf karizma, kelimenin en vurgulu anlamıyla bir "çağrı" bir "misyon" ya da ruhani bir görev oluşturur.<sup>92</sup> "Sadece coşkulu küçük mürit grubunun üyeleri ve takipçileri kendi hayatlarını tamamen ideolojik olarak çağrıya adamaya hazırdır."<sup>93</sup> Saf karizma sahipleri (hem önder, hem de tilmizleri ve izleyicileri) misyonlarının hakkını verebilmek için bu dünyaya özgü ilişkilerin, beylik mesleklerin ve aile hayatının yükümlülüklerinin dışında kalmalıdır. Nitekim peygamberane ve sanatkarane karizma sahibi kişilerin çoğu bekardır. Bütün bunlar karizmayı temsil edenlerin bu dünyadan kaçınılmaz biçimde ayrı durduklarını göstermektedir.<sup>94</sup> Hemen hemen bütün dini kaynaklar, tilmizler grubuna giren veya girmeleri takdir olunanların bu suretle o zamana kadar içerisinde yaşadıkları bütün sosyal yapılardan ayrıldıkları veya hiç değilse sair rabıtalardan aşırı derecede gevşediğini gösterir. Bu kabilden Budizm'le ilgili kaynaklarda, Buda'nın ilk tilmizlerinin "gariplik yolunu tuttıkları" yani o zamana kadar ki yurtlarını ve sosyal münasebetlerini terk ettikleri kaydolunur. Eski

<sup>90</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 365; C. II, s. 483.

<sup>91</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, ss. 328-329.

<sup>92</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 365.

<sup>93</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 369.

<sup>94</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 329.

Ahitte İsa'nın ilk havarilerine taalluk ettiği nisbette buna benzer tabirler kullanılmıştır. Mesela pek çok yerlerde kan hısımlığının değil de grup üyelerinin birbirinin hakiki kardeşi, babası anası olduğu zikredilir.<sup>95</sup>

#### D. KARİZMANIN RUTİNLEŞMESİ VE KURUMSALLAŞMASI

Weber, karizmatik otorite ve “karizmatik cemaat”in genel özellikleri aktardıktan sonra müstakil bir bölümde karizmanın rutinleşmesinden ve rutin dışı özelliğini yitirmesinden bahseder. Kişiyeye özgü olma niteliği gereği istikrarsız, kısa ömürlü ve özü bakımından geçici olan saf karizmatik otorite,<sup>96</sup> lider sahneden çekildikten sonra kurumsallaşmaya, Weber'in deyişiyile “rutinleşmeye” başlayacaktır. Burada dikkati çeken en önemli nokta saf karizmanın dinamik, devrimci ve anti-ekonomik özelliklerini bütünüyle yitirdiği, siyasi olarak ise liderliğin, tamamen kişisel özelliklerinin aleyhine olarak azaldığı bir gelenekselleşme veya rasyonelleşme sürecine girdiğidir. Çünkü karizmatik otorite, durağan kalmaz; ya gelenekselleşir ya rasyonelleşir ya da ikisinin birleşimi halinde devam eder.<sup>97</sup>

Buna göre karizma, liderin yaşamıyla sınırlıdır. Zira eskisi gibi insanlara ilahi ilhamlardan bahsederek ahlaki değerler aşıl原因an, devrimci niteliği gereği geleneksel kurumlara anlık itirazlar yönelten bir önderden geriye “çağrı”yla özdeşleşen misyonu ve belli sayıdaki taraftar grubu kalmıştır. Bu durumda liderin, mevcut sosyal kurumlara ve günlük rutin yaşama karşı taraftarlarına telkin ettiği alternatif toplumsal ilişkiler ve yeni yükümlülükler düzenli bir yapıda yaşamaya devam etmeli, miras bıraktığı toplumsal itirazlar, içtimai fikirler ve güçlü ahlaki değerler geçmişte olduğu gibi gelecekte de hayatiyetini sürdürmelidir.<sup>98</sup> Böylece meşruiyetin yegane dayanağı olan karizma, liderin vefatıyla birlikte cemaatin bütününe şamil maddi unsurlara ve bir takım teşkilat çeşitlerine dayanmaya başlayacak, grup bağının temeli olan liderin konumunu ise takipçilerin karizmatik normlara dayanarak inşa ettikleri siyaset, eğitim ve ekonomi

<sup>95</sup> Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 52.

<sup>96</sup> İhsan Çapçioğlu, M. Cem Şahin, Nuran Erdoğruca, “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 2, 2010, s. 73; Sefer Yavuz, “Bir Karizmatik Otorite Örneği Olarak İmamet ve Mehdi Anlayışı: Türkiye Caferileri: İğdir Örneği”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 13, Sayı: 25, 2014, s. 11.

<sup>97</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, ss. 366-367.

<sup>98</sup> Çapçioğlu, v.d, Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite, s. 71.

kurumları devralacaktır.<sup>99</sup> Weber, karizmatik otoritenin dönüşümünü ve kurumsallaşmasını şöyle izah eder:

...Karizmatik olarak idare edilen bir grubu günlük hayatın dışına taşıyan gelgit, gündelik rutinlerin kanallarına geri akar, en azından karizmatik egemenliğin “saf” formu küçülecek ve bir “kuruma” dönüşecektir; o zaman ya adeta makineleşir ya da yerini sezilemez bir şekilde başka yapılar alır veya somut bir tarihsel yapının sade bir parçası haline gelecek şekilde en farklı formlarda onlarla birleşir. Bu durumda çoğu zaman tanınamaz hale gelecek şekilde dönüştürülür ve sadece analitik düzeyde tanımlanabilir.<sup>100</sup>

Bu surette, yeni otorite ve yükümlülük şekillerinin taşıyıcıları olarak faaliyette bulunan toplumsal gruplar, rutinleşmenin ve kurumsallaşmanın önemli bir kısmına dâhil olurlar. Karizmatik hareketin taraftarları, bağlılık taleplerini gündelik hayatın talepleriyle daha uyumlu kılarak hareket içindeki durumlarını muhafaza etmeye çalışırlar. Liderin önerdiği yeni yaşam pratikleri, misyonu etrafında örülen toplumsal mevkiler sayesinde günlük rutin yaşama uygun hale getirilir. Özel olarak ise karizmaya bağlılık talepleri, müminlerin hususi mevkilerinden doğan aile ve ekonomik zorunluluklarla devamlı olarak bağdaştırılır.<sup>101</sup> Bu, aynı zamanda ailevi ve ekonomik ilişkilerde sıradan dünyevi bağların koparıldığı bir çeşit müritlik yerine konumları istikrarlı bir günlük düzene oturan maddi temelli sosyal konum sağlamak anlamına gelir. Böylece özü itibarıyla adanma ve itaate dayanan bağımsız karizmatik düşünceler ve eylemler, artan şekilde maddi çıkara dayanan sosyo-ekonomik etkenlere bağımlı hale gelmeye başlamıştır.<sup>102</sup>

İlk aşamalarında hayırsever hediyeler, bağışlar, ganimetler veya mucizevî tedariklerle beslenen karizmatik hareketler, rutinleşmeyle birlikte, istikrarlı vergi şekilleri, üretim ve dağıtımını gerektirirler. Takipçiler ve öğrenciler, maddi geçimlerini ve sosyal konumlarını arpalıklar, maaşlar veya diğer türden düzenli gelir şekilleriyle sağlamaya başlarlar.<sup>103</sup>

Rutinleşme, güçlerin ve ekonomik avantajların takipçiler ve müritler tarafından sahiplenilmesi yanında ayrıca harekete yeni üye devşirme ve kazandırılan yeni üyelerin

<sup>99</sup> Freyer, *Din Sosyolojisi*, ss. 52-53; Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 290; Mehmet Rami Ayas, *Türkiye’de İlk Tarikat Zümreleşmeleri: Din Sosyolojisi Açısından bir Araştırma*, 3. B, İz Yayınları, İstanbul, 2012, s. 24.

<sup>100</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, s. 485.

<sup>101</sup> Turner, *Max Weber ve İslam*, s. 41; Çapçioğlu, v.d, *Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite*, s. 71.

<sup>102</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 366.

<sup>103</sup> Turner, *Max Weber ve İslam*, s. 114



karizmatik eğitimlerinin düzenlenmesini de gerektirir. Müritler rasyonel ya da ampirik olmasa da devşirmenin eğitim ve uygunluk testleriyle ilgili kurallarını oluşturabilirler. Burada karizmatik vasıf, test edilip kanıtlanabilen fakat aktarılamayan ve kazanılamayan bir kişisel tanrı yeteneğinden prensipte öğretilip öğrenilebilen eğitim kurumuna dönüşmeye başlamıştır.<sup>104</sup>

Siyasi olarak ise en büyük mesele, karizmatik lider ortadan kaybolduğu zaman onun yerine kimin geçeceği problemidir. Bu probleme çözüm bulma şekli sonraki sosyal ilişkilerin ve yerleşik yönetsel araçların teşekkülü açısından büyük öneme sahiptir.<sup>105</sup>

Bu araçlar, orijinal lider tarafından tevarüs eden bir atanma tarafından ya da ritüel ve büyüsel seçimin biçimleri tarafından düzenlenmiş bazı seçim şekillerini ihtiva edebilir. Bu açıdan karizmatik lider kendisinden sonra başka bir lideri istihlaf edebilir, karizmatik nitelikli yönetim kadrosu yeni bir halef atayabilir yahut karizma, kalıtım yoluyla liderin akrabalarına geçebilir. Ne tür bir atama yöntemi takip edilirse edilsin, haleflik olgusu, otoritenin bir şekilde rutinleşmesine yol açar.<sup>106</sup> Karizma artık makam karizması, soy karizması gibi belli veraset kurumlarının teşekkülüyle eşsiz bir tanrı vergisi olmaktan devredilebilir veya kişisel olarak kazanılabilir hale gelmiştir.

Peygamberin ya da savaş ilahının ölümü liderliğin kime geçeceği sorunu doğurur. Bu sorun başlangıçta bir seçim değil, karizmatik yeteneklere göre bir seçilme olan Kurung ile ölçülür; bir çözüm de, hiyerokratik ya da opostalik hilafette olduğu gibi, karizmanın kutlulanması ve halefin takdis edilmesidir; ya da irsi krallıktaki ve irsi hiyerokrasideki gibi, karizmatik liderin ailesinde de karizmatik yetenek bulunduğu inancı irsi karizmaya yol açabilir. Bu tür kalıplaşmalarda kurallar, şu ya da bu biçimde hep egemen olur. Prens ya da hiyerokrat artık sırf kişisel yeteneği yüzünden yönetmemekte, edinilmiş ya da devralınmış yetenekleri bulunduğu ya da karizmatik bir seçimle meşruluğu onandığı için başta bulunmaktadır. Kalıplaşma süreci ve dolayısıyla gelenekselleşme süreci artık başlamıştır.<sup>107</sup>

Budizm’de Buda’nın reenkarnasyonu olarak yorumlanan yeni “Dalai Lama”nın seçilmesi, liderin niteliklerine bazı ölçütler temelinde bir lider arayışına örnek verilebilir. Buna göre liderin seçiminde bazı işaret ve kehanet biçimleri, kura çekme gibi yöntemlere başvurulur. Seçim işi tamamlandığında seçilen yeni lider büyük bir meclisin

<sup>104</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, s. 507.

<sup>105</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 366-367.

<sup>106</sup> Turner, *Max Weber ve İslam*, s. 114.

<sup>107</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, ss. 376-377.

önüne getirilir ve ölmüş olan Lama'ya ait elbiseleri, eşyaları, kitapları tanınması ve Lama olarak daha önceki hayatıyla ilgili sorulara cevap vermesi beklenir<sup>108</sup>

Kalıtımsal karizmanın kurumsal normlarına ise Osmanlı devletinde bir dönem işleyen veraset sisteminde geçerli ekberiyet usulü örnek verilebilir. Ekberiyet usulüne göre sultan öldükten sonra Osmanlı hanedanından yaşça en büyük kişinin padişah olması kabul edilmiştir.<sup>109</sup> Böylece liderin miras bıraktığı karizmatik normlara göre inşa edilen yönetim kurumlarıyla yeni liderin seçilmesi kurumsal bir rutine bağlanmış olur. Karizmanın özgün bir şekilde bir kuruma dönüşmesi gerçekleşmiştir.

*Ekonomi ve Toplum* kitabında karizmatik otoritenin rutinleşme ve kurumsallaşmasına dair tarihten birçok somut örnek veren Weber, modern döneme geldiğinde ise karizmanın rasyonelleşmeye boyun eğeceğini iddia eder. Aslında Weber de *Ekonomi ve Toplum* kitabını rasyonelleşme sürecinin tarihi seyrini geleneksel ve karizmatik otorite üzerinden izlemek, rasyonelleşmenin modern dönemde sosyal eylemin tüm alanlarına gittikçe daha çok nüfuz ettiğini açıklamak için yazdığını belirtmiştir.<sup>110</sup> Bu anlamda Weber'in genel tarih görüşü içinde karizmatik otorite, modern otorite ve davranış biçimleri karşısında aşılması gereken, eski zamanlara özgü, olumsuz anlamları olan bir kavramdır. Karizma, gündelik hayatın gerçekleriyle tezat teşkil eden, öte dünya ideallerine yönelik bir enerji biçimidir. Bu yüzden bu idealler ya rutinleşmelidir veya kendilerinden kurtulunmalıdır.<sup>111</sup> Bu yüzden Weber'in "dünyanın büyüünün bozulması"<sup>112</sup>olarak nitelediği modernleşme sürecinde "karizma" ile "büyü" arasında bir paralellik görülecektir. Dünyanın büyüünün bozulması aynı zamanda karizmanın yitmesi olacaktır.<sup>113</sup>

## E. DİNİ OTORİTE TİPLERİ

Karizmanın Weber sosyolojisinde gördüğümüz üzere tevarüs edilen çeşitli tipleri olduğu gibi, karizmatik şahsiyetinde pek çok tipi vardır. Bilindiği gibi Weber

---

<sup>108</sup> G. T Bettany, *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, (çev. Ahmet Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2005, ss. 383-384.

<sup>109</sup> Abdülkadir Özcan , "Cülüs", *DİA*, VIII, s. 110.

<sup>110</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C 1, 453

<sup>111</sup> Aktay, *Karizma Zamanları*, s. 23.

<sup>112</sup> Max Weber, *From Max Weber: Essays in Sociology*, (trans. and eds) H. Gerth and C. Wright Mills, New York: Galaxy, 1946. s.155.

<sup>113</sup> Aktay, *Karizma Zamanları*, s. 95.

eserlerinde karizmatik şahsiyetin kraldan peygambere, sihirbazdan savaşçıya pek çok tipine atıfta bulunmuştur. Bu tipler arasında dine dayanan karizmanın en temel olduğunu söyleyen Joachim Wach,<sup>114</sup>*Din Sosyolojisi* kitabında Weber'in ideal tip metodolojisinden yararlanarak, karizmatik dini liderin Peygamber, din kurucusu, rahip, veli, dindar, büyücü gibi bazı tiplerini belirlemiştir.<sup>115</sup> Wach, tıpkı Weber gibi ilkel kabile inançlarından tüm ilahi dinlere benzer karizmatik vasıflara ve toplumsal fonksiyonlara sahip karizmatik dini şahsiyetin muhtelif tiplerini belirlemekle dini tecrübeye ve sosyolojik sonuçlarına dair paralel mukayese imkânı aramıştır.<sup>116</sup>

Bununla birlikte Wach, peygamber, veli, rahip, kâhin gibi kavramların teolojik veya tarihi bakımdan ihtiva ettikleri hususlarla değil bu gibi dini otoritelerin sosyolojik etkileriyle meşguldür. “Tarihçi, büyük dini şahsiyetlerin otoritesinin dünyada meydana getirdiği değişikliklerle ilgilenir; buna karşılık sosyolog, dikkatini yalnızca onun ortaya çıkışının toplumun teşkilatı ve tabakaları üzerinde hâsıl ettiği doğrudan doğruya veya dolaylı etkiler üzerinde toplar.”<sup>117</sup> Din sosyoloğunun ise odaklaştığı noktalar ve sorduğu sorular, dini otoritelerin toplumda hangi tür teşkilatlara yerleştiğini görebilmektir.

Bu anlamda tarih, ulûhiyetle ittisale geçen, tanrı ile insanlar arasında aracı olup rehberlik eden pek çok karizmatik dini öndere şahit olmuştur. Bütün din önderlerinde, peygamberlerde ve dini teşkilatın liderleri olan rahiplerde karizmaya dayanan ilahi bir gücün mevcut olduğuna inanılmakta ve özellikle peygamberler, ilahi varlıkla ilişkilerinden dolayı müstesna bir yere sahip olmaktadır.<sup>118</sup>

Peygamberin karizmasının dayanağının vahiy olması onu, dini otorite tipleri arasında en ön sıraya koymuştur. Vahiy, Tanrı iradesinin somutlaşmış şeklidir ve peygambere önemli bir misyon yükler. Peygamberin sorumluluğunun ilahi referanslarla takviye edilmesiyle birlikte, Peygambere gelen vahiy, ulûhiyetin tebliğini insanlara yayma ihtiyacını doğurur. İlahi iradenin tebliğiyle başlayan yayılma hareketi, dini tecrübeyi ilk alanla birlikte ve onun karizması yoluyla o dine gönül verenlerin hareketidir. Bu hareket, toplumdaki mevcut inançlara, çeşitli dini eylemlere, meşru

---

<sup>114</sup> Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 409.

<sup>115</sup> Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 413-449.

<sup>116</sup> Wach, *Din Sosyolojisi*, ss. 407-413.

<sup>117</sup> Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 415.

<sup>118</sup> Abdullah Özbolat, “Toplumsal Fonksiyonları Bağlamında Dini Otorite: Tipolojik Bir Deneme”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20:2, 2015, s. 5.

olmayan veya tahrif edilmiş ibadet uygulamalarına bir isyanı temsil eder. Sonradan bu isyan, genel bir protesto hareketine dönüşerek bütün bir toplumsal dini sisteme muhalefete de aracılık edebilir. Sonuçta peygamberin karizmatik otoritesi, kendi cemaatini, mevcut dini kurumların güç odaklarıyla ve iktidarlarla çatışmaya götürebildiği gibi, bazen dini cemaat içindeki fertleri veya grupları bütünleştirip, hükümet ile teb'a veya kendi taraftarları arasındaki toplumsal ve siyasi dengeyi kurmaya da yardım edebilir. Bu tür durumlar karizmatik otorite olarak peygamberin belli bir toplumda ne denli sosyal kristalleşme merkezi olarak fonksiyon gördüğünün açık göstergesidir.<sup>119</sup>

Hz. Muhammed, Hz. İsa, Buda ve Konfüçyüs'ün hayat hikâyelerine göz atıldığında onların, hayatlarının belli bir döneminden itibaren, “çağrı” şeklinde gerçekleşen kesin sonuçlu dini tecrübeden sonra çevrelerine geniş halkaları cezp ettikleri görülmüştür. Güçlü dayanışma bağlarıyla birbirine kenetlenen bu halkalar, eşine az rastlanır kişisel sorumluluk duygusuyla İslam, Hristiyan ve Budist ahlakının temelini tebliğ etmeyi görev edinmişlerdir.<sup>120</sup> Daha sonra ise peygamber'in önderliğinde karizmatik misyonun taşıyıcılarının ilahi dini tebliğ ederek toplumu bu yönde dönüştürme idealleri yerini teşkilat kurum ve geleneğe bırakacaktır. Mesela karizmatik bir lider olan Hz. Muhammed ve sahabenin değişimcilikleri kendilerinden sonra gelen kuşaklarla birlikte rutin hale gelerek gittikçe yerini sıkı örgütlenme, kurumsallaşma ve gelenekselleşmeye bırakmıştır.<sup>121</sup>

Diğer bir dini otorite ise Hıristiyanlık'da dünyevi yaşam ile dini yaşam arasında aracılık işlevi gördüklerine inanılan dini görevlilerin oluşturduğu ruhbanlık kurumudur. Bu kurum, saf karizma sahibi peygamberlerin vefatından sonra ana dini cemaatin tarihi gelişimiyle birlikte neşet etmiştir. Başka bir deyişle şahsi karizma<sup>122</sup> sahibi peygamberin

---

<sup>119</sup> Çapçioğlu, v.d, Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite, ss. 70-71; Wach, *Din Sosyolojisi*, ss. 422-423.

<sup>120</sup> Akyüz, *Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması*, ss. 289-290.

<sup>121</sup> Ejder Okumuş, *Toplumsal Değişme ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 113.

<sup>122</sup> Bu noktada peygamberin şahsi karizması karşısında rahibin fonksiyon karizmasına sahip olduğunu söyleyen Wach, şahsi karizmanın menşei, olmasına kıyasla fonksiyon karizmasının dini grupların tarihi içerisinde önem kazandığını belirtmiştir. İkisi arasında başka bir önemli fark da şahsi karizmanın daha ziyade heyecana, fonksiyon karizmasının ise daha çok akla hitap ettiğidir. İlki toptan bir itaat ve adanmayı hatta kendi amaçlarından vazgeçmeyi gerektirirken çoğunlukla ikincisi sınırlı ve ölçülü itaat istemektedir. Wach, fonksiyon karizmasının üç temel tipi arasındaki ayrımın ölçüsünü üç terim üzerinden örnek vererek açıklamaktadır: “Rahip”, “papaz” ve “hatip” terimlerinden her biri karakteristik olarak farklı bir görevli şahıs tabiatı ve fonksiyonu anlayışını ortaya koymaktadır. Rahip

vefatıyla onun rehber, hakim, öğretmen gibi vasıfları ana dini cemaat içinde rutinleşmiş ve kurumsal anlamda din işlerini düzenleyen bir din adamı sınıfı doğmuştur. Çünkü dini grubun büyümesiyle dini ayin ve ibadet vazifelerinin ifası için muayyen mercilerin ihdas edilmesi zaruret halini almıştır.<sup>123</sup>

Bünyesinde ruhbanlık kurumuna yer veren dinlerde ruhbanlık işleri genel olarak toplumsal grubun benimsediği tanrısal güçlerin gerektirdiği ayinlerin kurallarına uygun biçimde yerine getirilmesiyle ilgilidir. Dini kültürlerdeki yaygınlığı nedeniyle kurban ayinlerinin yönetimi ruhbanlığın başlıca işlevlerinden biri sayılır.<sup>124</sup> Dini otorite tipi olarak rahip, geleneklerin bekçisi, kutsal bilim, tefekkür ve dua tekniğinin koruyucusu olarak ahlaki ve ritüel düzene karşılık gelen kutsal kanuna refakat eden kişidir. Aynı zamanda bu kanunun yorumlayıcısı olan rahipler, hâkim, yönetici, öğretmen ve bilgin rolü oynamış, belli davranış modellerini tertip ve tanzim etmişlerdir.<sup>125</sup>

Başta Hıristiyanlık olmak üzere Yahudilik, Hinduizm, Budizm, Maniehizm, Zerdüştlük gibi dinlere bakıldığında rahiplerin önemli bir dini otorite olarak temayüz ettikleri görülmüştür. Örneğin Budizm’de “Sangha” teşkilatı, bilinen en eski bekâr rahipler teşkilatıdır. Bu dinin kurucusu olan Buda, öğretisini yaymaya başladığında etrafında bir cemaat oluşmuş ve bu cemaat zamanla örgütlenerek “Sangha” adını almıştır. Sangha teşkilatına mensup “bhikkhu” adını alan rahipler manastırlarda topluca münzevi olarak yaşar, dünyaya dair tüm arzularını asgariye indirerek nirvanaya ulaşmaya çalışırlar. Rahip hayatının üç temel esasının fakirlik, bekârlık ve sükûnet olduğu Budizmde bir keşişin evlenmesi yahut cinsel ilişkiye yeltenmesi Sangha teşkilatından atılmasına sebep olacaktır.<sup>126</sup>

Hıristiyanlıkta ise Ruhbanlar, Mesih’in yeryüzündeki temsilcileri olarak görülmüştür. Hıristiyanlıkta ruhbanlığın kökenleri Hz. İsa’nın havarilere Hıristiyan tebliğini evrensel bir mesaj olarak devretmesi geleneğine kadar dayandırılmaktadır. Bu bağlamda Hz. İsa, “Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin,

---

takdis edilmiş, papaz seçilmiş ve hatip göreve davet edilmiş ve göreve başlamış kişidir. Bkz. Wach, *Din Sosyolojisi*, ss. 410-411.

<sup>123</sup> Freyer, *Din Sosyolojisi*, s. 55.

<sup>124</sup> Nadide Şahin, *Hıristiyanlıkta Ruhbanlık Anlayışı*, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 3

<sup>125</sup> Özbolat, *Toplumsal Fonksiyonları Bağlamında Dini Otorite*, s. 15; Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 440.

<sup>126</sup> Şahin, *Hıristiyanlıkta Ruhbanlık Anlayışı*, s. 7; Abdurrahman Küçük, Günay Tümer, Mehmet Alparlan, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010, s. 253.

bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin. Onları Baba Oğul ve Ruhülkudüs adıyla vaftiz edin. Size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin.”<sup>127</sup>diyerek onları Hıristiyanlığı öğretmek, vaftiz etmek ve dinsel açıdan idare etmekle görevlendirmiştir. Böylece havariler kendilerine verilen bu görevle Hz. İsa adına iş yapma yetkisine sahip olmuştur. Havariler Hz. İsa’dan aldıkları bu yetkiyi sonraki nesillere devretmiş ve böylece Kilise içerisinde günümüze kadar devam eden ruhban teşkilatı oluşmuştur. Günümüzde de Hz. İsa’nın havarilere emanet ettiği bu misyonu Kilise ruhban sınıfı devam ettirmektedir. Dolayısıyla Kilise yeryüzünde Mesih’in görevini sürdürmekte, ilahi otoriteyi temsil etmektedir.<sup>128</sup>

Dini otorite kabul edilmede ulûhiyetle sıkı bir bağ içerisinde yaşadıklarına inanma, temel etkenlerden biri olduğu için, kutsalla irtibat olarak da ifade edilebilecek bu durum, dinsel otoritenin kutsiyetine dayanak teşkil eder. Bu bağlamda ulûhiyetle ilham yoluyla sıkı birlik içine giren dini otorite tipi olarak veli veya ermiş akla gelecektir. Velinin otoritesi, vahye kıyasla ilhama dayandığından peygamberden daha aşağıdadır. Onun kurucu ve peygamber ile olan ortak yanı şahsi bir karizmaya sahip olmasındandır. Kılavuzluğu şiddetle aranır bir yol gösterici ve rehber vazifesi görmek ermiş kişinin özellikleri arasındadır. Birçok menkıbe bize ulûhiyetle ittisali tecrübe eden ermişlerin mutlak “ihtida”sını bildirir. Çoğunlukla veli kişilerin yaşadıkları mistik tecrübeler devamlı bir ibadet tarafından belirlenmiştir. Mutlak surette asli ihtiyaçlara irca edilmiş bir “fakirlik” hayatı yaşadıkları müşahede edilen ermiş kişilerin otoritesi ise toplumsal anlatımını liderin şahsi karizması tarafından cezbedilmiş halkalar veya gruplarda teşekkül etmiş ferdi ilişkilerde bulur.<sup>129</sup>

Ekseriyetle gruplaşmaya ve bütünleşmeye sebebiyet veren şey ise ermiş kişinin ölümü olur. Mezarının önemli bir ibadet merkezi ve sembol haline geldiği çevrede onun yardımını ve şefaati ümidiyle hatırasına hürmet gösterilmeye devam edilir. Etnik, siyasi, mesleki ve sosyal gruplar ermişin kültü tarafından bütünleşmiş yeni teşkilatlar oluştururlar. Hayattayken ona kerametler gösterme ihsanı atfolunduğundan, kendisinden arta kalan mukaddes emanetler yoluyla lütuf ve bereketlere iştirak etmeye devam etmesi beklenir. Bu yüzden ermişin kutsiyeti yaşadığı çevreye ve mekâna sirayet eder. “Şerefü-

<sup>127</sup> Matta 28/ 19-20. *İncil, Müjde: İncilin Çağdaş Türkçe Çevirisi*, Yeni Yaşam Yayınları, 5. B, İstanbul, 1991, s. 74

<sup>128</sup> Şahin, *Hıristiyanlıkta Ruhbanlık Anlayışı*, s. 82.

<sup>129</sup> Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 432.

l mekân bi'l- mekîn” ,“Mekanın şerefi ve izzeti orada oturanlarla kaimdir” sözü bunu en iyi açıklar niteliktedir. Bütün bu vakıalar, hareket noktası velinin karizması olan duyulmamış yankılar ve büyük sosyal nüfuzun kanıtıdır.<sup>130</sup>

Wach'ın dini otorite tipi olarak önerdiği ermiş/veli tipine Hıristiyanlık'da “aziz” ve İslam'daki veli kavramı örnek teşkil eder. Aziz, Hıristiyan kilisesinin nefsinin terbiye edip dini hayatta her türlü fedakârlığa katlanan ve çeşitli kerametler gösterdiğine inanılan kimselere verilen unvan olarak geçer. Azizlere yapılan tazim, kiliselere resim ve heykellerinin konulması, ayinlerde isimlerinin zikredilmesi, kendilerinden şefaathet ve yardım dilenmesi suretiyle gösterilmiştir. İslamiyet'teki “veli” kavramı ise Hıristiyan dinindeki aziz inancına yakındır. İkisi arasındaki temel farkın aziz ünvanı verme yetkisinin kiliseye ait olması karşısında İslam'da veli ünvanını verecek herhangi bir makamın bulunmaması olduğu söylenebilir. Müslüman âlimlerin büyük çoğunluğuna göre Allah nezdinde veli mertebesine ulaşanların insanlar tarafından bilinmesi mümkün değildir. Ancak din uğrunda verdikleri hizmetler ve toplumda bıraktıkları tesirler sebebiyle haklarında müslümanlar tarafından hüsnü zan beslenmiş ve veli olarak anılmışlardır.<sup>131</sup>

Dost, yardımcı, koruyucu manasına gelen veli ise Kur'an'da Allah'a ve Resulü'ne nispet edilmiştir.<sup>132</sup> Ayrıca takva sahibi müminlerin Allah'ın velileri oldukları ifade edilmiş ve gerek dünyada gerekse ahirette hiçbir korku ve üzüntüye düşmeyecekleri belirtilmiştir.<sup>133</sup> Bu anlamda tüm müminler Allah'ın velisidir. Mutasavvıflar ise başta peygamberler olmak üzere takva sahibi bazı salih müminlerin hususi bir velayet sahibi (velâyet-i hâssa) olduklarını söylemişlerdir. Bunların en açık ve belirleyici nitelikleri ise ilhama mazhar ve keramete medar olmalarıdır. Keramet Allah'ın lütfuyla evliyadan zuhur eden olağan üstü hallerdir. Ancak keramete gereğinden fazla önem verilmesi tasavvufta sakıncalı görülmüştür. Firâset, basiret ve keşf sahibi olmak evliyanın en önemli özelliklerinden kabul edilmiştir.<sup>134</sup>

---

<sup>130</sup> Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 432.

<sup>131</sup> Ömer Faruk Harman, “Aziz”, *DİA*, IV, s. 332.

<sup>132</sup> El-Maide 5/55

<sup>133</sup> Yunus, 10/62-63.

<sup>134</sup> Süleyman Uludağ, “Veli”, VLIII, ss. 25-28; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1991, s. 519.

Tasavvufi mistik akımların karizmatik önderleri olarak “veliler”, birçok tarikat ve cemaatin teşekkülüne sebep olmuş, yaşadıkları toplumun dini tarihinde önemli etkiler bırakmışlardır. Kurumsallaşan tarikat formu altında bu dini gruplar olağanüstü hikayeler, menkıbeler, keşf ve kerametlerle bezenmiş bir söylem ve dil dünyası içinde müslüman toplumların gündelik hayatında kültürel, dini, siyasi, ahlaki ve sanatsal bazı işlevleri yerine getirmişlerdir.<sup>135</sup>

Yukarıda zikrettiğimiz dini otoritenin tiplerine geçmiş medeniyetlerden kültürlerden ve günümüz dini yaşamından daha birçok tip eklenebilir. Esasında Wach'da dini otoritenin icra ettiği büyük nüfuzu bilen din tarihçisinin, dinikarizma tiplerini sınıflamaya izin veren her metodik inceleme denemesini alkışlayacağını belirtmektedir.<sup>136</sup> Buna göre bir gruba, kasta, kiliseye bağlı bulunsun bulunmasın her zaman her yerde, dini tecrübeleri tarafından kendilerini Tanrı ile alelâde insanlarınkinden daha sıkı birlik hayatı sürdürmeye itilmiş hisseden dindar erkek ve kadınlar bulunmuştur. Kişinin bizzat bu kendi dindarlık hayatının dahi toplum içinde diğer fertlere tesir eden teşvik edici cazibesi ve otoritesi vardır:

Kişi kendini adayarak veya adamayarak, takdis ettirerek veya ettirmeyerek, bir inziva hayatı sürebilir, bir cemaat teşkil edebilir veya özel yaşantısını temaşa ya da aksiyon içerisinde yürütmeyi deneyebilir. Böyle bir hayatın karizmasından belli bir prestij hasıl olmakta ve bunun toplumun dini üzerinde teşvik edici bir etkisinin bulunduğunu söylemenin doğru olduğu anlaşılmaktadır. Tüm çeşitleri ile manastır hayatı sürdürenlerin tamamı (keşişler, münzeviler, dervişler, rahibeler, üçüncü dereceden olanlar “tertiaries”, ve ihvanlar), zahitler ve hayatlarını Allah'a vakfetmiş olanlar, hastalar, fakirler ve yoksullarla meşgul olanlar ve dini sebepler tarafından harekete geçirilenler bu dini otorite tipine girerler.<sup>137</sup>

---

<sup>135</sup> Çelik, *Dini Gruplar Sosyolojisi*, s. 21.

<sup>136</sup> Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 413.

<sup>137</sup> Wach, *Din Sosyolojisi*, s. 443.



## İKİNCİ BÖLÜM

### NUR HAREKETİNİN LİDERİ SAİD NURSI'NİN

#### “VAKF-I HAYATI”

Max Weber'in ilahi bağış, mevhibe ve tanrı vergisi gibi anlamlar yüklediği karizma kavramının İslami düşüncedeki karşılıklarının vahiy ve ilham olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında ilahi bağış, mevhibe ve tanrı vergisi gibi özelliklere sahip olmaları sebebiyle en başta tüm peygamberler birer karizmatik lider örneği olmuştur. Bununla birlikte Max Weber'in ortaya koyduğu biçimiyle karizmatik liderlik, sadece peygamberlere has bir özellik de değildir. İslam düşünce tarihi vahyin yanında ilhama dayanan yahut peygamberle soya dayalı karizmatik bağ kuran pek çok karizmatik dini öndere şahit olmuştur. Daha çok dini ilimlerden sayılan tasavvufta derinleşen kimselere verilen şeyhlik, İslâm dünyasının hemen her tarafında Hz. Peygamber neslinden gelen kimselere verilen seyyidlik ve şeriflik bu tür dini otorite tiplerinden bazılarıdır.<sup>138</sup>

Yazdığı Risale-i Nur metinleri üzerinden Cumhuriyet Türkiye'sinde Nurculuk akımını başlatmış, sonrasında Nur talebeleri denilen binlerce takipçiyi peşinden sürüklemiş olan Said Nursi'nin de karizmatik bir dini grup lideri olduğu söylenebilir. Nursi'nin şahsında karizma olgusunun ana unsurları olan sıra dışı özellikler verilmiş şahsiyet; bir toplumsal bunalım veya acı durumu, bu krize çözüm bulabilecek faaliyetler dizisi ve söz konusu müstesna şahsiyetin misyonuna kapılarak onun aşkın güçleriyle doğrudan irtibatlandığına inanan bir izleyici kitlesi mevcuttur.<sup>139</sup>

Eski Said adını verdiği hayatının ilk döneminde Nursi'nin cazibesi ve prestiji ulema nezdinde edindiği sıra dışı insan kimliğiyle sınırlı iken 1926 yılından itibaren yazmaya başladığı Risale-i Nuresiyle birlikte tanınmış bir din hocası olmasına bir de

---

<sup>138</sup> Selim Özarlan, “Şia'nın Dini Otorite Anlayışı ve Günümüze Yansımaları”, *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 3-1, 2005, s. 42.

<sup>139</sup> Weber'in karizma teorisinde beş önemli unsur için bkz. Yasin Aktay, *Karizma Zamanları*, s. 26.

yaşayan bir veli olarak kendisine atfedilen karizma eklenmiş, kendisine tabi bir Nur cemaati teşekkül etmiştir.<sup>140</sup>

Araştırma nesnesi olarak kabul ettiğimiz hayatını “iman hizmeti”ne “vakfetme” misyonunun Nur cemaatinin Meşveret kolunda sosyolojik anlamda rutinleşip kurumsal hale geldiği “vakıflık kurumu”nu anlamak, öncelikle karizmatik dini lider olarak Nursi’yi, vakf-ı hayatını ve Risale-i Nur’u telif sürecini incelemeyi gerektirmiştir.

Bu bölümde Nursi’nin Eski Said dönemi hayatının karizmatik temelleri, Yeni Said’le birlikte hayatını Risale-i Nur’a ve “iman hizmeti”ne “vakfetmesi” ve etrafında oluşan “karizmatik cemaat”in teşekkül süreci ana hatlarıyla incelenecektir.

## I. NURSI’NİN YAŞADIĞI DÖNEM: KRİZ DÖNEMİ

Karizmatik dini bir lider olarak Nursi’nin yaşadığı asır, (19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başı), Avrupa’da ortaya çıkan bir dizi ekonomik, siyasi, sosyal ve bilimsel gelişmelerin başta Osmanlı olmak üzere tüm dünyada büyük değişim, dönüşüm ve krizlere gebe olduğu bir geçiş dönemidir.

Avrupa’dan gelen değişim rüzgârının merkezden çevreye tüm Osmanlı yurdunu etkilediği dönemde Bitlis’de doğan Nursi, hayatının ilk evresinde doğu toplumunun çözümlüşünü müşahade etmiş ve bölgesindeki sorunlara çözüm bulmak amacıyla itibar sahibi bir molla olarak İstanbul’a gitmiştir.

İstanbul’da I.Meşrutiyetin izlerini hisseden II. Meşrutiyeti ve sonuçlarını bizzat tecrübe eden Nursi, İmparatorluğun Avrupa karşısında siyasi, ekonomik, asgari alanlarda gerilemesine karşı çözüm önerilerinin tartışıldığı hürriyet havası içinde fikir üretmeye, döneminin sorunları üzerine çözüm yolları aramaya çalışmıştır.

Sultan II. Abdülhamit’in tahtan inmesiyle birlikte İmparatorluğun çöküşünü hızlandıran vakıa ise kaybedilen topraklar ve bitmeyen istikrarsızlıklar olmuştur.

Dünya tarihinin en kanlı ve şiddetli savaşı olan I. Dünya Savaşı’na katılan Nursi, Rusya’ya esir düşerek esaret hayatı yaşamıştır. Esaret hayatından sonra geldiği ülke

---

<sup>140</sup> Şerif Mardin, *Bediüzzaman Said Nursî Olayı Modern Türkiye’de Din ve Toplumsal Değişim*, (çev. Metin Çulhaoğlu), 18. B, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 292.

topraklarında İstanbul'un işgaliyle Kurtuluş Savaşı'na giden süreçte bir milletin varolma mücadelesi olan Kurtuluş Savaşı'na bizzat müdahil olmuştur.

Değişimin getirdiği toplumsal kriz döneminin son halkası ise ulus-devlet temelinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Laikliği benimseyen Türk devletinin batılılaşma ve modernizm adına, sosyal, siyasal, ekonomik ve dini alanda birçok devrimler gerçekleştirmesi geleneksel değerlere bağlı müslüman kitlelerde dini bir boşluk oluşturmuş, Nursi ise Türk toplumunda değişimin getirdiği bu bunalım ve boşluk karşısında yazdığı Risale-i Nur eserleriyle iman temelli Nur hareketini başlatmıştır.

## **II. NURSI'NİN YAŞADIĞI COĞRAFYADA DİNİ OTORİTE TİPLERİ: ŞEYH, MOLLA VE SEYYİD**

### **A. EMİRLİKLER DAĞILMADAN ÖNCE DİNİ OTORİTELER**

Said Nursi'nin "vakf-ı hayatını" incelemeye başlamadan önce yaşadığı toplumdaki karizmatik dini otoriteleri yaşanan değişim ve dönüşüm ekseninde kısaca işlemekte yarar görüyoruz. Kendisi de medrese mezunu bir molla olan Nursi, şüphesiz dini yaşamını bölgesindeki bu geleneksel otoriteler üzerinden kurmuştur.

19. Yüzyılda Kürt toplumu, geleneksel ve karizmatik otorite tiplerinin içkin olduğu aşiret temelli bir yapıya sahipti.<sup>141</sup> Bu toplumda Şii İran ile Sünni Osmanlı arasında bir tampon olarak özerkliği kabul edilen Kürt emirlikler, aşiretler ve aşiret konfederasyonları şeklinde örgütlenmiş toplulukları yönetiyorlardı. Kürt emirlikleri, iktidar güçlerini aşiretler ve aşiret konfederasyonlarına dayandırmakla birlikte meşruiyet kaynaklarını büyük ölçüde bölgede hâkim tarikat olan Kadiri şeyhlerinden almaktaydılar. Zira bölgedeki geleneksel siyasi otorite sahipleri emirler ve aşiret reisleri iken, geleneksel ve karizmatik dini otoriteye sufi tarikat önderleri olan şeyhler sahipti.<sup>142</sup>

Tekkelerde tasavvufi eğitim içinde kitlesel düzeyde dindarlığın gelişimine katkıda bulunan şeyhler, bölgede en temel dini otoritelerden bir tanesi olarak

<sup>141</sup> A. Vahap Uluç, "Kürtler'de Sosyal Ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret", *Mukaddime*, S. 2, 2010, s. 39.

<sup>142</sup> Cemalettin Canlı ve Yusuf Kenan Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 2. B., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 24-25.

bilinmekteydi.<sup>143</sup> Şeyhin konumu, seyyidin, âlimin ve mollanın hatta bazı özel durumlarda mehdinin, başka deyişle Allah tarafından seçildiğine inanılan önderin rollerini hep birlikte içeren bir roller kümesinden oluşmaktaydı. Şeyh, ayrıca dini ilimler alanında da eğitim almış ve bundan hareketle de kendisine daha büyük bir saygınlık içeren keramet ya da manevi güçlerle donanmışlık gibi nitelikler de atfedilen din adamı anlamına gelmekteydi. Sözü edilen bu nitelikler, Kürt toplumunda şeyhlerin bilgelik ve önderlik rollerini meşrulaştırmaktaydı.<sup>144</sup>

Genellikle şeyhlerin doğaüstü kuvvetlere sahip oldukları ve Tanrı'yla aralarında doğrudan bir bağlantı olduğu düşünülmüştür. Bir şeyhe intisap etmek, pratikte onu yılda en az bir veya iki defa ziyaret etmek, ona hediyeler sunmak ve önemli kararlarda ona danışmak ve onun onayını almak anlamına gelmektedir. Hastalık veya kuraklık dönemlerinde şeyhi aracılığı ile dua edilmekte şeyhin yazdığı muskaların insanı her türlü tehlikeye karşı koruduğuna inanılmaktadır.<sup>145</sup>

İki farklı aşiret arasındaki kan davaları veya anlaşmazlıklar her iki tarafın saygı gösterdiği bir şeyh arabuluculuk yapmadığı veya bitirilmesine karar vermediği sürece sonsuza dek sürebilirdi. Aslında şeyhler bu itibarları dolayısıyla ideal arabulucuydular ki, bu da onlara politik güç vermekteydi.<sup>146</sup>

Bölge toplumu üzerinde etkin diğer bir dini otorite sahibi de molladır. Mollaların otoritesi, temelde dini ve din kaynaklı ilmi geleneğe dayanan, bunun yanında Weber'in söylediği şekilde tam olarak "yasal" demesek bile, meşru olan, karizmatik-hukuki otoritedir. Bununla birlikte, mollaların halk tarafından kabul edilmiş dini normlara göre hareket etmesi, otoritelerinin hukuki/şer'i olmasının yanında geleneksel olduğunu da göstermektedir. Bu otorite gelenekselleşmiştir; çünkü kullanılan yetkinin ve yetkiyi kullananın hukuka/şer'a göre kullandığının meşruluğu konusunda halkta geçmişten gelen ve zihinlere yerleşen güçlü bir inanış vardır.<sup>147</sup>

---

<sup>143</sup> Necdet Subaşı, "Şeyh, Seyyid ve Molla- Doğu ve G. Doğu Örneğinde Dinsel İtibarın Kategorileri", *İslamiyat*, C. 2, Ankara, 1999, s. 127.

<sup>144</sup> Mardin, *Bediüzzaman Said Nursî Olayı*, ss. 88-89.

<sup>145</sup> Subaşı, *Dinsel İtibarın Kategorileri*, s. 128; Martin van Bruinessen, *Kürdistan Üzerine Yazılar*(çev. Nevzat Kırış, Bülent Peker ve diğerleri), İletişim Yayınları, 8.B, 2013, İstanbul, s. 88.

<sup>146</sup> Subaşı *Dinsel İtibarın Kategorileri*, s. 128

<sup>147</sup> Tahir Pekasil, "Toplumsal Statü Göstergesi Olarak Dini Otorite Tipleri: Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyidler", *Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre* (Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu Bildirileri), 2012, s. 144.

Mollaların dini otorite kabul edilmede ki meşrulaştırma, dini bilgi konusundaki uzmanlıklarına, icazetnamelerine, kurumsallaşmış medreseye ve bu kuruma bağlı statüleriyle irtibatlı olarak toplumda yerine getirdikleri kurumsallaşmış rollerine (ilim öğretme, yargılama, hakemlik yapma, arabuluculuk yapma vd.), dayanmaktadır.<sup>148</sup>

Bu kurumsallaşmış rollerine bağlı olarak Molla, medrese hocalığının yanı sıra köy düzeyinde her türlü dini töreni yöneten ve köy çocuklarına Kur'an dersleri veren kişidir.<sup>149</sup> Mollaların halk arasında meydana gelen anlaşmazlıkları gidermede hakem ve arabulucu rolü yanında hukuki davaların ve husumetli olayların çözümünde hâkim rolünü üstlendiği de bilinmektedir.<sup>150</sup>

Bölgede dinsel itibar taleplerini şeyhlik ve mollalık kurumu gibi koruma azminde olan bir diğer statü göstergesi de Hz. Peygamber ile kişi arasında neseb bakımından kalıtımsal karizmatik bağ kuran seyyidlik kurumudur. Seyyid, bölge halkı örneğinde özgül bir kategoridir ve işlevini gevşek de olsa hala devam ettirmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki seyyidler de tıpkı şeyh ve çevresi gibi itibar görmektedir. Bu saygı, kendileri görüldüğünde bazen abartılı bir tazime kadar varan bir ritüele dönüşmektedir. Kuşkusuz bu ritüelin uygulanmasının açık nedeni, seyyidlerin mübarek bir nesil, kutsal bir aile ve sülale gibi sıfatlarla değerlendirilmelerini sağlayan halk nezdindeki inançlardan kaynaklanmaktadır. Peygamber ailesinden gelmek, seyyid olarak kabul edilen kişilerin itibarını sadece güçlendirmekle kalmamakta, ayrıca bu imaj kendilerini daha seçkin bir karizmanın parçası haline de getirmektedir.<sup>151</sup>

## **B. EMİRLİKLERİN DAĞILMASINDAN SONRA ŞEYHLERİN ARTAN OTORİTESİ**

19. yüzyılda Kürt toplumunda temel dini otoriteler olan şeyh molla ve seyyidin nüfuz alanları ve toplumsal fonksiyonları bölgedeki sosyal ve siyasi gelişmelere göre değişiklik göstermiştir. Bu anlamda bölgede hâkim siyasi otorite olan Kürt

<sup>148</sup> Pekasil, Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyidler, s.144.

<sup>149</sup> Martin Van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, (çev. Banu Yalkut), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 310.

<sup>150</sup> Pekasil, Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyidler, s. 150.

<sup>151</sup> Subaşı, Dinsel İtibarın Kategorileri, ss. 133-134.

Emirliklerin dağılmasının dini otorite tiplerinin fonksiyonlarını etkileyen en önemli değişme olduğu söylenebilir.

Osmanlı'nın imparatorlukta tüm yerel iktidar odaklarını denetimi altına almak için başlattığı merkezileştirme politikaları, Osmanlı güçleri ile Kürt emirliklerini karşı karşıya getirmiş, süren çatışmalar 1847'de Botan Emiri Bedirhan'ın Osmanlı ordusu tarafından esir alınması ve diğer emirlerin etkisizleştirilmesi ile son bulmuştur. Kürt emirliklerin dağılmasının en önemli sonucu ise bölgedeki mevcut otorite ilişkileri arası dengenin sarsılması ve bir anarşi ortamının vücut bulmasıdır.

Kürt emirliklerin yerine merkezden atanan valiler ise bölgedeki geleneksel otoritelerin yerini alamadığından, aşiretler arası çatışmaları yatıştırmaya muktedir olamamışlardır. İşte bu koşullar nedeniyle aşiret örgütlenmesinin dışında bulunan geleneksel dini otorite sahibi şeyhler, hızla politik önderlik rolünü üstlenmişler ve bölgedeki kriz ortamının yatışmasına çalışmışlardır.<sup>152</sup> Bu kriz ve anarşi ortamını değerlendiren şeyhlerin en önemlisi ise bölgede yeni bir karizmatik otorite olarak temayüz eden Nakşibendi-Müceddidî şeyhi Mevlana Halid-i Bağdadi'dir.

### C. NAKŞİBENDİ-HALİDİ KOLUNUN YÜKSELİŞİ

Kürt emirliklinin dağılmasından sonra bölgedeki dini otoritelerin nüfuz alanlarına tesir eden ikinci büyük gelişme, Nakşibendi-Müceddidî şeyhi Mevlana Halid'in Nakşibendi tarikatını bütün bölgede yaymasıdır.

1779'da Caf aşiretine mensup bir Kürt olarak Irak'da doğan Mevlana Halid, Hindistan Delhi'de bir Nakşibendi-Müceddidî şeyhi olan Abdullah Dehlevi'ye intisap ettikten sonra onun mutlak halifesi sıfatıyla Nakşibendi tarikatını Batı Asya'nın tamamında yaymıştır.<sup>153</sup> O güne kadar bölgenin hâkim tarikatı Kadirilik olmasına karşın Mevlana Halid o denli karizmatik bir kişi haline gelmiştir ki bölgedeki Kadiri şeyhlerinin de bir kısmı ona intisap etmiş, kendisinden sonra Halidiyye diye tanınacak olan müstakil bir kol müesses hale gelmiştir.<sup>154</sup>

<sup>152</sup> Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, s. 113-114.

<sup>153</sup> Hamid Algar, "Halid el-Bağdadi", *DİA*, XV, ss. 283-284.

<sup>154</sup> Hamit Algar, *Nakşibendilik*, (çev. Cüneyd Köksal), İnsan Yayınları, İstanbul. 2007, s. 256.

Bunun yanında Bruinessen Nakşibendi tarikatının bölgede yayılmasını Mevlana Halid'in karizması dışında iki önemli etkene bağlayarak açıklamanın daha uygun olacağı görüşündedir:

Şeyhin ölümünden sonra bu tarikatın Kürdistan'ın politikasında oynadığı çarpıcı rol düşünüldüğünde, bunu şeyhin kişiliğinden gelen özelliklerle açıklamak doyurucu olamaz. Kanımca bu olgu aşağıdaki belirtilen faktörlerden biri ya da ikisiyle açıklanabilir:

1. Nakşibendi tarikatının özellikleri (Örneğin bunları Kadirilerden farklı kılan özellikleri)
2. Tarikatın Kürdistan'a girdiği dönemdeki sosyal durumun özgünlüğü.<sup>155</sup>

Buna göre Mevlana Halid'in bölgede nüfuz sahibi olmasının en önemli sebepleri arasında Nakşibendi-Müceddidî ideal tipine uygun bir misyon üstlenmesi söylenebilir.<sup>156</sup> Şeyh Halid, Moğol Hindistan'ında mücadele veren Sirhindi gibi kendi zamanında da Avrupa'nın kolonyal yayılcılığının İslam'a yönelttiği tehditler karşısında müslüman cemaatin bir bütün olarak çöküş ve gerileme yolunda olduğunu iddia etmiş ve çözüm olarak sünnete ve şeriata bağlılık için davette bulunmuştur.<sup>157</sup> Ana çizgisi, tehdit altında bulunan müslüman inancını dış meydan okumalara karşı müdafaa ve ihya etmek olarak temayüz eden Nakşibendiliğin reformist ve aktivist karakteri Nakşibendi örgütlenme tarzının Kadirilere göre hızla büyümeye ve yayılmaya yatkın oluşu ( ki bu da Mevlana Halid'in karizması ile alakalıdır) ile birleşince Doğu ve Güneydoğu'da hızla büyüyerek genişleyen bir ağ örülmüştür.<sup>158</sup>

Tarikatın bölgeye girdiği dönemdeki sosyal durumun özgünlüğüne dair ise 17. yüzyıldan başlayan ve artan şekilde 19. Yüzyılda da devam eden Hıristiyan misyonerlerin bölgeye girişi söylenebilir. Tanzimattan sonra Avrupalı güçlerin Osmanlı'nın iç işlerine karışabilmek amacıyla politik bir menfaat olarak da kullandığı bu misyoner faaliyetler, okul hastane gibi yatırımlarla desteklenmiştir. Hıristiyanların bölgedeki bu faaliyetlerine karşılık ise şeyhler, dini-siyasi bir lider olarak yükselmişlerdir.<sup>159</sup>

<sup>155</sup> Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, 334

<sup>156</sup> Tahsin Görgün, " Tecdid ", *DİA*, XL, s. 236.

<sup>157</sup> Hakan Yavuz, *Modernleşen Müslümanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2005, s. 184.

<sup>158</sup> Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, ss. 333-338.

Bölgede hakim tarikat olan Kadirilikte şeyhlik, kalıtsal karizma ile devam etmektedir. Şeyhlik Berzenci ailesinin tekelindedir. Bkz. Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, s. 335.

<sup>159</sup> Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, s. 39.

Misyonerlerin eylemleri ve Avrupalıların bölgeyi etkileri altına almalarıyla Hıristiyanların gücü ele geçirecekleri korkusu özellikle müslüman kimliği vurgulayan, doğrudan Hıristiyanları hedef alan propagandalara Kürtlerin ilgi göstermesine yol açmıştır.<sup>160</sup> Müslümanlar açısından dış tehditlerle karakterize olan, böyle bir sosyal konjunktürü, Mücedidi Nakşibendiliğin sosyal hayata dönük aktivist yönünden beslenen Mevlana Halid kullanabilmiştir.<sup>161</sup>

Bölgede oluşan böyle bir konjunktürde Mevlana Halid'in yetiştirdiği yüzden fazla Halidi şeyhi siyasî, sosyal, dinsel ve hatta ekonomik birçok fonksiyona sahip olmuşlardır. Yerel liderlik kurumu olan emirlikler yönetim gerekleri açısından işlevsiz kılındıktan sonra, onların yetkilerinin bir kısmını ele geçiren geleneksel otorite sahibi şeyhler, aşiretler arası çatışmaları çözmekle kalmamışlar gerektiğinde daha da ileri giderek birden fazla aşiret koordinasyonunu yönetme imkânını ve bu aşiretlerin bağlılığını kazanmış tek otorite olma imtiyazını ele geçirmişlerdir.<sup>162</sup>

Bölgede siyasal, toplumsal ve dini yapıların köklü değişime maruz kaldığı bu koşullarda Nursi'nin doğduğu yer olan Bitlis ve çevresi de büyük oranda Nakşibendi-Halidi topluluklarının medreselerinin etkinlik alanı içine girmiştir.<sup>163</sup> Büyük çoğunluğu aynı zamanda Molla olan ve yukarıda zikrettiğimiz aktivizmden ötürü misyon sahibi olarak hareket ettikleri anlaşılan Halidi şeyhler, bölge genelinde bir çok medrese açarak bir yandan eğitim kurumlarındaki formel yapılanmayı gerçekleştirirken öbür yandan da tarikat örgütlenmesindeki informel yapılanmayı ve hiyerarşik örgütlenmeyi denetlemeye başlamıştır. Bu durum medreseler/ tekkelerin bölgede tarihsel olarak şeyh ve molla ikilisinin (aynı zamanda medrese ve tekkenin) dinsel ve toplumsal meşruiyetini oluşturan kurumsal ağ oluşturmasını sağlamıştır.<sup>164</sup>

---

<sup>160</sup> Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, s. 339-340.

<sup>161</sup> Yavuz, *Modernleşen Müslümanlar*, s. 184.

<sup>162</sup> Subaşı Dinsel İtibarın Kategorileri, s. 128.

<sup>163</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 40.

<sup>164</sup> Subaşı, Dinsel İtibarın Kategorileri, s. 135-136.



### III. SAİD NURSI'NİN HAYATI

#### A. ESKİ SAİD DÖNEMİ

1877 yılında Bitlis vilayetine bağlı Hizan ilçesinin İsparit Nahiyesinin Nurs köyünde doğan Nursi'nin şecerresinin Hz. Peygambere kadar dayandığı ileri sürülmektedir. Ancak ailesi, yaşadığı bölgede seyyid olarak bilinmemektedir.<sup>165</sup>

Çocukluğunu ailesinin yanında geçiren Nursi, ağabeyi Molla Abdullah'ın tesiriyle eğitim hayatına adım atmıştır. Dokuz yaşında nahiyelerine bağlı Tağ köyünde Nakşibendi-Halidi etkisinin sürdüğü bir medresede ilk eğitimine başlayan Nursi'nin eğitim hayatının uyumsuz tavırları yüzünden sürekli kesintilere uğradığı anlaşılmaktadır. Eğitim süreci bölgede bulunan hemen hemen tüm medreselerde çoğunlukla “tehakküme tahammülsüzlüğü”, “kendisine amirane söylenen küçük bir söze dahi tahammül edememesi” gibi kişilik özelliklerine bağlı nedenlerden dolayı kesilmiştir.<sup>166</sup>

Kendi onayından geçen tarihçesinde, küçük Said'in birçok medrese değiştirdikten sonra köyüne geri döndüğü, rüyasında kıyametin koptuğu ve Hz. Peygamberi ziyaret ettiği ve ilim talebinde bulunduğu, Hz Peygamberin de ona müjde verdiği anlatılmaktadır.<sup>167</sup> Nursi'nin rüyada Hz. Peygamberi görmesi ve Hz. Peygamberin ona müjdesi, karizmatik vasfını artıran ve gelecekteki karizmatik mesajına işaret eden bir temsili yansıtmaktadır.

En esaslı eğitim sürecini ise medrese eğitiminin son durağı olan Ezurum'un Doğu Beyazıt ilçesindeki Beyazıt Medresesinde geçirmiştir. Burada Şehy Muhammed Celali'nin yanında geleneksel medrese eğitime aykırı olarak yirmi sene sürmesi gereken eğitimini üç ay gibi kısa sürede tamamlayıp icazetini almıştır.<sup>168</sup>

<sup>165</sup> Mary Weld, *Bediüzzaman Said Nursi: Entelektüel Biyografisi*, İstanbul, Etkileşim Yayınları, 2006, s. 15-16; Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 30.

<sup>166</sup> Bediüzzaman Said Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, İstanbul, Envar Neşriyat, 2002, s. 31.

<sup>167</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 32.

<sup>168</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, ss. 32-33; Necmettin Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursi*, 61.B., İstanbul, Nesil Yayınları, 2011, s. 46. Medrese eğitimi her kitaptan bir veya iki ders okuyarak tamamlayan Said'e Hocası neden böyle yaptığını sorduğunda o zaman henüz on üç-on dört yaşında olan Said, şu cevabı vermiştir: “Bu kadar kitabı okuyup anlamaya muktedir değilim. Ancak bu kitaplar bir mücevherat kutusudur, anahtarı sizdedir. Yalnız sizden şu kutuların içinde ne bulunduğunugöstermeniz istihramındayım, yani bu kitapların neden bahsettiklerini anlayayım da bilahare tab'ıma muvafık olanlara çalışırım.” Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 33

Nursi'nin olağandışı olarak küçük yaşta, üç ay gibi kısa bir sürede eğitimini tamamlaması ve icazet alarak molla sıfatını kazanması, bölgedeki geleneksel dini otorite sahibi şeyh ve mollaların onu imtihan etmesine yol açmıştır. Nitekim Siirt'de Molla Fethullah Efendi'nin yaptığı imtihanda soruların hepsini doğru cevaplandığı, bu arada Hariri'nin *el-Makamat*'ından verilen metni bir defa okuduktan sonra ezberden tekrar ettiği, bunun üzerine hafızası ve zekâsı ile meşhur diğer bir Makamat yazarı Bediüzzaman el-Hemedani'ye atfen kendisine Bediüzzaman lakabının verildiği nakledilmiştir.<sup>169</sup>

Mardin'e geçen Nursi, burada biri Cemalettin Afgani'nin fikirleri ile alakadar diğeri Senusi tarikatına mensup iki talebeyle karşılaşır. Nursi'nin bu iki talebeyle karşılaşması siyasi hayata atılmasının başlangıcı kabul edilmiştir. Fakat ne biyografisinde ne de kendi eserlerinde ilk siyasi fikirleri konusunda detaylı bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Cemalettin Afganî'nin siyasi düşüncesine ve dolayısıyla İslamcı fikirlere ilk defa burada muttali olduğu söylenebilir.<sup>170</sup> O zamana kadar şeyh otoritesine dayalı yapıdaki yerel ilişkiler arasında kendine bir yer edinmeye çalışan ve düşünceleri bu evren ile sınırlı olan Molla Said'in Mardin'de ilk defa yerelin dışına çıktığı anlaşılmaktadır.<sup>171</sup> Burada sebebini bilemediğimiz nedenlerden ötürü Mardin mutasarrıfı tarafından Bitlis'e sürülmüştür.<sup>172</sup>

Bitlis'de dönemin Valisi Ömer Paşa'nın maiyetine katılan Molla Said, Valinin konağında öğrenimine serbestçe devam etme imkânı bulmuştur.<sup>173</sup> Mardin sonrası geldiği Bitlis'te gelişmeler karşısında yetersizlik hissinin ortaya çıkardığı araştırma ihtiyacı, Nursi'nin Valinin konağında eğitim sürecini derinleştirmesine neden olmuştur.<sup>174</sup> Bitlis'de iki yıl kalan Nursi, daha sonra Van Valisi'nin daveti üzerine Van'a gitmiştir. Vali Hasan Paşa'nın yanında ve ondan sonra Van Valisi olan İşkodralı Tahir Paşa'nın konağında uzun süre kalmıştır. Halk nezdinde edindiği itibarına dayanarak Van'da aşiret reisleri arasındaki anlaşmazlıklarda arabuluculuk rolünü de

<sup>169</sup> Alparslan Açıkgenç, "Said Nursi", *DİA*, XXXV, s. 565.

<sup>170</sup> Sait Akdağ, *Said Nursi ve Siyasi Düşünceleri*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 52.

<sup>171</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 77.

<sup>172</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 43.

<sup>173</sup> Mardin, *Bediüzzaman Said Nursî Olayı*, s. 126.

<sup>174</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 98.

üstlenen Molla Said'in, bazı hususlarda o dönemin ulemasından farklı yönleri bulunduğu anlatılmaktadır. Bu özellikler; katiyen hiç kimseden hediye olarak para veya zekât almamak, hiçbir âlime sual sormamak yalnız sorulana cevap vermek, daima mücerret kalmak ve dünyada hiçbir şeyle alaka peyda etmemektir.<sup>175</sup> O dönemin geleneksel ulema sınıfından şeyh ve mollaların kastedildiği düşünüldüğünde bu özellikler kendisini diğerlerinden farklı kılan karizmatik yönleridir.

Van'da bulunduğu süre içerisinde pozitif ilimleri araştırmaya ve öğrenmeye başlayan Nursi, kısa zamanda tarih, coğrafya, matematik, jeoloji, fizik, kimya, astronomi ve felsefe gibi ilimlerin esaslarına dair önemli bilgiler edinmiştir. Bu bilimleri ne derece öğrendiği ile ilgili bilgi bulunmamakla birlikte bu bilimlerin varlığından haberdar olduğu söylenebilir.<sup>176</sup> Van'da ayrıca “Vali ve memurin ile ihtilat”<sup>177</sup> etmesi ve döneminin gazetelerini takip etme imkânı bulması, İslam dünyasının içinden geçtiği sosyal ve siyasi sorunlarla ilgilenmesine neden olmuştur. Vali ve memurlarla görüşme, fikir alışverişinde bulunma ve belki de onlarla tartışmalara girme, Nursi için devlet ve dünya işlerine dair bir etkileşim alanı oluşturmuş, böyle bir etkileşim aynı zamanda onun düşünce evreninin yeni boyutlar kazanmasına olanak sağlamıştır.<sup>178</sup>

Bu süreçte Molla Said'in zihninde geleneksel medrese eğitiminde yenilik yapmanın zorunlu olduğu fikri uyanmış ve “Medresetü’z- Zehra” adını verdiği ve darülfünun şeklinde tasarladığı bir medrese kurmayı düşünmüştür. Söz konusu medresede din ilimleriyle fen ilimleri birlikte okutulacak ve zamanla bu medreseler ülkenin her tarafına yayılacaktır. Bu amaçla medreselerde sadece dini ilimlerin okutulmasının yetersiz olduğunu savunmaya başlamış ve bu görüşlerini Sultan II. Abdülhamid’e sunmak için İstanbul’a gitmeye karar vermiştir.<sup>179</sup>

Nursi söz konusu eğitim reformlarıyla alakalı fikirlerini içeren dilekçesini Mayıs veya Haziran 1908’de saraya sunmuş<sup>180</sup> ancak Doğu’da bir darülfünun açtırma önerisinden istediği sonucu alamadığı gibi pervasız davranışlarından dolayı akli

<sup>175</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, ss. 46-48.

<sup>176</sup> Mardin, *Bediüzzaman Said Nursî Olayı*, s. 126.

<sup>177</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 46.

<sup>178</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, ss. 98-99.

<sup>179</sup> Açıkgenç, Said Nursi, *DİA*, XXXV, s. 565; Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 52.

<sup>180</sup> Weld, *Bediüzzaman Said Nursi: Entelektüel Biyografisi*, s. 64.

dengeşinin yerinde olmadığı düşünülerek Üşküdar Toptaşı Akıl Hastahanesi'ne sevk edilmiştir. <sup>181</sup> Daha sonra doktor raporu aksine hükmedince Zaptiye Nazırı Şefik Paşa tarafından kendisine maaş teklif edilip memleketine gönderilmek istense de Nursi bunları reddederek İstanbul'da kalmaya devam etmiştir. <sup>182</sup>

Nursi'nin Medresetü'z-Zehra projesinin başarısızlıkla sonuçlanan bu ilk denemesinden sonraki hayatı, rüzgârın önüne kattığı yaprak misali savrulmalarla ve tamamen siyasetle iç içe geçmiştir. 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyetin ilanından sonra cemiyetlere üye olmaya, İslam birliğı, maddî ilerleme, hürriyet ve meşrutiyet gibi konularda çeşitli gazete ve dergilerde sosyal ve siyasi konulara dair makaleler yazmaya, konferans ve toplantılara katılmaya başlamıştır. <sup>183</sup>

İstibdada karşı oluşu sebebiyle İttihat Terakki liderleriyle görüşmek üzere Selanik'e giden Nursi, burada yaptığı konuşmalarda II. Abdülhamit yönetimini eleştirerek meşrutiyeti övmüş İstanbul'a döndükten sonra da bir süre İttihatçılarla ilişkisini sürdürmüş, İttihat ve Terakki Partisi'ni desteklemiştir. Ancak bu partinin dine karşı tutumunu beğenmeyince desteğini geri çekmiştir. 1909 yılında İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer alıp, Cemiyet'in yayın organı Volkan'da ateşli yazılar yayınlamıştır. Sonraları İttihad-ı Muhammedî Partisi'nden de vazgeçmiştir. 31 Mart Olayı'nın tahrikçilerinden olduğu gerekçesiyle Divan-ı Harb-ı Örfi'de yargılanmış ve beraat etmiştir. <sup>184</sup>

Divan-ı Harb-ı Örfi'deki beraatından sonra İstanbul'dan ayrılmış, 1910 yazında İnebolu'ya, oradan da Van'a gelmiştir. <sup>185</sup> Van'a geldikten sonra Kürt aşiretlerini dolaşarak onları meşrutiyet, hürriyet, istibdat, meşveret ve şura gibi kavramların yanı sıra özellikle o günün İslami konuları hakkında aydınlatmaya çalışmıştır. <sup>186</sup>

Bir müddet Şam'da kaldıktan sonra Nursi, İstanbul'a dönmüş ve Medresetü'z-Zehra projesini bu kez tahta yeni çıkmış Sultan Mehmet Reşat'a sunduğı bir dilekçe ile

---

<sup>181</sup> Alparslan Açıkgenç, "Said Nursi", *DİA*, XXXV, s. 565.

<sup>182</sup> Nursi'nin Zaptiye nazırı ile aralarında geçen ilginç konuşmanı için bkz. Said Nursi, *İçtimai Dersler*, Zehra Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 186.

<sup>183</sup> Akdağ, Said Nursi ve Siyasi Düşünceleri, s. 17

<sup>184</sup> Hüseyin Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012, s. 117; İhsan Işık, *Bedüzzaman Said Nursi ve Nurculuk*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 12.

<sup>185</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bedüzzaman*, s. 114.

<sup>186</sup> Açıkgenç, "Said Nursi", s. 566.

bildirmiştir. Ancak I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi nedeniyle projesi gerçekleştirme imkânı bulamamıştır.<sup>187</sup>

Gönüllü milis kumandanı olarak bazı öğrencileri ile birlikte savaşa katılan Nursi, 3 Mart 1916'da Bitlis'in Rusların eline geçmesi ile birlikte ayağı kırık ve üç yerinden yaralı bir halde esir düşmüş ve Volga Nehrinin kıyısındaki Kosturma esir kampına sevk edilmiştir.<sup>188</sup>

Nursi, Kosturma'daki iki buçuk yıllık esaret hayatında boş vakitlerinde esir askerlere ders vermeye devam ettiği gibi yalnız kalma ve yaşadıkları üzerine düşünme fırsatı da bulmuştur. Yoğun siyasi ve sosyal ilişkiler içinde geçen yaşamı, ruhsal durumunu ve iç dünyasını derinden etkilemeye başlamıştır.<sup>189</sup>

İki buçuk yıllık esaret hayatından sonra Rusya'daki komünist ihtilalin meydana getirdiği karışıklıktan yararlanarak esir kampından firar eden Nursi, Varşova ve Avusturya üzerinden 25 Haziran 1918'de İstanbul'a gelmiştir.<sup>190</sup> İstanbul'a geldikten sonra I. Dünya Savaşı'ndaki hizmetlerinden dolayı kendisine Şeyhülislam Musa Kazım Efendi tarafından<sup>191</sup> "Mahreç payesi"<sup>192</sup> verilmiş ve o zaman İzmirli İsmail Hakkı, Elmalılı Hamdi Yazır, Mehmet Akif gibi kişilerin de üyesi bulunduğu bir tür danışma kurulu olan Dâru'l-Hikmeti'l İslâmiye'ye üye olarak seçilmiştir.<sup>193</sup>

Dâru'l-Hikmeti'l İslâmiye'ye üyeliğine devam ederken İngilizlerin İstanbul'u Mart 1920'de işgaline karşı *Hutuvat-ı Sitte* isimli risalesiyle karşı çıkarak işgali en sert dille kınamış ve Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin Kuva-i Milliye ve Kurtuluş Savaşı aleyhinde verdiği fetvalara karşı "Düşman istilasına karşı harekete

<sup>187</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 107.

<sup>188</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, ss. 133-147.

<sup>189</sup> Esaret hayatında hissettiklerini kendisi şöyle ifade etmiştir: Harb-i Umumîde, esaretle, Rusya'nın şark-ı şimalisinde, çok uzak olan Kosturma vilayetinde bulunuyordum. Orada Tatarların küçük bir câmii, meşhur Volga Nehrinin kenarında bulunuyordu. Ben yalnız olarak camide yatıyordum... O karanlık gecelerde ve karanlık gurbette, Volga Nehrinin hazinşırıltuları ve yağmurun rikkatli şıpıltıları ve rüzgârın fırtaklı esmesi, beni derin gaflet uykusundan muvakkaten uyandırdı... O karanlıklı, uzun gece ve hazin gurbet ve hazin vaziyet içinde hayattan bir meyusiyet geldi. Metnin tamamı için bkz. Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 119; Said Nursi, *Lemalar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1993, s. 234.

<sup>190</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 120; Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, s. 155.

<sup>191</sup> Işık, *Said Nursi ve Nurculuk*, s. 12.

<sup>192</sup> Paye, herhangi bir memuriyetin fiilen ifa edilmek üzere değil de adının bir rütbe olarak tevehhidir. Osmanlı'nın son döneminde ise paye denilince daha çok ilmiye payeleri akla gelmiştir ki mahreç payesi de bunlardan bir tanesidir. Bkz. Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügatı*, 2. B, Enderun Kitabevi, 1986, s. 278.

<sup>193</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 120.

geçenler asi değildir, fetva geri alınmalıdır.” diyerek Anadolu’daki milli kurtuluş hareketini desteklemiştir.<sup>194</sup>

Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşı yenilgisi sonrası ülke topraklarının işgale uğradığı bu yıllar, Nursi’nin de büyük ruhi sarsıntılar ve fikri dönüşümler geçirdiği yıllardır. Kosturma’da esaret yıllarında hissettiği ruhi hesaplaşmalar artarak devam etmektedir<sup>195</sup>

Sosyal ve siyasi ilişkilerden sıyrılarak manevi hayatına tekrar yoğunlaşmaya ve bulunduğu konum üzerinde ciddi şekilde düşünmeye başlamıştır. Bu düşünceler ilk olarak, tahsil ettiği “felsefe-i beşeriye”nin yetersizliğini ve aydınlanmasına nasıl mani olduğunu fark ettirmiş ve sonrasında Abdülkadir Geylani’nin *Fütûhu’l-Gayb*’ını ve Şeyh Ahmed Serhindî’nin *Mektubat* isimli eserlerini okuyarak kendi zeminine doğru ilerlemeye başlamıştır.<sup>196</sup>

Nursi, İstanbul’da bir yandan içsel muhasebesini sürdürürken bir yandan da işgal edilenvatan toprakları için Dâru’l-Hikmeti’l İslâmiyeüyesi sıfatıyla çalışmalarını sürdürmüştür. Nursi’ninŞeyhülislamının Kuva-i Milliye aleyhindeki fetvasına karşı çıkması ve işgal İstanbul’unda *Hutuvât-ı Sitte* risalesini yayınlaması Ankara’da milli direnişi örgütleyen Mustafa Kemal’in dikkatini çekmiş ve bu hizmetleri dolayısıyla Ankara’ya davet edilmiştir.<sup>197</sup>

1922 Kasım ayında Ankara’ya giden Nursi, Meclis’de Resmi bir tören ile karşılanmış, bunun üzerine kürsüde Milli Mücadele gazilerini tebrik ederek onlara dua etmiştir. Bu samimi ve candan karşılamaya rağmen onun ilk planda dikkatini çeken şey, Meclisteki vekillerin dini vecibelerini yerine getirmede gevşek ve lakayt bir tutum

<sup>194</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 137-138; Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, ss.186-207.

<sup>195</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 124; Nursi, *Lemalar*, s. 238.

<sup>196</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, ss. 215-219. Nursi bu dönüşüm sürecini *Mesnevi-i Nuriye* adlı eserinde şöyle ifade etmiştir: Kırk elli sene evvel, Eski Said, ziyade ulûm-u akliye ve felsefiyede hareket ettiği için, hakikatü’l-hakaıke karşı ehl-i tarikat ve ehl-i hakikat gibi bir meslekaradı. Ekser ehl-i tarikat gibi yalnız kalben harekete kanaat edemedi. Çünkü akli, fikri hikmet-i felsefiyeye bir derece yaralıydı; tedavi lâzımdı. Sonra, hem kalben, hem aklen hakikate giden bazı büyük ehl-i hakikatın arkasında gitmek istedi. Baktı, onların her birinin ayrı, cazibedar bir hâssası var. Hangisinin arkasından gideceğine tahayyürde kaldı. İmam-ı Rabbanî (R.A.) de O’na gaybi bir tarzda Tevhid-i kible et” demiş. Yani, Yalnız bir Üstadın arkasından git. O çok yaralı Eski Said’in kalbine geldi ki: “Üstad-ı hakiki Kur’an’dır. Tevhid-i kible bu Üstadla olur” diye, yalnız o Üstad-ı kudsinin irşadıyla hem kalbi, hem ruhu gayet garip bir tarzda sülûka başladılar. Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2002, s. 7.

<sup>197</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 139; Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, s. 208.

sergilediğidir. Ankara'ya gelmekteki maksadının, Kur'an ve İslam şeriatını esas alan bir hükümetin tesisi için çabalayan idarecileri teşvik etmek olan Nursi'nin Mecliste gördüğü tablo karşısında beklentilerinin boşa çıktığı anlaşılmaktadır<sup>198</sup>

Nursi, Ankara günlerine ilişkin açık bir çatışma zemini tanımlamaktadır. Yeni bir dönemin başlangıcının farkında olduğunu ve bu dönemin “imanın erkânına ilişkin”<sup>199</sup> din dışı unsurları ön plana çıkardığını anlayarak bunlara karşı mücadele ettiğini bildirmektedir.<sup>200</sup> Böyle bir mücadele adına mecliste on maddelik bir beyanname<sup>201</sup> hazırlayan Nursi, hazırladığı beyannameyi bütün vekillere dağıtmıştır.<sup>202</sup>

Namaz beyannamesi olarak bilinen bu bildiriye, milletvekillerine bütün müslümanlar adına yürüttükleri mücadeleden başarılı çıktıklarını, başarılarının devam edebilmesi için dinin gereklerine sarılmalarının zorunlu olduğunu, dinin gereklerinin en temel göstergesinin ise namaz kılmak olduğunu yazmış ve yeni devletin biçim ve içerik olarak oturması gereken temele de gönderme yapmıştır.<sup>203</sup>

Bu beyanname Meclis başkanı Mustafa Kemal'in tepkisini çekmiş ve aralarında ciddi tartışmalar meydana gelmiştir.<sup>204</sup> Ancak Mustafa Kemal ve onun şahsında temsil edilen anlayışla yaşanan ayrılık açıktan bir meydan okumaya dönüşmemiştir.<sup>205</sup> Nitekim Mustafa Kemal, Nursi'ye üç yüz lira maaşla Doğu Anadolu'nun vaiz-i umumiliği, milletvekilliği gibi teklifler yaparak birlikte çalışma anlamına gelebilecek önerilerde bulunmuştur. Ancak Nursi, Mustafa Kemal'in bu tekliflerini reddederek siyasi ve sosyal yaşamdan çekilmeyi tercih etmiştir. Kosturma'da başlayan ve İstanbul'da devam eden içsel yolculuğunun son halkası Mustafa Kemal'le görüşmesi olmuştur.<sup>206</sup>

1923 yılının Nisan yahut Mayıs aylarında Ankara'dan ayrılan Nursi, önce İstanbul'a sonra Van'a gitmiştir. Ankara'dan Van'a giderken bindiği trenin bileti “Eski

---

<sup>198</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 221; Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 149.

<sup>199</sup> Nursi Ankara'da tecrübe ettiği çatışma zeminini şöyle ifade etmiştir: “1338'de Ankara'ya gittim. İslam Ordusunun Yunan'a karşı galebesinden neş'ealan ehl-i imanın kuvvetli efkârı içinde, gayet müthiş bir zındıka fikri, içine girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessâsâne çalıştığını gördüm. Eyvah dedim. Bu ejderha imanın erkânına işicecek!”Bkz. Nursi, *Lemalar*, s. 177.

<sup>200</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 279-280.

<sup>201</sup> Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 99.

<sup>202</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 221; Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s.139

<sup>203</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 284; Nursi, *Mesnevi-i Nuriye*, s. 99.

<sup>204</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 223

<sup>205</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 292.

<sup>206</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 292.

Said'i Yeni Said'e götüren tren bileti"<sup>207</sup> ifadesi artık eski hareket tarzını değiştirdiğini ve kendi deyimine göre "Yeni Said" olarak kendini bulduğunu gösterir:

Buraya kadar geçen hayatım bir vatanperverlik hali idi. Siyaset yoluyla dine hizmet hissini taşıyordum. Fakat bu andan itibaren dünyadan tamamen yüz çevirdim ve kendi ıstılahıma göre Eski Said'i gömdüm. Büsbütün ahiret ehli Yeni Said olarak dünyadan elimi çektim. Tam bir inziva ile bir zaman İstanbul'un Yuşa Tepesine çekildim. Daha sonra doğduğum yer olan Bitlis ve Van tarafına giderek mağaralara kapandım.<sup>208</sup>

## B. YENİ SAİD DÖNEMİ

1923 baharında Van'a gelen Nursi, yaz aylarında Çoravani köyünde ve Ereğ dağında bir manastır harabesinde günlerini geçirmeye ve az sayıdaki öğrencilerine ders vermeye başlar.<sup>209</sup> Artık hayatının Yeni Said adını verdiği döneme adım atmıştır. Karar verdiği gibi "Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım"<sup>210</sup> diyerek siyasi ve sosyal hayattan yüz çevirmiş münzevi olarak günlerini geçirmeye niyet etmiştir. İki yıl sonra, Şeyh Said isyanı çıkınca 25 Mart 1925'te Van'dan alınarak Erzurum'a, buradan Karadeniz yoluyla İstanbul'a getirilmiş, aynı yılın yazında Burdur'a sürgün edilmiştir.<sup>211</sup>

7 ay kaldığı Burdur'dan alınıp önce Isparta'ya ardından da 1927 yılının Mart ayında Eğridir'e bağlı Barla nahiyesine getirilmiştir.<sup>212</sup> Nursi, Barla'da kaldığı sekiz buçuk yıl içerisinde "Risale-i Nur" ismini<sup>213</sup> verdiği eserlerinin büyük bir kısmını telif etmiştir.<sup>214</sup> İlhamı dayandığı ileri sürülen bu eserleri Barla'da telif etmeye başladığında ona ve yazdıklarına gönül veren taraftar grupları oluşmaya başlamış, zamanla bu gruplar artarak genişlemiştir.<sup>215</sup>

<sup>207</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 148.

<sup>208</sup> Nursi, *Şualar*, s. 496.

<sup>209</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, s. 222.

<sup>210</sup> Nursi, *Şualar*, s. 496. Bu cümlelerin tamamı şöyledir: "Euzü billahi mineşşeytani vessiyase" yani, "Şeytandan ve siyasetten Allah'a sığınırım" düsturuyla kendi ruhi âlemime daldım. Ve Kur'an-ı Azimüşşan'ın tedkik ve mütalaasıyla vakit geçirerek Yeni Said olarak yaşamağa başladım."

<sup>211</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, ss. 227-232.

<sup>212</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, s. 233.

<sup>213</sup> Nursi eserlerine neden Risale-i Nur dediğini şöyle açıklamıştır: " Bu risalelerin heyet-i mecmuasına Risale-i Nur ismini verdim. Hakikaten Kur'an'ın Nuruna istinat edildiği için, bu isim vicdanımdan doğmuş. Bunun İlham-ı İlahi olduğuna kaniim." Nursi, *Şualar*, s. 496.

<sup>214</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, ss. 241-242.

<sup>215</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, ss. 343-344.



Nursi'nin telif ettiği Nur risalelerini, adına "Nur Talebeleri" denilen bağlular, elden ele ulaştırmak suretiyle yazarak çoğaltmış, ardından yazılan nüshalar tekrar müellifin tashihinden geçerek çoğaltılmaya devam edilmiştir.<sup>216</sup>

Nursi'nin genel olarak belli bir plan çerçevesinde yazma ya da yazdırma işlemine yönelmediği görülmüştür. Çoğu "sünühat kabilinden"<sup>217</sup> olduğu söylenen bu eserlerin yazılmasında pratik sorunlarla boğuşan insanların soruları etkili olmuştur. Yazılan metinlerden de anlaşılacağı gibi üzerinde durulan pek çok konu, geleneksel ilişkileri sürdüren müslüman bireyin pratik sorunlar karşısında yaşadığı şaşkınlığın izalesi ve iman esaslarının takviyesi üzerinedir. "Karşılıklı etkileşimin ürünü olarak yazılan bu metinlerin yine bu etkileşimin bir ürünü olarak yazıya geçirilmesi ve çoğaltılması Nursi'nin etkinliğine özgün bir boyut ve dinamik bir yapı kazandırmıştır."<sup>218</sup>

Başlangıçta Barla'da yaşam bulan Risaleleri yazma-tashih-yazma döngüsü zaman içinde yakın köylere ve kasabalara da yayılmış, Barla dışından sürece katılan bazı insanların da kendi etkinlik alanlarını Nursi'nin hareketine eklemeyle hareket yeni bir ivme kazanmıştır.<sup>219</sup>

Barla'da Nursi'nin yazdığı eserler çevreye yayılarak yeni bir harekete zemin hazırlarken Cumhuriyet reformları da hızlı bir şekilde devreye sokulmuştur. Eğitim, kültür, siyaset ekonomi alanlarında yapılan inkılâplarla laiklik ilkesine uygun olarak batılılaşma hamleleri gerçekleştirilirken toplumsal alanda devam eden değişikliklerle birlikte günlük yaşama müdahale aşamasına geçilmiştir.<sup>220</sup>

1925'de din adamı dışındaki kişilerin cübbe ve sarık giymesinin yasaklanması ve 1932'de Arapça ezanın yasaklanıp Türkçe ezan uygulamasına geçilmesi gibi uygulamalardan Nursi de nasibini almıştır. Çok defa sarığının çıkarılması yönünde resmi memurlar tarafından ikaz edilmiş, imamlık yaptığı Muş mescidi de Arapça ezan ve kamet okunuyor gerekçesiyle basılmıştır.<sup>221</sup> Nursi, bu müdahaleleri hususi yaşam

<sup>216</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, s. 243.

<sup>217</sup> İlham eseri olarak demektir. Örnek için bkz. Nursi, *Emirdağ Lahikası II*, İstanbul, Envar Neşriyat, 2011, s. 133.

<sup>218</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 344.

<sup>219</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 345.

<sup>220</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 350.

<sup>221</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 267

alanına müdahale olarak değerlendirmiş, yazmış olduğu yazılarla bu tür uygulamalara tepki göstermiştir.<sup>222</sup>

Nursi, yapılan baskılardan dolayı 1934 yılının Temmuz ayında talebeleri aracılığıyla Barla'dan ayrılarak Isparta'ya gelmiş, burada büyük bir kısmı tamamlanmış Risalelerin telifi ve telif edilen eserlerin düzenlenmesiyle uğraşmıştır. Artık Nursi'nin çevresindeki topluluk bir cemaat niteliği kazanmış, cemaati oluşturacak insanların yaşam algılarını ve davranış aralıklarını tanımlayan, cemaat ruhuna ve davranışlarına seslenen yeni metinler yazılmıştır. *İhlâs Risalesi*, *İktisat Risalesi*, *Tesettür Risalesi*, *İhtiyarlar Risalesi*, adlı metinler, cemaatin davranış kalıplarına ilişkin yapılmış tanımlamalardır.<sup>223</sup>

Ehl-i tasavvufun mâbeyninde fenâ fi'ş-şeyh, fenâ fi'r-resul ıstılahatı var. Ben sufi değilim. Fakat onların bu düsturu, bizim meslekte fenâ fi'l-ihvân suretinde güzel düsturdur. Kardeşler arasında buna tefânî denilir. Yani, birbirinde fâni olmaktır. Yani kendi hissiyat-ı nefsanîyesini unutup, kardeşlerinin meziyat ve hissiyatıyla fikren yaşamaktır. Zaten mesleğimizin esası uhuvettir. Peder ile evlât, şeyh ile mürid mâbeynindeki vasıta değildir. Belki hakikî kardeşlik vasıtalarıdır. Olsa olsa bir Üstadlık ortaya girer.<sup>224</sup>

Bir kimlik kuruluşunun zorunlu bileşenleri olan “biz”, “onlar”, “bizim meslek” gibi ifadeler net bir şekilde Nursi'nin mesajına tâbi bir cemaatin varlığına işaret etmektedir. Nursi, Risale-i Nur metinleri etrafında teşekkül eden cemaatinin sahip olması gereken ilkeleri belirlerken tarikat gibi diğer dini gruplardan ayrılan yönlerini de ortaya koymaya çalışmıştır.<sup>225</sup>

Nur hareketinin genişlemesine ve takipçilerin artmasına paralel olarak Isparta'da talebelerinin kiralamış olduğu evde polisler tarafından sürekli gözetim ve denetim altında tutulan Nursi, 1935 yılının Nisan ayında 100'den fazla talebesi ile birlikte gizli cemiyet kurma, rejim aleyhine çalışma, Cumhuriyet'in temel nizamlarını yıkmaya teşebbüs ve laikliğe aykırı davranma gibi iddialarla tutuklanarak Eskişehir hapisanesine gönderilmiştir.<sup>226</sup>

<sup>222</sup> Nursi, *Mektubat*, 8. B, Envar Neşriyat, 2013, ss. 429-432.

<sup>223</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, ss. 361-362; Weld, *Entelektüel Biyografisi*, ss. 272-273.

<sup>224</sup> Nursi, *Lemalar*, s. 162.

<sup>225</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 364.

<sup>226</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, ss. 262-263; Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, ss. 215-216.

Eskişehir hapishanesinde kendisine yönelik iddialara cevap verip hareketinin meşruiyetini savunan Nursi, 1936 yılında tahliye edilip Kastamonu'ya zorunlu ikamete gönderilmiştir.<sup>227</sup>

Burada kaldığı yedi yıl içinde bir yandan eserlerini telif ederken diğer yandan yazdığı eserler ile talebe yetiştirmeye devam etmiştir. Isparta başta olmak üzere diğer yerlerdeki takipçileriyle de mektuplaşmaya devam eden Nursi, Kastamonu ve çevresinde de büyük bir takipçi kitlesi edinmeyi başarmıştır. Mehmet Fevzi Pamukçu gibi harekete tarikat bağlantısı ile katılan ve tarikatından kaynaklanan gücü de bu sürece taşıyan takipçiler olduğu gibi Ahmet Nazif ve Selahattin Çelebi gibi Risale yazımına ilk kez kullandıkları teksir makinesi ile katkı sağlayan bağlular da olmuştur. Ayrıca Abdullah Yeğin gibi Kastamonu Lisesi'nde okuyan genç öğrencilerin de Nursi ile tanışması, o zamana kadar Arap harfleriyle yazılan Risalelerin Latin harfleriyle de yazılması sonucunu doğurmuş, böylece Cumhuriyet'in eğitim kurumlarında okuyan ve eski yazı bilmeyen okuryazar genç bir bağlular kuşağı da takipçiler arasına katılmıştır.<sup>228</sup>

Nursi'nin Kastamonu yılları ayrıca II. Dünya Savaşı'nın da tüm şiddetiyle devam ettiği yıllardır. Türkiye savaşa girmese de savaşın getirdiği tüm toplumsal gelişmelerden etkilenmiştir. Talebelerine yazdığı mektuplarda savaşla alakalı değerlendirme yaparken bu savaşın partizanlık ve tarafgirlik hislerini tahrik ettiğini belirtmiş ve takipçilerinden savaşın getirdiği sosyal ve siyasi meselelerle ilgilenmemelerini ve bunları takip etmemelerini istemiştir.<sup>229</sup>

Kastamonu döneminde zikredilmeye layık önemli bir olayda Nakşibendi-Müceddidî şeyhi Mevlana Halid-i Bağdadi'nin cübbesinin Nursi'ye ulaşmasıdır. "Nursi, Kastamonu hapishanesinin müdürünün eşi olan Asiye isimli bir hanımdan cübbe hediye almıştır. Bu cübbeyi ise Mevlana Halid sayısız halifelerinden birisi ve Asiye hanımın dedesi olan Küçük Âşık'a vermiştir. Bu cübbenin yüz yıllık bir fasıladan geçerek doğrudan Mevlana Halid'den geldiği ve böylece yüz yıllık tecdit görevini Nursi'ye ve dolayısıyla Risale-i Nur'a verdiği şeklinde yorum yapılmıştır."<sup>230</sup>

<sup>227</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 287.

<sup>228</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, ss. 402-404; Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 313.

<sup>229</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 303-308.

<sup>230</sup> Hamit Algar, "Yüzyılın Müceddidi: Bediüzzaman Said Nursi ve Tecdid Geleneği", *Köprü dergisi*, Sayı: 85, 2004, s. 111.

Nursi'nin Kastamonu'da da devam eden faaliyetleri, o zamanki Cumhuriyet Halk Partisi hükümetini kuşkulandırmış ve evinde yapılan aramalar sonucu ele geçirilen Risalelerin kanuna aykırı olduğu gerekçesiyle 20 Eylül 1943 tarihinde tutuklanmış, sonrasında Denizli hapisanesine gönderilmiştir.<sup>231</sup> Birçok ilden toplanan 126 talebesiyle birlikte yargılanan Nursi, mahkemenin tayin ettiği bilirkişi heyetinin Risale-i Nur hakkında verdiği raporda siyasi bir faaliyetinin bulunmadığı, tarikat ve cemiyetçilik yapılmadığı, yazıların iman ve Kur'an'a dair konulardan ibaret olduğunun belirtilmesi üzerine talebeleriyle birlikte beraat etmiş ama yine de gözetim altında tutulmak amacıyla Afyon'un Emirdağ ilçesine zorunlu ikamete mecbur edilmiştir.<sup>232</sup>

Nursi'nin Denizli mahkemesinden beraat etmesi ve yazdığı eserlerin rejime ve kanunlara aykırı olmadığı mahkemece teslim edilmesi, Risalelerin yasal bir meşruiyet kazanmasına ve takipçilerinin daha etkin ve açıktan hareket etmesine olanak vermiştir. Risalelerin serbestçe basılmasının ve dağıtılmasının önünde hiçbir kanuni engelin olmadığı bu koşullarda Nursi de mümkün olan bütün araçlarla çoğaltım ve dağıtım işinin örgütlenmesine çalışmıştır.<sup>233</sup> Kastamonu döneminde kısmen başlamış olan Risalelerin teksir makinesi ile çoğaltma uygulaması giderek yaygın hale gelmiş, harekete yeni katılan insanların eski yazı bilmemeleri de dikkate alınarak Latin harfleriyle risale çoğaltımı hızlanmıştır.<sup>234</sup>

Nursi'nin Emirdağ'da da devam eden faaliyetleri uzun vadeli önemli neticeler vermiş, hareket, eğitim camiası içinde özellikle lise ve üniversite öğrencileri arasında da hızla yayılmaya devam etmiştir. Türkiye'nin diğer şehirlerinde Risale-i Nur ile tanışan üniversite öğrencileri, öğretmenler, devlet memurları gibi cumhuriyetin okumuş neslini oluşturan kişiler Emirdağ'da Nursi'yi ziyarete gelmişler ve kısa sürede mesajını sahiplenmişlerdir. Buna en önemli örnek Mustafa Sungur ve Zübeyir Gündüzalp'dir. Köy enstitülerinde yetişen ve bir süre muallimlik yapan Mustafa Sungur, Nursi ile tanıştıktan sonra onun en önde gelen takipçilerinden olmuş, Nursi'den sonra da hareketin sevk ve idaresinde ön plana çıkmıştır. Aynı şekilde posta memuru olarak

<sup>231</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, ss. 279-281.

<sup>232</sup> Mardin, *Bediüzzaman Said Nursî Olayı*, s. 160.

<sup>233</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 462; Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 342.

<sup>234</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, ss. 342-343.

Nursi ile Emirdağ'da tanışan Zübeyir Gündüzalp, memuriyetten istifa edip “vakf-ı hayat” etmiş ve Nursi tarafından “Nurun Kumandanı” olarak tanımlanmıştır.<sup>235</sup>

Her ne kadar Nursi, Emirdağ günlerinde de takipçilerini “iman hizmeti” misyonu etrafında tekrar organize etmeye çalışmışsa da gözaltına alınmaktan kurtulamamıştır. “Siyasi bir cemiyet kurmak, rejime aykırı fikirler neşretmek, siyasi bir gaye takip etmek” gibi iddialarla Ocak 1948’de gözaltına alınan Nursi, Afyon mahkemesine sevk edilmiştir.<sup>236</sup>

Nursi’nin yaşadığı bu yıllar Türkiye tarihinin büyük dönüşümlere gebe olduğu tek partili dönemden çok partili hayata geçiş yıllarıdır. Mayıs 1950’de yapılan seçimlerden birinci olarak çıkan Demokrat Parti, uzun süren Cumhuriyet Halk Partisi iktidarına son vermiştir. Demokrat Partinin iktidara gelir gelmez hayata geçirdiği düzenlemeler tek parti döneminin dine yönelik baskıcı siyasetinden muzdarip olan dini gruplara rahatlama getirmiştir. O zamana kadar on sekiz yıl boyunca Türkçe okunan ezanın Arapça aslına tahvil edilmesi bunun en açık göstergesidir. Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında gerçekleştirdiği bu gibi düzenlemeler, Nursi’nin de iktidara karşı olumlu tavır içinde olmasına yol açmıştır. 1950’den sonra Nursi’de gözlenen en belirgin değişim sosyal ve siyasi meselelerle daha yakından ilgilenmesi olmuştur. Onun bu meselelerle ilgilenmesi “ehvenü’ş-şer” olarak nitelediği Demokratlara destek vermek ve onlara yol göstermek şeklinde gerçekleşmiştir.<sup>237</sup> Nursi, bu dönemde stratejisini mevcut zeminden yararlanmak üzerine kurmuş, hareketini daha da genişleterek eserlerinin geniş kitleler tarafından okunmasını hedeflemiştir. Nitekim Adnan Menderes ve diğer Demokrat Parti yöneticilerine mektuplar göndererek kendisi ve Risaleler için sınırlandırılmaların azaltılmasını talep etmiştir.<sup>238</sup>

Demokrat partinin iktidara gelişinden sonra kendi misyonu açısından biraz daha rahat hareket edebilen Nursi, vefatına kadar olan son on yılını Isparta ve Emirdağ’da artık telifi sona eren Risaleleri mümkün olan imkânlarla neşretme çalışmalarıyla

---

<sup>235</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 343; Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 531.

<sup>236</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, s. 300.

<sup>237</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 378. Demokrat Partinin 1950’de iktidara gelmesinden sonra Nursi’de gözlenen bu belirgin değişim, hayatının son 10 yılının Üçüncü Said dönemi olarak anılmasına sebep olmuştur. Ancak bu dönemde siyasetle biraz daha yakından ilgileniyor olmasının Yeni Said le birlikte benimsediği temel ilkelerinden vazgeçecek derecede bir tavır değişikliği olmadığı ifade edilmiştir. Bkz. Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 492.

<sup>238</sup> Alkış, *Osmanlı’dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye’nin Modernleşme Süreci*, s.45; Nursi, *Emirdağ Lahikası II.*, s. 164.

geçirmiştir. 1950'den sonraki bu on yıl, aynı zamanda genç talebelerin yetiştirildiği ve sonraki yıllarda Nur hareketinin sevk ve idaresi için bir nevi eğitim gördükleri dönem olarak da kabul edilebilir. Zira Nursi, hareketin bu derece genişlemesi karşısında yaşlılık ve yorgunluk dolayısıyla hareketi sevk ve idare etmede yardımcılara ihtiyaç duymuştur.<sup>239</sup> Hareketin, bütün bağluların kolektif etkinliği olduğu bilinse de bu kolektifi organize edecek daha dar bir grup ihtiyacı kendini dayatmıştır. Nitekim Nursi'nin Emirdağ'da zehirlenmeye bağlı bir hastalığa yakalandığı dönemde hazırladığı vasiyetname ile bir emanetçiler listesi de sunduğu görülmüştür. Bu aşamada Nursi'nin Emirdağ günlerinde harekete katılan Ceylan Çalışkan ve Zübeyir Gündüzalp'in öne çıkması ile birlikte hareketin çekirdek kadroları yeniden tayin edilmiş, cumhuriyetin eğitim kurumlarında okumuş genç bir bağlular kuşağı hareketin merkezine oturmuştur. Tahiri Mutlu, Mustafa Sungur, Hüsnü Bayram, Bayram Yüksel, Abdullah Yeğin bu süreçte Gündüzalp ile birlikte öne çıkan isimlerdir.<sup>240</sup>

Hareketin kendini güncellediği bir başka kritik aşama, Risalelerin 1957 yılında Latin harfleriyle matbaalarda basılmış olmasıdır. Diyanet İşleri Müşavere Kurulunun eserler hakkında imani ve İslami eserler olduğu, basılmasında kanuni bir mahzuru bulunmadığını ifade eden bir rapor vermesi<sup>241</sup> sonucunda resmi meşruiyetini tekrar kazanan eserler 1957'de İstanbul ve Ankara'daki modern matbaalarda Latin harfleriyle basılmaya ve Türkiye'nin her tarafına dağıtılmaya başlamıştır.<sup>242</sup>

Risalelerin yasal bir şekilde serbestçe basımı ve dağıtımına paralel olarak hareketin kurumsallaşması da ilerlemiş ve ülkenin her tarafında risalelerin okunup tartışıldığı düzenli toplanılabilen birimler olan “dershane”ler veya “Medrese-i Nuriye”ler oluşturulmuştur.

Risale-i Nur'ların matbaalarda çoğaltılması ve medrese-i nuriyelerin artması ile birlikte Nur hareketi ülke genelinde güncel bir vakıa haline gelmiş, hareket üzerindeki takip ve baskılar 1957'den sonra da devam etmiştir. Ülke genelinde Nurcuların somut

---

<sup>239</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 494.

<sup>240</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 497.

<sup>241</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, s. 338-339.

<sup>242</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 397-398.

bir vakıa haline gelmesinde Demokrat parti ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında laiklik ekseninde devam eden çatışmalar ve gerginlikler de etkili olmuştur.<sup>243</sup>

Siyasal ortamın gittikçe gerginleştiği ve hareketin önemli ölçüde kendi ayakları üzerinde durduğu bu koşullarda Nursi'nin seyahatleri başlamıştır. İstanbul, Ankara, Isparta ve Konya'ya kısa süreli seyahatler yapan Nursi, bu şehirlerde Nur hizmetlerini sürdüren talebelerini ve açtıkları Nur dersaneleri ziyaret etmiştir.<sup>244</sup>

Son ziyaretleri sonrasında yaşı oldukça ilerleyen ve sağlığı bozulmaya başlayan Nursi, hasta bir halde Urfa'ya gitmiş 23 Mart 1960 günü Urfa'da hayatını kaybetmiştir. Önce Urfa'ya gömülen Cenazesi 1960 askeri darbesinden kısa bir süre sonra mezarından çıkarılmış ve bilinmeyen bir yere nakledilmiştir.<sup>245</sup>

## VI. SAİD NURSİ VE TALEBELERİNİN “VAKF-I HAYATI”

“Vakıf” yahut “vakfetmek”, İslami kültürde menfaatini insanlar, hayvanlar ve bitkiler gibi canlıların istifadesine sunmak üzere bir şahsın tamamen Allah rızasını kazanmayı hedefleyerek mülkünü kendi mülkü olmaktan çıkararak ebedi olarak Allah'ın mülkü haline getirmesidir.<sup>246</sup> “Vakf-ı hayat”, ise kelime olarak hayatını bir şeye adama, Allah'ın verdiği ömür nimetini insanların istifadesine sunmak amacıyla tamamen bir şeye sarf etme anlamını taşır.

Nursi'nin anlam dünyasında “vakf-ı hayat” tanımlaması ise Yeni Said döneminde yazmaya başladığı Risale-i Nur metinleri üzerinden “iman hakikatleri”ni neşretme misyonunun temel ifadesine karşılık gelir. Bilindiği gibi Nursi, Osmanlı'nın yıkılıp Cumhuriyetin kurulduğu koşullarda kendi iç yolculuğunun da bir neticesi olarak siyaset üzerinden dine hizmet yolunu terk etmiş, yazdığı Risale-i Nur metinleri üzerinden yalnızca “iman hakikatleri”ni yaymayı kendine temel misyon edinmiştir.<sup>247</sup>

<sup>243</sup> Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, ss. 550-551.

<sup>244</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, ss. 413-412; Canlı ve Beysülen, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, s. 563.

<sup>245</sup> Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman*, ss. 361-373.

<sup>246</sup> Ali İhsan Karataş, *Şeyhülislam Karaçelebizade Abdülaziz Efendi*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı, Bursa, 2015, s.93.

<sup>247</sup> Şu ifade Nursi'nin “vakfetme” misyonunu yansıtan bir örnektir: “Çünkü sabıkan ispat edildiği gibi, siyaset-i dünya ile hiç alâkadar değilim. Yalnız, bütün vaktimi ve hayatımı hakaik-i imaniye ve Kur'âniyeye hasr ve vakfetmişim.” Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 274.

Esas anlam içeriklerini Nursi'nin Eski Said'den Yeni Said'e geçiş devresinde kazanan hayatını yalnızca "iman hakikatlerine vakfetme" misyonu, siyasetten ve "hayat-ı içtimaiye"den sıyrılmayı ve yalnızca "iman hakikatleri"nin neşrine çalışmayı gerektirmiştir. Çünkü ona göre her şeyin üstünde olan "iman hizmeti"nin sahit ve meşru zemini, siyasetin ve sosyal hayatın dışında kendi münzevi yaşamının çizmiş olduğu yaşam aralığı olmuş ve bu yaşam aralığı Nursi'nin ve Risalelerinin karizmasının asli temelini teşkil etmiştir.

Fakat hakaik-i imaniye ve esâsât-ı Kur'âniye, resmî bir şekilde ve ücret mukabilinde, dünya muamelâtı suretine sokulmaz: Belki, bir mevhibe-i İlâhiye olan o esrar, hâlis bir niyetle ve dünyadan ve huzûzât-ı nefsaniyeden tecerrüd etmek vesilesiyle o feyizler gelebilir.<sup>248</sup>

Bunun gibi pek çok yerde Kur'an'dan gelen ilhamları ve feyizleri bahsettiğimiz yaşam aralığına bağlayan Nursi, bu yaşam aralığının sınırları içinde kendisine ilham eseri olarak yazdığını öne sürdüğü Risale-i Nur eserleri yoluyla "iman hakikatleri"ni yaymayı misyon edinmiştir.

Nursi'nin "ilham eseri" olan Risaleler yoluyla kendini "iman hakikatleri"ne "vakfetmesi", Barla hayatından başlayarak misyonunu sahiplenen ve Risaleleri yaymayı gaye edinen bir cemaatin etrafında toplanmasına yol açmıştır. Böyle bir cemaatin teşekkülü ve Nur hareketinin ülke genelinde yayılması ile birlikte Nursi de yazdığı mektuplarla "nur talebelerinin" vazife ve sorumluluklarını belirlemiş, hareketi organize etmeyi sürdürmüştür.

Hareketin gelişim seyri içinde "Nur talebesi"nin bulunması gerektiği sınırları kendi karizmatik yaşam aralığının sınırlarına yerleştiren Nursi, Eski Said'den Yeni Said'e geçiş aşamasında siyaseti ve sosyal hayatı terk edip hayatını "vakfetme" misyonunu bizzat talebelerine de yansıtmış, bağlılarına "en kudsi ve en büyük vazife olan imanı kurtarmak hizmetini tam yerine getirmek için"<sup>249</sup> siyasi, içtimai, dünyevi meselelere karışmamaları, bu meselelerle zihnen dahi meşgul olmamaları tavsiyesinde bulunmuştur.

<sup>248</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 273.

<sup>249</sup> Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 146. Tam metni: "Âlem-i insaniyette ve İslamiyette üç muazzam mesele olan, iman ve şeriat ve hayattır. İçlerinde en muazzamı iman hakikatleri olduğundan, bu hakaik-i imaniye-i Kur'aniye başka cereyanlara, başka kuvvetlere tabi ve âlet edilmemek ve elmas gibi o Kur'an'ın hakikatleri, dini dünyaya satan veya âlet eden adamların nazarında cam parçalarını indirmemek ve en kudsi ve en büyük vazife olan imanı kurtarmak hizmetini tam yerine getirmek için, Risale-i Nur'un has ve sadık talebeleri, gayet şiddet-i nefretle siyasetten kaçıyorlar."



Hem Risale-i Nur'un has talebeleri, bâki elmaslar hükmünde olan hakaik-i imaniyenin vazifesi içinde iken zalimlerin satranç oyunlarına bakmakla vazife-i kudsiyelerine fütur vermemek ve fikirlerini onlarla bulaştırmamak gerektir... Bize ve merakımıza, dairemiz içindeki ezvak-ı maneviye ve envar-ı imaniye kâfi ve vâfidir.<sup>250</sup>

Nursi'nin hareketin bağıllarına yönelik teşvikleri ile birlikte dikkat çekici olan, onlardan bir kısmının misyonu ilk elden sahiplenmesi ve Nursi gibi hayatını yalnızca Risale-i Nur'a adanması olmuştur. Nursi'nin "Risale-i Nur'un has talebeleri"<sup>251</sup> dediği bu kısım bağılların diğerlerinden en temel farkı, tanıştıkları günden itibaren iş sahibi olma, aile hayatı kurma gibi sosyal hayatta alabilecekleri tüm sorumluluklardan vazgeçerek hayatlarını tamamıyla Risale-i Nur'a "vakfetmeleri"dir.

Yine bu azîm sırr-ı ihlâsa binâendir ki, Risale-i Nur talebeleri, îman ve Islâmiyet hizmetinde ağır şartlar ve kayıtlar ve tahdidâtlar içinde muvaffak oluyorlar ve hayatlarını, Risale-i Nur'a ve Üstadlarına vakfetmişler. Risale-i Nur'u, sermâye-i ömür ve gaye-i hayat edinmişlerdir.<sup>252</sup>

Sekiz yıllık Barla hayatından sonra hareketin kurumsallaşmaya başladığı Kastamonu döneminde Nursi'nin bağıllarına yazdığı bir mektupta, "ömürlerini Risale-i Nur'un hizmetine vakfeden" nur talebelerinin izini sürmek mümkündür:

Derd-i maişet zaruretine karşı, iktisat ve kanaatle mukabele etmeye zaruret var. Menfaat-i dünyeviye, çok ehl-i hakikati, ehl-i tarikatı dahi bir nevi rekabete sevk ettiği için endişe ederim. Risale-i Nur şakirtleri içinde şimdiye kadar bu cihet onları zedelememiş. İnşallah yine zedelemesin. Fakat herkes bir ahlâkta olamaz. Bazıları meşru dairede rahatını istese de, itiraz edilmemelidir. Zarurete düşen bir şakirt zekâtı kabul edebilir. Risale-i Nur'un hizmetine hasr-ı vakit eden rükünlere ve çalışanlara zekâtla yardım etmek de Risale-i Nur'a bir nevi hizmettir.<sup>253</sup>

Nursi'nin Kastamonu hayatında yazdığı bu mektupta Risale-i Nur'un hizmetine hasr-ı vakit eden rükünler ve çalışanlar diye bahsettiği kişiler, yukarıda bahsettiğimiz veçhile misyona ilk elden sahip çıkan "haslar dairesi" içindeki bağıllardır. Vakitlerinin tamamını bu hizmete "hasreden" bu bağılların, aile yaşamı kurma ve iş sahibi olma imkânları olmadığından onlara zekâtla yardım etmenin Risale-i Nur'a bir nevi hizmet olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde "herkes meşru dairede rahatını isteyebilir" den maksat anladığımız kadarıyla evlenmek ve iş sahibi olmak isteyen bağıllara itiraz edilmemesi gerektiğidir.

<sup>250</sup> Nursi, *Tarihçe-i hayat*, s. 299.

<sup>251</sup> Örnek için Bkz. *Kastamonu Lahikası*, s. 147; *Kastamonu Lahikası*, s.197; *Emirdağ Lâhikası*, s. 223.

<sup>252</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, s. 700.

<sup>253</sup> Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 223.

Kastamonu’da zorunlu ikamete tutulduktan sonra Emirdağ’a sürgün edilen Nursi, hareketin kurumsallaşıp Risale-i Nur’un matbaalarda basılması ve Risalelerin okunduğu hususi birimler olan Dershane-i Nuriyelerin açılması ile birlikte kendi misyonunun tamamlandığını düşünmüş, hareketini genç kuşak bağlılara emanet etmiştir. Hareketini emanet ettiği mutlak vekillerini bildirdiği vasiyetinde<sup>254</sup> ayrıca dikkat çeken husus, yine Nur’un has talebelerinden bahsetmesi ve Risale-i Nur’un baskısından elde edilen gelirin %20’ lik<sup>255</sup> kısmının“tayin bedeli” olarak verilmesini istemesidir.

Nursi 1955’de vefatına kadar yazdığı vasiyetlerinde hayatını Nur hizmetine “vakfeden” bağlılarını özellikle vurgulamış, Risale-i Nur’un basımından gelecek gelirin hayatını Risale-i Nur hizmetine vakfeden nur talebelerine verilmesi gerektiğini bildirmiştir.<sup>256</sup>

Nursi’nin vasiyetiyle birlikte anlaşılan husus artık bir adanma kurumunun ortaya çıktığıdır. Nursi, vefatından sonra da hayatını “iman hizmeti”ne hayatını adayan bir kısım talebelerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayarak geçim derdi çekmemesini istemiş, onların bu gibi ekonomik ihtiyaçlarını “tayin bedeli” ile istikrarlı bir günlük temele oturtmuştur.

Vefatından sonra Nursi’nin bu karizmatik misyonunu devam ettiren ve hayatlarını daha onun hayatında Nur hizmetine adanmış “vakıflar”<sup>257</sup>; Zübeyir Gündüzalp, Mustafa Sungur, Abdullah Yeğin, Ahmet Aytimur, Said Özdemir, Hüsni Bayram, Bayram Yüksel, Hüsrev Altınbaşak yurt genelinde birçok dershane açmış, bu dersanelerde devamlı kalarak Risale-i Nur dersi yapan, ömrünü Risale-i Nur’a

<sup>254</sup> Nursi, *Emirdağ Lahikası II*,s. 233; *Emirdağ Lahikası I* s. 136.

<sup>255</sup> Nursi, Risale-i Nur hizmetine hayatını “vakfeden” talebelere verilecek “tayin bedeli’nin Risale-Nur’un baskısından gelen ücretin beşte bir olarak verilmesini şöyle ifade etmiştir: “Risale-i Nur’un has talebelerine husususan nafakasını tedarik edemeyenleri tam tamına idare edecek şekilde Risale-i Nur’un satılan nüshalarından beşten birisi Risale-i Nur’un hakkı olduğu cihetle şimdi elli-atmış talebesine kâfi sermayesi çıkıyor.” Nursi, *Emirdağ Lahikası II*, ss. 232-233.

<sup>256</sup> Nursi, *Emirdağ Lahikası II*,s. 233. Nursi’nin bu konudaki vasiyetine ait şu metin örnek verilebilir: “Hem benim şahsımın, hem Risale-i Nur’un şahs-ı mânevîsinin sermayesini, kendilerini Risale-i Nur’un hizmetine vakfedenlerin tayınlarına vermek, hususan nafakasını çıkaramayanlara vermek lâzımdır.”Bkz. Nursi, *Kastamonu Lahikası* s. 200.Nursi’nin vasiyetlerinin tam metinleri için bkz. *Emirdağ Lahikası II*, ss. 200-201, *Emirdağ Lahikası II*, ss. 216-217, ss. 232-234.

<sup>257</sup> Risale-i Nur’la tanışan bu ilk talebelerin tamamı hayatını Risale-i Nur hizmetine vakfetmiştir. Ancak burada kullandığımız “vakıf” terimi evlenmemiş olmak anlamında mücerret kalmayı ihtiva etmemektedir. Zira Mustafa Sungur, Said Özdemir gibi ilk talebeler Nursi ile tanıştığında zaten evlidir. Zübeyir Gündüzalp, Abdullah Yeğin gibi yakın talebeler ise hayatlarının sonuna kadar bekâr kalmıştır.

“vakfeden” bağılılar ortaya çıkmaya devam etmiştir. Yani Nursi’nin vefatından sonra “ömrünü Risale-i Nur’a vakfetme”, gelenekselleşerek kurumsal bir boyut kazanmaya başlamıştır. Risale-i Nur’a hayatını vakfeden bu bağılılara sonraları “vakıf abi” ismi verilmiştir. Buna göre “vakıf”, Nursi’nin eseri olan Risale-i Nur’a bağlanan ve hayatını “iman hizmeti”ne tamamen veya belli bir süre “vakfetmiş” kişi anlamına gelmektedir.

Yakın talebeler, yurt genelinde açtığı dersaneler ile birlikte gelenekselleşmeye başlayan “vakıflık” kurumuna da sahip çıkmışlar ve “vakıflığın” kurumsal hale gelmesinde etkili olmuşlardır. Hareketin önemli mensuplarından Abdullah Yeğin, kendisi ile yapılan bir mülakatta “vakıflık müessesesi” başlığı altında bu adanma kurumu hakkında şunları söylemiştir:

#### -Vakıflık Müessesesi

Üstadımız vakıflıktan ve fadakârlıktan ara sıra bahsederdi. Mektuplarda ve Hanımlar Rehberinde yazdığı gibi böyle fadakâr, Risale-i Nur’a sadık talebeler istediğini ifade ederdi. Kimseyi zorlamazdı Üstad, “mücerred kalın” demezdi fakat akla kapı açardı. Fedakârlık yapanları ve mücerred kalanları nazara verirdi. (...) Üstadımıza: “şimdi bizim üniversite talebesi çok talebemiz var, her tarafta Nur talebesi çoğaldı” diyor. Üstadımız diyor ki: “Bize üniversite talebesi lazım değil, bize Risale-i Nur’a sadık talebe lazım” diyor. Yani Risale-i Nur’u program yapmamızı Risale-i Nur’daki düsturlara göre hareket etmemizi istiyordu ve buna çok kıymet veriyordu Fedakâr talebeleri nasıl anlatıyor? Vakıflık Müessesesi, Üstadımızın duası ve teşviki ile olmuştur, (kendisi) teşvik etmiştir. (...) Üstad’ımızın yanında kalan vakıflar da vardı, talebeler de vardı, dükkân sahibi esnaf da vardı. Üstadımız hizmete ehemmiyet veriyordu. İlle de herkes vakıf olacak olmayacak diye bir şey demeden münakaşa etmeden hizmeti esas yapıyordu. Hizmette teşvik ediyordu. Elbette hayatını Risale-i Nur’a hizmet şeklinde geçirenler bizce daha makbuldür. Bu her durumda görünüyor.<sup>258</sup>

Kendisi de Kastamonu’da lise öğrencisi iken tanıştığı Risale-i Nur’a hayatını “vakfeden” Abdullah Yeğin’in “vakıflık müessesesi” anlamında kurumsal bir yapıdan bahsetmesi gayet önemlidir. Yeğin, burada vakıflık kurumunun kurucu unsurunun bizzat Nursi olduğunu belirtmiş ve Nursi’nin eseri *Hanımlar Rehberi*’ni<sup>259</sup> işaret etmiştir. Buna

<sup>258</sup> Ömer Yılmaz, *Dershane As a Continuation Of Medresetü’z-Zehra Project Of Bediüzzaman Said Nursi: Its Contribution To The Turkish Society*, Faculty Of Social Science And Humanity, University Kebangsaan Malaysia Bangi, Thesis Submitted In Fulfilment For The Degree of Master of Philosophy, 2007, ss. 277-278. Aynı çalışmada Mehmet Nuri Güleç’in vakıflık başlığı altındaki mülakat verileri de önemlidir. Bkz. Yılmaz, *Dershane*, ss. 261-262.

<sup>259</sup> Hanımlar Rehberindeki ilgili kısım, “Nursi’nin ve İman Hizmetine Hayatını ‘Vakfedenlerin’ Evlenmemesi” bölümünde işlenecektir.

göre “vakıflık müessesesi” bizzat Nursi’nin duası ve teşvikiyle olmuş, bunu bizzat teşvik etmiş ve lüzumlu görmüştür.

“Vakıflık kurumu”na dair ulaşabildiğimiz diğer tanım ise Yeni Asya lideri Mehmet Kutlular’ın hatıralarıdır. Hatırlılarında Kutlular da “vakıflık müessesesi” olarak aynı gelenekselleşmiş adanma kurumundan söz etmektedir:

Nurculuk hizmetlerinde “vakıflık müessesesi” yani hayatını hizmete adama geleneği hizmetimizde mühim bir yer işgal ediyordu. Bana göre de güzel müesseseydi. Çünkü dönemin şartları içinde Risale-i Nur’a fedakârane, fedai gibi hizmet, daha çok bu anlayışla olabiliyordu.(...) “Vakıf Nur Talebesi” olmanın bir şartı gibi görünen bekâr kalma, hizmette var olagelse de kesin bir emir olarak algılanmamıştır. Çünkü bu fitrata aykırıdır. Kişisel veya hizmet açısından gün gelir şartlar da değişir, tabii olarak bu eğilim de değişir. Vakıf Nur talebesi olmanın özelliği şudur: Yirmi dört saatini hizmete adayan yani medresede (dershanede) kalan, devamlı şekilde Risale-i Nur okuyan, okutan kişinin sıfatıdır bu isim. Her şeyiyle kendisini hizmete adanmış insanlara ait sıfattır. Ben, “vakıflık müessesesi”ne her zaman saygı ve hürmetle baktım. Vakıf arkadaşlarımızın, ağabeylerimizin bu davayı fedakârane omuzlarında taşıdıklarını gördüm. Kendim de bifiil aynı yolu seçtim. Ben evlenmeden önce de, evlenmek isteyen veya buna zaruret hisseden arkadaşlara, daha sıcak bakmıştım.<sup>260</sup>

## V. NURSI’NİN VE İMAN HİZMETİNE HAYATINI “VAKFEDENLERİN” EVLENMEMESİ

Bilindiği gibi Nursi hayatının sonuna kadar bekâr yaşamış, evlenmemiştir. Bu durum *Tarihçe-i Hayat*’da “bütün ömrü boyunca mücerret yaşadı”<sup>261</sup> gibi ifadelerle zikredilmiştir. Nursi’nin “mücerret” kalması eserlerinde genel olarak yukarıda açıkladığımız gibi “iman hizmeti”ne tam hizmet edebilmek için hayatını “vakfetme” misyonunun bir sonucu olarak dile getirilmiştir. Buna göre Nursi, “bütün ömür dakikalarını sırf iman hizmetine vakf ve hasretmek ve ihlâsa tam muvaffak olmak için, kendini dünyadan tecrit ederek mücerret kalmıştır.”<sup>262</sup>

Nursi’nin bir İslam âlimi olarak mücerret kalması ve evlenmemesi, tıpkı sakal bırakmaması gibi farklı çevreler tarafından kendisine sorulmuştur. *Hanımlar Rehberi* isimli eserinde “Neden Sünnet-i Seniyyeye muhalif olarak mücerred kaldın?” şeklinde

<sup>260</sup> Mehmet Kutlular, *İşte Hayatım*, Yeni Asya Neşriyat, C. 1, İstanbul, 2009, ss. 206-208. Kutlular’ın “vakıflık kurumu” ile ilgili daha detaylı görüşleri ve önerileri için bkz. Kutlular, *İşte Hayatım*, ss. 206-214.

<sup>261</sup> Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 12.

<sup>262</sup> Nursi, *Sözler*, 10. B, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013, s. 758.

kendisine yöneltilen soruya etraflı bir şekilde cevap veren Nursi, evlenmemesini yine bahsettiğimiz “iman hakikatleri”ni “vakfetme” misyonuna bağlar:<sup>263</sup>

*Hanımlar Rehberi* eserinde Nursi, evlenmemiş olmasını içinde bulunulan zamanın dini ve ahlaki bunalım dönemine işaret etmesi ile gerekçelendirilmiş “dehşetli zındıka hücumuna” karşı yegâne çarenin, azami fedakârlık taşıma ve dini hareketlerini Allah rızasından başka bir şeye alet etmeme ile mümkün olacağını belirtilmiştir.<sup>264</sup>

Aynı yazısında “hakikat-ı Kur’aniye ve imaniyeye tam hizmet etmenin sünnet-i seniyyeye muhalefet değil hakikat-ı sünnete mutabakat” olduğunu söyleyen Nursi, Kur’an ve sünnetteki evlilik ile alakalı hükümleri fıkhi açıdan değerlendirmeye de tabi tutmuştur.<sup>265</sup>

SANİYEN: Âyet-i Kerîmede: فَأَتَكُونُوا مَا طَابَ لَكُمْ ve hadîs-i şerifteki تَتَاكُونُوا تَكَاثُرًا gibi emirler emr-i daimî ve vücûbî değildirler. Belki istihbabî ve sünnet emirleridir. Hem şartlara bağlıdır. Hem de herkes için her vakit değildir. Hem de, لَا رُهْبَانِيَّةَ فِي الْإِسْلَامِ "Ruhbaniyet İslâmiyette yoktur." mânası, ruhbanîler gibi tecerrüt merduttur, hakikatsızdır, haramdır demek değildir, Belki; خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعِ النَّاسَ hadîsinin sırrı ile hayat-i içtimaiyeye hizmet etmek için, içtimaî bir âdet-i İslâmiyeye terviçtir. Yoksa selef-i sâlihinden binlerle ehl-i hakikat inzivaya, mağaralara muvakkaten girmişler. Dünyanın fâni müzeyyenâtından istiğna ve tecerrüt etmişler. Tâ ki, hayat-ı ebediyelerine tam hizmet etsinler. Mâdem şahsî ve hususî kemalât-ı bâkiyesi için dünyayı terkedenler, selef-i sâlihinden çok var. Elbette hususî değil küllî ve umumî olarak çok biçarelerin saadet-i bâkiyeleri için ve dalâlete düşmemeleri ve imanlarını takviye edip kurtarmaları için ve Hakikat-ı Kur’aniye ve imaniyeye tam hizmet etmek ve hariçtan gelen, dâhilde çıkan dinsizlere karşı dayanmak için, zail ve fâni dünyasını terketmek, elbette sünnet-i seniyyeye muhalefet değil; belki hakikat-ı sünnete mutabakattır. Ve Sıddîk-i Ekber’in: "Cehennemde vücudum büyüsün tâ ehl-i îmana yer bulunmasın." diye fedakârlıkta âzamî sadakatın bir zerresini kazanmak fikriyle, biçare Said bütün ömründe tecerrüdü, istiğnayı ihtiyar etmiş.

Ayet ve hadisteki evlilik ile alakalı hükümlerin farz değil, müstehab sünnet hükmünde olduğunu belirten Nursi, “İslam’da ruhbanlık yoktur” hadisi etrafında inşa edilen mücerret ruhban hayatının islama aykırı olduğu şeklindeki bütüncül söylemin yine islam’da zühte dayanan geleneksel tasavvufî anlayışı kapsamayacağını

<sup>263</sup> *Hanımlar Rehberi* eserindeki metnin birkısmı şöyledir: “Kırk seneden beri gayet dehşetli bir zındıka hücumu karşısında her şeyini feda edecek hakikî fedakârlar lâzım geldiği zamanda, Kur’ân-ı Hakîm’in hakikatine değil dünya saadetimi, belki lüzum olsa ahiret saadetimi dahi fedâ etmeye karar verdim. Değil bir sünnet olan muvakkat dünya zevcelerini almak dünyada on huri de verilse bırakmaya mecburdum. Çünkü bu dehşetli dinsizlik komiteleri, öyle dehşetli hücumları ve desiseleri yapıyorlar ki, bunlara karşı gelmek için azamî fedakârlık yapmak ve harekât-ı diniyesini rıza-i İlâhîden başka hiçbir şeye âlet yapmamak lâzım geliyordu” Bkz. Nursi, *Hanımlar Rehberi*, 8. B, Envar Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 25.

<sup>264</sup> Nursi, *Hanımlar Rehberi*, ss. 25-26.

<sup>265</sup> Nursi, *Hanımlar Rehberi*, ss. 27-28.

savunmuştur. Buna göre islami gelenekte inziva hayatı yaşayan ve mağaralarda mücerret yaşayan birçok “ehl-i hakikat” görülmüştür.<sup>266</sup>

Nursi, İslami gelenekte bireysel sebeplere dayanan münferit zahitliği, kendi döneminde “başkalarının imanını kurtarmak” gibi kolektif sebeplere dayanan züht anlayışıyla eş değer görerek, sahih bir İslami zemin üzerinde durduğunu belirtmiştir.<sup>267</sup>

Aynı soruyu Risale-i Nur talebeleri için de cevaplayan Nursi, bağlılarının bir kısmının evlenmeden kendisi gibi hayatlarının tamamını “iman hizmeti”ne vakfetmelerine ve bu doğrultuda mücerret kalmalarına açıklık getirmiştir:

Risale-i Nur'un Talebelerine: "Başkaları evleniyorlar, siz tezevvücten vaz geçiniz" denilmemiş, denilmez. Fakat talebeler birkaç tabakadır. Bir tabakanın hakiki ihlâsı kaybetmemek ve hakiki fedakârlık ve âzami bir sadakat taşımak için, dünya ihtiyaçlarına mümkün olduğu kadar ömrünün muvakkat bir kısmında bağlanmaması bu zamanda lâzım geliyor.<sup>268</sup>

Talebelerini birkaç tabakada değerlendiren Nursi, bir takım bağlıların ömrünün bir kısmını tamamen “iman hakikatleri”ne “vakfetmelerini” lüzumlu görmüştür. Burada ayrıca “nur talebeleri”ne “başkaları evleniyorlar siz tezevvücten vaz geçiniz” denilmediğini ve denilemeyeceğini vurgulayan Nursi, mecburi kılınmış bir bekârlığın değil, “nur talebeleri”nin bir kısmının şahsi tercihlerine bırakılmış bir bekârlık hayatına işaret etmiştir.

Burada hayatını “iman hizmetine vakfetme” ise basit, psikolojik bir adanmışlıktan daha ziyade dersanelerde devamlı “Risale-i Nur hizmeti”ni sürdürmeyi içine alan ve bu karizmatik misyon paralelinde evlenmek, iş sahibi olmak gibi şeylerden fedâkarlık yapmayı gerektiren kurumsal bir adanmanın ilk nüvelerini oluşturmuştur.

## VI. NURSİ'DEN SONRA MEŞVERET GRUBU

Karizmatik lider ortadan kaybolduğu zaman onun yerine kimin geçeceği problemisiyasi olarak önemli bir meseledir ve bu probleme çözüm bulma şekli sonraki

<sup>266</sup> Süleyman Derin, “Tasavvufi Yolda İlerlemeye Bir Engel Olması Açısından Evliliği Reddi ve Manevi Evlilik” isimli makalesinde, ilk dönem bazı zahitlerin ve sonraki sufilerin manevi hayat için evliliği bir süre erteleme, evliliği manevi gelişim için engel görme gibi, evliliği dünyevi olanla ilişkilendirerek evlilik hayatından kaçınma gibi çok çeşitli tutumlarını işlemiştir. Bkz. Süleyman Derin, “Tasavvufi Yolda İlerlemeye Bir Engel Olması Açısından Evliliği Reddi ve Manevi Evlilik”, *Tasavvuf Dergisi*, C. II, Sayı: 6, 2001, ss.218-225.

<sup>267</sup> Nursi'nin böyle bir züht anlayışına sahip olmasında Osmanlı'nın yıkılıp Cumhuriyetin kurulduğu dönemin sosyolojik şartları ve kendi içsel tecrübesi etkili olmuştur.

<sup>268</sup> Said Nursi, *Hanımlar rehberi*, s. 28.

sosyal ilişkilerin ve yerleşik yönetsel araçların teşekkülü açısından büyük öneme sahiptir.<sup>269</sup>

Buradan hareketle Nur hareketine bakıldığında Nursi'nin vefatından sonra geride beş bin sayfayı aşan bir külliyat ve bu külliyat etrafında kümelenen bir cemaat bırakmasına rağmen bir halef bırakmadığı görülmüştür.<sup>270</sup> Zamanın cemaat zamanı olduğunu söyleyen Nursi, otoritenin tek bir şahıs üzerinden değil, “şahs-ı manevi” denen müşterek bir ruh üzerinden düzgün ve intizamlı işleyebileceğini, bunun ise Risale-i Nur'un şahs-ı manevisini temsil eden “karizmatik cemaat”in meşveret ve şûra esasına dayanan hareketiyle mümkün olabileceğini söylemiştir.<sup>271</sup>

Bu anlamda Nursi'nin meşveret ve şuraya dayalı hareketini esas alan Ceylan Çalışkan, Zübeyir Gündüzalp, Said Özdemir, Mustafa Sungur, Hüsnü Bayram, Tahiri Mutlu, Abdullah Yeğin gibi yakın talebeler Nursi'nin vefatından sonra merkezinde Zübeyir Gündüzalp'in yer aldığı bir istişare heyeti oluşturmuş, bu heyet aracılığı ile cemaati sevk ve idare etmeye başlamışlardır. Aralarında istişare ve meşveretle kolektif karar alan bu grup zamanla “Meşveret Cemaati” olarak isimlendirilmiştir.<sup>272</sup>

Nursi'nin ilk kuşak bağlılarından Hüsrev Altınbaşak'ın Risale-i Nur'ların Latin harfleriyle basımına karşı çıkması ve eskiden olduğu gibi Osmanlıca aslı üzerinden Risalelerin yazılıp çoğaltılmasını savunması Nur cemaati içerisindeki ilk ayrılık sayılmış, bu grup daha sonra “Yazıcılar” olarak isimlendirilmiştir. Cemaat içerisinde fazla takipçi bulamayan yazıcılar, ilk dönem oluşan cemaat ruhuna sadık kalarak geleneksel anlayış içerisinde varlığını sürdürmeye çalışmıştır.<sup>273</sup>

Nursi'nin seçkin talebelerinin idaresi altında Risale-i Nur'un okunup anlaşılmasını temel alarak toplumda birey imanının güçlendirilmesi yönünde hareket eden Meşveret grubunda ana faaliyet, ülkenin her yerinde Nur dershaneleri açmak ve bunlar üzerinden Risale-i Nur'u halka anlatmak üzerine odaklaşmıştır. Bu noktada

<sup>269</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, ss. 366-367.

<sup>270</sup> Metin Karabaşoğlu, “Metin ve Cemaat: Risale-i Nur hareketine Dair Bir Analiz Denemesi”, *Âlim ve Düşünür Olarak Bediüzzaman*, (ed.) İbrahim Abu Rabi, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006. s. 413.

<sup>271</sup> Weld, *Entelektüel Biyografisi*, s. 223, Nursi'nin bu konudaki görüşleri için Bkz: Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 143; Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s. 699; Nursi, *Mektubat*, ss.439-440.

<sup>272</sup> Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslami Akımlar*, Klasik Yayınları, 2015, s. 142. Âdem Efe ise gruba “Meşveret Cemaati” denmesinin sebebini Nursi'nin görüşleri doğrultusunda cemaatle ilgili kararların her yıl yapılan toplantılar sonucunda istişare suretiyle alınmasında ötürü olduğunu aktarmıştır. Bkz. Adem Efe, *Dini Gruplar Sosyolojisi*, Dönem Yayıncılık, 2013, s. 241.

<sup>273</sup> Alparlan Açıkgenç, “Said Nursi”, *DİA*, XXXV, s. 571.

“ağabeyler” etrafında bütünleşen takipçiler, 1960’lı yıllarda Türkiye sathında önemli bazı merkezlerde yoğunlaşarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu merkezler daha çok İstanbul, Ankara, İzmir ve Erzurum’dur. Örneğin Mustafa Sungur bütün Türkiye’yi dolaşıp hareketin lidersiz olarak sadece Risâle-i Nûr eserlerinin önderliğinde yayılmasına çalışmıştır. Bu yayılma özellikle üniversite ve okuryazar çevrelerinde yoğunlaşmıştır. Aynı şekilde Bayram Yüksel Ankara’da dersane faaliyetleri ile meşgul olduğu gibi<sup>274</sup> Zübeyir Gündüzalp de İstanbul’da Kirazlı Mescit Sokağı’ndaki dershanede önde gelen ağabeyleri meşverete çağırarak cemaati sevk ve idare etmiştir. Altmışlı yıllarda, açılan dersanelerin tespitleri ve Risalelerin basım işlerinin Kirazlı Mescit Sokağı’ndaki bu dershanede karara bağlandığı anlaşılmaktadır.<sup>275</sup>

60’lı yılların sonuna kadar büyük ölçüde bütünlük içinde hareket eden cemaat mensuplarının 70’li yıllara gelindiğinde Gündüzalp’in vefatıyla birlikte bir dizi ayrışmanın eşiğine geldiği görülmüştür. 1970’te grup içinde Mehmet Kutlular’ın başında olduğu Yeni Asya adında günlük bir gazetenin yayına başlamasıyla takipçilerin bir kısmı düşüncelerini basın yayın yoluyla duyurmak maksadıyla faaliyetlere girişmiştir. 1972’de MSP’nin kuruluşuyla İslamcılığın yükseldiği bu yıllar aynı zamanda Yeni Asya gazetesini çıkaran bazı takipçileri siyaset eksenli tartışmalara daha fazla sokmuş, cemaat mensupları gazete aracılığıyla gündelik siyasetle daha yoğun biçimde iştigal ederek bir hayli politize olmaya başlamıştır.<sup>276</sup>

Bu durum, yayın organlarının ve sair neşriyatın cemaatin dayandığı ana kurum olan dersanelerin ihmaline ve Nursi’nin “vakfetme” misyonu içindeki “iman hizmeti”nin sınırlarını aşacağını düşünen yakın talebeler tarafından eleştiriye tabi tutulmuştur.<sup>277</sup> Çünkü çıkarılmaya başlanmasından itibaren Yeni Asya gazetesine Nur cemaatini temsil yetkisi verilmiş, cemaat zamanla Yeni Asya Cemaati olarak anılmaya başlanmıştır. Risale-i Nur’un tamamen özel alanın içinde yer alan dersaneler ve çoğunlukla bu işe hayatını “vakfetmiş” bağlılar üzerinden gelişmesinin “nur meslek ve

<sup>274</sup> Alparslan Açıkgenç, “Said Nursi”, *DİA*, XXXV, s. 571; Mehmed Kırkinci, *Hayatım-Hatıralarım*, Zafer Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 253-256.

<sup>275</sup> Bülent Bengisu, “Sosyal ve Siyasi Tarih Perspektifinden Nurculuk ve Nurcular”, *Tarih ve Düşünce*, Sayı: 15, İstanbul, 2001, s. 11.

<sup>276</sup> Karabaşoğlu, Metin ve Cemaat, ”, *Alim ve Düşünür Olarak Bediüzzaman*, (ed.) İbrahim Abu Rabi, ss. 415-417.

<sup>277</sup> Yeni Asya gazetesinin çıkarılmaya başlanmasından itibaren Mehmet Kurtoğlu ve çevresinin Meşveret grubundan ayrılarak Ankara’da kendisine izafe edilen küçük bir grupla geleneksel nurculuğu devam ettirdiği bildirilmiştir. Efe, *Dini Gruplar Sosyolojisi*, s. 240.



meşrebi”nin ana esası olduğunu savunan yakın talebeler ise, gazete gibi yayın organlarına cemaati temsil misyonu biçilmesinin “nur mesleğine” uymadığını dile getirmiştir.<sup>278</sup>

Bazı ağabeyler bu yayın anlayışını eleştirerek gazetenin okunmamasını tavsiye etmeye başladılar. Gazetenin bazı haber, yazı ve yorumlarını aşırı taraftarlık olarak değerlendiren Abdullah Yeğin, Said Özdemir, Hüsnü Bayram ve onlarla birlikte hareket eden bazı yeni kuşak vakıflar<sup>279</sup> gazeteyi almamaya başladılar. Bununla yetinmeyip gazeteleri dersanelere sokmamaya, getirenlerde müdahale etmeye başladılar.<sup>280</sup>

Devam eden rahatsızlığın daha da büyümesi ve kopma noktasına gelmesi ise 12 Eylül 1980 darbesi olmuştur. Demokrat partiyi savunan Yeni Asya gazetesinin darbeyi sert biçimde eleştirmesine mukabil cemaatin önde gelen ismi Mehmet Kırkıncı’nın Kenan Evren’in yanında yer alması Yeni Asya Gazetesinin önde gelenleri açısından bardağı taşıran son damla olmuştur.<sup>281</sup>

Kırkıncı, mevcut durumda darbeyi eleştirmenin anlamı olmadığını, darbeyi gerçekleştirenlerin ülkeyi terör ve anarşiden kurtardığı şeklinde görüş bildirmiştir. Darbecilerin dini grupların hizmetlerine engel olmayacaklarını bildirdiklerine göre mevcut durumda siyasi kavgaya girişmek yerine “iman hizmeti”ne sarılmanın daha önemli olduğunu vurgulamıştır.<sup>282</sup>

Kırkıncı hoca gibi mevcut durumu hizmetlerin devamı açısından daha uygun bulan Mustafa Sungur, Osman Demirci, Rahmi Erdem, Abdullah Yeğin, Bayram Yüksel gibi önde gelen ağabeyler de destek vermiş ve Anayasa referandumunda evet oyu kullanarak Evren’in Cumhurbaşkanlığını onaylamışlardır.<sup>283</sup> Bu durum, Mehmet Kutlular, Mehmet Birinci, Mehmet Fırıncı gibi Yeni Asya gazetesinin önde gelenlerinin

---

<sup>278</sup> Karabaşoğlu, Metin ve Cemaat, ss. 416-419. Zübeyir Gündüzalp’in teşviği ile 1970’te önce ittihat sonra Yeni Asya adıyla neşredilen Yeni Asya gazetesi çıkarılmaya başlamasından itibaren Nursi’nin yakın talebeleri tarafından “nur mesleğine uymadığı”, siyaset gibi düsturları çiğnediği” gerekçesiyle ciddi biçimde eleştiriye tabi tutulmuştur. Kırkıncı’nın eleştirisi için Bkz. Kırkıncı, *Hayatım-Hatıralarım*, s. 265-266. Ayrıca Bkz. Abdülkadir Badıllı, *Bediüzzaman Said-i Nursi: Mufassal Tarihçe-i Hayatı*, Timaş Yayınları, C. 3, İstanbul, 1990, ss. 1595-1596.

<sup>279</sup> Burada geçen “vakıflar” kelimesi Nur hizmetine hayatını “vakfetmiş”, adanmış anlamında kullanılmıştır.

<sup>280</sup> Bengisu, *Nurculuk ve Nurcular*, s. 21.

<sup>281</sup> Bengisu, *Nurculuk ve Nurcular*, s. 28; Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, ss.183-191.

<sup>282</sup> Bengisu, *Nurculuk ve Nurcular*, s. 28; Kırkıncı, *Hayatım-Hatıralarım*, ss. 333-338; Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, ss. 185-186.

<sup>283</sup> Bülent Bengisu, *Nurculuk ve Nurcular*, *Tarih ve Düşünce*, s. 28-29; Kırkıncı, *Hayatım-Hatıralarım* ss. 333-338; Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, ss. 186-188.

sert eleştirisine maruz kalmış ve ayrılma gerçekleşmiştir. Mehmet Kırkınıcı ayrılmayı şöyle zikretmiştir:

Ağabeyler ihtiyaç duydukça bazı meseleleri konuşmak için meşveret heyetini toplarlardı. Ancak gazeteciler, Süleyman Beyle aramızda geçenleri bahane ederek bu meşverete gelmediler ve böylece Meşveret Cemaatinden ayrılmış oldular.<sup>284</sup>

80 darbesinden sonra cemaatin önde gelen ağabeylerinin darbeden yana taraf olması Kutlular önderliğinde Yeni Asya gazetesi etrafında kümelenen, (Kırkınıcı'nın "Gazeteciler" olarak zikrettiği) bir kısım Nurcunun cemaatin ortak idare toplantıları olan Meşveretlere gelmediği ve sonuçta Meşveret Cemaatinden ayrıldığı bildirilmiştir. Meşveret grubundan ayrılan<sup>285</sup> Yeni Asya gazetesi etrafında toplanan bu grup Yeni Asya Cemaati olarak bağımsız bir Nur grubu oluşturmuştur.<sup>286</sup> Yeni Asya cemaati ilerleyen süreç içerisinde içerisinde Yeni Nesil gibi farklı Nur gruplarını<sup>287</sup> çıkarsa da Meşveret grubu, kendi dersaneleri ve "vakıf abi"leri üzerinden Risale-i Nur'u halka anlatma faaliyetlerini sürdürmüştür.

Yeni Asya tecrübesinden sonra Meşveret grubu, geleneksel nurcu çizgiyi daha çok vurgulamış ve klasik nurcu tanımının dışına çıkmış diğer tüm Nur gruplarına mesafe koymuştur. Risale-i Nur'u gölgeleyeceği endişesiyle kamusal alana taşan gazete, dergi, radyo, gibi basın ve yayın faaliyetlerine girmeyen grup, dar dairede Nur meşrebini ve mesleğini özel alanın içindeki dersaneler ve hayatını Risale-i Nur'a "vakfetmiş"

---

<sup>284</sup> Kırkınıcı, *Hayatım-Hatıralarım*, s. 268.

<sup>285</sup> Hüseyin Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset* adlı doktora çalışmasında Yeni Asya grubunu "Nur Cemaati'nin ana kolu" zikretme girişimine girdiğinden (Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, s. 7.) Mehmet Kırkınıcı liderliğinde Meşveret grubunun 1980'de Yeni Asya cemaatinden ayrıldığını savunmuştur. (Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, ss. 183-191.) Başta Kırkınıcı olmak üzere Meşveret grubunun önde gelenleri ise Nurculuğun ana kolunun, Nursi'nin bizzat mutlak vekilleri olan "ağabeyler'in" de içinde bulunduğu Meşveret Grubu olduğunu iddia etmiştir. Buna göre Kırkınıcı'nın, 80 darbesindeki tutumundan ötürü Meşveret Grubuna önderlik etmesi, Meşveret grubunun, sanki 80 darbesinden sonra ortaya çıkmış bir cemaat gibi yansıtmaktadır. Oysaki Meşveret heyeti, Zübeyir Gündüzalp önderliğinde Nursi'nin vefatından sonra kurulmuş ve günümüze kadar bu heyetin daimi üyeleri olan "ağabeyler" etrafında Nur dersaneleri yurt genelinde Risale-i Nur neşriyatını sürdürmüştür. Nur cemaatinin Meşveret kolunun geri plana düşmesinde muhtemel en büyük sebebin ise kamusal alana taşan bir yayınının olmaması ve sadece özel alanın içindeki dersaneler aracılığıyla faaliyetlerini sürdürüyor olması makul gözükmektedir. Zira Yeni Asya grubu aynı isimle kamusal alanda yayınlarını sürdüren Yeni Asya Gazetesi ve Demokrat partiye yakınlığı ile 70'li yıllardan itibaren Nurcuları temsilen gündemde kalmasını bilmiştir.

<sup>286</sup> Hüseyin Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, s. 67; Bengisu, *Nurculuk ve Nurcular*, s. 17.

<sup>287</sup> Arslan, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, s. 191. Yeni Asya cemaatinden kopmalarla ilgili aynı kitabın bkz. ss. 153-198.

bağlılar üzerinden sivil bir şekilde sürdürme eğilimindedir.<sup>288</sup> Yeni Asya ile birlikte Yeni Nesil grubunun sosyal değişmeye karşı tavır belirlemede oldukça telifçi yaklaşımlarına kıyasla Meşveret grubunun sosyal değişmeden<sup>289</sup> en az etkilenen grup olarak geleneksel nurcu çizgiyi taklit derecesinde bir bağlılıkla devam ettirdiği söylenebilir.<sup>290</sup>

Kurumsallaşmış geleneksel bir mekanizma olarak belli aralıklarla toplanıp istişare ile karar alan Meşveret heyeti, günümüze gelinceye kadar Mustafa Sungur, Abdullah Yeğin, Ahmet Aytimur, Hüsnü Bayram, Mehmet Kırkıncı ve bazı “vakıflar” önderliğinde belli aralıklarla toplanmış, Risalelerin sadeleştirilmesinden 15 Temmuz FETÖ kalkışmasına kadar nurcuları ilgilendiren içtimai ve siyasi meselelere dair istişare toplantılarına devam ederek meşveretle karar alma geleneğini sürdürmüştür. Ağabeylerin yakın zamanda vefatından ötürü bugün Nursi'nin talebelerinden Hüsnü Bayram'ın dışında Meşveret Heyetinin bir üyesi bulunmamaktadır. Bununla birlikte bazı “vakıfların” ve cemaat içinde iddia sahibi kişilerin heyetin çoğunluğunu oluşturduğu söylenebilir.

---

<sup>288</sup> Hasan Hüseyin Ongun, “Başlangıçtan Günümüze Said Nursi ve Nurculuk Hareketi”, *Türkiye Günlüğü*, Cedit Yayınları, Sayı: 45, 1997, s. 66.

<sup>289</sup> 1970'lerden itibaren nur grupları arasında yaşanan kırılma ve farklılaşmaların daha ziyade sosyal değişmeye uyum gösterip göstermeme noktasında odaklaştığı söylenebilir. Özellikle 1980'den sonra kırsaldan kente devam eden iç göçlerle birlikte hızlı şehirleşme süreci, kozmopolit şehir hayatının yeni ve modern şartlarına uyum ve uyumsuzluk temelinde büyük bir dönüşümü gerektirmiş, bu canlanma ve hareketliliğin dini alana yansması ise dini grupların sosyal değişimin koşullarına giderek daha fazla uyum sağlaması olmuştur. Bunun en somut göstergeleri arasında kamusal alanda kitle kültürüne yayın yapan islami radyolar, dergiler ve televizyon kanalları sayılabilir. Sosyal değişimin koşullarına bu uyum şartları, dini grupların salt anlamda “islam inancını yayma, topluma manevi ve ahlaki bilgiler aşılama” gibi hedeflerini, kamusal alanda sosyal, kültürel ve oldukça ekonomik dayanışma ve ifade biçimleriyle ortaya çıkan organizasyonlara yönlendirmelerine yol açmıştır. (Kirman, “Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Yeni Dini Cemaatler”, ss. 63-71.) Aynı şey 1980'li yıllarda Nur cemaatinin tabanında yaşanan Yeni Asya-Meşveret bölünmesi için de söylenebilir. Yeni Asya grubunun gazete aracılığı ile günlük siyasetle daha fazla iştigal etmesi yapısal ve fonksiyonel açıdan grubun değişmesine sebep olurken Meşveret grubunun ise sosyal değişmeye karşı tavır belirlemede gelenekselci tavrı nurculukta iki temel kurum olan “dershane” ve “vakıflık” kurumunun muhafazasını gerektirmiştir. Risale-i Nur ders ve sohbetlerinin Meşveret grubunda çoğunlukla bu iki kanal üzerinden aktarma ihtiyacı ise bu kurumların bozulmadan günümüzde de asli şekliyle devam etmesine olanak sağlamıştır.

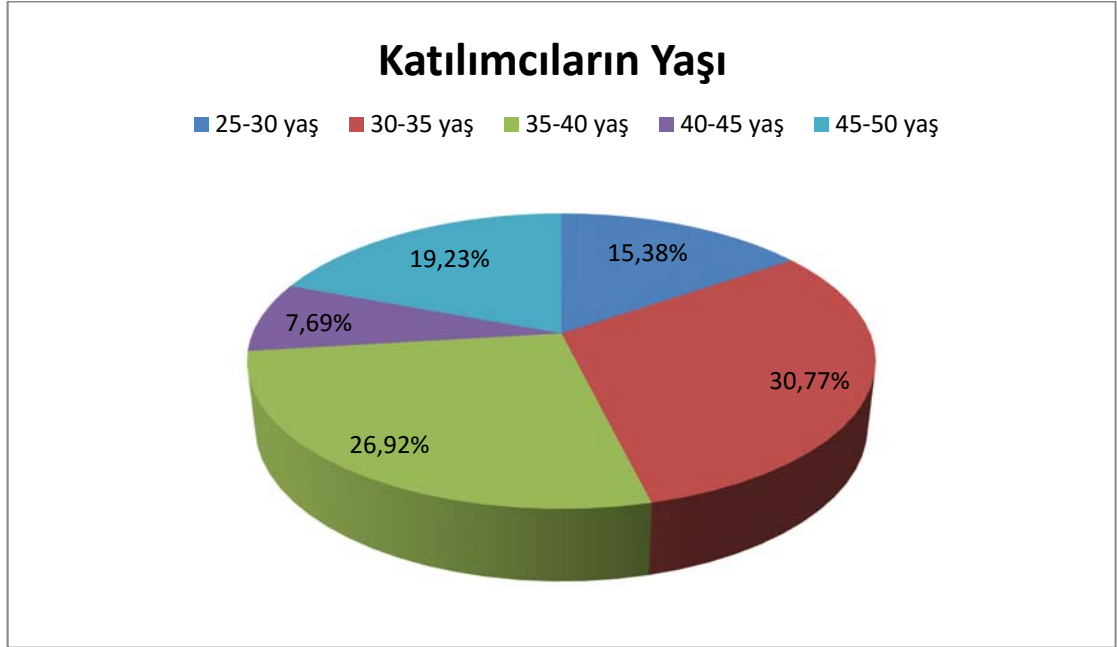
<sup>290</sup> Abdullah Albayrak, *Sosyal Değişim Sürecinde Risale-i Nur Hareketi*, 2. B, Nesil Yayınları, İstanbul, 2002, s. 146. Meşveret grubunda Meşveret Heyetinin kararları incelendiğinde günümüzde hala bunun vurgulandığı açıktır. Bu gün hala grubun tüm üyelerine hitap eden ve yahut kamusal alana yayın yapan bir yayını yoktur. Grup içinde buna dair istekler olsa da bunun “kendi namı hesabına” olabileceği belirtilmiştir. Buna dair 15 Kasım 2014 tarihinde İstanbul'da yapılan Meşveret notları önemli bir veri kaynağıdır. Bkz. <http://www.nurnet.org/15-kasim-2014-istanbul-mesveret-metni/>

Günümüzde birçok ilde resmi vakıflara bağlı dersaneler aracılığı ile çalışmalarını sürdüren grubun faaliyeti daha çok üniversite öğrencilerine yoğunlaşmış, onlara barınak imkânı sağlayarak, Risale-i Nur'un okunduğu dersaneler açmak başlıca faaliyet olmaya devam etmiştir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

### I. ARAŞTIRMAYA KATILANLARIN NİTELİKLERİ

#### A. KATILIMCILARIN YAŞI



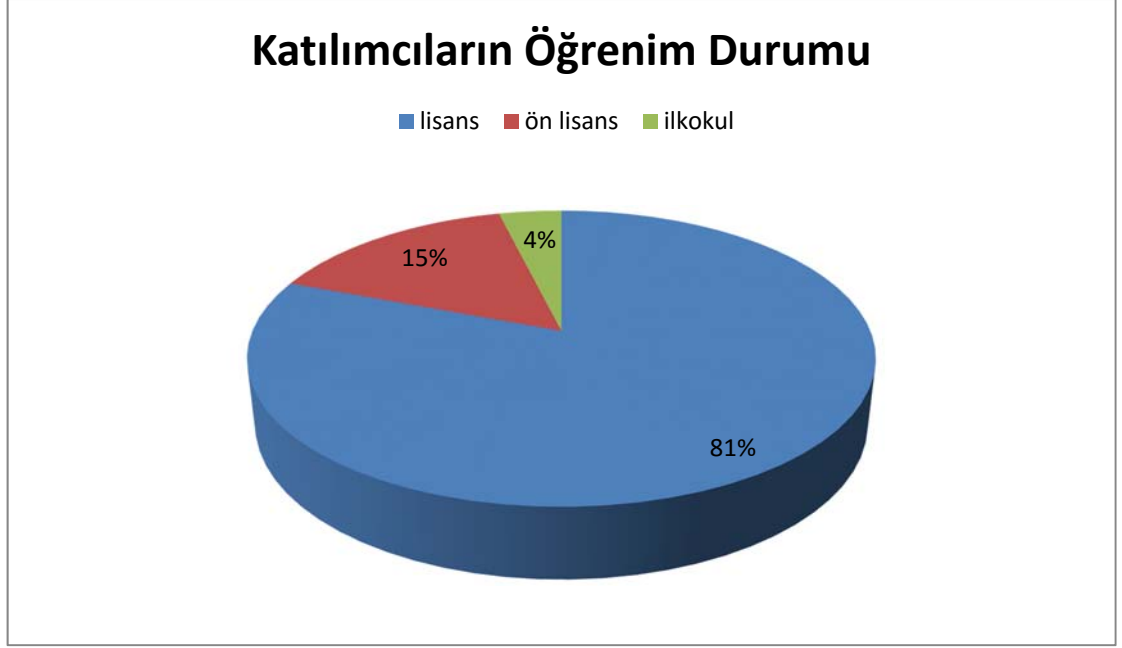
**Tablo 1: Katılımcıların Yaşı**

Mülakat yapılan cemaat mensuplarının %15,38'i (4 kişi) 25-30 yaşları arasında, %30,77'si (8 kişi) 30-35 yaşları arasında, %26,92'si (7 kişi) 35-40 yaşları arasında, %7,69'u (2 kişi) 40-45 yaşları arasında, %19,23'ü (5 kişi) ise 45-50 yaşları arasındadır. Mülakat yapılan katılımcılar içinde yaşça en küçük olan 27, en büyük olan ise 46 yaşındadır.

## B. KATILIMCILARIN CİNSİYETİ

Görüşmecilerin tamamı erkektir. Sayıları az olmakla birlikte Meşveret grubunda kadınlardan da “vakıf abla”ların olduğu aktarılmıştır. Ancak onlarla görüşme imkânı olmamıştır.

## C. KATILIMCILARIN ÖĞRENİM DURUMU

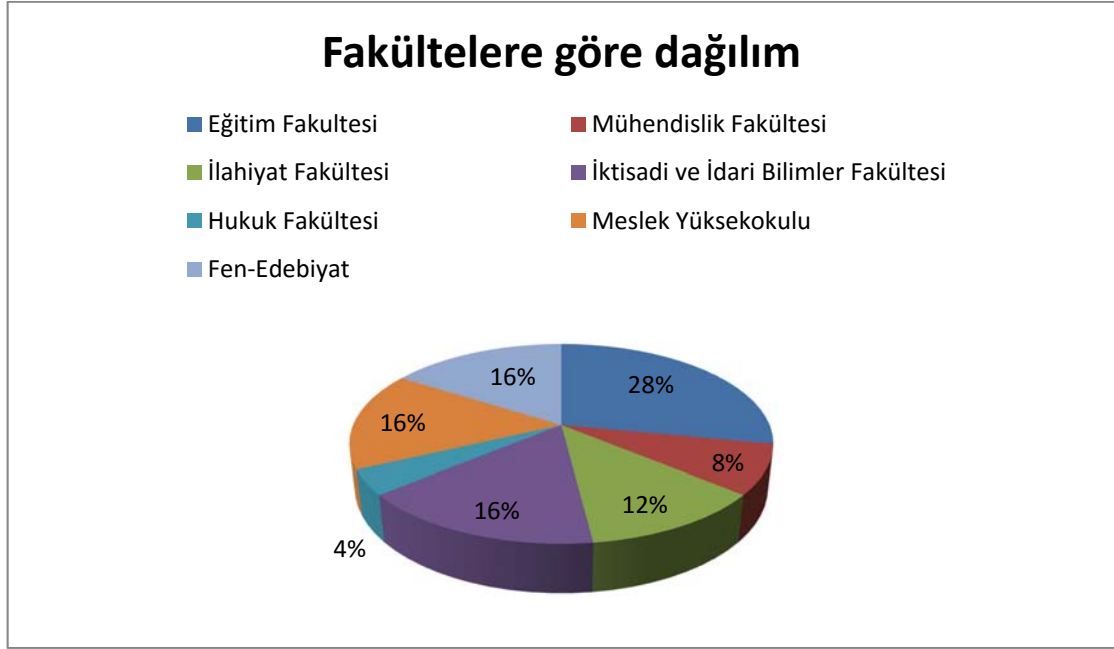


**Tablo 2 : Katılımcıların Öğrenim Durumu**

Katılımcıların % 81'i (21 kişi) lisans, %15'i (4 kişi) ön lisans, % 4'ü (1 kişi) ise ilkokul mezunudur. Meşveret grubunun ana faaliyet alanı çoğunlukla üniversite öğrencileri olduğundan “vakıflar”ın tamamına yakınının üniversite mezunları arasından çıkması yadırganmamalıdır. Hatta üniversite mezunu olmak, vakıf olmanın neredeyse öncelikli bir şartı sayıldığından üniversite mezunu olmayan kişilerin “vakıf kalmasına” pek sıcak bakılmadığı aktarılmıştır. Bunun en önemli sebebinin “vakıf kalan” kişinin daha sonra vakıflık hayatını bırakması ve sosyal hayata girmesi durumunda üniversite diplomasına sahip biri olarak sıkıntı yaşamaması gerektiğidir. % 15'i ön lisans mezunu olan görüşmeciler ise 40 yaşının üstünde olan meslek yüksekokul mezunu kişilerdir. Örneklem grubundaki 1 kişi ise ilkokul mezunudur. Bahsettiğimiz üzere İlkokul ve lise mezunu kişilerin vakıf kalmasının çok nadir olduğu aktarılmıştır. İlkokul mezunu olsa

bile bu kişinin 7-8 yıllık bir dersane hayatı olduğundan vakıf kalmasına izin verildiği söylenmiştir.

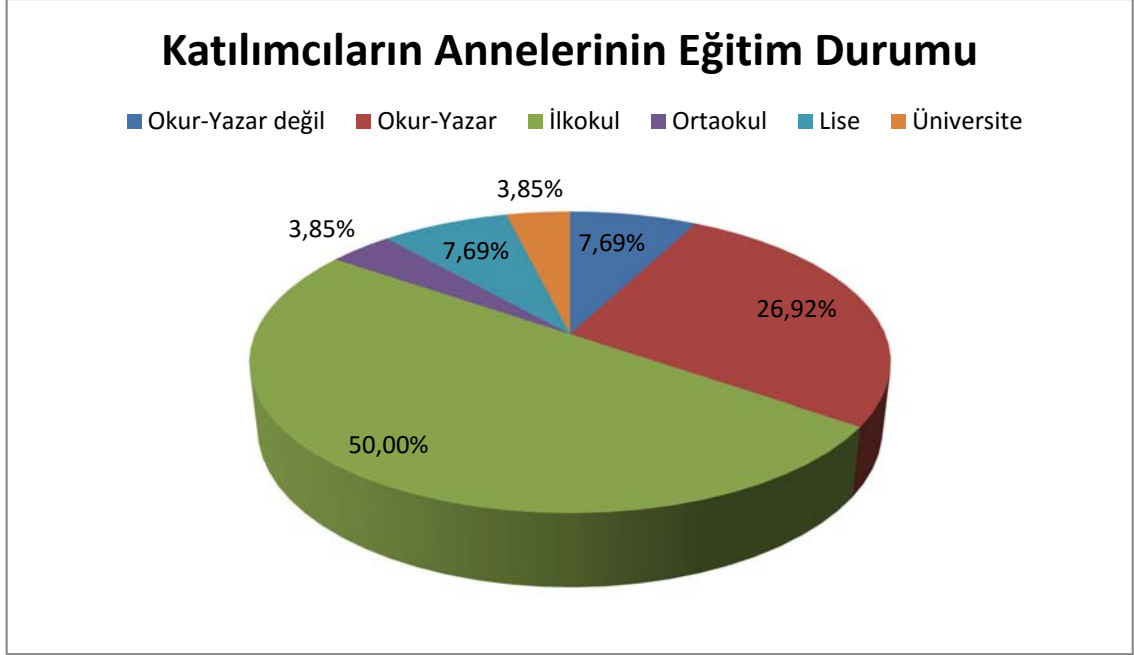
#### D. KATILIMCILARIN ÖĞRENİM DURUMUNUN MEZUN OLUNAN FAKÜLTEYE GÖRE DAĞILIMI



**Tablo 3 : Katılımcıların Mezun Olduğu Fakülteye Göre Dağılımı**

Katılımcıların mezun oldukları fakültele göre dağılımı şu şekildedir: %28'i (7 Kişi) Eğitim Fakültesi mezunu, %12'si (3 kişi) İlahiyat Fakültesi mezunu, % 4'ü (1 kişi) Hukuk Fakültesi mezunu, %8'i (2 kişi) Mühendislik Fakültesi mezunu, %16'sı (4 kişi) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi mezunu, %16'sı (4 kişi) iki yıllık Meslek Yüksek Okul mezunu, %16'sı (4 kişi) Fen Edebiyat Fakültesi mezunudur.

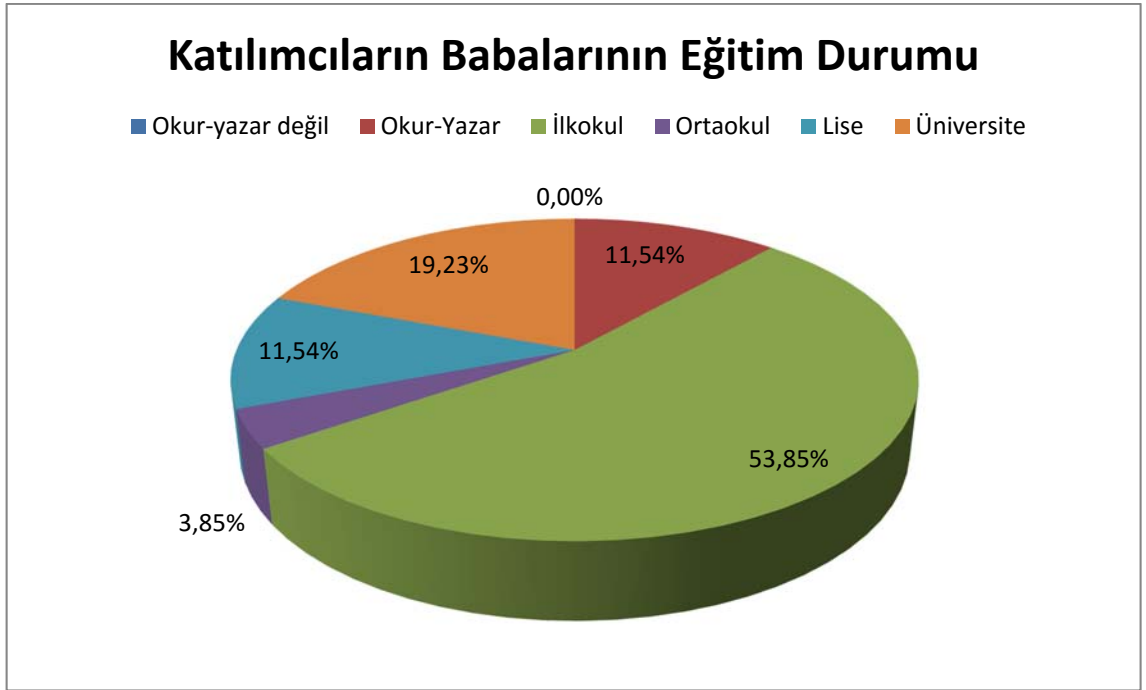
## E. KATILIMCILARIN ANNE VE BABASININ EĞİTİM DURUMLARI



**Tablo 4 : Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumu**

Görüşmecilerin annelerinin eğitim durumu; okuryazar olmayanlar %7,69 (2 kişi), okuryazar olanlar %26,92 (7 kişi), ilkokul mezunu olanlar %50,00 (13 kişi), Ortaokul mezunu olanlar %3,85 (1 kişi), lise mezunu olanlar % 7,69(2 kişi), üniversite mezunu olanlar%3,85'dir. (1 kişi)



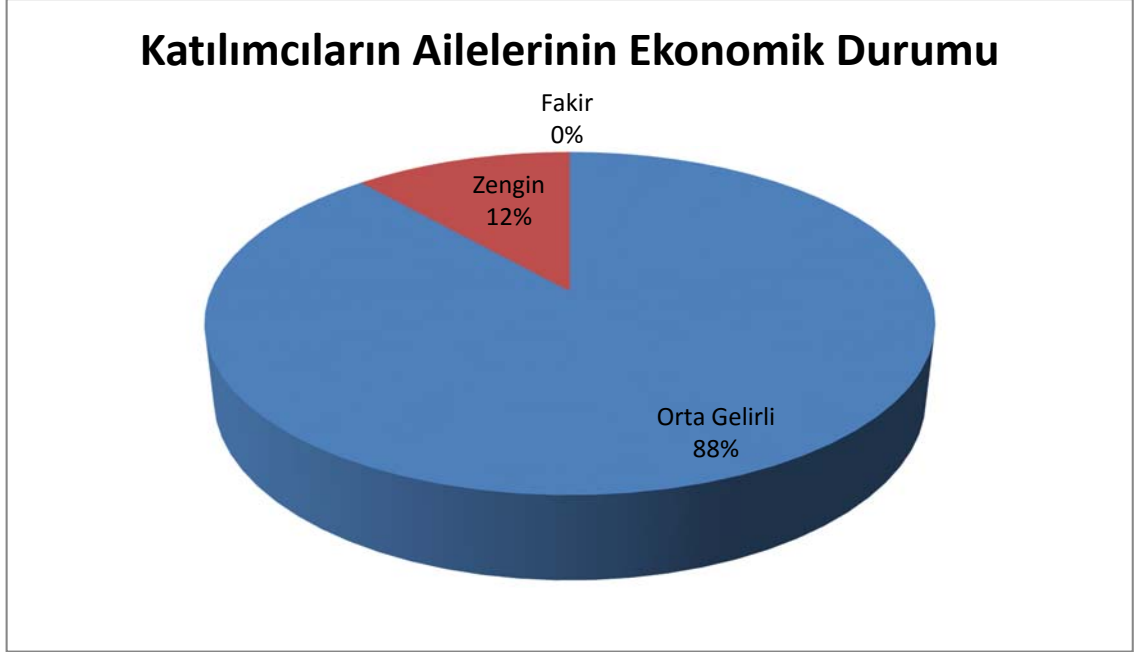


**Tablo 5 : Katılımcıların Babalarının Eğitim Durumu**

Görüşmecilerin babalarının eğitim durumu; okuryazar olmayanlar %0,00, okuryazar olanlar %11,54 (3 kişi), ilkokul mezunu olanlar %53,85 (14 kişi), ortaokul mezunu olanlar %3,85 (1 kişi), lise mezunu olanlar %11,54 (3 kişi), üniversite mezunu olanlar %19,23'dür. (5 kişi)

Katılımcıların anne ve babalarının eğitim durumlarından hareketle dini grup üyelerinin ailelerinin büyük bir kısmının alt ve orta sınıf mensubu kişiler olduğu söylenebilir.

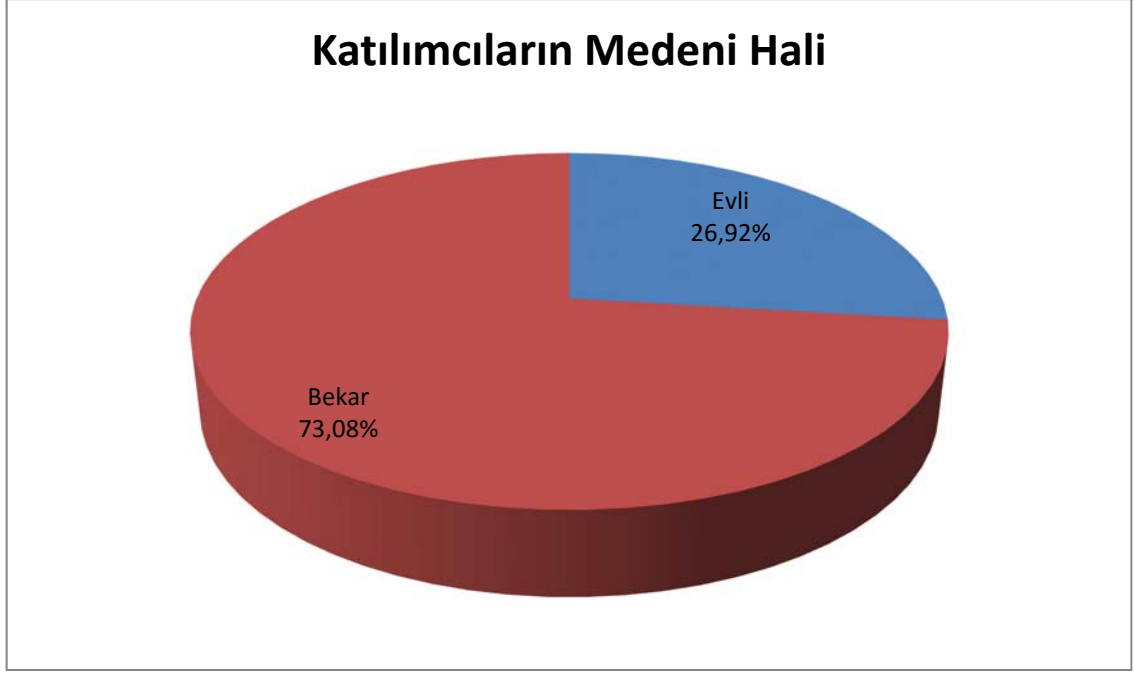
## E. KATILIMCILARIN AİLELERİNİN EKONOMİK DURUMLARI



**Tablo 6 : Katılımcıların Ailelerinin Ekonomik Durumu**

Katılımcılardan % 88'i (23 kişi) ailesinin ekonomik durumunun orta gelirli olduğunu, % 12'si (3 kişi) ise zengin durumda olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan fakir durumda olduğunu söyleyen çıkmamıştır. Katılımcıların söylemlerinden hareketle dini grup üyelerinin büyük bir kısmının orta gelirli ailelerden geldikleri söylenebilir.

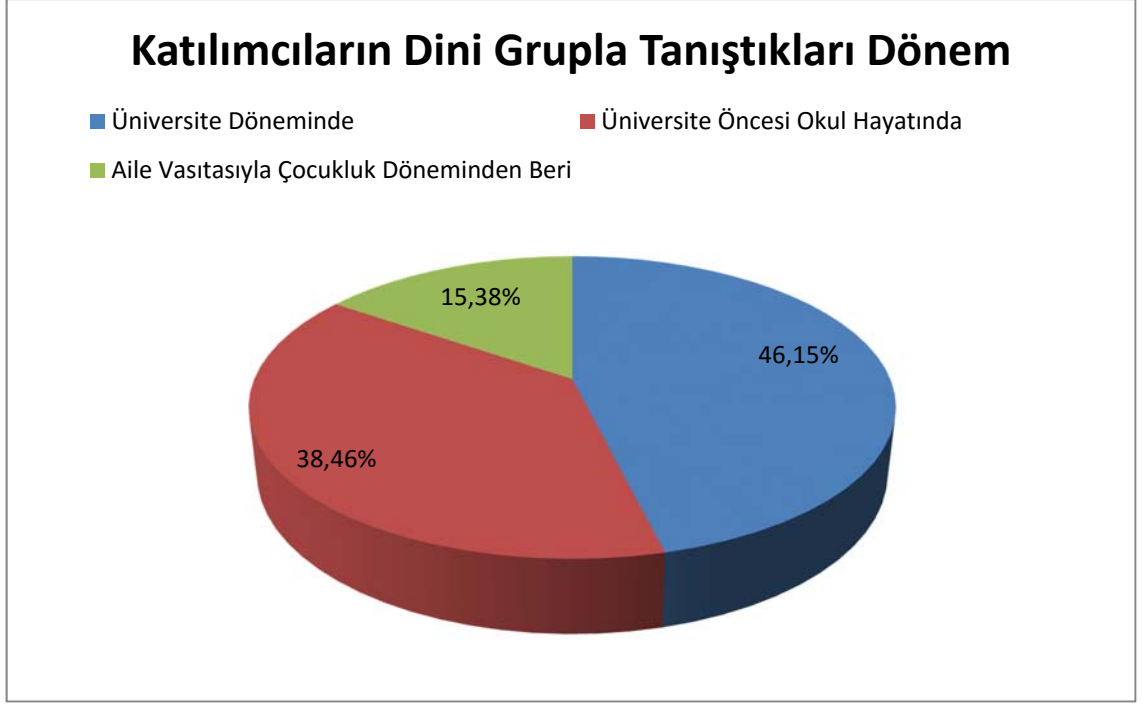
## E. KATILIMCILARIN MEDENİ HALİ



**Tablo 7 : Katılımcıların Medeni Hali**

Katılımcıların % 73,08'i (19 kişi) bekâr, % 26,92'si (7 kişi) evlidir. Gelecek bölümlerde zikredeceğimiz üzere cemaat içinde “vakıf” olan kişilerin tamamı bekârdır. Evli olan 7 kişi ise bir süre dershanede vakıflık hayatını sürdüren, sonrasında ise vakıflığı terk ederek evlenen ve iş sahibi olan üyelerdir. Yaptığımız mülakatlarda evli olan üyelerin bir kişi dışında tamamının cemaat içi evlilik yaptıkları aktarılmıştır.

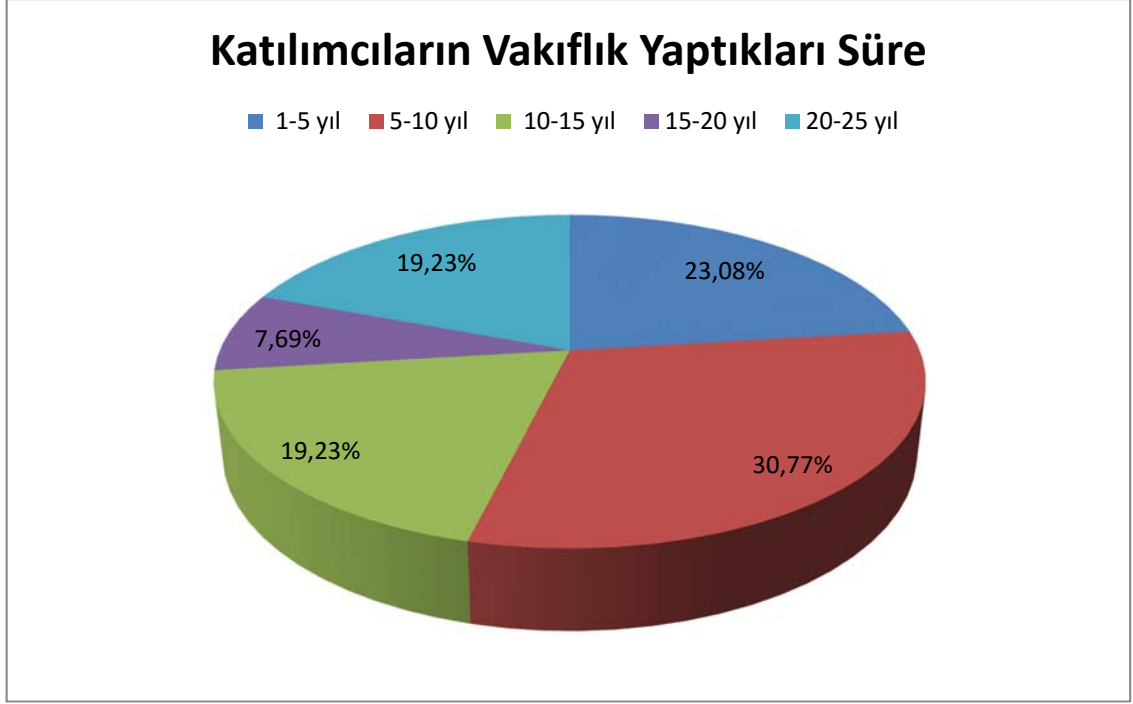
## F. KATILIMCILARIN DİNİ GRUPLA TANIŞTIKLARI DÖNEM



**Tablo 8 : Katılımcıların Dini Grupla Tanıştıkları Dönem**

Mülakat yapılan dini grup üyelerinin %46,15'i (12 kişi) üniversite kayıt döneminde, %38,46'si (10 kişi) üniversite öncesi okul döneminde dini grupla tanıştığını bildirmiştir. Görüşmecilerin %15,38'i (4 kişi) ise ailesinin dini grup üyesi olmasından dolayı ilk çocukluk döneminden beri cemaati tanıdığını ifade etmiştir. Buradan hareketle üniversiteyi kazanarak şehre gelen gençlerin genelde barınma amacıyla öğrenci evi olarak da kullanılan Nur dershanelerinde kalmaya başladığı söylenebilir. Nur dershanelerinde kalmak gençlere bir yandan üniversite eğitimlerini sürdürme imkânı verirken diğer yandan onlara “Risale-i Nur tahsili” sağlamıştır.

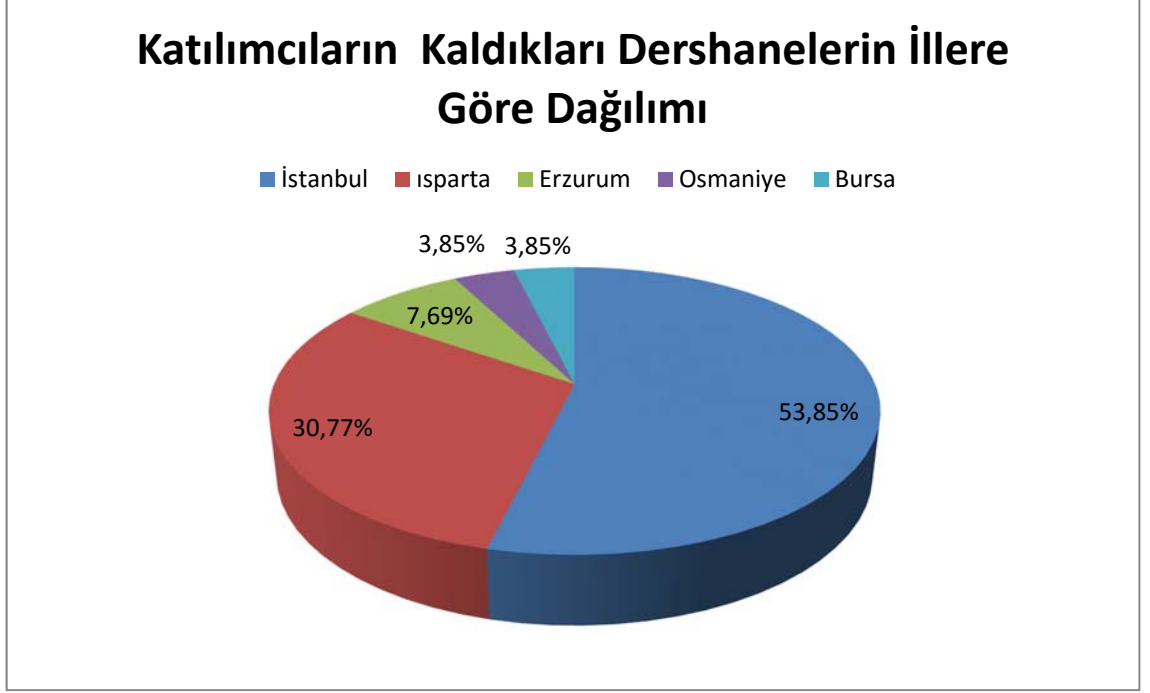
## G. KATILIMCILARIN VAKIFLIK YAPTIKLARI SÜRE



**Tablo 9 : Katılımcıların Vakıflık Yaptıkları Süre**

Katılımcıların % 23,08'i (6 kişi) 1-5 yıl arasında, % 30,77'si (8 kişi) 5-10 yıl arasında, %19,23'ü (5 kişi) 10-15 yıl arasında, % 7,69'u (2 kişi) 15-20 yıl arasında, %19,23'ü (5 kişi) 20-25 yıl arasında "vakıf" olarak dershanede kalmıştır. Görüşmeciler içinde dershanede "vakıf kalınan" en fazla süre 23, en az süre ise 3 yıldır. Vakıflıktan ayrılan 6 kişi ise 4-12 yıl arasında dershanede vakıflık yapmıştır.

## H. KATILIMCILARIN KALDIKLARI DERSHANELERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI



**Tablo 10 : Katılımcıların Kaldıkları Dershanelerin İllere Göre Dağılımı**

Katılımcıların “vakıflık yaptığı” dershanelerin illere göre dağılımı şöyledir: % 53,85’i (14 kişi) İstanbul, % 30,77’si (8 kişi) Isparta, % 7,69’u (2 kişi) Erzurum, % 3,85’i Osmaniye( 1 kişi), % 3,85’i (1 kişi) Bursa’dır.

## II. DİNİ GRUPTA BİR STATÜ GÖSTERGESİ: “VAKIF ABI”

Meşveret grubu, hayatının belli bir kısmını veya tamamını dershanede Risale-i Nur hizmetine adayan grup üyelerini “vakıf abi” olarak nitelendirmektedir. Hayatını risale hizmetine “vakfettiklerinden” dolayı kendisine “vakıf” denmiştir. “abi” denmesinin sebebi ise Meşveret grubunda üyeler arası ilişkinin ağabey kardeş ilişkisine dayanmasından ötürü olduğu belirtilmektedir.<sup>291</sup>

Grubun görüşüne göre “vakıf abi”nin adanmışlığının en temel özelliği toplumda hiçbir rol almaksızın tamamen “iman hizmeti”yle bütünleşmesidir. Bu yüzden bir vakıf, evlenmek, iş sahibi olmak gibi sosyal hayattaki tüm rollerinden vazgeçmiştir. Onun temel rolü dershanede sadece “iman hizmeti” ile meşgul olmakla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlar dini grup içinde de belirgindir. Zira bir “vakıf, dershanede kutsi hizmetlerle meşgul olurken nazar-ı dikkatinin dağılmamasının temini için hizmetin muhtelif mali ve maddi meseleleri ile tanzif edilmemelidir.”<sup>292</sup> Onun en asli vazifesi ve görevi, dersanelerde Risale-i Nur okuyup anlamaya ve tartışmaya dayalı dersleri düzenlemek ve icra etmektir.

“Vakıf abi” grup üyeleri içinde Risale-i Nur hizmetini ilk dereceden deruhte eden ve yürüten kişi olarak görülmektedir. Dolayısıyla grupta Risale okuma faaliyetlerinin motor gücünü “vakıflar” oluşturur.

Dershaneler, belli öğrenci ve meslek gruplarından, mahalle sakinlerine kadar geniş bir dairede toplumun farklı kesimlerine haftanın muayyen günlerinde derslerin verildiği evlerdir.<sup>293</sup> Risale-i Nur’u büyük ölçüde içselleştiren bir “vakıf”, dersanelerde Risale-i Nur metinlerini merkeze alarak gerçekleştirdiği Risale derslerini kısa açıklamaları ile yönlendirir ve dinleyenleri “iman hakikatleri” üzerine düşünmeye

<sup>291</sup> Daha öncede zikrettiğimiz gibi Risale-i Nur metni karşısında abi-kardeş temelinde, üyeler arası eşitliğe dayanan dini grupta (Bununla ilgili olarak bkz. *Lemalar*, s. 162.) Nursi, “vakıflık” dediğimiz kurum tasavvuftaki gibi bir “makam” yahut daha üst bir karizmatik bir vasıf taşımamaktadır. Diğer üyelerden ayrıldığı şekliyle vakıf abilere özel bir hürmet ve saygıda gösterilmez. Bir vakıf abi’ye gösterilen saygı Risale-i Nur’u içselleştirmiş olmasıyla alakalıdır. Zaten “vakıf abi” “vakıf” tanımlamaları dini grup içinde bize aksettirdiği şekliyle çokça kullanılan ifadeler de değildir. Bir vakıf abi kendisini tanıtırken veya mesleğinden bahsederken çoğu zaman “iki yıldır vakıfım, şu dershanede vakıflık yapıyorum” gibi ifadeler kullanmaz. Genelde “şu şu dershanede kalıyoruz” diyerek kendi mesleğini ve meşguliyetini anlatmaya çalışır.

<sup>292</sup> Ömer Yılmaz’ın adlı tezinde ulaştığı bir belgede Vakıfların cemaatle münasebetleri hususunda bazı tavsiye kararları alınmıştır. Bkz. Ek 2. Madde 2.

<sup>293</sup> Dershane denilen evler, genelde büyük şehirlerdeki apartman daireleridir. Bunun dışında müstakil dairelerde vardır.

sevkedir. İlhama dayandığına inanılan bu dersleri dinleyenlerde “hakaik-ı imaniye’nin inkişafı” hedeflenir. Bu yüzden Risale-i Nur dersleriyle açılan “manalar” “hakikatler” “sırlar” çoğunlukla tefekkür yoluyla elde edilir.

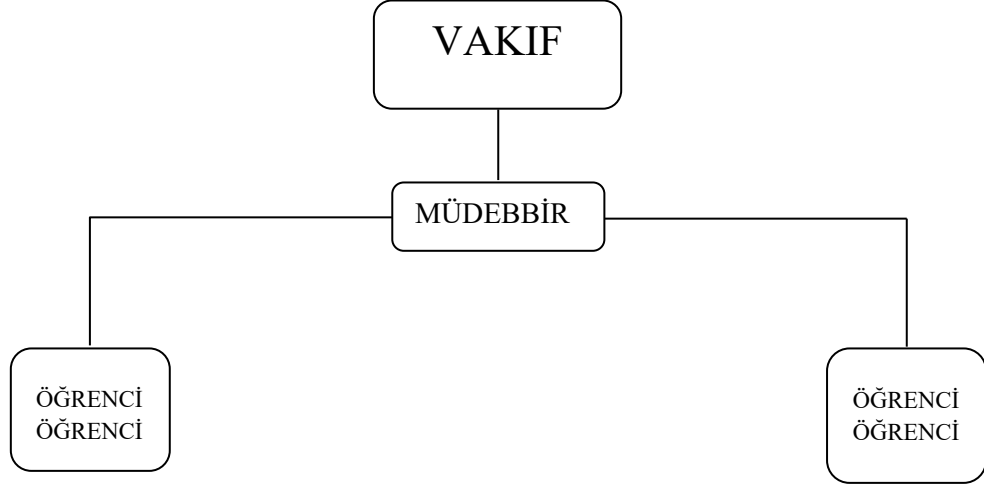
Bununla alakalı dershanede 9 yıldır vakıflık hayatı olan Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümü mezunu Suat şunları söylemiştir:

Risale-i Nur’a sadece malumat kabilinden değil veya sadece ilim boyutu ile değil de biraz daha kalp boyutu ile bakmak lazım. Risale’ye senin duygularına latîfelere inme boyutu, hani senin latîfelerini terbiye etme boyutu, ruh âlemini böyle inbisat ve inkişaf ettirme boyutu, imanda terakki, marifette derinlik, tefekkürde keskinlik boyutu ile bakmak lazım. Hani sadece malumat kabilinden değil de terbiye kabilinden. Dolayısıyla bazen böyle bir adam 30 yıllık nureddin, bir mevzuyu mutalaa ettiğin zaman diyor ki “ Yabeni burayı daha yeni anladım.” Çünkü Risale-i Nur’da “bir mevzudan asıl maksut, mana budur, üzerinde tahlil yapılmaz” diye bir şey yok. Yani bir şey anlıyorsun, bunun üzerinden çok daha farklı bir şey anlıyorsun. Hani Kur’an’da manalar hiçbir zaman tükenmiyor ki, değişiyor, ondan nebeân ettiği için, onun tefsiri olduğu için, hani aynı özellik onda da var. Risale-i Nur’da da o şey bitmiyor yani sürekli o yinelenen mana böyle bir tebeddül içerisinde.

Meşveret grubundaki “vakıfların”, başka bir görevi aynı zamanda öğrenci evi olarak da kullanılan dershanedeki lise ve üniversite öğrencilerinin idaresiyle meşgul olmasıdır. Meşveret grubunda hemen hemen tüm dershaneler aynı zamanda sayıları 5 ile 10 arasında değişen üniversite öğrencilerinin bulunduğu öğrenci evleridir ve her dershanede bir “vakıf abi”nin bulunması teamül halini almıştır. Bir “vakıf”, dershanedeki öğrencilerle ilgilenir, onlarla günlük risale okuma derslerini düzenler ve namaz ibadetinin cemaatle birlikte eda edilmesine çalışır. Aynı zamanda “müdebbir” denilen ve genelde son sınıf öğrencilerinden seçildiği aktarılan üyelerde dershanenin tedbir ve idaresinde “vakıf’a yardımcı olur. Ortalama bir dershanede “vakıf”, “müdebbir” ve öğrencilerin konumunu gösteren plan şu şekildedir:



**Tablo 11 : Dershane Üyeleri**



Bir grup üyesinden dinlediğim şu benzetme “vakıf”ın hem dershanedeki öğrencilerle hem diğer üyeler hem de diğer ders gruplarıyla olan ilişkisini, onun konumu açısından güzel açıklar niteliktedir:

Vakıf abi alt demliktir, âlemi<sup>294</sup> her dem nurla doludur, kaynar durur. Talebe kardeşler, üst demliktir, vakıf abi kaynadıkça onlar demlenir. Lise talebeleri bardaktır, vakıf abi doldurur. İlköğretim talebeleri şekerdir, Medrese-i Nuriye'nin tadıdır. Ev sahibi ve alt komşu, kaşıktır. Arada bir gelir yok efendim çok talebe girip çıkıyor, yok efendim ses geliyor derler, karıştırır giderler. Cemaatteki ağabeyler çay tabağıdır, hepimize yardım ederler, dökülenleri toplarlar.

Bu cümleler, grubun öğrencilere yönelik yoğun faaliyetlerinin olduğunu göstermesi kadar yaşadıkları bölge ve apartman dairelerinde bir tür komşuluk sorunlarıyla malul olduklarının da belirtisidir. Arada bir gelerek kendilerinden rahatsızlıkları belirtilen ve ortalığı karıştırdığı düşünülen ev sahibi ve komşularını nitelerken “kaşık” benzetmesi yapmaları buna işaret etmektedir.

<sup>294</sup> Saha araştırması esnasında kullanımına çok sık rastladığımız “âlem” kelimesi, üyeler tarafından kendi iç dünyalarına işaret etmek için sıkça kullanılmıştır. Vakıf abi'lerin konuşmalarının Risale-i Nur'a özgü Osmanlıca kelime ve terkiplerle örüldüğü düşünüldüğünde kelimenin anlam içeriklerini Risale-i Nur'dan aldığı söylenebilir. Nursi'nin iç dünyasını ifade etmek için kullandığı âlem kelimesi için bkz. Nursi, *Mektubat*, s. 61.

### III. VAKIFLIĞA GİDEN YOL

Anadolunun her tarafından üniversite okumak için gelip genelde barınma amacıyla dershanede kalmaya başlayan öğrencilerin bir vakıfın gözetim ve idaresinde üniversite hayatını sürdürdüğü görülmüştür. Üniversite okuyarak Nur dershanesinde kalan her öğrenci, aynı zamanda Meşveret grubunda “vakıflar”ın gözetim idaresinde devam eden Risale-i Nur okuma programlarına da katılmıştır.

Üniversite hayatlarının ilk yıllarından itibaren Risale-i Nur derslerine katılan öğrencilerin bir kısmının zamanla bu derslerden ve dersane yaşamından etkilendiği ve mezun olduktan bir süre sonra dershanede “vakıf kalmaya” başladığı, hayatını “Risale-i Nur hizmetine vakfettiği” anlaşılmaktadır. Şüphesiz, bir öğrencinin 4 veya 5 yıllık üniversite hayatından sonra dershanede “vakıf kalmaya” karar vermesinin birçok sebebi vardır. Bu sebepleri biz görüşmecilerle yaptığımız mülakatlarımızdan hareketle “*Vakıflıkta Risale-i Nur’un Etkisi*” ve “*Vakıf Olma Sürecinde Kurumsal Yapılar: Vakıflık ve Dersane*” olarak ayırdık.

#### A. VAKIFLIKTARİSALE-İ NUR’UN ETKİSİ

İlhama dayalı olarak yazıldığı kabul edilen Risale-i Nur külliyatı, “iman hakikatlerini” içeren temel karizmatik metinlerdir. Hayattayken sürekli kendini geri plana çekerek metinlerin önceliğini savunan Nursi, kendisine ait tüm karizmayı Risale-i Nur’a atfetmiş, hayatını ise tamamıyla Risale-i Nur’a vakfettiğini bildirmiştir.

Telif edilmeye başlanmasından itibaren etrafına taraftar ve takipçileri çeken Nur Risaleleri, karizmatik bir lider olarak Nursi’nin vefatından sonra da yeni takipçileri ve hayatını bu yola vakfetmiş yeni bağlıları etrafına toplamaya devam etmiştir.

Meşveret grubuna üye vakıflarla yaptığımız mülakatatlardan anlaşılan en önemli netice ise dershanede “vakıf kalmaya” “vakıf olmaya” “vakfetmeye” karar vermede en büyük etkenin yine Risale-i Nur olduğu yönündedir.

Dershanede belli aralıklarla okunan Risale-i Nur ders ve sohbetlerine katılan öğrenciler, zamanla bu derslerdeki tartışılan, konuşulan, “iman hakikatleri”nden etkilenmişler ve kitaplara bir adanma ilişkisi içinde tabi olmaya başlamışlardır. Bu anlamda Risale okuyan kişilerde “iman hakikatleri”ne içsel bir adanmayla karakterize

olan ve onlarda “iman hakikatleri” yoluyla uyandırılan dini bir nitelik olduğu söylenebilir. Mülakat yaptığımız kişilerin Risale-i Nur’u “vakıf olma”, hayatını “vakfetme” sürecinde ana etken olarak öne sürdüğü yorumlar şunlardır:

15 yıldır dershanede vakıflık hayatını sürdüren Sosyoloji bölümü mezunu Furkan, hayatını vakfetmesini Risale-i Nur’un cazibesine kapılma olarak yorumlamış ve bunun ciddi bir dini motivasyonu olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

*(Furkan, 40, İstanbul)* Ben daha risale okudukça yani onun cazibesine kapıldıkça mı bilmiyorum; sanki böyle dünyanın tamamen fani olduğunu hissetmeye, görmeye başlamıştım. Risale-i Nur okudukça Marifetullahtan gelen lezzet galip geliyordu. Bir manada Allah teelayı tanıma ilmi marifetullah. Bu da bir lezzet sağlıyor. Sonra böyle bütün okumalar vakıflık, “vakıf ol”, “hayatını vakfet”, manasına geliyordu. Artık “vakıf ol”, “vakıf ol”, “vakıf ol”, “hayatını vakfet” manasında sanki külliyat “vakıflık tahşidatı” gibi gelmişti bana. Risale-i Nur’un iman hakikatlerini anlama, anlatma anlamında bir cazibesi var ve o motivasyonu yakaladıktan sonra o cazibeye kapılıyorsunuz, kendinizi kurtarmanız da zor oluyor!(...) Aslında bir mevhibeyi ilahi var, ilahi yani. İnsanların çok da müdahil olamadığı, insanlara Allah’ın hibe ettiği, bazı şeylerin cazibesi, maneviyatın cazibesine kapılma. Sungur abi öyle derdi yani “vakıflık, incizab-ı ilahidir” derdi.

Suat ise Risale-i Nur’daki “hakikatler”in duygularına yansımaları ve duygularının gittikçe Risale-i Nur’un tesiri altında kalmasını “hayatını vakfetme” sürecinde önemli bir etken olarak dile getirmiştir:

*(Suat, 33, İstanbul)* Risale-i Nur’a muhatap oldukça ve okudukça her şeye yansıyor, yansır zaten, o derece. Tabi biraz Risale-i Nur, senin latîfelerini terbiye ediyor bir kere. Yani latîfeler tabiri caizse bir mehterân takımı gibi hakikatlerle marifet sarayına doğru yürüyor, bu hakikatler seni yürütüyor, alıp gidiyor. Yani kalp, ruh, sır, hafî, ahfâ bunların hepsine sirayet ediyor. Yani bunların onu emmesi, onları alıp hakikatleri onlara giydirmesi... Bu latîfeler doyunca beslenmeye devam edince, bu marifet derslerine, bu hakikatlere tabi oluyor insan... Hakikatler, senin hayal dünyana, his dünyana, onlara kadar yansıyor, ideallerine, gayene, yaşayış tarzına, konuşmana, bakışına, nazarına, hepsine yansıyor.

Dini grupta 23 yıllık vakıflık tecrübesi olan 46 yaşındaki Halil, Risale-i Nur okumayı büyük bir manevi kazanç olarak değerlendirmiş, vakıf olmasında önemli bir etkenin de ailesine dünya ve ahirette manevi kazanç sağlamak olduğunu dile getirmiştir:

*(Halil, 46, Isparta)* Yani çok şükür dershanede kalmaya başlayınca çok daha ciddi manada okumaya başladık. Tabi şöyle düşün yani çölde susamış bir insanın suyu bulması gibi oldu benimki. Yani bütün manevi yaralarım, korkularım, endişelerime ben şifa buldum. (...) Sonra mesela vakıf olmamda bir etkende hani dedim ya anne babama karşı aşırı bir şefkat vardı yani ben vakıf olursam ahirette hani onları da kurtarabilirim şeyi vardı. Hani Risale-i Nur’u istifade etmekten gelen manevi kazancım, lezzetim hem bu dünyada hem ahirette onlara faydam olur niyetiyle de kalmak da istedim.

İktisat Fakültesinde okuduğu dönemde dershanedeki Risale-i Nur derslerine sıklıkla katıldığını ifade eden 28 yaşındaki Eymen, 3. sınıfta katıldığı Risale-i Nur dersinden çok etkilendiğini, mezun olduktan sonra ise 6 ay kadar vakıf kalmaya niyet ettiğini belirtmiştir:

*(Eymen, 28, Bursa)(...)* Bu gibi dine, imana dair hakikatleri öğrendikçe, benimsedikçe hamdolsun etkilenmeye başladım. Etkilenmeye başladıkça bu artık beni içine çekiyordu çaktı, içine girdim. Sonra şöyle bir yanlış yaptım dedim ki; “o hakikate ömrümü feda edeyim”. 3. Sınıfta öyle dedim, yani derslerde okuduğumuz hakikatlere ömrümü feda edeyim. Ama nefis ve şeytan bu sefer beni yakaladılar, o zaman dediler “evlenmeyeceksin, çocuğun olmayacak, paran olmayacak, araban olmayacak.” Yani durduk yere ızdırap çekiyorum. Sonra Aydın’a gittik bir mutalaa<sup>295</sup> oldu. Bir vakıf abi şöyle dedi “sen 6 ay kalmaya niyet edersen” böylece durduk yere azap çekmemiş olursun...<sup>296</sup>

Bu örnek, Risaledeki “iman hakikatleri”nden etkilenen bir üniversite öğrencisinin ideal ile normal gündelik yaşamdaki ikilemini ortaya koymaktadır. Bir taraftan “o hakikate ömrümü feda edeyim” derken diğer taraftan normal hayata geçmeyi “nefis ve şeytanın yakalaması” olarak değerlendirmektedir. Genç, en azından 6 ay vakıf kalmaya niyet ederek söz konusu derin ikileminden kurtulmaya çalışmaktadır.

9 yıldır dershanede vakıflık hayatını sürdüren Edebiyat Fakültesi mezunu Mahmut ise Risale-i Nur’un hayatını adamasındaki etkisini şöyle dile getirmiştir:

*(Mahmut, 33, Isparta)*Risale-i Nur’un o mantiki yönü beni etkiledi. Yani Cenab-ı Hakk’ın varlığı, birliği ve Nurlar’daki husussan bu isbatiyecilik. İkincisi de akıcılık... Edebiyatçı olduğum için kendim Risale-i Nur’un akıcılığı, üslubu, hakikatleri anlatırken böyle yağ gibi akması tabiri caizse bunlar etkili oldu vakıf kalmamda evet.

Üniversite okudukları dönemde Risale-i Nur derslerine katılan öğrenciler, aynı zamanda geleceğe dair amaçlarından ve planlarından vazgeçmeye ve okumakta oldukları Risale-i Nur’un gittikçe tesiri altına girmeye başladıklarını ifade etmişlerdir.

Üniversite okuduğu dönemde dershanede Risale-i Nur derslerini de takip eden Mühendislik Fakültesi mezunu Hasan, gittikçe Üniversite hayatından soğumaya

<sup>295</sup> “Mutalaa”, her hangi bir konu üzerinde ayrıntılı düşünme, görüş ve yorum yapma demektir. Meşveret grubunda ise “Mutalaa” Risale-i Nur’u grup halinde karşılıklı tartışarak ve yorumlayarak yapılan Risale dersi manasında kullanılmaktadır. Karşılıklı yorum ve tartışmalarla yapılan Risale dersleri böylece daha iyi anlaşılabilir olur.

<sup>296</sup> Bazı vakıf’lar ömrünün sonuna kadar dershanede “vakıf kalmaya” niyet ederken bazıları ise belli bir süre için Risale hizmetine hayatını adadığı görülmüştür.

başladığını ve daha çok Risale-i Nur'u okumakla vakit geçirmek istediğini ve neticede hayatını vakfettiğini şöyle aktarmıştır:

*(Hasan, 36, İstanbul)*Yani üniversiteyi yeni kazanan her öğrenci gibi benimde ideallerim vardı. İşte ne bileyim yurt dışına çıkarım, akademik kariyer yaparım, mezun olunca şu işi yaparım, şu meslekte çalışırım gibi niyetlerim vardı tabi en başta. (...) Neyse Elektik Mühendisliği bölümünü okuyorum, medresede kalmaya başladık. Tabi Risale-i Nur'lar çok acayip etkileyici bir şeyi var. Yani Risale-i Nur okuyorsun böyle fevrindönüyor yani! O zamanlar mütalaalar falan da oluyor, okuyoruz konuşuyoruz yani böyle şok geçiriyorsun! Yani her şeyde şok geçiriyorsun, acayip bir lezzet var. Böyle Risale-i Nur'u okudukça anladıkça, böyle ya diyorsun işte "nasıl yapsak ki acaba!" filan... Vakıf abilerin mütalaaları falan oluyor yani onlarla mutalaa yapınca böyle şok geçiriyorsun! Acayip bir lezzet var! (...) Yani Risale-i Nur'un vermiş olduğu o kuvvet, Risale-i Nur' un vermiş olduğu o bilgi yapısı! Böyle ben derslerden o baştaki düşüncelerimden soğumaya başladım yani. Yani Risale-i Nur okumakla daha çok vakit geçirmek istedim.(...)Ben de o zaman Üniversite bitince Vakıf olmaya karar verdim, ömür boyu dershanede vakıf kalmaya niyet ettim.

Dershanede 12 yıllık vakıflık hayatını sürdüren Hasan'ın "ömür boyu vakıf olmaya karar verdim" demesi onun vakıflık konusunda kararlılığına işaret etmektedir.

13 yıl dershanede vakıflık yapmış Edebiyat Fakültesi mezunu Recep, hayatını vakfetmesindeki süreci "Risale-i Nur'un insanın "cüz-i ihtiyârîyi elinden alması" ile ilişkilendirmiş ve Risale-i Nur okuyan kişilerin gelecek planlarından vazgeçtiğini şöyle dile getirmiştir:

*(Recep, 37, İstanbul)*"Risale-i Nur'dan maksat nedir?" anlamaya başlayınca, istifade etmeye başlayınca, Nurların o telezzüzü ve o tekeyyüfü, insanda galip geliyor, dünyaya iştah bırakmıyor öyle söyleyeyim. Tamamen âlemi, dünyası, hizmet etmek... Hani Üstadın o bahsettiği acz, fakr, şefkat, tefekkür tariki yolu dediği kabilden, şefkatle tefekkürün ciddi manada inkişaf ettiğini görüyorsunuz. Bu manada hizmete vesile oluyor. Ciddi tefekkür ederek okunduğu zaman, dünyaya hissiyatı gidiyor(...) Şimdi Risale-i Nurlar, insanın cüz-i ihtiyârîsini elinden alır, kendisine râm eder, tabi eder. Yani cüz-i ihtiyârîyi elinden almanın manası şu; bir diyelim his ve duygunuz vardır, bir gayeniz, hedefiniz vardır; öğretmen olmaktır doktordur işte diyelim ki futbolcudur vesaire... Siz bu eserleri okumaya başladığınız zaman, şefkat ön plana çıkıp tefekkür tariki ağır bastığından dolayı, insan hissen elindeki bütün o cüz-i ihtiyârîyi kaybediyor ve ister istemez külliyata tabi oluyor, kitapların çizdiği yola tabi oluyor. Kitaplar insana bir yol çiziyor istemeseniz de! Yani diyelim nefsinizi zoruna da gitse, nefsiniz kabul de etmese de içinizden bir his de diyor ki; "sen insanlara bu hakikatleri ulaştırmakla mükellefsin bunun için geldin bu dünyaya, gayen budur".

Örneklem grubunun söylemleri dikkate alındığında görüşmecilerin tamamının vakıflığı tercih etmede ilham yoluyla yazdırıldığına inandıkları Risale-i Nur'un etkisini açık bir şekilde vurguladığı görülmektedir. Bu etkinin "karizmatik bir eser" olan Risale-

i Nur'a ve Nursi'nin karizmatik misyonuna en derin şekliyle adanmayla kendini gösterdiği söylenebilir. Bu anlamda görüşmecilerin konuşmalarında dikkat çeken, “cüz-i ihtiyârîsini elinden almak”, “Hakikatlerle daha fazla derinleşmek”, “içeride bir mana coşması”, “lezzeti ruhaniye hâsıl olması”, “vakıflığın incizabı ilahi olması”, “erkânı imaniyeninin ruhta yaptığı tesir”, “hakikatin cezp ediciliği”, “hakikatlerin çekiciliği”, “hakikatlerin yağ gibi akması”, “hakikatlerin canlılığı”, “fevri dönmek”, “şok geçirmek”, “meylinde uyanmak” gibi ifadeler, karizmatik bir metnin takipçiler üzerinde oluşturduğu hâkimiyeti gösterir. “Son derece cazibedar” kabul edilen Risale-i Nur'daki iman “hakikatleri”, görüşmecilerin tamamı tarafından vakıflık sürecinde esas etken olarak vurgulanmıştır.

## **B. VAKIF OLMA SÜRECİNDE KURUMSAL YAPILAR: VAKIFLIK VE DERSANE**

Meşruiyetin yegane dayanağı olan karizma, liderin vefatıyla birlikte cemaatin bütününe şamil maddi unsurlara ve bir takım teşkilat çeşitlerine dayanmaya başlayacak, grup bağının temeli olan liderin konumunu, yeni otorite ve yükümlülük şekillerinin taşıyıcıları olarak faaliyette bulunan takipçilerin karizmatik normlara dayanarak inşa ettikleri rutinleşmiş, kurumsal yapılar devralacaktır.<sup>297</sup>

Her ne kadar “vakıf kalmada” en büyük etken Risale-i Nur olsa da esas önemli olan husus, liderin vefatından sonra dini grup içinde artık rutinleşmiş, kurumsallaşmış yapıların varlığıdır. Bunlar, adanma kurumu olarak vakıflık, Risale-i Nur'un okunduğu devamlı toplanılabilen birimler olarak dersane ve vakıflar tarafından dersanelerde organize edilen çok çeşitli Risale-i Nur okuma ağlarıdır.

Bir “vakıf abi” gözetim ve idaresinde dershanede kalan, günün belli aralıklarında vakıflar tarafından organize ve icra edilen Risale derslerine iştirak eden ve zamanla dini grup içinde bu kurumsal yapıyı tanıyan öğrenciler, bir süre sonra hayatları vakfetmeye, vakıf kalmaya karar vermişlerdir.

Risale-i Nur'daki “iman hakikatleri”nin iç dünyasında ciddi bir tesir bıraktığını ifade eden 9 yıllık vakıf Berat, grup içindeki vakıfların yaşantısından ve hizmet

---

<sup>297</sup> Freyer, *Din Sosyolojisi*, ss. 52-53.

şuurluluklarından kuvvet aldığını ifade etmiş ve İlahiyat Fakültesinden mezun olduktan sonra bir iki sene dershanede vakıf kalmayı düşünmüştür:

*(Berat, 33, Erzurum)* Yani şöyle: zamanın seyri içinde dershanede okuduğumuz Risale-i Nurlar'ın hakikatine nüfuz ederek ve daha külli manada idrak ederek bir de bu zamanın dehşetinden dolayı hakiki ve ciddi manada bu hakikatlere aç olduğumu hissettim. Okudukça başta Cenab-ı Hakk'ın varlığı, birliği, ahirete iman gibi akideler kendi âlemimde ciddi manada bir müessiriyeti, Peygamber ve sahabe efendilerimizin tarz-ı hayatları, velhasıl esasat-ı islamiye ve erkân-ı imaniye'nin ruhumda yapmış olduğu tesirle, kâinat çapında büyük bir kutsi davanın içinde ve sorumluluğunda olduğumu hissettim. İşte hususi ve umumi okumalarımızda derslerden ve sohbetlerden istifademiz nispetinde bu manalarmütemadiyen âlemimde canlılığını muhafaza ediyordu, zaten bu manaları gaye-i hayat edinmiş model insanları ve onların yaşantısını da önümüzde görüyorduk. Yani önümüzde ispat-ı vücut etmiş bir şahs-ı mânevî'yi teşkil eden vakıf abilerin yaşantısı, hizmet şuuruları ve fedakârlıklarından da bir kuvvet alıyorduk. Ben de İlahiyattan mezun olduktan sonra bir iki sene bu eserlerle meşgul olayım, insanların bu noktada imanlarının kurtulmalarına vesile olmak cihetinde düşündüm bu düşüncelerle ilk sene bende vakıf olarak dershanede kaldım.

10 yıldır dershanede vakıflık hayatını devam ettiren ilkokul mezunu Özgür de hayatını adamada tıpkı Berat gibi dersane ortamının ve vakıfların etkisini vurgulamıştır:

*(Özgür, 35, Osmaniye)* Dershaneye gittik fakat dershanedeki ortamın hepsi bize model oldu. Gördüğümüz vakıf abiler, böyle cemaatin ortamı, böyle Risale-i Nur'un seyri, risale hizmetlerinin seyri, devam eden dersler, sohbetler, ruhumuzu böyle çok cezp etti! Gördüğümüz, ders dinlediğimiz insanlar, ortam... Vakıf abiler, hep böyle Risale-i Nur'u okumayla inkişaf etmişler, gelişmişler. Biz de anladık ki Risale-i Nur-u okumak lazım diye bütün mesaimizi o zaman Risale-i Nur a saffettik.

Halil ,“vakıf kalma”da grup içindeki vakıf abilerin örnek yaşantısının önemli bir payı olduğunu Nursi'ye atıf yaparak açıklamıştır:

*(Halil, 46, Isparta)* Biz de kayıtlarda ekseri tanışılıyor gençlerle. Birçoğu hani barınma amacıyla gelir, fakat risaleyi okudukça, işte ihlâsı elde edince bu sefer bir talebe bakıyorsun ki hayatını vakfediyor, dört sene, beş sene sonra hayatını vakfediyor. Tabi bunda en etkili olan şeyler, başta Risale-i Nur, Risale-i Nur'un okunması, artı başımızda duran vakıf abilerin yansımaları bize... Onların hani Üstad Hazretleri diyor ya “lisan-ı hal lisan-ı kâl'den daha tesirlidir.” Onların mesela yaşantıları bizde çok etkili olmuştur...

Suat ise korunaklı dini grup çatısına dikkat çekmiş ve dini grup ortamından çıktığı takdirde dini hassasiyetlerinin gevşeyeceğini düşünmüştür:

*(Suat, 33, İstanbul)*Hani böyle talebelerle, cemaatle, kardeşlerle olmadımda böyle gevşediğimi görüyordum. Yani memlekete giderken tek başıma, dersane hayatından uzaklaştığımda, gevşediğimi görüyordum. Hani derler ya “dershanede kalmasak da hizmet ederiz” hani iş hayatında da hayat-ı

içtimaiyede de hizmet etme cihetiyle, ben bunu da yapamayacağıma kesin karar vermiştim. Çünkü dışarıda hani istidat ve kabiliyetlerde bir küllenme mesela bir kilitlenme şeyi oluyor ister istemez. Hani içtimai mevzular, afakî mevzular... Maddileşmeye başlıyorsun, dünyevileşmeye başlıyorsun kısmen. Burada misal namazı vaktinde kılmadım diye feveran ederken orada yani hemen böyle bir rahatlama, bir atalet senin zihnine giriyordu. Zaten cemaatteki durumumuz daha hassas oluyordu. Bunu ben böyle âlemimde oturturunca, böyle netleştirince dershanede bu gayeyle kalmış olduk.

Suat'ın bu söyledikleri dini grubun dışındaki ortamı güvenli, rahat görmeyen, dışarıdaki tehlikelerle yüzleşmekten kaçınan bir ruh halini yansıtmaktadır. Bu ise Zygmunt Bauman'ın *Cemaatler* adlı kitabında değindiği üzere “güvenli olmayan bir dünyada güvenlik arayışı” içinde olan cemaat mensuplarının tutumlarıyla örtüşmektedir. Zira bu kişilere göre “cemaat “sıcak” bir ortam, keyifli ve rahat bir yerdir. Şiddetli yağmurda altına sığındığımız bir saçak, dondurucu soğukta içinden çıkmak istemediğimiz şömineli bir oda gibidir.”<sup>298</sup>

Bunların yanında grup yapının sosyal faktörlerinin vakıf kalmada etkili olduğu vurgulayan görüşmeciler de vardır. Katılımcılardan Hasan, üyelerin hayatını adamasındaki sosyal etkiyi vurgulayarak aynı anda vakıf kalmaya karar veren kişilerden bahsetmiştir:

(*Hasan, 36, İstanbul*) Bazı günler günde on saat, on iki saat kitap okuyan insanlar oluyor mesela. Bu adamlardaki iştiyak, bu arzu, kitap okumaya, ilim öğrenmeye karşı arzu, diğer insanlara da bulaşıyor, bulaşıcı yani! Onlardaki ilim öğrenmeye karşı iştiyak, seni de etkiliyor yani ben de öğreneyim diyorsun. Sosyal bir etki yani. Bizim hizmetimizin en büyük adam yetiştirme modeli, terbiye yöntemi etkileşimdir. Mesela aynı bölümden kardeşler biri vakıf kalmaya niyet ediyor bakıyorsun diğeri de “ya ben de mi kalsam filan”, diyor, o da onu ikna ediyor. Mesela üç dört kişi aynı fakülteden, ikisi, üçü, düşünüyor, ikisi düşünmüyor vakıf kalmayı düşünenler, diğerlerine pozitif bir etki yapıp kalmalarına vesile olabiliyor. Ama her ikisinin de fonksiyonel etkisi vardır. Ama ana etki burada Risale-i Nur'dur. Diğeri de hani burada etkileşim içinde devam eden derslerin, ders dinlediğimiz vakıfların tesiridir.

Suat ise arkadaş ortamının verdiği sosyal etkinin hayatını vakfetmede önemli olsa da bunun kalıcı olmadığını, bu yüzden bu kişilerin bir süre sonra ayrıldığını söylemiştir.

(*Suat, 33, İstanbul*) Yani şimdi mesela biz 10 yıl önce mezun olmuşuz. Bizim o grup hala devam ediyor. Grubun da etkisi var. Çünkü biz beraber aynı bölgede kimimiz aynı dershanede kaldık, aynı bölümleri okumuyorduk ama çoğu şeyimiz hep beraberdi. Yani grup aslında yedi-sekiz kişiydi de şu anda tabi dört

<sup>298</sup> Zygmunt Bauman, *Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*, (Çev. Nurdan Soysal), Say Yayınları, 2016, ss 1-5



kişi devam ediyor, sağlam devam ediyor ve on yıl geçmiş durumda. Birbirimizden de haberdarız. Çoğu uzun vadede devam etmeyi düşünüyor. Tabi bunda grubun etkisi var yani onların kaldığını görüyorsun, sana hüsn-ü misal oluyor, sana bir şevk oluyor, seni kamçılıyor. (...) Tabi bunun etkisi olmakla birlikte o arkadaş ortamının sana verdiği şevk, şevk-i âmidir yani, saman alevi gibidir, yani birden yanıp sönebilir. O yüzden sırf arkadaş ortamından dolayı kalanlar devam etmiyorlar tabi istisnaları vardır yani ama sendeki şevk, Risale-i Nur'dan lemean ve nebean etmesi gerekir.

Araştırmalarımız çerçevesinde grup yapısının sosyal etkisine dair rastladığımız ilginç bir tutum da bir dini grup üyesinin vakıflığı tercih etmesinden ötürü ameli mezhebini değiştirmesi bulgusudur. Caferi mezhebine mensup Ömer, dersane'de vakıf kalmaya karar verdikten sonra mezhebini değiştirip Nursi'nin de mezhebi olan Şafii mezhebini benimsediğini ifade etmiştir. Mezhebine ciddi şekilde bağlı olduğunu ve namazlarını eli açık kılmaya alıştığını belirten Ömer, vakıf kalmaya karar verdikten sonra mezhebini değiştirme kararını almanın kolay olmadığını ifade etmiştir.

Hayatını Risale-i Nur'a vakfetme sürecinde dershanede sohbetler düzenleyen vakıfların yanında vakıflık kurumuna sahip çıkan Nursi'nin talebelerinin etkisinin de belirgin olduğu görülmüştür. "*Said Nursi ve Talebelerinin Vakf-ı Hayatı* bölümünde de ifade ettiğimiz gibi Nursi'nin talebeleri Bayram Yüksel, Mustafa Sungur, Hüsnü Bayram gibi "ilk vakıflar halkası" ülkenin her tarafında Nur deshaneleri açmış aynı zamanda vakıflık kurumuna da sahip çıkmışlardır.

21 yıldır vakıflık hayatını sürdüren 2 yıllık Meslek Yüksek Okulu mezunu 45 yaşındaki Emre, Nursi'nin talebelerinden Bayram Yüksel ve talebelerinin "hizmetteki gayret ve adanmışlıklarından" etkilendiğini şöyle ifade etmiştir:

(*Emre, 45, Isparta*) Üstadımızın o zaman sağ olan Bayram Yüksel abi, onun talebeleri, onların hizmette gayreti ve sebatı, insanlara bakış açısı, buraya gelenleri, Allah rızası için kucaklamaları, Risale-i Nur'u çok anladığımızdan değil ilk başlarda belki, onların bana karşı samimiyetleri etkilemişti. Sen de onların bu özelliklerini Risale-i Nur'dan aldıklarını görünce, bu cihette kendini geliştirmeye çalışıyorsun. Yani bu vakıfların bizden menfaati sırf Allah rızası olunca, onların bu gayretlerini, adanmışlıklarını görünce bunun da sana bir tesiri oluyor...

Yine 20 küsur yıldır dershanede vakıflığı devam ettiren İlahiyat Fakültesi mezunu Hüseyin, Mustafa Sungur, Bayram Yüksel, Hüsnü Bayram gibi "varis abilere" yakın olma fırsatını elde ettiğini bunun da hayatını Risale-i Nur'a vakfetmesindeki etkisini şöyle anlatmıştır:

(*Hüseyin, 45, İstanbul*)Bizim kaldığımız dönem içerisinde daha çok varis abilerden Sungur abi, Hüsnü abi, Bayram abi gibi abilerle daha çok yakın olma fırsatımız oldu, daha çok derslerinde bulunmak nasip oldu. Yani onlar bizim için çok büyük bir nimetti. Onların hizmete olan şevkleri, sürekli gayretleri, çalışmaları... Onların halleri, onların o, şahs-ı manevi olan katkıları, hakikaten bizi çok etkilemiştir yani. Daha doğrusu biz biraz daha kaynağa yakın sayılırız. Yani bugünlere göre abilere yakın olduk, onlardan istifade ettik. Şimdiki nesil bir Bayram abi bir Sungur abi görmedi. Asıl onlardan insan etkileniyor insan yani...

Edebiyat Fakültesi mezunu Mahmut'un anlattıkları da benzer şekilde vakıflığın kurumsal hale gelmesinde ilk bağılılardan bu yolu tercih edenlerin model olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır:

(*Mahmut, 33, Isparta*)Mezun olduktan sonra lise son sınıfta dershanede kalmaya karar verdim.<sup>299</sup> Beni burada etkileyen kalmam noktasında en çok Bayram Yüksel abinin cenazesinde burada gördüğüm vakıf abiler olmuştu. Buraya geldiğim zaman, o zamanlar ben daha liseye yeni başlıyorum 97 yılında buraya, cenazeye geldiğimiz zaman, buradaki ağabeyleri fark edince, o zaman asıl ilk niyetim o zaman oluştu, burada kalayım diye yani. Cenazede etkilendiğim, o insanların duruşu, halleri, konuşmaları, muhabbetleri, bana o zaman küçükken ki yaklaşımları, açıkçası samimi olmaları, alakadarlık göstermeleri, Isparta'ya davet etmeleri... Bunlar geçerli bir sebep oldu yani vakıf kalmamda.

Vakıf kalmada bu kurumsal yapıların yanında vakıfların dershanede kalan üyeleri vakıf kalmaya teşvik etmesinin de etkili olduğu görülmüştür. Grup içinde öğrencileri vakıf kalmaya teşvik etme “vakıflık tahşidatı” olarak tanımlanmıştır. Vakıflar, risale derslerine muntazaman katılan ve dershanede kalmaya istekli görünen öğrencileri mezun olmaya yakın vakıf kalmaya teşvik etmişler yahut buna yönelik programlar düzenlemişlerdir. Halil bu teşvikle alakalı şu hatırasını paylaşmıştır:

(*Halil, 46, Isparta*) Mesala “vakıf abi”ler bazı talebelerin fitratının, istidadının vakıflığa uygun olan talebeleri görünce mesela latife yaparlar vakıf kalmaya teşvik ederler. Bir abi mesala beni teşvik anlamında bir latife yapmıştı. Tabi benim kafamda bir ünlem işareti, bir soru işareti olmuştu yani “neden olmasın” diye düşündüm. Vakıflığı biliyorduk ama o abinin o latifesiyle, o teşvik etmesiyle oldu mesela. Ağabeylerin bu noktada teşvikleri oluyor yani. Bazı böyle fedakâr talebelerin böyle ahvallerini görünce teşvik oluyor.

Başka bir vakıf olan Suat, cemaatin vakıf adaylarına yönelik teşvik programlarıyla alakalı şunları söylemiştir:

(*Suat, 33, İstanbul*)Yani biz de neydi teklif vardı sadece hani işte “düşünüyor musun?” Bir de son sınıf gezisi olmuştu. Hani böyle Anadolu'yu bir gezmiştik mesela, hizmette çınar olan insanlar var, hizmetin merhalelerini aşmış, yıllarını iman hizmetine vermiş, hayatını bu işe vakfetmiş insanların tecrübelerini görüp

<sup>299</sup> “Dershanede kalmak”tan kastedilen “vakıf” olarak kalmak.

istifade etmiştik (...) Böyle bir teşvik vardı. Bize de teklif edildi, biz de teklifi kabul ettik. Ama niyet ederken zaten benim âlemimde ve zihnimde vardı kalmak. Ama tabi şu anda bu daha organize bir şekilde yapılıyor. Şu anda çok daha ciddi programlar yapılıyor. Ne yapılıyor mesela daha 3. Sınıftan itibaren onlara yönelik programlar yapılıyor, yetiştirme programları yapılıyor. 4. Sınıfta bu kemal manaya geliyor. Bunlarla birebir konuşuluyor, alakadar olunuyor. Hatta mezun olduktan sonrada hani biz direkt şey yapmıyoruz direkt ya “sen git buradaki dershanede liseli öğrencilerle beraber kal” diye onu hemen bir daireye vermiyoruz. Böyle bir şey yok yani. (...)Yine bir elekten geçtikten sonra yani karar vermiş, iyice âlemine oturmuş, “artık ben kalacağım, kalmak istiyorum diyenler bir dershaneye geçiyor ve orada risale derslerini devam ettiriyor.

Meşveret grubunun vakıflara yönelik bu teşvikleri, dini grupların analizine ilişkin teorilerden kaynak mobilizasyonu kuramını akla getirmektedir. Kurama göre önemli bir takım kaynaklar olmadan toplumsal alanda bir değişim isteği uyandırmak veya toplumsal bir dini hareket başlatmak neredeyse imkânsızdır. Dolayısıyla toplumsal veya dini hareketin başarısı veya başarısızlığı değişimden etkilenen kişilerin gösterdiği yaklaşım tarzına ve insanları harekete geçirmek için kullandığı taktiklere bağlı olduğu kadar kaynaklara sahip olma ve bunları kullanabilme yeteneğine de bağlıdır. Bu durumda dini grupların sahip olduğu üye sayısı, büro, iletişim araçları, televizyon, radyo, bilgisayar, internet, kaset, CD, DVD gibi pekçok teknolojik araç ve gereçler potansiyel üyelerin harekete cezp edilmesinde son derece elverişli birer kaynak konumundadır.

Bu açıdan vakıf olarak isimlendirilen dini grup üyelerininin grubun temel misyonunu mobilize eden temel kaynak olduğu görülebilir. Grubun vakıfların çoğolmasını teşvik etmesi ihtiyaç duyduğu temel insan kaynağına sahip olması ve bunları harekete geçirmesi ile ilgilidir.

Yukarıdaki söylemler ve diğer görüşmecilerin söylemleri de dikkate alındığında dershanede “vakıf kalma”, “vakfetme” sürecinde en büyük etkenin, günlük dersane yaşamı ve “vakıflar” olduğu anlaşılmaktadır. Temel karizmatik metin etrafında Risale-i Nur’u okuyup anlamaya yönelik düzenlenen “dönerli ders”<sup>300</sup>, “namaz dersi”<sup>301</sup>, “ev dersi”<sup>302</sup>, “bireysel okuma”<sup>303</sup>, “umumi ders”<sup>304</sup>, “mutalaalar” gibi çok çeşitli Risale-i

---

<sup>300</sup> Belli sayıda kişinin sırasıyla risale okuması ile dönen ders demektir.

<sup>301</sup> Her namazdan sonra okunan risale dersinin adıdır.

<sup>302</sup> Cemaat üyelerinin evlerinde yapılan Risale-i Nur dersidir.

<sup>303</sup> Belli sayıda kişinin toplanıp bireysel olarak risale okumasıdır.

<sup>304</sup> Muhtelif nur dershenelerinden çok sayıda cemaat üyesinin büyük bir sohbet salonunda haftanın muayyen bir gününde katıldığı Risale-i Nur sohbetidir.

Nur okuma programlarının örüldüğü dersane ortamında bu ağırları düzenleyen, yönlendiren, denetleyen başlıca kişiler yine vakıflar olmuştur. Görüşmecilerin yukarıdaki konuşmaları dikkate alındığında bu kurumsal ağlara giren kişilerin gerek görmüş oldukları “vakıflar” gerekse günlük dersane yaşamı ve okuma programları onların hayatlarını bu hizmete vakfetmesinde önemlidir.

#### IV. KRİZ DÖNEMİNDE “İMANI KURTARMAK”

Weber, toplumun içinden geçtiği kriz dönemi şartlarının karizmatik liderleri ortaya çıkarmada etkili olduğunu belirtmiştir. Buna göre psikolojik, fiziksel, ekonomik, ahlaki ve dini bunalım dönemlerinin olağanüstü liderleri olan karizmatik liderler, mevcut kanunlarla veya geleneksel yöntemlerle çözülemeyen sorunları mucizevi irrasyonel araçlarla çözer ve dönüştürürler.

Cumhuriyetin kurulmasına müteakip “Yeni Said” kimliğiyle hayatını insanların imanlarını kurtarmaya “vakfettiğini” ifade eden Nursi, Risale-i Nur’daki söylemlerinde zamanın İslam dini açısından bir kriz dönemi olduğu, imana dair hücumlar karşısında her şeyden çok imanı kurtarmanın ayırdında olunması gerektiğini bildirmiş, böyle bir kriz döneminde yazdığı Risale-i Nur’u insanların imanlarının kurtulmasına vesile olarak sunmuştur.

Böylesi bir kriz döneminde yazılan Risale-i Nur eserleri Cumhuriyetin yeni yetişen nesillerinde tesir uyandırmış, etrafında büyük bir bağlılar kitlesi toplamıştır. Şerif Mardin, *Bediüzzaman Said Nursi Olayı* eserinde Nursi’nin halk nezdinde etkili olan bu tesirini, Cumhuriyetçi laik ve Kemalist ideolojinin dine dair geleneksel anlam haritaların boş bırakmasına bağlamıştır. Buna göre yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin pozitivist dünya görüşüne dayanan ve dine hiçbir şekilde yer vermeyen eğitim reformları, Nursi’ye bireyin tamamen “iman hakikatleri”ne sarılmasıyla ilgili fikirlerinin tohumlarını ekmek için verimli bir zemin hazırlamıştır.<sup>305</sup> Böylece toplumsal, ekonomik, hukuki, pek çok alanda inkılaplar yapan Kemalizmin yüzeysel ve toplumla organik bağlardan yoksun oluşu, müslüman bireyin doğum, ergenlik, evlilik,

---

<sup>305</sup> Erol Erkan, *Nur Hareketi: Sosyolojik Bir Çözümleme*, Çıra Yayınları, 2015, s. 93.

ölüm gibi belli yaşam duraklarına Allah’a iman temelli anlam kazandıran Risale-i Nur öğretilerinin toplumda daha fazla makes bulmasına yol açmıştır.<sup>306</sup>

“Vakıflar”la yaptığımız görüşmelerde de vurgulanan husus dönemin şartları içinde Nur Risalelerinin, İslam dinine dair bir anlam dünyası oluşturduğu ve toplumda dini boşluk yaşayan kitleleri dini anlam dünyalarını yeniden kurmada ve “imanlarını kurtarmada” etkin bir rol üstlendiğidir. Karizmatik otoritenin ideal tipini oluşturan böylesi bir kriz dönemi ise her şeyiyle hayatını imanı kurtamaya “vakfetmenin” ve “vakıflık mesleğinin” temelini oluşturmuştur.

İİBF mezunu 28 yaşındaki vakıf Ramazan, toplumdaki birçok gencin dini anlam dünyalarını kurmada Risale-i Nur’un etkisini belirtmiştir:

*(Ramazan, 28, Isparta)* Vakıflık, vakfetmek hani bunu insanlara ulaştırabilmek veya bunun için buna daha fazla mesai ayırabilmek için diğer şeylerden fedakârlık yapmakla, birçok şeyden feragat etmekle alakalı. Şimdi Alanyalı olunca malum turizm ile de uğraşıyordumben, hani hobi olarak. Hani hayatı kayan, rezil duruma düşen gençleri, insanları görüyorsun orada bilhassa lisedeyken çok ciddi manada samimi olduğun sonradan çok kötü hallere düşenler oluyor. Yani böyle zina etmek, adama ekmek almak kadar basit oluyor. Esrar içmek yani birine selam vermek kadar basit bir mevzu oluyor. Eee sonra bakıyorsun bunları kurtarabilecek bir mana yok ve artık hani bu zamanın insanları ve gençlerine bağınaz bir eser veya bağınaz bir sistem de olmuyor. Yani geniş bir mana olması lazım, her şekilde herkesi kucaklayabilmesi, onlara dini, imani alt yapıyı veren bir eser lazım. Bakıyorsunuz Risale-i Nur bu cihetten bunu tam başarabiliyor.

Dini anlamda bir kriz dönemine (“Ahirzaman fitnesi”) işaret eden Hasan, günümüz toplumunda insanların dini vecibelerini yerine getirmede ve İslam’ın temel esaslarına inanmada büyük zaaf ve eksiklikleri olduğuna dikkat çekmiş, böyle bir kriz döneminde ise çözüm noktasında önemli roller üstlenen Risale-i Nur’a hayatını vakfetmesini şöyle izah etmiştir:

*(Hasan, 36, İstanbul)* Ahirzaman fitnesinden dolayı insanların ahiretleri infilak etmiş durumda. Mesela insanlar namaz kılmıyor, oruç tutmuyor, İslam’ın ana farzlarını yerine getirmiyor, Kur’an’daki birçok ayeti kabul etmiyor, amel etmiyor, inanmıyor, inandığı gibi de yaşayamıyor yani. Nur talebeleri, Risaleden almış oldukları ahlakla ismi rahimin mazharıyla şefkate mazhar oluyorlar. Yani insanlara karşı şiddetli bir acıma duygusu ile iman hizmetine sarılıyorlar. (...)Peki, bu adamları kim kurtaracak. Peki, ben ne yapabilirim? Ben çok şey yapabilirim; Ben talebelerle ilgilenebilirim, cemaatle ilgilenebilirim, birçok insana, birçok pozitif etki yapabilirim. Bir bilgi seviyesine sahibiz elhamdülillah, Risale-i Nur’un verdiği şeyle, Risale-i Nur elimizde var yani. İşte yazın Kur’an kursu yapalım, okuma programları

<sup>306</sup> Mardin, *Bedüzzaman Said Nursi Olayı*, ss. 269-271.

yapalım, namazlara başlatalım... Yani akıl şeyle meşgul hep “bu insanların ahiretini nasıl kurtaracağız” ve yahut da “bu çocukların ahlakını biz nasıl koruyacağız.” Yani bir vakfın hususi dünyasında bu vardır, kendini bu işe vekfetmiş çünkü ; “ya işte şurada sohbet başlatalım, orada şu dersi yapalım, bunu yapalım" hep bunları düşünüyor. Çünkü insanların, gençlerin ahiretlerinin çok kötüye gittiğini düşünüyor. Yani Allah muhafaza! Hani “bu gençler için ne yapacağız?” Bizim Meşveretlerimizin de genel gündemi budur.

Suat ve Eymen de gençlerin zamanımızda büyük dini ve ahlaki boşluk yaşadığına dikkat çekerek “imanı kurtarma”nın önemine değinmişlerdir.

*(Suat, 33, İstanbul)* Yani hakikaten böyle bakıyorsun zamanımızda manen insanları böyle felsefi rüzgârlar, gaflet, dalalet savurmuş, oradan oraya... Yani insanlar günah bataklığına girmiş. Özellikle de gençlerin ayakları havada, kafaları başka yerlerde, kimisi bataklık çamurunun içerisinde çırpınıp duruyor, çırpındıkça daha da batıyor. Yani bu manada ehl-i iman bu zamanda iman kurtulmasına vesile olmak bu çok önemlidir yani, bana göre yani en önemlidir. Hani hadiste ben bunu hadis olarak okumadım ama işittim “bir kişinin imanının kurtulmasına vesile olmak, sahralar dolusu kırmızı koyundan daha hayırlıdır, işte güneşin üzerinde doğup battığı her şeyden daha hayırlıdır” diyor ya. Yani bu çok kutsi bir hizmet olduğu için, iman kurtarmak mesleği, sahabe mesleğinin bir cilvesidir yani sahabe hizmeti imanı kurtarma.

*(Eymen, 28, Bursa)* Abi şimdi Halep’den vefat haberleri, şehit haberleri geliyor, Bu ölenlere hakikat nazarında baktığımız zaman, bu ölen kardeşlerimiz dünyevi musibetlere bedel Cenabı Hak onlara çok yüksek bir merteye olan şehitlik vaat ediyor. Bakıyorsun Türkiye’de de ölenler var. Hakiki noktada bakıyorsun dinini, imanını kurtaramadan gidiyor. Şu anda gençlik dinsiz gidiyor. Yani her yerden günahların, fesatların bastırıldığı bu zamanda herkesin iman mukabilinde baki bir âlemi kazanmak veya kaybetmek davası başına açılmış eğer iman vesikasını elde edemezse kaybedecek. Üstad diyor ki “ Bu asırda maddiyunluk taunuyla çoklar o davayı kaybediyor. İman kurtarmak böyle basit bir mesele olmadığı ve en önemli olduğu bir zamandayız.

## V. VAKIFLARIN FAALİYET ALANLARI

Meşveret grubunda temel faaliyet, Risale-i Nur okuma olduğundan, vakıfların günlük, haftalık, yıllık faaliyetleri genelde Risale-i Nur okuma programlarını organize ve icra etme üzerinden şekillenmiştir. Tüm vakitlerini Risale sohbeti yapmaya vakfeden “vakıflar”, önce de geçtiği gibi dini grup içinde çoğunlukla Risale-i Nur derslerini deruhte eden birinci kişilerdir. Ortalama bir “vakıf”ın günlük yaşamını 12 yıldır vakıflık yapmakta olan Hasan şöyle anlatmıştır:

*(Hasan, 36, İstanbul)* Bir vakfın günlük faaliyet alanı, normalde standart olması gereken günlük yaşamımı anlatayım ben sana; eğer kalkarsa gece teheccüd namazı, teheccüd namazından sonra evrad, Kur’an cevşen okuma, daha sonra

talebelerle birlikte sabah namazı, sabah namazından sonra işte Risale okuması, dönerli ders deriz biz ona. Ondan sonra biraz istirahat sonra kahvaltı ve günlük işte öğlene kadar bireysel okumadır. Öğlen namazından sonra işte ortaokul talebeleri gelir, lise talebeleri gelir veyahut da esnaf dersi olur, iş yeri dersi olur, işçilere ders olur hani belli bir ders grubuna derse gidersen sonra akşam talebelerle hasbihal edersen, sohbet edersen sonra akşam namazından sonra Saat 7- 8 gibi sohbete gidersen, 10' a 11'e kadar sürer. Ondan sonra gelir istirahat edersen ve yahut bazı sabahleyin öğlene kadar meşveretler olur yani toplantılar, istişare toplantıları...

Sabah namazıyla başlayan ve günün belli aralıklarında düzenlenen Risale-i Nur okuma programlarıyla devam eden bir vakıfın günlük faaliyeti kabaca Hasan'ın anlattığı gibidir. Bir vakıfingünde 4 ile 6 arasında değişen risale dersleri haftada 40'a kadar çıkabilmektedir. Risale-i Nur dersleri genel olarak özel alan içindeki evlerde veya dershanelerde devam etmektedir.

Görüşmecilerin aktardığı kadarıyla vakıfların ve dolayısıyla Meşveret grubunun en çok hitap ettiği kitle, lise ve üniversite dönemindeki öğrencilerdir. Bunun dışında çeşitli meslek gruplarından öğretmenlere, işçilere, doktorlara, esnaflara risale ders ve sohbetleri yapılmaktadır. Görüşmecilerden duyduğumuz en farklı ders halkası ise işitme engelli öğrencilere yapılan "sessizler dersi" ve cezaevindeki mahkûmlara yapılan risale dersleridir.

23 yıldır dershanede vakıflık yapan 46 yaşındaki Halil, hitap ettiği ders halkalarını şöyle anlatmıştır:

*(Halil, 46, Isparta)* Şimdi başta bizim yanımızda kalan talebeler var altı tane üniversite talebesi kalıyor. Namazlarımızı burada cemaatle kılıyoruz okul vakitleri haricinde. Burada bir kere en başta talebelerle meşgul oluyoruz, ilgileniyoruz. Onlarla her namazdan sonra namaz dersimiz var. Onun haricinde günlük bir saat okumamız var. Onun dışında her vakıfın kendine has işte fitratı neye müsaitse sohbet grupları vardır. Benim mesela Pazartesi tıp talebe dersi, Salı, Çarşamba tıptaki diğer arkadaşlarla... Daha çok tıp camiasıyla alakadaram yani. Onun haricinde gündüzleri cezaevi dersi var, çok değişik meslek gruplarına dersler var.

Risale-i Nur ders ve sohbetlerinin dışında vakıflarla veya cemaatin diğer üyeleriyle yapılan "meşveretler" ise Risale-i Nur ders hizmetlerinin konuşulduğu ve karara bağlandığı istişare toplantılarıdır.<sup>307</sup>Burada yeni sohbet gruplarının oluşturulmasından hizmete dair problemlere kadar birçok konu tartışılır ve istişare

<sup>307</sup> Karizmatik bir lidere değil de "meşveret"e dayanan grup, üyeler arası abi kardeş ilişkisi içinde kolektif eşitliği esas aldığından hiyerarşik bir örgütlenme modeli de takip etmemiştir. Mahalli, bölgesel ve yurt çapında oluşturulan istişare toplantıları Risale hizmetlerinin işleyişini sağlamaktadır.

edilir. “Vakıf kalmak” isteyen “vakıf” olmaya “namzet” gönüllü adaylarında kalıp kalmaması konuları da meşveretlerde istişare edildiği aktarılmıştır. Bir öğrencinin üniversite mezuniyetinden sonra vakıf olarak dershanede kalmasının sınırları belli şartları yoktur. Dört beş yıl dershanede kalması, risale derslerine muntazaman katılması yeterli sebepler arasındadır. Vakıf kalmaya gönüllü olan öğrencinin üniversite mezunu olması da önemli şartlar arasındadır. Zira üniversite mezunu olmayan adaylar vakıflık hayatından sonra sosyal hayata girmesi halinde iş bulma konusunda sıkıntı çekmemelidir.

Günlük programların dışında yıl içinde ise bir ay yahut 45 günlük zaman dilimlerinde yoğunlaştırılmış okuma programları “vakıflar”ın katıldığı önemli faaliyetlerdendir.

*(Hasan, 36, İstanbul)* Yazın böyle genelde cemaatin en çok yapmış olduğu şey, okuma programlarıdır. Mesela iki günlük tatilde, üç günlük tatilde, bir haftalık tatilde, atlıyorlar bir yere gidip böyle şehir dışında sessiz sakin ormanlık bir arazide, Risale okurlar mesela. Farklı farklı illere, yerlere giderler, oradaki dersanelerde okuma programları olur. Yılda da böyle kırk, kırkbeş gün civarında böyle okuma programları olur. Bu programlarda işte günde yedi, sekiz saat yoğunlaştırılmış okuma programlarımız olur.

Genelde yaz tatillerinde düzenlenen okuma programları, dini grupta son derece önemsenen bir faaliyettir. Vakıf olma süreci üzerine mülakat yaptığımız kişilerden ikisi yıl sonunda katıldığı okuma programından sonra vakıf kalmaya karar verdiğini söylemiştir.<sup>308</sup> Genelde öğrencilere yönelik düzenlenen okuma programları sadece vakıflara yönelik olarak da düzenlenebilir. Vakıflara yönelik düzenlenen programlara “vakıf okuması” ismi verilir.<sup>309</sup> Türkiye genelindeki “vakıflar”ı bir araya getiren özel vakıf okuma programları, Meşveret grubundaki vakıfların bütünleşmesi ve kaynaşması açısından son derece etkilidir. Sosyal paylaşım sitesi Youtube’da Afyon’lu Said abi 80’li yıllardaki vakıf okuma programlarıyla alakalı şunları zikretmiştir:

Afyon’dan geliyorum ismim Said. Orada dershanede kalıyoruz. (...) Şimdi Türkiye’nin her yerinde çok ciddi vakıf okuma programları oluyor. Üstad demiş “fedakârlar çoğalacak” demiş. Şimdi 85’li 87’li yıllarda rahmetli Bayram abiler, Sungur abiler sağken böyle Konya Ereğli’de yapılırdı bir program olurdu, bütün

<sup>308</sup> Furkan ve Suat, vakıf olma sürecinde okuma programlarının önemine değinmiştir: “Orada atmosfer yakalandı evet orada risale okuma şevki Cenab-ı hak verdi. O okuma programı benim için çok dönüm noktası gibi oldu, okuma programından sonra risalelere artık ciddi manada müteveccih olmayı Cenab-ı Hak lütfetti. *(Furkan, 40, İstanbul)* “Tabi daha karar vermedim o yaz okumasından sonra oldu. Yani şunu da unutma yani son sınıfta demek ki yaz okumasına mutlaka katılmak gerekir yaz okumasına çünkü bazen hakikaten karar aşamasında çok etkin oluyor” *(Suat, 33, İstanbul)*

<sup>309</sup> Bkz.Ek-3. Örnek-3



tüm Türkiye’den gelen vakıflar az sayıda idi 200 civarında falandı. Bayağı da kalabalık olurdu. Ama çok ciddi dersler olurdu Ali uçar abiyle rahmetli böyle... Nurettin Yaşar ağabeyler... Hep böyle katılırlardı, o vakıf programları her sene olurdu. Rahmetli Ali uçar abimiz hususen şey yapardı. Ama günlerce sürerdi ve belki de çok böyle esasatın Risale-i Nur’da anlaşılacağı şekilde o zamanlarda konuşulan mevzulardı. Mesela “istiğna nasıl olmalı, nur talebeleri hele vakıflar, içtimai hayatta istiğnayı nasıl gösterecekler. (...)Vakfın hayatı, cemaatle alakaları, vakfın cemaatle münasebetleri, cemaatin vakıfla münasebetleri... Ama öyle günlerce konuşulan mevzulardı. Böyle oturulur, istişareler edilir, kararlar alınır, böyle lahikalar şeklinde neşredilirdi. Her sene olurdu öyle maşallah Allah razı olsun bilhassa Sungur abilerin her zaman gelip katıldığı dersler dolu dolu geçerdi...<sup>310</sup>

## VI. VAKIFLARIN POPÜLER KÜLTÜR UNSURLARINA KARŞI TUTUM VE DAVRANIŞLARI

Nursi, Yeni Said olarak adlandırdığı hayat devresinde toplumdan kendini soyutlayarak benimsemiş olduğu yeni misyonu çerçevesinde sosyal faaliyetlerini sürdürmüştür. O, bu içe kapanmayı siyaseti ve sosyal hayatı terk edip yalnızca “iman hizmeti”nde bulunma olarak değerlendirmiş<sup>311</sup> bu bağlamda “hayatını vakfetme” misyonunu bizzat talebelerine de yansıtmıştır.

Dini liderin bu tarz bir adanması, Meşveret grubunun ve vakıflığın kurumsal normlarının tayin edilmesinde son derece etkili olmuştur. Meşveret grubuna ait veya grubu temsil eden hiçbir radyo, gazete, dergi olmadığı gibi bunlar üzerinden kamusal alana taşıdığı şekliye “iman hakikatleri”ni anlatma gibi bir hedef de yoktur. Sadece özel alanın içindeki dersaneler ve çoğunlukla “vakıflar”üzerinden “iman hakikatleri”ni anlatma misyonu gelişmiştir. Bu açıdan Meşveret grubuna göre“en kutsi ve en büyük vazife olan imanı kurtarmak hizmetini” tam yerine getirmek dersanelerde Risale-i Nur eserlerinin dışında hiçbir kitap, gazete, dergi bulunmadığı gibi bu misyonu benimseyen vakıflar”ın da popüler kültür unsurları üzerinden “iman hizmeti” yapmak bir yana bunlarla zihnen dahi meşgul olmamaları öğütlenir.

<sup>310</sup> [https://www.youtube.com/watch?v=sGp-e22\\_A6Q](https://www.youtube.com/watch?v=sGp-e22_A6Q), Erişim tarihi: 17.03.2017.

<sup>311</sup> Risale-i Nur’da geçen pek çok metin içinden şu metin Nursi’nin bu görüşüne güzel bir örnektir:“Bu on sekiz senedir sizlere müracaat etmedim ve hiçbir gazete okumadım; bu sekiz aydır, bir defa cihanda ne oluyor, diye sormadım; üç senedir burada işitilen radyoyu dinlemedim, tâ ki kudsî hizmetimize mânevî zarar gelmesin. Bunun sebebi şudur ki: İman hizmeti, iman hakaiki, bu kâinatta herşeyin fevkindedir, hiçbir şeye tâbi ve âlet olamaz. Fakat bu zamanda, ehl-i gaflet ve dalâlet ve dinini dünyaya satan ve bâki elmasları şişeye tebdil eden gafil insanlar nazarında o hizmet-i imaniyeyi hariçteki kuvvetli cereyanlara tâbi veya âlet telâkki etmek ve yüksek kıymetlerini umumun nazarında tenzil etmek endişesiyle, Kur’ân-ı Hakîmin hizmeti, bize kat’î bir surette siyaseti yasak etmiş.” Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 300

Araştırmalarımız çerçevesinde mülakat yaptığımız vakıfların günlük yaşama dair popüler kültür unsurlarına yaklaşımları, bunlarla meşguliyetleri “radyo, televizyon, gazete, dergi, internet aracılığıyla ülke ve dünya gündemini takip eder misiniz? Bu gibi popüler kültür araçlarıyla meşguliyetiniz nedir?” şeklinde genel olarak sorulmuş ve saha araştırmasında onların popüler kültür araçlarına ilgileri gözlemlenmiştir.

Sosyal medya araçlarından herhangi birini kullanmadığını ifade eden İİBF mezunu Ramazan, ülke ve dünya gündemine dair haberleri dershanede birlikte kaldığı öğrencilerden duyduğunu söylemiş ve popüler kültür araçlarına dair kaygılarını şöyle aktarmıştır:

*(Ramazan, 28, Isparta)* Yani benim de bu manada yok denecek kadar azdır. Mesela sosyal medyayı ben kullanmıyorum bir tek facebook vardı onu da kapattım. Yani bizim çok ciddi muhabiyetimiz olmasa da işte yanımızda kalan kardeşler, alakadar olduğumuz esnaf grupları veya alakadar olduğumuz hizmet grupları da mutlaka bu tür şeyleri açıyorlar zaten. Misal Rusya'nın uçağı düşmüş veya Suriye'de şöyle bir hadise olmuş, Ankara'da patlama olmuş, ben buradaki kardeşlerden duydum (...) Yani biz şimdi oturduğumuz yerden telefon gazete Sosyal medya vesaire yani bizi dış dünyaya açan her şeyle muhatap olduğumuz zaman inanılmaz şekilde boş şeylere günahlara maruz kalıyoruz, hani bu zaten bizi etkiliyor, meşgul olduğumuz şeyin lezzeti kaçıyor. Yani insanın ağzı yara bere içerisinde olsa, yediği yemek den lezzet alabilir mi? Alamaz. En lezzetli bir yemek dahi olsa kalbe giren her bir günah, manevi bir yılan olup kalbi ısıyor. Yani hani üstat diyor ya “bu zamanın kalbinin ve aklının yaralanmış insanlarına siyaset yoluyla değil ancak ilim yoluyla hizmet edilir, Kuran İlmiyle” ... O yüzden üstat tam manasıyla safi ve halis bir şekilde ve hiç bir şekilde, Risale-i Nur'daki manaları başka cereyanlara kapılmadan, bulaştırmadan, iman hizmetini ortaya koyabilmek için mağara talep ediyor.

İlahiyat Fakültesi mezunu 33 yaşındaki Berat ise dünyevi, siyasi ve içtimai münasebetlerin zihni dağıttığı gerekçesiyle popüler kültür araçlarına uzak kaldığını ifade etmiştir.

*(Berat, 33, Erzurum)* Yani ben sadece haberleşmek için kullanıyorum, kullanma sebebim böyle. Bunun dışındakiler için şöyle diyebilirim: Nurdan aldığımız ayat-ı Kur'aniye derslerinin geniş ve ihatalı manaları olduğundan, o manaları ihata etmek veya nüfuz etmek için veya bir vukufiyet kesbetmek için dünyevi bazı siyasi ve içtimai münasebetlerle zihni dağıtarak ve fikri parçalayarak bunlarla ilgili muhaverattan uzak kalmak ve ilgilenmek, meşgul olmak istemedim. Hani zaten büyük zatlar da hayatlarının belli dönemlerinde zihinlerini dağıtan şeylerden uzak kalmak için bir müddet dünyevi şeylerden yüz çevirmişler. İmam Gazali, dünyanın günahlarından, içtimai ve siyasi münasebetlerden belli bir zaman zihnini ve fikrini temizlemek nokta-i nazarından, içtimai hayattan belli bir süre çıktılar, O ayat-ı Kuraniyenin derin manalarına daha fazla muhatap olmak için doğrudan doğruya bütün fikrini, zikrini o hakaik-i imaniye'ye hasretmişler. Bu yüzden pek hani alakadar olmamaya çalışıyorum.

Dershanede popüler kültür araçlarının yaydığı günlük meslelerinin konuşulmadığını aktaran Eğitim Fakültesi mezunu Mehmet, Risale-i Nur'da ki argümanlara dayanmıştır:

*(Mehmet, 34, İstanbul)* Dershaneler de bu tür meseleler pek konuşulmaz aslında, Ama talebeler hususi olarak kullanıyorlar Ama benim ilgi alanım değil. Bu anlamda şu cümleyi sarf etmek istiyorum: “Malayani ile iştilal maksattan geri bırakır.” Yani biz de elmas parçaları varken ben cam kırıklarıyla meşgul olursam bu davaya hizmet nakıs kalır. Bu zamanda böyle bir davaya hizmet ancak kâfi geliyor. Tabi ahir zamanda yaşamanın getirdiği durumlarlasen istesen de istemesen de sana bunlar müsbet veya menfi surette tesir ediyor. Ama hani bunlar hani odaklanmanı engelleyen senin zihnini dağıtan, esas maksadından alıkoyan şeyler.

Hukuk Fakültesi mezunu 4 yıldır vakıflık hayatını sürdüren Emir ise dış dünyayla meşgul eden araçlara yönelmeyi vakıflığın temeline yerleştirilmiş bir dinamit olarak görmüş ve günümüzün popüler kültür araçlarına duyduğu endişeleri bildirmiştir:

*(Emir, 28, İstanbul)* Yani seni dış dünyayla meşgul eden araçlara yönelmek... Hani ben vakıflığın temeline yerleştirilmiş bir dinamit olarak görüyorum. Sen gündemini onlarla doldurduğun zaman bir müddet sonra âlemin onlara göre şekilleniyor, kullanılıyor. (...)Yani öyle bir zamanki insan siyaset dairesiyle televizyonla, maddiyatla dünyevi olan her şeyle alakadar, zihinler gayeler, amaçlar her şey dünyaya bakıyor. Hani bu manada geniş daireyle ilgilenmek insanın esas amacını unutturuyor Hani Kastamonu Lahikasında Bu asır o damarı Hâlbuki bu asır, o damar-ı insanîyi o derece şırınga etmiş ki, küçük bir ihtiyaç ve âdi bir zarar-ı dünyevî yüzünden elmas gibi umur-u diniyeyi terk eder. Yani adam esas vazifesinden uzaklaşmış mesela namazı terk edip imanını zedelemeye başlıyor.

Dönemin siyasi havasının da dini grup üyelerini etkilediği görülmüştür. Görüştüğümüz vakıflardan Murat, Suat ve Özgür popüler kültür araçlarına karşı mesafeli olduklarını ifade etseler de bu tarihlerde kamoyunda FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü) olarak bilinen PDY (Paralel Devlet Yapılanması) ile ilgili devam eden gündemden etkilendiklerini, bu minvalde gündemdeki haberleri takip ettiklerini belirtmişlerdir.

23 yıldır vakıf olan Murat, yıllarca oy dahi kullanmadığını söylese de günün siyasi meselelerine bigâne ve kayıtsız kalamadığını, bu meselelerle ilgilendiğini ifade etmiştir:

*(Murat, 46, Isparta)* Yani eskiden hiç ilgilenmezdim çok katı bir şekilde yani. Özellikle ilk yıllarımızda gazeteyi elimize almak, okumak, bunlarla meşguliyet, gündemi takip etmek... Asla! Hatta ben oy dahi kullanmadım yani yıllarca bu derece bir şey... Kaç dönem oy kullanmamışım. İşte bu Ak Partinin gelmesi ile siyasetten ziyade bir nevi iman küfür mücadelesi gibi bir vaziyet kesbedince eskiye nazaran kısmen bakıyoruz, ciddi olarak takip ediyoruz, ama çok da alakadar olmamaya çalışıyoruz.

Popüler kültür organlarıyla meşguliyeti, “Risale-i Nur okumaya perde” olarak gören Suat, bu tarihlerdeki siyasi gündemle kısmen alakadar olduğunu belirtmiştir:

*(Suat, 33, İstanbul)* Bir de bunlar bir kere Risale-i Nur okumana, istifadene bir perdedir yani gazete’den haber takip etme, bunlarla ilgilenme alakadar olma... Yani bu aralar siyasi süreçten dolayı ölüm kalım mesesi gibi bakıldığı için biraz kısmen de bir alakadarlık oldu bizde de. Hani ne oluyor ne bitiyor. Ama hani bu gibi şeyler insanın istifade kanallarını oksitler. Yani bunların âleminde yer etmesi, senin hedeflerini, gayelerini dağıtır.

Doğrudan popüler kültür araçlarıyla ilgilenmediğini söyleyen İlkokul mezunu Özgür, güncel meseleleri sohbet verdiği halkalardan duyduğunu aktarmış, siyasi gündeme ise tamamen kayıtsız kalamadığını dile getirmiştir:

*(Özgür, 35, Osmaniye)* Yani biz bizzat takip etmiyoruz, onları merak etmiyoruz fakat onun dışında da biz bunlarla iç içeyiz. Sebebi, her türlü insana biz muhatabız. Çünkü talebesinden, cemaatin her türlü yaş grubundan, doktorundan, esnafından, üniversitelisinden, işçisinden bize geliyor. Çünkü şu şöyle demiş, şu olmuş, şu dizide ne olmuş? İnsanların sohbetlerinden bize gelen şeyler. Mesela işte şu paralel mevzuları, biz de konuşuyoruz, o soruyor, bu açıyor. Hani tamamen ilgisiz de denemez bu aralar. Biz, bizzat gidip, televizyondur, internettir haber takibi yapmayız. Zaten Risale-i Nur eksiksiz o bahsettiğiniz mevzuların binlerce katı daha zevkli, daha külli, daha lezzetli kısımlarını bize veriyor... İşte bunun lezzeti bize yetiyor, onun dışında başka bir yerden bir şeyi takip etmek merakı da olmuyor.

Suat, Hasan ve Furkan ise Meşveret grubunda vakıfların popüler kültür araçlarını kullanmama ve bunlardan uzak kalmaya çalışma yönünde kararlar aldıklarını belirtmiş, bu araçlara karşı görüşlerini Risale-i Nur’dan hareketle temellendirmişlerdir.

Meşveret grubunun popüler kültür araçlarına karşı tutumunun geçmişe kıyasla bugün daha yumuşak olduğunu ifade eden Sosyoloji bölümü mezunu Furkan, benzer düşünceleri şöyle dile getirmiştir:

*(Furkan, 40, İstanbul)* Şöyle cemaatimizde bu gibi şeylere karşı tavırlar önceden katı ve sertti. Mesela futbolun, gazetenin, medyanın, siyasetin konuşulması, tartışılması, takip edilmesi... Yahutta dizi, film, sinema... Fakat bununla beraber bazı yumuşamalar oldu tabi. Tabi akıllı telefonun da bu kadar yaygınlaşmasıyla... Siyasete karşı yine bizim cemaatimizin durumu bellidir: “euzu billahi mine’ş-şeytani ve’s-siyaset” Zaten siyaset de dini cemaatler için de her zaman tehlikelidir. Çünkü cemaatler dini hizmet veren yapılardır. Biz sadece belli bir partiye mensup bir insan değiliz ki sadece o partiye gidip din hizmeti yapalım. Biz herkese hitap ediyoruz yani.(...) Ama futboldur, filmidir, sinemadır, sosyal medya hala bunlara karşı bir mesafe vardır. Zaten mesafe koyulması da lazım bence... Yani ben Facebook kullanmıyorum mesela. Hani whatsapp var belki iletişim için biraz. O var. Onun dışında başka bir şeyim yoktur. Bununla beraber mesela sosyal medyayı kullanan vakıfların olduğunu da biliyorum, var yani. Hani Face açmışlar, twitter açmışlar oradan paylaşım yapıyorlar artık zamane vakıfları da böyle! Tabi onlar da işte hizmet

adına paylaşım yapmak için açıyorlar. Ama ben bir vakıf abinin face hesabı, twitter hesabı olmaması lazım diye düşünüyorum.

“Risale-i Nur’un nazarının bu tür şeylerden uzak kalmayı gerektirdiğini” ifade eden Mühendislik Fakültesi mezunu Hasan, vakıflar olarak popüler kültür araçlarıyla meşguliyeti hoş karşılamadıklarını belirtmiştir:

(*Hasan, 36, İstanbul*) Şimdi şöyle söyleyeyim Risale-i Nur’un nazarı bir kere bunların hepsinin dışında olmayı gerektirir, risalede de bahisler bu şekilde. (...) Biz aslında vakıflar olarak bunları pek hoş karşılamayız, doğru değildir bunlar. Yani güncel meselelere girmek, medyayı takip etmek, meşgul olmak bunları dershane de konuşmak... Burada mesela hapishane gibi görüyorlar bizim akrabalar bazen, “Oğlum!” diyor “televizyon seyretmezsiniz, gazete okumazsınız, şunu yapmazsınız ‘oku oku, kitap oku’ nereye kadar yani!?” Adama bakıyorsun hapiste duran ve kitap okuyan bir adam gibi görüyor seni. Yaa! Eğer sen okuduğun kitaptan zevk alamazsan, burada duramazsın yani sıkılırsın(...) Yani şunu da söyleyeyim hani biz de yüz de yüz dünyadan mücerret bir adam değiliz. Yani esnafın dükkânına gidiyorsun derse, sohbet yapacaksın orada bir konu açılıyor orada duyuyorsun ilk kez mesela, mesela ya şöyle olmuş böyle olmuş filan orada muttali oluyorsun. Eee pek ilgi göstermesen de öğreniyorsun kendin de merak ediyorsun, bakıyorsun... (...) Sen gerekeni biliyorsun, teferruatı bilmiyorsun, boş olanı bilmiyoruz belki. Dolayısıyla sen haberdar oluyorsun. Üstad hazretleri “üç yıldır odamda işitilen radyoyu duymuyorum” diyor. Yani duyuyor ama dinlemiyor, takip etmiyor ama haberdar, yani alakadar değil, muvazeneli bir bütün... Ama böyle vakti zayi edecek şekilde değil.

Benzer şekilde Suat da dini grupta vakıfların bu doğrultuda aldığı kararlara atıf yapmıştır:

(*Suat, 33, İstanbul*) Bizim vakıflar olarak aldığımız kararda bunlar bizim için şey değildir, hani şey yapamayız, kullanamayız yani karar almışız bilhassa vakıflar için. Talebelere de işte ne kadar uygulatabilirsek yani. Zaten sen de ne varsa talebelere hemen sirayet ediyor, lisan-ı halin dershane de sirayet eder yani, o cihetle kullanmayız. Başka cihetle şimdi bakıyorsun sosyalleşme hengâmında bir sürü renkler karışıyor; günahı, haramı, gafleti, yani ister istemez seni sarıp sarmalıyor. Bunlara hiç bulaşmamak gerekiyor. Yani hee ama şu da var işte “bunlar her şeyle irtibatı kesiyorlar, bütün dünyayla alakalarını kesip, tamamen her şeyden tecrit ederek kendini” bu da değil yani. Böyle bir şey de yok. Yani bir Nur talebesi kürsüde ders yapıyor, zannediyorsun ki bütün dünyadan haberi var. Ama facebook’tur, gazete, sosyal medya işte bunlar istifade için kullanılmıyor zamanımızda, bunlar tamamen adamın zevki, nefsanî şeyleri için kullanılıyor

Örneklem grubunun çoğunluğunun söylemleri dikkate alındığında liderin karizmatik misyonuna bağlı vakıfların misyonlarının hakkını tam verebilmek için, aile, iş gibi şeylerden uzak durdukları ölçüde günlük rutin yaşama özgü her türlü uğraşı da reddetme eğilimi içinde olduğu gözlenmiştir. Bir vakıf, ülke ve dünya gündemini takip etme, internet ve sosyal medya kullanma gibi şeylere “âlemimi dağıtır”, “esas maksattan

geri bırakır” “latîfelerine zarar verir” endişesiyle uzak durabilmekte, dershanede böyle meselelerin konuşulmasına müdahale edebilmektedir.

Popüler kültürün taşıyıcıları olan kitle iletişim araçlarına karşı çıkış ve reddetme eğilimleri, esasında dini, ahlaki endişeler taşımakla birlikte buna dair endişelerin Risale-i Nur'da Nursi'nin çizdiği karizmatik misyonun sınırları içindeki anlam çerçevesine oturduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu misyonun sınırlarını aşan her teşebbüs, reddetme eğilimini içinde barındırmaktadır. Nitekim Nursi'nin hayatını imanı kurtarmaya vakfetmesi, kurumsallaşan vakıflık mesleğiyle günlük yaşama özgü popüler kültür unsurlarıyla meşgul olma arasında ters orantı oluşturmuş, bu gibi şeylerin adanma mesleğinin karizmatik normlarına aykırı olacağı düşünülmüştür:

*(Hasan, 36, İstanbul)* Mesela şimdi bazıları vakıflıktan ayrılıyor, niye? Mesela vakıf kalmış sonrada âlemini dağıtmış, pek böyle risale okuması filan azalmış, bu tarz böyle şeylere âlemi kalmış, bazen de bazı dünyevi şeyleri merak ediyor, internetle de çok meşgul oluyor, kitap da okuyamıyor... Belli bir zaman sonra bakıyorsun ben diyor işe girip evlenmek istiyorum, burada kalamıyor da yani. Eğer sen Risale-i Nur çok şey yapamazsan ayrılmanın en büyük şeyleri o, oluyor. Mesela adam bakıyorsun 10 yıl kalmış eskisi gibi okuyamıyor merak da etmiyor, aşırı sosyalleşenler... Mesela bakıyorsun hep haber takip ediyor. “Aaa! ne olacak” filan... Bakıyorsun kopuyor gidiyor...

Bununla birlikte bazı vakıfların popüler kültür unsurlarıyla meşgulliyetlerinin kesin bir kopma, tamamen uzak kalma şeklinde de olmadığı bir vakıdır. Buna dair yukarıdaki örneklerde sosyal medyayı sıkça kullanan, ülke ve dünya gündemini takip eden vakıfların da olduğu aktarılmıştır. Aynı şekilde birçok ders halkasına Risale-i Nur dersi veren vakıflar, muhatap oldukları ders grupları itibarıyla günlük yaşama dair insanların ağızında dolaşan birçok konudan haberdar olduklarını da belirtmişler, bu konuları konuştuklarını, ilgilendiklerini dile getirmişlerdir. Ancak bu gibi ilgi vetutumların yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi dini grubun temel anlayışıyla uyummadığı da anlaşılmaktadır. Bu yüzden bizzat vakıfların popüler kültür araçlarına yönelmemesi, meşgul olmaması, uzak kalması yönünde ortak istişare toplantıları olan meşveretlerde bir takım kararların alındığı bildirilmiştir.

## VII.VAKIFLIĞI DİNİ AÇIDAN MEŞRULAŞTIRMA VE EVLİLİK KURUMUNA BAKIŞ

İslam, aile birliğine büyük önem vermiş insanların aile kurmalarını birçok ayet ve hadiste teşvik etmiştir. Çünkü aile, hem kişinin huzur bulduğu bir ortam, hem neslin devamı için bir vesile hem de kişiyi dince günah sayılan çeşitli kötülüklerden alıkoyan bir vasıtaadır. “İçinizden kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi O'nun varlığının belgelerindendir. Bunda düşünen insanlar için dersler vardır”,<sup>312</sup> ayeti ve “Evleniniz, ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar ederim”,<sup>313</sup> hadisi bu önemi ifade eden önemli nasslardır.<sup>314</sup>

Türk aile yapısının şekillenmesinde önemli bir yere sahip olan İslam, Türk toplumunun geçmişten tevarüs ettiği değer ve alışkanlıklarını büyük ölçüde korumuş ve bunlarla uyumlu aile kurumunu daha da güçlendirmiştir. Geleneksel Türk ailesi bu minvalde neslin devamı için evlenip çoğalmaya büyük önem vermiş, özellikle evlenip barklanmayı toplumun en kutsal değerleri arasına yerleştirmiştir.

Günümüzde Meşveret grubundaki vakıfların belli bir süre veya tamamen dini gerekçelerle evlenmemesi ise gerek Hz. Peygamberin sünnetine uymadığı gerekse Türk toplumunun geleneksel aile ve evlilik normlarıyla uyuşmadığı nedenleriyle son derece tartışılan konulardan birisi olmuştur.

Daha önce Nursi'ye de sorulan “Neden sünnet-i seniyyeye muhalif olarak mücerred kaldın?”<sup>315</sup> sorusu onun vefatından sonra şüphesiz hayatını Nur hizmetine adayan vakıflara da yöneltilen önemli sorulardan bir tanesidir.

Nursi, konuya açıklık getirdiği *Hanımlar Rehberi*'ndeki yazısında; hayatını Risale-i Nur hizmetine adayan bir kısım Nur talebesinin mücerret kalmasını içinde bulunulan kriz dönemi şartları doğrultusunda yorumlamış, bu kısım takipçilerin hayatlarının muvakkat bir kısmında “iman hizmeti”ni tam ve eksiksiz yerine getirebilmek için evlenmeyip mücerret kalmalarını lüzümlü görmüştür.<sup>316</sup>

<sup>312</sup> 30/Rûm, 21.

<sup>313</sup> İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, *Sünen*, I-II, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, y.y., Daru-ihya'î-l-kütübi'l-Arabî, t.y. "Nikah", 8, (hadis no: 1863).

<sup>314</sup> Mehmet Akif Aydın, “Aile”, *DİA*, II, s. 199.

<sup>315</sup> Nursi, *Hanımlar Rehberi*, s. 25.

<sup>316</sup> Bu konuda daha detaylı bilgiye ulaşmak için bu tezin “Nursi'nin ve İman Hizmetine Hayatını ‘Vakfedenlerin’ Evlenmemesi” bölümüne bkz. s. 66.

Aralarında büyük mahiyet farkı olmakla birlikte, Meşveret grubunda belli bir süre veya tamamen bekâr kalma uygulaması, günümüzde Batıda ortaya çıkan yeni dini hareketlerde de rastlanılabilen bir olgudur. Cinsellik ve evlilik uygulamalarıyla geleneksel dinlere meydan okuyan YDH, üyelerinden yaşam boyu veya belli zamanı kapsayan şekliyle bekârlık hayatı talep etmektedirler. Örneğin Shaker Hareketi, bekârlığın tercih edildiği YDH'lerin erken dönem örneklerindedir. Hareketin lideri Ann Lee, cennette cinsel ilişki gibi bir ihtiyacın olmayacağını savunarak bağlılarından evlilik ve cinsel ilişkiden uzak durarak bekâr kalmalarını talep etmiştir. Yine daha yakın dönemde ortaya çıkan Hare Krishna hareketinde erkeğin bekârlığına büyük önem atfedilmiş, bu nedenle kadınlar, erkeklerin manevi gelişimine ve bekârlık taahhüdüne yönelik bir tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Bekârlık uygulamasının farklı bir formuna ise 1954 yılında Sun Myung Moon tarafından kurulan Moon Hareketi'nde rastlanmaktadır. Moonculuk'da üyelerden belli bir süre bekâr kalmaları istenmektedir. Bu uygulamanın gerekçesi ise Âdem ile Havva'nın Lucifer tarafından kandırılarak günah işlemesine dayandırılmaktadır.<sup>317</sup>

Konuya karizma sosyolojisi üzerinden baktığımız zaman Weber, karizma sahiplerinin bu dünyaya özgü rutin ilişkilerden yüz çevirdiğini ve aile hayatı gibi yükümlülüklerden tamamen vazgeçtiğini şöyle ifade etmiştir:

Saf karizma sahipleri (hem önder, hem de tilmizleri ve izleyicileri) misyonlarının hakkını verebilmek için bu dünyaya özgü ilişkilerin, beylik mesleklerin ve aile hayatının yükümlülüklerinin dışında kalmalıdır. Nitekim peygamberane ve sanatkarane karizma sahibi kişilerin çoğu bekarıdır. Bütün bunlar karizmayı temsil edenlerin bu dünyadan kaçınılmaz biçimde ayrı durduklarını göstermektedir.<sup>318</sup>

Kendilerinde uyandırılan saf karizmatik duygularla hareket eden ve hayatını Risale-i Nur'da çizildiği ölçüde imanı kurtarmak misyonuna adanmış, saf karizma sahipleri olarak nitelendirebileceğimiz vakıflara göre de evlenmek, içinde buldukları şartlar içinde ikincil bir mesele olmuştur. Vakıflara göre imanı kurtarmak davasının en önemli vazife olduğu böyle bir kriz döneminde bu misyonu hiçbir şeye alet etmeden tam yerine getirebilmek için evlilik, iş sahibi olmak gibi aile hayatının yükümlülüklerin

<sup>317</sup> Süleyman Turan, "Yeni Dini Hareketlerde Kadın", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. XVI, Sayı: 1, 2016, ss.133-135.

<sup>318</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 329.



dışında kalmak gerektir. Böyle bir yükümlülüğün dışında kalmak bir tarafa vakıfların söylediklerine göre evlilik akıllarına gelen bir “hissiyat” da olmamıştır.

17 yıldır vakıf olan İİBF mezunu Ömer, evlenmeyip vakıf olarak dershanede kalmasını, “kendi iç dünyasıyla alakalı özel bir durum”olarak belirtmiş, “bu asırda dine en kolay ve en rahat hizmet etme yolunun kendisi açısından dershanede vakıflık yapmak” olduğu şeklinde görüş bildirmiştir:

*(Ömer, 42, İstanbul)* Yani kime desen ki “siz evlenmeyin işte dine hizmet için” kim kabul eder? İşte gönüllü olarak biz kabul etmişiz. Siz daha ne istiyorsunuz Allah’dan? Bu birinin demesiyle de değil, iç âleminle alakalı özel bir durum yani. Yani insan o vicdani hali çok iyi bilir. Mesela bir yerde dine, imana ciddi bir ihtiyaç varken ve seninde evliliğe meylin yokken, hakiki olan şeyi bırakıp oraya gitsen mesulsün de yani. (...) Cenabı Hak sana, ona göre bir meyil veriyor, ona göre bir istidat, kabiliyet veriyor. Biliyorsun ki senin fitratın bu iş için uygun, Allah Teâlâ senin âlemine koymuş bir manada. Yani benimsemeyle, iç âlemini ona göre tanzim etmeyle alakalı. Yani mutlaka sen de imtihan ediliyorsun ama yani bir süreden sonra artık o şey de kalmıyor, yani âlemindeki gayen, maksadın, hedefin yükselince süfli olan hisler de bastırılıyor yani. Biraz da kişinin ortamı onu sürüklüyor. Yani burada öyle bir ortam yok. Burada ilimle meşgulsün, âlemin nurlu, öyle bir heva ve hevesten bir meyil gelmediği için bu ortamda bu iş rahat yani. (...) Mesela Üstadın bütün talebeleri vakıf değil ki, evlenmemiş değil ki! İçtimai hayatta Hulusi abi ihlâsta birincidir mesela. O, içtimai hayatta olan bir ağabeydir mesela. Yani illa herkes vakıf olsun diye bir şey yok. Ama bu asırda en kolay en rahat dine hizmet etme, böyle oluyor yani. Yoksa diğer türlü biraz daha meşakkatli, sıkıntılı... Çünkü mesela seni aşan durumlar var.

Hâlihazırda evlenmemesini “bir fedakârlık” olarak gören İİBF mezunu Ramazan, “iman hizmeti”ne hayatını adayan vakıfların konumunu askeri terminolojiyi kullanarak açıklamıştır:

*(Ramazan, 28, Isparta)* Meşguliyetsiz ve sadece hizmete mesai ayırmak işte ancak bazı fedakârlıklarla... Bu işte evlilik hayatından fedakârlık, çocuk sevgisinden fedakârlık, işte daha fazla maaştan fedakârlık.(...)Şimdi şöyle evlilik de bir hizmet alanı. Evli olup dine, ailesine çoluğuna, çocuğuna çalışan çok kişiler de var. Hizmet hani vakıfların inhisarında da değil. Zaten herkes vakıfda olmamalı. Herkes vakıf olsa ben esnafa nasıl ulaşacağım. Benim âlemimdeki mana şu; vakıflar hizmetin hani nasıl diyelim altın anahtarı. Yani sen geldin benimle konuşuyorsun vakıflar olmasa kiminle konuşacaksın veya diyelim ki herkes vakıf olsa Risale-i Nurlar’ı nereden tanıyacaksın? Risale-i Nur’u sadece vakıflar tanıtıyor ki. Mesela Ali İhsan Tola Abi var, Üstadın talebesi. Üstadın evinde kalan bir vakıf vardı, onu ziyarete gidecekti. Hususî olarak arıyor Ali İhsan abi’yi “ben Üstadın evinden felanca” diyor “eğer müsaitseniz abiler ile beraber ziyaretinize geleceğiz” diyor. Abi de “bekliyorum komutanım” diyor. Bunu söyleyen Ali İhsan Tola abi, Üstad’ın birçok sırrına mazhar bir abi. Yani şu var; vakıf dediğin genelkurmay başkanı oluyor. Ben vakıf olduğum için söylemiyorum bunu. Yani o genelkurmay başkanı oluyor hani kendi odasında oturuyor da bir iş yapmıyor değil. Asıl cihadı, asıl

koşturmacayı, hani yükü onlar çekiyorlar ve Üstad'ın talebesinin “komutanım” dediği bir makamda vakıflar. Elbette bana Risale-i Nur cemaati bir ordu gibi geliyor. Bu ordunun içinde ama yüz başı oluyor ama bin başı oluyor yani asıl manada insan yetiştirmek, hani davaya her şeyini sarf etmekle, vakfetmekle oluyor.

Ömer ve Ramazan örneğinde olduğu gibi vakıflığın “hususî bir cadde”, “özel bir durum” olduğunu vurgulayan diğer görüşmeciler, bunun cemaatin bir kısım talebelerine has olduğunu, evli olup da sosyal hayatın farklı alanlarında “hizmetini” devam ettiren birçok “hizmet insanı” olduğunu belirtmiştir.

Görüştiğimiz örneklem grubu, ayrıca vakıflığı anlatmak için vakıf olan üyeleri evli ve iş sahibi diğer üyelerden ayırt eden bazı kıyaslamalar yapmışlardır. Buna göre dini grup içinde vakıf olmayan evli ve iş sahibi “ehl-i hizmet”<sup>319</sup> üyeler de Risale-i Nur hizmeti için koşturmakta, sohbetlere iştirak edip risale dersleri yapmaktadır. Ancak sosyal hayatta evli ve iş sahibi “ehl-i hizmet” bir üyenin Risale-i Nur hizmetine katkısı bir “vakıf”a göre çok daha düşük görünmektedir. “Ehl-i hizmet” üye, akşam işten geldikten sonra haftada üç veya dört sohbete ancak iştirak edebilirken, kendisini tamamen bu işe vermiş bir “vakıf”, onun neredeyse on katı Risale-i Nur okuma faaliyetini gerçekleştirebilmektedir.

Haftalık kırka yakın sohbete iştirak eden ve sohbet veren bir vakıf, tam anlamıyla Risale-i Nur uzmanıdır ve hizmet açısından canlılığını her daim korumaktadır. Risale dersini tam bir adanmışlık ve samimiyetle yapan bir vakıf, sohbetin kalite ve verimi açısından da dini grup içinde hemen fark edilir ve onun Risale-i Nur dersi çok dillendirilmemekle birlikte daha fazla önemsenir.

Vakıflığı aynı zamanda “iman hizmeti”ni tam ve eksiksiz yapmakla ilişkilendiren görüşmeciler, evlilik ve meslek yaşamının rutin ilişkilerine girdikleri takdirde “iman hizmeti”nin “nakıs ve eksik” kalacağını iddia etmişlerdir.

---

<sup>319</sup> “Ehl-i Hizmet” grupta “vakıf” olan üyelerin dışında Risale sohbeti için zaman harcayan evli ve iş sahibi üyeler için kullanılan bir tabirdir. Bu açıdan ehl-i hizmet üyeler, vakıf olan üyelerden evli ve iş sahibi olmakla ayrılırlar. Bu konuda 13 yıl vakıflık yapmış Recep’in söyledikleri önemlidir: “*Vakıflık ayrı şeydir evli olarak Ehl-i hizmet olmak ayrı şeydir. Bunları birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü vakıflıkta tamamen mücerretsiz, hayatınız hep hizmet içerisinde geçiyor. “Evli vakıf” denilmez, “evli ehl-i hizmet” denilir, uygun tabir bu. Çünkü “evli vakıf” deddiğiniz zaman vakıflık ve-ka-fe kökünden gelir, duran, durmak demektir. Sabah akşam orada duran, kendini bir yerde durduran kişiye vakıf denilir. İkincisi mücerretlik manasında var. Yani iki manayı içerisinde barındırıyor. Vakıf demek Medresede kalıp oradaki talebelerle onlarla birlikte kendini istifade çalışan kişi demektir.*”

Nitekim İİBF mezunu Eymen ve Edebiyat Fakültesi mezunu Recep, evlilik ve meslek yaşamının rutin ilişkilerine girmeyen ve hayatını tamamen vakıflık mesleğine adayan vakıfların dini hizmet verimi açısından dahaönde olduklarını iddia etmiştir:

*(Eymen, 28, Bursa)* Yani bize “hem evlenin hem hizmet edin” diyorlar. “Evlenince de hizmet edersiniz” diyorlar. Yani doğrudur tabi ki, ama bak biz bazen sabah namazından sonra başlıyoruz, gece 12’ye kadar dersler sürüyor. Bazen oturmaktan ayaklarımız ağrıyor. Artık evlendikten sonra yaptığım işler biraz daha cüzi’leşir. Hani şu anda yaptığımızın yani yüzde 90’ı olmaz. Evlendikten sonra bir kere, işe gideceğim sabah çıkıp akşam geleceğim, onunla uğraşacağım, bizim arkadaşlar var abi hani şey diyorlar “siz siz olun bırakacaksınız bile iyice hazmedin ondan sonra bırakın” diyorlar.

*(Recep, 37, İstanbul)* Şimdi mesele bir insan bir işle meşgul olur, bu işin üstünde ciddi durup İhtisas sahibi olursa, muvaffak olur başarılı olur. Dört, beş işi bir arada yapamaz. Şimdi biz diyelim ki imana Kur’an’a hizmet etmek için karar verdik, hem gündüz okula gidip öğretmenlik yapıp hem de akşamları medreseye gidip oradaki çocuklara faydalı olmamız çok nakıs ve eksik bir fayda olurdu, az olurdu himmetini kaybettiğinden dolayı belki fazla ehemmiyet kesbetmezdi. Ama iki hayattan birini belli bir müddete kadar tercih etmek, kapasiteyi arttırdığı gibi verimi de artırıyor. Mesela diyelim ki biz burada 24 saat bulunsak buradaki öğrencilere faydamızla işte diyelim ki yarı gün bulunmamızın faydası aynı olmaz. Bundan dolayı biz o zaman öyle karar vermiştik. Dedik ki biz bütün mesaimizi tamamen medreseye ayıralım, belli bir yaşa kadar vakıf olarak ihtisaslaşalım. Cenabı Hak bilir nereye kadar götürür bilemeyiz. Biz her gün biz niyet ediyoruz; “Ya Rabbi sen bizi ‘vakıfane’ ‘vakıf’ olarak devam ettir, nereye kadar devam ettirirsen.” Bir yerde zaten Cenab-ı Hak devreye girip başka bir hayat kapısı açıyor ama o zamana kadar en azından ihtisasla tüm mesaimizi buna verelim diye vakıflık yolunu tercih ettik. Ondan kaynaklanıyor.

Hasan da aynı şekilde derslane hayatında evlenmeye meylin olmadığı takdirde insanların ahiretlerini kurtarmak için bekâr kalmanın caiz olduğunu iddia etmiştir:

*(Hasan, 36, İstanbul)* Şimdi sende bir ilim var öğrenmişsin, hani böyle de bir ihtiyaç ve şuurun var ve insanların da buna ihtiyacı var. Evlensen bütün vaktini sosyal hayat içinde o kadar çok şey senin vaktini alıyor ki: evlilik, kadın, çoluk çocuk, iş, güç şu, bu... Yani insanlara bir şey anlatacak vakit bulamıyorsun. İnsanlara bir şey anlatmayı geç, sen kendin bile hani sohbete gelmeye vakit bulamıyorsun. Dolayısıyla hani burada nefsin tutabiliyorsan, haram daireye girmiyorsan, evlenmeye an içinde bir meylinde yoksa insanların ahiretlerini kurtarmak niyetiyle bekâr kalmak caizdir.

45 yaşındaki Hüseyin’in dershanede devamlı kalan vakıfların bizzat kendi çocukları için değil de başkasının çocuklarına annelik ve babalık yapabilme hususunu öne çıkarması dikkat çekmektedir:

*(Hüseyin, 45, İstanbul)* Yani vakıflık manası evlilikten ayrı bir şey. Hani evli olup ehli hizmet olan çok insanlar var. Allah razı olsun evlenir, eşiyle çocuğuyla birlikte hizmet eder. Ama vakıflık, burada dershanede kalmak, kalan talebeye örnek olmak, talebeyi yetiştirmek, o ayrı bir fedakârlık ister. Biz

burada icabında üstü açık kalır gider yorganını örteriz, hasta olur her türlü şeyini karşılırsın, annesinin, babasının ilgilenmediği kadar ilgilenirsin. Biliyorsunuz, toplumun halini, biliyorsunuz. Öyle gençler geliyor ki dini malumatı sıfır denecek kadar ve bu insanları Nur talebesi yapıyorsunuz, bunları belli alışkanlıkları kazandırabilmek, örnek olmak, onları takip etmek bu ancak vakıflıkla olabilecek bir şey yoksa ehli hizmet evli ağabeyler de geliyorlar ders yapıyorlar esnaf ziyareti yapıyorlar. Ama bunlar talebe yetiştiremez ki mesela yani... Ama neticede vakıf için kendi çocuğu yok hepsi kendi çocuğu... Bu böyledir yani...

Görüşmecilerle yapılan mülakatlarda vakıfların evlenmemelerini, evlenme sünnetini terk etmeyi dini açıdan nasıl gerekçelendirdikleri kendilerine sorulan sorulardır.

Görüştüğümüz üyeler, en başta bekâr kalmalarının “kendilerine evliliği haram kılma”, “kesin bir şekilde evlilik hayatından kaçınma” tutumu içinde olmadıklarını belirtmişlerdir. Buna dair mülakatlarda örneklem grubu, “ileride evlenmeyi düşünüyor musunuz?” sorusuna “bu, durum, o zaman anlaşılacak bir mana”, “ileride zaman ve şartlar ne gösterir, bilinmez”, “Vakıflık, girilip de çıkılmaz bir şey değil”, “Şu anda vakıf olarak devam etmek istiyorum ama hayırlısı” gibi cevaplar vermişlerdir.

Evlenmemenin aynı zamanda dini grup içinde kesin bir emir şeklinde algılanmadığını da ifade eden görüşmeciler, bununla birlikte vakıflığın teşvik edildiğini, dershanede vakıf kalma niyeti olan üyelerin dini grup içinde desteklendiğini dile getirmiştir.

Ashab-ı Suffe hariç tutulursa görüşmecilerin çok azı vakıflığı delillendirmede ayet ve hadis gibi dini delillere dayanmıştır.<sup>320</sup> Görüşmecilerin büyük çoğunluğu ise Ashab-ı Suffe’yi dini bir delil olarak öne sürmüştür. Görüşmecilerden bazılarının Ashab-ı Suffe’yi dini bir dayanak olarak öne sürdüğü yorumlar şunlardır:

(Ramazan, 28, Isparta) “Dinde böyle bir şey yok, İslamiyet’de böyle bir şey yok” zaten en çok duyduğunuz şeylerden bir tanesi. Ben de Ashab-ı Suffeyi örnek veriyorum. Aleyhissalâtu vesselâm’ın en çok değer verdiği ve sürekli

<sup>320</sup> Bununla alakalı olarak Hasan, Şafii fikhına göre evlenmemenin caiz olduğu konusunu şöyle değerlendirmiştir: “Bir insan ilim öğrenmek için bekâr kalsa caizdir *وَأَنْ تَصْبِرُوا وَخَيْرٌ لَكُمْ* yani ‘eğer sabrederseniz sizin hakkınızda daha hayırlıdır’ ayetinin zımnında İmam Şafii hazretlerinin şöyle bir yorumu var: “bir insan ilim öğrenmek kasdıyla bekâr kalsa caizdir.” diyor. Yani bir kere bu caiz, yani ilim öğrenmek için evlenmemek Şafii fikhına göre caizdir. Fakat umum ümmetin caddesi evlenmektir.” Fatih’in atf yaptığı ayet için bkz. Nisa 4/25

Recep ise evlenme sünneti ile ilgili şu hadisi zikretmiştir: “Hz Peygamber sallallahu aleyhi ve selemin hadislerinden bir tanesi var çok bilinen bir hadis değildir Ramuz El Ehadis’de Ahmed-i Gümüşhanevi Hazretlerinin kitabında geçer. “Öyle bir zaman ki gelir ki sizin en hayırlınız hafif-i haz olandır. Sahabe soruyor ne demektir “hafif-i haz”, çoluk çocuğu olmayandır diye ifade ediyor.”

yanında barındırdığı ve İslamiyeti anlatmak için Arabistan dışına gönderdiği tek Ashab-ı Suffe var. Bilhassa Ebû Hüreyre aleyhissalâtu vesselâmin yanında çok az kalmasına rağmen en çok hadis rivayet eden sahabedir... Ama hani diğer sahabeler çarşıda, pazarda bazı meşguliyetler içinde iken Ebu Hüreyre, Hz Peygamber'in yanından ayrılmamış. Baktığın zaman o hem işsiz, hem bekâr hem dünyevi hiçbir meşguliyeti yok o yüzden Peygamberimizin yanından ayrılmamış, onu hep takip etmiş. Hani tamamen zamanını ona ayırmış.

(*Recep, 37, İstanbul*) İnsanların kültüründe yok bakın bizim toplumumuzda da, İslami kültürde de pek bu manada çok fazla görülmemişler. Hatta böyle kronolojik olarak tarihsel olarak meseleye bakarsak Efendimiz dönemindeki Ashab-ı Suffe'den sonra toplum şeklinde yahut bir grup şeklinde hayatını vakfeden sadece Nur talebeleri var, başka yok tarihte, örneği yok yani tarihsel olarak bizim bildiğimiz. Yani bakıyoruz mesela böyle şahsi olmuş, ferdi olmuş. Ahmed-i Bedevi hazretleri gibi Hz İsa gibi. Yani toplu halde, grup halinde hayatlarını hizmete vakfediyorum deyip de medreselere çekilip, medreselerde mücerret kalan başka bir grup Ashab-ı Suffe'den sonra Nur talebelerinden gelmiş ahir zamanda. Ferdi olarak vardır, ama içtimai manada göremezsiniz. Göremediğimiz içinde bu insanlara çok garip geliyor. Şahsen ben şöyle anlıyorum “zamanın ilcaatı” diye bir ifade kullanıyor Üstadımız, zamanın zorlamaları, ihtiyaçları bunu vücuda getirmiş. İmana hücum edildiği dehşetli bu zamanda sadece imana çalışmak ve bu en yüce gayeniz olarak görmek ve sadece imana çalışan ve sürekli çalışan içtimai bir topluluk...

(*Halil, 46, Isparta*) Tabi vakıflık hani Üstad hazretleri şey diyor “benim mesleğim sahabe mesleğinin bir cilvesidir” bunu mesela biz Üstadın talebelerinden çok defa işittik o zaman da anlatılırdı yani Ashab-ı Suffe. Ashab-ı Suffe vakıflığımızın bir nevi şeyidir yani bir dayanak noktasıdır. Çünkü asr-ı saadette böyle bir numunesi var. Oradan biz bir şey alıyoruz yani manevi enerji alıyoruz.

(*Süleyman, 46, Isparta*) Bir de Ashab-ı Suffe var bilirsin onlar da bir çorbaya günlük Peygamberimizin yanında kalıyorlar. Ama ileride bir devlet görevi olacağı zaman peygamberimiz hep onları göndermiştir. Orada karnı tok olan bir esnaf sahabeyi göndermemiş. Onların İslamiyet'e yapmış olduğu müthiş bir hizmet olmuş mu? Tabi olmuş.

(*Yakup, 31, İstanbul*) Peygamber Efendimiz dönemindeki Ashab-ı Suffa gibi numuneleri daha sonraki dönemlerde hayatını vakfedip, hasredip ilim ve ibadetle meşgul olan, zahidane yaşayan insanların varlığı bu işin ve mesleğin meşru olduğunu gösteriyor.

Yukarıda görüldüğü gibi örneklem grubu, konumlarını dini açıdan meşrulaştırmak amacıyla belirgin bir şekilde Ashab-ı Suffe'ye atıf yapmıştır. Örneklem grubunun büyük çoğunluğunun Ashab-ı Suffe'yi dini bir dayanak olarak kullanması aynı zamanda üyelerin grup merkezci anlayışlarının bir yansıması olarak yer yer boşluklar bıraktıklarını da göstermektedir. Zira evli ve iş sahibi olmayan Suffe Ashabı'nın zahidane bir hayat yaşayarak tüm vakitlerini Hz Peygamber'i dinlemeye ve

ondan İslam esaslarını öğrenmeye vakfetmeleri <sup>321</sup> toptancı bir anlayışla vakıflıkta dini bir dayanak olarak öne sürülmüştür.

Günümüzde hayatını “iman hizmeti”ne adayan vakıfların belli bir süre veya tamamen evlenmemelerinde dini bir delil olarak Ashab- Suffe’ye dayanması ise Ashab-ı Suffe’nin dini tutumuyla örtüşmemektedir. Zira Hz. Peygamber’in Mescid-i Nebevi’nin bitişiğinde yoksul sahabilerin barınması için tahsis ettiği ve zamanla bir eğitim kurumu haline getirdiği Suffe, evlenmeye gücü yetmeyen yoksul sahabeler için ayrılmıştır. Geçimlerini sağlayacak bir işleri de olmayan ehl-i Suffe’nin geçimiyle de bizzat Hz. Peygamber ilgilenmiştir.<sup>322</sup> Burada maddi durumu iyileşen ve evlenmeye gücü yeten sahabilerin belli bir süre sonra evlenip iş sahibi oldukları görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber devrinde maddi imkânsızlık yüzünden evlenemeyen ehl-i Suffe’nin meşhurlarından Ebü Hüreyre, daha sonra evlenme gücünü elde edince Basra Emiri Utbe b. Gazvan’ın kız kardeşi ve Hz. Osman’ın baldızı Büsre ile evlenmiştir.<sup>323</sup>

Günümüzde süreli veya süresiz olarak evliliği askıya alan vakıflara bakıldığında ise onların hemen hemen tamamının üniversite mezunu oldukları ve meslek sahibi olup maiyetlerinin teminini sağlayacak ölçüde evlenme gücüne sahip oldukları görülmüştür. Bu açıdan Ashab-ı Suffe’yi dini bir dayanak olarak öne sürmek uygun gözükmemektedir.

Bununla ilgili 9 yıldır vakıflık yapmakta olan İlahiyat Fakültesi mezunu Berat da vakıflıkta Ashab-ı Suffe’yi dayanak olarak göstermenin yanlış olduğu kanaatini paylaşmış, vakıf olmasını ise zamanın dini ve ahlaki kriz dönemiyle ilişkilendirmiştir:

Yani vakıfları işte ilk dönem Ashab-ı Suffe ile eşleştirmek, sadece bunun üzerinden bir şablon koymak da yanlış olur. Yani rıza-i ilahiye kazanmak o zamanki bütün sahabilerin, ehli imanın üzerine durduğu, bütün say-ü gayret ve cehtleriyle peşinde oldukları şeydi, zaten bütün her şey Allah’ın rızasını kazanmaya müteveccih, belki bu zamanın kesretli tabakatı içinde, yaşadığımız zamanda her şey Allah’ın rızasını kazanmaya müteveccih değil. İmanı zayıflatan dalgalar her yerde. Ben böyle bir zamanda bazı şeylerden fedakârlık etmek, bu manalara kendimi 24 saat teksif etmek istedim.

Hukuk Fakültesi mezunu 28 yaşındaki Emir de vakıf olmasına dair dini bir delil zikretmeyi uygun görmemiş, Berat gibi o da vakıflığı “zamanın ilcaatı” ile ilgili olduğunu iddia etmiştir:

<sup>321</sup> Mustafa Baktır, “Suffe”, *DİA*, XXXVII, s. 470.

<sup>322</sup> Baktır, “Suffe”, XXXVII, s. 469.

<sup>323</sup> M. Yaşar Kandemir, “Ebu Hüreyre”, *DİA*, X, ss. 161-162.

(Emir, 28, İstanbul) Yani vakıflık İslam’da var mı? Vakıflığın dinimizdeki yeri nedir? Aslında ben bunun ilcaat-ı zamanla alakalı olduğunu düşünüyorum. Yani hakikatı hiçbir şeye feda etmeme ile alakalı. Kendi şahsına da feda etmiyor bir vakıf. Dini yaşamda hiçbir beklenti içinde olmadan “إِنْ أُجْرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ”... Sadece Allah’ın rızası için. Burada ben evlenmeyeceğim de demiyorsun. Ben vakfettim diyorsun...

## VIII. VAKIF OLMAYA AİLE VE YAKIN ÇEVRENİN TEPKİSİ

Weber, karizmatik otorite ve takipçilerine dair yorumlarında karizma sahiplerinin içerisinde bulunduğu sosyal bağ ve rabitalardan gittikçe kopmaya başladığını belirtmiştir. Karizmatik mesaja içsel bir adanmayla itaat eden bağlılar aile ve meslek yaşamının yükümlülükleri altına da girmeyecek tam bir duygusal aldırma tutumuyla hareket edeceklerdir.<sup>324</sup>

Yaşadıkları toplumun geleneksel normlarına aykırı davranan takipçilerin bu tutumları ise aile yakın çevreden ciddi tepkileri ve kınama eylemlerini doğurabilir. Bu itibarla Nursi’nin karizmatik mesajına hayatını adayan ilk bağlılara bakıldığında onların evlilik ve meslek yaşamının yükümlülükleri altına girmeyerek aile ve yakın çevreleriyle irtibatlarını oldukça gevşettikleri ve tam bir duygusal aldırma tutumu içinde toplumun geleneksel normlarıyla ters düştükleri görülmüştür. “Vakf-ı hayat” eden ve Nur’un kumandanı sıfatını alan Zübeyir Gündüzalp’in aşağıdaki notları, “eski şakirtler”in de konuya bakışını yansıtmaya bakımından önemlidir.

Bir hizmet merkezinde fedakâr bir kardeşi, evlendirmişler. Bu bir nevi kandırmaktır. Eski ve evli şakirtler bunu yaparlar. Bize de Urfa’da yaptıkları gibi. (Ben Abdullah ağabey, Hüsnü...) Bir bahaneyle yatıştırıyorduk. Anne babanın ki ise fitridir, “ölmeden önce göreyim der”. Ne göreceksin be mübarek! (Şefkatin su-i istimali...)

Böyledir, bir fedai çıktı mı; Ana baba, yakın akraba, dost hepsi musallat olur, olağan şeyler. Bana da çocukluk arkadaşı musallat olmuştu. En son, “Ciğerler elden gitmiş, verem var” deyince bir daha sormadı...

Ben eve gidince 1-2 günde dönerim ki bu meseleye intikal edilmesin. Yoksa bazı akrabalarım bana zaten güceniktir, onların bize uygun tanıdıkları, bildikleri vardır. Eski şakirtler de “Tavsiyede bulunmuyor, herkese mücerretliği aşıyorsunuz, bizim kızı kime vereceğiz” diye bize kızardı.<sup>325</sup>

<sup>324</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, s. 329.

<sup>325</sup> Zübeyir Gündüzalp, *Bir Dava Adamının Notları*, 3. B, (Hazırlayan Muhammet Numan Özel, Mustafa Deveci), Barla Pazarı Yayınları, İstanbul, 2015, ss.127-128. Zübeyir Gündüzalp’in aile ve yakın çevresinin verdiği tepkiye benzer şekilde vakf-ı hayat eden ilk bağlılardan Mustafa Sungur’un

1971’de vefat eden Gündüzalp’in bu notları, hayatını Risale-i Nur’a adayan ilk bağılıların evlilik konusunda dini grup içinden ve yakın çevrelerinden nasıl tepkiler aldıklarını göstermesi ve bir “vakıf”ın bu tepkilere bakışı ve tepkileri meşrulaştırma tarzı bakımından dikkate değerdir.

Araştırmalarımız çerçevesinde üniversite mezuniyetlerinden sonra dershanede “vakıf kalmaya” karar veren üyelerin bu durumları konusunda ailelerinden ve yakın çevrelerinden nasıl tepkiler aldıkları ise merak konusu olmuştur. Bizim de bu noktada görüşmecilere yönelttiğimiz “Dershane’de vakıf kalmaya karar verdikten sonra ailenizden ve yakın çevrenizden nasıl tepkiler aldınız?” sorusu bu tepkileri ve bu tepkiler üzerinden Türk toplumunun vakıflara bakışını anlamaya yöneliktir.

Bingöllü Suat evlenip aile kurma anlayışının çok güçlü olduğu Doğu toplumunda kendi durumunun anlaşılamadığını söylemiş ve maruz kaldığı sosyal baskıyı şöyle ifade etmiştir.

*(Suat, 33, İstanbul)* Bizim orada böyle muhabbetler çok olur. Yani doğu çok hassastır o konuda. Evlenme mesela çok şeydir, önemlidir. Yani sen bunu anlatamazsın aileye. Doğuda bir şeye oturmuyor. Hani cemaatte kalmışsın tamam güzel ama mezuniyetten sonraki durum bir şeye oturmuyor. Hakikaten elleri kolların bağlı kalıyor insanın. Sanki sana ordular taarruz ediyor gibi bir şey, yani böyle bir taarruz oluyordu. (...) “Eee! Yani sen bitirdin, diplomayı aldın, çalışmıyorsun, nasıl yani?” İşte akrabalarından örnekler verme, yani başka zamanda akrabaların bunları tahrir etmesi. Yani “işte bak senin çocuk gitti” ondan sonra “işte ya bak elinden aldılar” Mesela memlekete gidiyorsun, seni bırakmıyor “ya gitme” diyor ondan sonra yani maddi şeyleri nazara veriyor. İşte senin idare etmen gerekiyor, alttan alman gerekiyor. Bazıları mesela köprüleri yakıyorlar. İlk başta köprüleri yakarsan problem olur. Anlayış göstermen lazım, idare etmen lazım.(...)Yani ilk başta zaten ailenin senin durumunu anlamayı bekleyemezsin ki. Şimdi o bir imtihandı bakıyorsun onlardan çoğu “hakikaten biz yanlışlık etmişiz, şu anda da biz senin haline gıpta ediyoruz” diyorlar. Sonraki süreçte belki ilk başta yaşanan bu sıkıntılar, vakıfları daha şevk ve gayretle hizmet etmeye sevk ediyor. Onlar da kabulleniyorlar sonra zaten. Son iki üç yıldır aile de artık kabullendi yani.

Dershanede 20 yıldır vakıflık hayatını sürdüren İlahiyat Fakültesi mezunu Hüseyin, aile ve yakın çevresinden aldığı tepkileri şöyle dile getirmiştir.

*(Hüseyin, 45, İstanbul)*Onlara göre de tabii dine hizmet her türlü yapılabilir. İmam hatipte öğretmenken de yaparsın, belli bir işte çalıştığında da yaparsın... “Niye böyle her şeyden kendini soyutlayarak böyle bir yolu tercih ediyorsun

---

hatıralarında da ailesinin tepkileri İhsan Atasoy tarafınan aktarılmıştır. Mustafa Sungur’a ailesinin tepkisi ise evlilik konusunda değil (Mustafa Sungur Risale-i Nur’la tanıştığında zaten evlidir.) Risale-i Nur’a olan aşırı ilgisinden Öğretmenlik mesleğinden vazgeçmesi dolayısıyladır. Bkz. İhsan Atasoy, *Üstad’ın Manevi Evladı, Fena Fi’n- Nur Mustafa Sungur*, 8. B, Nesil Yayınları, İstanbul2009 s. 63.



ki?” Bu aptallık gibi onlara göre tabiri caizse. Yani böyle bir şey yok. Yani din de örneği de yok onlara göre. Yani hani çok derin okumamışlar, bilmiyorlar. Çevredeki insanlar da onları sürekli dolduruşa getiriyor. Akrabalar, eş, dost, “bak senin oğlun kaç yaşına geldi, hala bir baltaya sap olamadı, İlahiyatı da bitirdi, bir şey olamadı, demek ki bunda bir sıkıntı var, kimlere kaptırdın?” şuydu buydu... Yani böyle baskılar var, bunları da gönüllerini kırmadan razı etmen lazım. Hakkı var annedir, babadır. Bakıyorsun gönül koyuyorlar, yeri geliyor ağlıyor. “Allah Allah!” diyor “neden?”... İşte bu niyet meselesi Cenabı Hak kalpleri ısındırır. Gördüm ki ben böyle hizmet ettikçe, onlara dışarıdan sebeplerle Cenab-ı Hak öyle onların kalplerini ısındırıyor ki...

Mühendislik Fakültesi mezunu Ahmet, mensup olduğu Meşveret grubu üyelerinin tutumlarına eleştiride bulunarak vakıf olduktan sonra ailesinden gelen olumsuz tepkileri şöyle yönettiğini belirtmiştir.

*(Ahmet, 32, İstanbul)*Yani bizim meslek, bölüm biraz zor olduğu için ben biraz kafa dinleyeceğim dedim en başta. Yani “ben vakıf oldum”, “vakfettim” diyemezsin zaten. O hani bizim cemaattteki insanların en büyük yanlışlarından biridir yani. Sen insanların imanına kuvvet vermek gibi bir vazifeyi kendinde addetmişsin ama en yanı başındaki ailen sırf bu süreci yönetemediğinden dolayı Risale-i Nurlara İslam’a hizmete düşman oluyor sonra. (...)Bu ilm-i siyasetle alakalı. En azından düşman etmeyerek ifade edebilirsin. Yani ailemi bir şekilde idare edebildiğimi düşünüyorum hani ama mesele ailede bitse! O da güzel... Aileden ziyade akrabalar bu sefer başlıyor. Ben çok meydan muharebesi vermişimdir yani. “Madem hoca olacaktın neden okudun?” diyen imam eniştem vardır benim mesela. Evlenmekle alakalı atıp tuttukları meseleler vardır. Yani ailenin maddi beklentisiyle alakalı şeyler, doneler önümüze koyuluyordu diğer akrabalardan.

Mülakatlar içinde dikkat çeken bir örnek de aynı zamanda anne ve babası da Meşveret grubu üyesi olan 33 yaşındaki Mahmut’un dershanede vakıf kalma tercihinin ailesinin olumsuz tepki verdiğini ifade etmesidir:

*(Mahmut, 33, Isparta)*Yakın çevremden ve ailemden olumlu tepkiler almadım. Yani akrabayı taallukatım zaten bu şekildeki hizmeti bilmedikleri için onları zaten anladım da hizmeti bilen anne babamdan dahi pek olumlu tepkiler almadım. Onlardan da hususan babamdan pekiyi tepkiler almadım. O hep benim öğretmen olacağımı veya çalışacağım gibisinden bir hayali artık belki daha ilerisi için evlendireceğim hayalleri... Bu manada çok olumlu tepkiler aldığımı söyleyemem açıkçası. Fakat bunun dışında cemaatimizden, sevdiğimiz ağabeylerden, kardeşlerden tebrik edip de yani bu devamiyeti sağlayabilerseniz güzel olur manasında, olumlu tepkiler aldığımız oldu ama umumiyetle ötekiler olumsuz oldu yani.

46 yaşındaki Murat ise vakıf olarak dershanede kalmaya başladıktan sonra ailesinden vakıf olduğunu saklamak zorunda kaldığını ifade etmiş ve evlenip iş sahibi olmama gerekçesi olarak kriz nedeniyle iş imkânı olamadığı kamuflajına sığınmıştır:

*(Murat, 46, Isparta)* Vakıf olarak dershanede kalmaya başladığım zaman ben ailemin ilk başta bunu kaldıramayacağını bildiğim için aileme hiçbir zaman

vakıf oldum demedim, karşılıklarına öyle çıkmadım. O zaman için ben 94-95 dönemi o zaman ekonomik kriz vardı böyle fabrikalar falan hep işçiler çıkartıyorlardı o zaman. Biz de o zaman tekniker olarak okul bittiğimizde en çok girebileceğimiz yerler fabrikalardı. Fabrikalar zaten işçi çıkartıyor, Benim de aileme diyebileceğim fazla bir şey yok. Ben de o zaman “burada çalışıyorum” dedim. “Burada işe girdim” dedim.

13 yıl vakıflık yapmış olan Recep, dershanede vakıf kalmaya karar veren bir arkadaşının hikâyesini anlatarak dini grubun dışındaki insanların vakıf, vakfeme, gibi tanımlamalara yabancı olduğunu belirtmiştir:

*(Recep, 37, İstanbul)* Şöyle söyleyeyim mesela vakıf olmaya karar verdiğinizde bir tepki almıyorsunuz da şöyle bir sene bir buçuk sene geçtikten sonra sizin oradan gelmediğiniz, üniversiteyi bitirdiğiniz yerde kaldığımız ve işe de girmediğiniz anlaşıldıktan sonra tepkiler gelmeye başlıyor. Çünkü onlar bilmiyor zaten ehl-i hizmet ne demek, vakıf ne demek. Yani bunları dışarıdaki akrabaya aileye anlatamazsınız, böyle bir şey yok yani. Çok net söyleyeyim ben mesela çok tecrübelerini gördüm bunun. Etrafta bu işi bilen çok az insan var yani medresede kalıp “hayat vakfetmek” nedir bilen. Yani bizim bir arkadaşımızın babası şöyle bir ifade kullanmış: “Oğlum! çeşmenin vakfı olur, caminin vakfı olur da insanın vakfı olur mu ya!” demiş.

Furkan ve Ömer ise aile ve yakın çevrelerinden aldıkları olumsuz tepkileri anlatırken ailelerin bu tepkilerinin “normal” kendi durumlarının ise “norm dışı” ve “ters” olduklarını kabul etmiş ve tutumlarının toplumun değerleriyle zıtlaştığını ifade etmişlerdir:

*(Furkan, 40, İstanbul)* Şöyle toplumun kahir ekseriyetinin, hatta yüzde 99’unun gitmiş olduğu mecranın aksi bir mecrada gidiyorsunuz. Yani üniversiteyi bitirmişsiniz ve çalışmıyorsunuz! Toplumda çok şeysiniz, terssiniz. Hem ailenizle hem çevrenizle çok ters düşüyorsunuz. Ama bu ters düşmeler, işte Risale-i Nur’ un o iman ve marifetullahta ki lezzeti, o insanların işte tepkilerini diyelim ki işte karşı çıkışlarını, tepkilerini, etkisiz hale getiriyor. Marieftullahtaki lezzet yoksa insan dayanamaz ki. Herkes sana karşı. Siz eğer manevi bir zevk hissetmezseniz, nasıl dayanacaksınız ki o kadar tepkilere karşı! Başta aileniz karşı size yani. Tabi karşı çıkanlar sadece aileniz olmuyor. Ailenin çevresi de karışıyor her gelen “evlenmiyor musunuz?” artık vesaire... Tam da toplumun değerleriyle bir manada zıtlaşıyorsunuz bazı yerleriyle...

17 yıldır vakıf olan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi mezunu Ömer, evlilik konusunda kendisine baskı yapan ailesiyle “benimle bu tarz şeyleri konuşmayın, konuşursanız bir daha buraya gelmem!” diyecek ölçüde restleştiğini şöyle ifade etmiştir:

*(Ömer, 42, İstanbul)* Ama tabi yani her anne baba da o şey var. Fitri yani. Normal olan onların ki bizim ki anormal bir durum baktığın zaman. Ama ne namına? Yani onlar vakıflığın şeyini tam, ciddi manada bilmedikleri için, mahiyetini, böyle tabi ister istemez olumsuz tepkiler oluyor. Tabi çevreye söylüyor, herkes seni evlendirmenin yollarını arıyor. İşte birilerini karşına getiriyor, işte şu şöyledir bu böyledir, şu şöyle dindardır, şu öyle çarşaflıdır, şu böyledir... Dedim ya bir zaman bir abi dedi ki “ya onların yaptığı normal, bizim

ki, bizim durumumuz anormal.” Yani gayet normal anne baba sonuçta, biz ne yapalım. (...) Onlar bir iki günlüğüne geliyorlardı o zaman Erzurum’da kalıyorduk. Onlara da tahammül ediyordum. Tabi konuşsunlar, diyorlar “tamam haklısın” ama aradan bir sene geçiyor “ya işte ne oldu? Gelecek misin?” diye tekrar. Ben de bazen tepki veriyordum, yani “benimle bu tarz şeyleri konuşmayın, konuşursanız bir daha buraya gelmem!” Yani bazen espiriyle bir takım bahanelerle olayı geçiştiriyorsun. Onu anlamıyor, yani sen neden vakıfsın yani mahiyetini bilmediği için idrak de edemiyor. Ancak ne zaman anlayacak, gelecek, senin bulunduğun ortamda kalacak, seninle beraber gezecek, yaptığın işlere bakacak o zaman anlıyor. “Tamam, haklısın. Yani bu iş böyle olur başka türlü olmaz.” diye. O şey kırıldı şimdi ama. Yani eskisi gibi o şeyler yok. Sen bir fikirde sebatla devam edince, Cenab-ı hak onları da musahhar ediyor, heeee sen gevşeyince onları da sana musallat ediyor. Yani, o da bir imtihan yani o da devam ediyor.

Diğer katılımcılarla yaptığımız mülakatlar da göz önüne alındığında anlaşılan husus, dört yıllık bir dersane hayatından sonra vakıf kalmaya karar veren üyelerin tamamının aile ve yakın çevresinden olumsuz tepkiler aldığı yönündedir. Şüphesiz dini grup üyelerinin dahi zamanla tanıdıkları “vakıflık”, “vakıf abi”, “vakfetmek” gibi tanımlamalar, dini grubun dışındaki insanlar için en başta bir “anlamlandırılmama” sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu anlamlandırılmama sorununun aynı zamanda geleneksel Türk toplumunun evlilik ve aile anlayışıyla yakından ilgili olduğu görülmüştür. Çocuklarının üniversite mezuniyetlerinden sonra bir işe girip evlenmelerini bekleyen aileler, yaşadıkları toplumun geleneksel aile ve evlilik normlarıyla bağdaşmayan “evlenmeme”, “iş sahibi olmama” tutumlarını kabullenememiştir. Dikkat çekici olan diğer bir nokta ise ailesi ve yakın çevresi dini grupla irtibatı olan üyelerin dahi çocuklarının dershanede vakıf kalma tercihlerine olumsuz tepki verdiğidir.

Genelde ailelerinden aldıkları bu tepkileri “bir imtihan”, “hizmette sebat etme vesilesi” olarak değerlendiren “vakıflar” ise yaşadıkları bu sorun ve anlaşmazlıkların sonradan takdir ve teşviklere dönüştüğünü, ailenin ve yakın çevrenin bu durumu zamanla kabullendiğini dile getirerek filmin sonunu güzel bitirmişlerdir.

## **IX. VAKIFLARA VERİLEN “TAYİN BEDELİ” ÜCRETİ VE VAKIF SAYILARI**

Weber, saf karizmanın özel olarak ekonomik değerlendirmelere yabancı olduğunu, karizmanın temelde olağanüstü ve dolayısıyla zorunlu olarak ekonomik esaslara dayanmayan bir güç olduğunu dile getirmiştir. Weber’e göre rasyonel ekonomik etkinlik açısından karizmatik ihtiyaç tatmini tipik anti-ekonomik karaktere

sahiptir ve günlük rutin yaşamla herhangi bir uğraşı reddeder. Yalnızca tam bir duygusal aldırmaçlık tutumuyla, düzensiz, sistematik olmayan kazanç eylemlerini hoş görebilir. Bireylerin geçimi güvence altına alınmadığı kadarıyla, takipçiler karizmatik liderin bağış, ganimet ya da vakıf olarak aldığı ve onlar arasında hesapsız sözleşmeli bir bağlılık olmadan dağıttığı malların kullanımına ortak olurlar.<sup>326</sup>

Weber'in karizmatik lider ve takipçileriyle alakalı ekonomik değerlendirmelerinden hareketle Nursi ve en güçlü takipçileri olan "vakıflar"a bakıldığında karizmanın anti-ekonomik karakterinin büyük ölçüde geçerli olduğu görülecektir. Karizmatik lider olarak Nursi, zaten düzenli bir gelir sahibi olmadığı gibi parasal ve mali gelir sahibi olmaktan şiddetle kaçınmıştır.<sup>327</sup> Burada bizi ilgilendiren nokta ise üniversiteden mezun olduktan sonra herhangi bir iş ve meslek sahibi olmadan kendisini Risale-i Nur hizmetine adanmış vakıfların zorunlu ihtiyaçlarını nereden ne şekilde karşıladığıdır.

Hayatını Risale-i Nur'a vakfetmiş takipçilerinin zorunlu ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı, esasında Nursi'nin daha hayatta iken zihnini kurcalayan meselelerden bir tanesi olmuştur. Hareketin gelişim seyri içinde düzensiz ve sistematik olmayan kazanç eylemleri denebilecek cüz'i miktarlarda bağış, zekât gibi nakdi yardımlarıyla vakıf talebelerini destekleyen Nursi, 1956'dan sonra Risale-i Nur'un Ankara'da ve İstanbul'da yeni harflerle basılmasıyla birlikte elde edilen paranın bir kısmını "tayin bedeli" yahut "tayinat" adı altında hayatını Risale-i Nur hizmetine vakfeden talebeleri için ayırmış ve vefatına kadar bu tayin bedellerini vakıf talebelerine düzenli bir şekilde dağıtmıştır.

Tayin bedeli adı altında verilen bu paranın o günlerin fiyatına göre günlük bir somun ekmek karşılığı olarak senelik hesaplandığı ve her vakıfa Ramazan ayında toptan verildiği anlaşılmaktadır. Zekeriya Kitapçı *Bediüzzaman Said Nursi ve Anadolu İman Hareketi Tayin* adlı kitabında tayin bedeli verilecek kimseye şöyle denildiğini aktarmıştır:

Mamafih bu paraların verilmesi ve alınmasında bir usul ve erkân vardı ve bu bizzat hizmetin Baş Mimarı tarafından tesbit edilmişti. Bu bir manada karşılıklı

<sup>326</sup> Weber, *Sosyoloji Yazıları*, ss.328-329.

<sup>327</sup> Eski Said döneminde Dâru'l-Hikmeti'l İslâmiye üyesi sıfatıyla belli bir ücret aldığı ve aldığı bu ücretin büyük bir kısmı ile bazı eserlerini bastırıldığı nakledilmiştir. Bkz. Nursi, *Tarihçe-i Hayatı*, s.32; Nursi, *Mektubat*, s. 121.

bir “akit” ve bir “hizmet sözleşmesi” idi. Tayin bedeli verilecek kimseye aynen şöyle denirdi; “Bu tayin bedelini, Üstadımızın; hem zekâtı, hem sadakası, hem teberrükü, hem teberru’u ve talebe-i ulumun tayinatı olarak veriyoruz ve yalnız tayinata sarfedilecektir.” (...) Tayin bedelini alan kimse böylece, “artık ertesi yıla kadar, kendini Risale-i Nur hizmetine adanmış olurdu.”<sup>328</sup>

Nursi, hayatta iken vakıf talebelerine dağıttığı tayin bedellerinin vefatından sonra da dağıtılmasını vefatına yakın yazdığı vasiyetlerinde ısrarla dile getirmiştir:

Hem benim şahsımın, hem Risale-i Nur’un şahs-ı mânevîsinin sermayesini, kendilerini Risale-i Nur’un hizmetine vakfedenlerin tayınlarına vermek, hususan nafakasını çıkaramayanlara vermek lâzımdır.<sup>329</sup>

Vefatından sonra ağabeyler olarak bilinen ilk tilmizler halkası Nursi’nin bu vasiyetini bire bir uygulamaya koymuş ve Risale-i Nur’un basımından gelen gelirin yüzde 20’lik kısmını “tayinat” yahut “tayin bedeli” olarak vakfeden talebeler için ayırmıştır.

Araştırmamızda Risale-i Nur’un neşriyatından gelen yüzde 20’lik paranın “tayinat” adı altında vakıflara hala dağıtıldığı tespit edilmiştir. Yalnız bugün vakıflara verilen paranın yıllık olarak değil de aylık olarak verildiği ve daha istikrarlı temele oturduğu da bir gerçektir. Bu ölçüde vakıflara tayin bedeli adı altında yalnızca zorunlu ihtiyaçları karşılamak için verilen ücretin günümüzün ekonomik değişkenlerine bağlı olarak rutinleştiği söylenebilir.

“Karın tokluğuna burada çalışıyoruz.” diyen Fatih, günümüzde vakıflara verilen “tayinat”la alakalı şu açıklamayı yapmıştır:

(*Hasan, 36, İstanbul*) Tayinat demek zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bir para almak demek. Mesela Hz. Peygamberin bir hadisi var “اللهم اجعل رزق آل محمد في الدنيا قوتا” Allah’ım Muhammed âli’nin rızkını dünyada gut eyle.” Bu şeye ittiba edebilmek için dini hizmet karılığında gut-ü la yemut hariç bir şey almamak esastır. Risale-i Nur hizmetinde de öyle yani sadece zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar, ihlâsımız kırılmaması için dünyadan bir şey istemiyoruz. Karın tokluğuna burada çalışıyoruz. Sadece Allah rızası için ne dünyevi ne uhrevi hiçbir şeyi hedef etmeden. (...) Şimdi iki tip tayinat var bir Üstadın kendi hayatında bizzat uyguladığı, bu üst düzey bir şey, günlük bir ekmek parasıdır. Risale-i Nur’da satılan kitaplar var ya? Satılan kitapların kârından günlük bir ekmek parası olarak Üstad kendisi dağıtmış talebelerine. Kendisi de öyle asgari şekilde yaşamış ömür boyu. Şimdi biz bu şekilde değiliz.

<sup>328</sup> Zekeriya Kitapçı, *Bediüzzaman Said Nursi ve Anadolu İman Hareketi: Kuva-i Milliye Ruhunun Yeniden Ayağa Kaldırılması*, Kuzucular Ofset, Konya, 1989, ss. 348-349. Tayin bedeli konusunda daha detaylı bilgi için bkz. Kitapçı, *Said Nursi ve Anadolu İman Hareketi*, ss. 346-354. Ayrıca bkz. İhsan Atasoy, *İhlâs ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, 9. B, Nesil Yayınları, İstanbul, s. 26.

<sup>329</sup> Nursi, *Kastamonu Lahikası*, s. 200.

Cemaatin içerisinde Allah razı olsun böyle himmeti olan insanlar var, işte onların da yardımıyla aylık olarak cüz'î bir miktar vakıf kardeşlere ulaştırılıyor.

Meşveret grubunda vakıfların sayısı ve artma eğilimleri kesin olarak bilinmemekle birlikte elimizdeki verilere göre bir tahminde bulunulabilir. Sosyal video paylaşım sitesi Youtube'da paylaşılan bir Risale dersinde isminin Said olduğunu söyleyen ve vakıf olduğu anlaşılan kişi, Meşveret grubundaki vakıfların sayılarıyla ilgili önemli bir bilgi paylaşmıştır:

Afyon'dan geliyorum ismim Said.(...) Şimdi Türkiye'nin her yerinde çok ciddi vakıf okuma programları oluyor. Üstad demiş fedakârlar çoğalacak demiş şimdi 85'li 87'li yıllarda rahmetli Bayram ağabeyler Sungur ağabeyler sağken böyle Konya Ereğli'de bir program olurdu bütün Türkiye'den gelen vakıflar az sayıda idi 200 civarında falandı bayağı da kalabalık olurdu (...) O zamanlar böyle keyfiyet manada çok olurdu şimdi ondan sonra denildi ki "bu böyle çoğalıyor nasıl olacak falan?" Sonra dediler "bölgelere ayıralım, 7, 8 bölgede olsun." Bölgelere ayırınca tabii 200 kişi çok aza düştü 30'ar kişi 40'ar kişi oluverdi. Şimdi artık 350, 400, 450 olmaya başladı bölgelerde, bölgelerde ilk başlangıcı geçti yani mesela İstanbul bölgesi Marmara bölgesi.<sup>330</sup>

Afyon'lu vakıf Said, vakıfların sayısının 85-87'li yıllarda 200 civarında iken bugün Türkiye genelindeki her bölgede 450'ye kadar çıktığını söylemiştir. 8 bölge olduğu ve her bölgede 450 civarında vakıf olduğu düşünüldüğünde bugün Türkiye'deki vakıfların ortalama sayısının 3000'le 4000 arasında olduğu söylenebilir. Afyon'lu Said'in paylaştığı bu bilgiyi alan araştırmasının verileri de desteklemektedir.<sup>331</sup>

Buna göre Meşveret grubu için 1985'den bu güne Türkiye genelindeki "vakıf" sayısının ciddi oranda arttığı görülmüştür. Bunun en önemli sebebi 1985'den bu yana Türkiye çapındaki üniversite sayısının artmasıyla birlikte öğrenci sayısının giderek yükselmesidir. Öğrenciler için barınma amacıyla açılan dershanelerin sayısı arttıkça vakıf kalan öğrencilerin sayısı da aynı oranda yükseldiği söylenebilir.<sup>332</sup>

---

<sup>330</sup> İzmit Nur, *Afyonlu Said Abi*, 03.11.2011,(Youtube'da yayınlanma tarihi 14.03.2016) <https://www.youtube.com/watch?v=OfF9KK36cMk> adresinden elde edilmiştir. Erişim tarihi: 17.03.2017.

<sup>331</sup> Örnek için bkz. Tayin bedeli bölümü, (*Hasan, 36, İstanbul*)

<sup>332</sup> Yurt genelindeki Üniversitelerin ve Üniversite öğrencilerinin yıllara göre artma grafiği için bkz. Durmuş Günay, Ashi Günay,"1933'den Günümüze Türk YüksekÖğretiminde Niceliksel Gelişmeler" *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. I, Sayı: 1, 2011, ss. 6-13.

## XI. VAKIFLIK KURUMUNA ELEŞTİRİLERE BAKIŞ

Weber, karizmatik liderin vefatından sonra karizmatik otoritenin gelenekselleşme veya rasyonelleşme sürecine karizmanın rutinleşmesi adını vermiştir. “Karizmatik otorite, durağan kalmaz; ya gelenekselleşir ya rasyonelleşir ya da ikisinin birleşimi halinde devam eder.”<sup>333</sup> Liderin vefatından sonra karizmatik misyon, daha fazla sosyo-ekonomik değişkenlere bağlı hale gelecek, artık ekonomiyi, eğitimi her şeyi tek yönlü olarak değiştiren karizma aynı zamanda toplumun diğer kurumlarıyla karşılıklı bir etkileşim yaşayacaktır.<sup>334</sup>

Weber’e göre rutinleşme, güçlerin ve ekonomik avantajların takipçiler ve müritler tarafından sahiplenilmesi yanında ayrıca harekete yeni üye devşirme ve kazandırılan yeni üyelerin karizmatik eğitimlerinin düzenlenmesini de gerektirir. Müritler rasyonel ya da ampirik olmasa da devşirmenin eğitim ve uygunluk testleriyle ilgili kurallarını oluşturabilirler. Böylece karizmatik vasıf, aktarılamayan ve kazanılamayan bir kişisel tanrı yeteneğinden prensipte öğretilip öğrenilebilen eğitim kurumuna dönüşmeye başlamıştır.<sup>335</sup>

Hâlihazırda ki alan araştırmasıyla açıklamaya çalıştığımız vakıflık adındaki adanma olgusuna baktığımızda şüphesiz Nursi’nin “vakf-ı hayatı”nın vefatından sonra dini grup içinde kurumsal bir yapı oluşturduğu açıkça görülmektedir. Geleneksel vakıflık anlayışını değiştirme hamlelerine ise bizzat Nursi’nin ilk talebeleri olan “ağabeyeler” tarafından karşı çıkıldığı gözlemlenmiştir. Geleneksel Nurcu çizgiyi taklit derecesinde bir bağlılıkla devam ettiren “vakıflar”, Meşveret grubunda günümüzde de devam ede gelen “Dershane-i Nuriye”, “vakıflık” ve bir idare biçimi olarak “meşveret” (istişareyle karar alma) gibi nurculuktaki geleneksel anlayışlara sıkı sıkıya bağlı kalmaktadır. Örneğin vakıflığın prensipte öğretilip aktarılabilen bir eğitim objesine dönüştürülmesi karşısında bir vakıf okumasında verilen tepki bunu açık bir biçimde göstermektedir:

Abi şöyle söyleyeyim İstanbul’da bir yer açmışlar “vakıf yetiştirme kursu” diye. Bu vakıf yetiştirenlerin de hiç birisi vakıf değil! (...) Arapça dersi veriyorlar, fıkıh dersi veriyorlar, hadis dersi veriyorlar, tefsir dersi veriyorlar eee ne olacak? Buradan mezun olanlar vakıf olacak. Şimdi dolayısıyla bunu da böyle

<sup>333</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, ss. 366-367.

<sup>334</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. I, s. 366.

<sup>335</sup> Weber, *Ekonomi ve Toplum*, C. II, s. 507.

Türkiye'nin muhtelif illerine gönderip, icabında orada ne yapacaklar, dershaneyi de böyle yurt şekline getirip, işte etüt merkezleri şekline getirip... (...) Tabii ağabeylerin de umumen ittifak ettikleri nokta ki biz Üstadımızdan böyle bir şey görmedik... Kardeşim öyle bir zaman geliyor ki bugün okullarda da okutulacak Nur'lar zaten televizyonlarda okutuluyor. Eee peki biz ne yapacağız? Biz vazifemizi bırakıp ona mı gideceğiz? Yok. Biz de Üstadımızın varislerinden, ağabeylerinden, Üstadımızdan öğrendiğimiz şekliyle kıyamete kadar bu hizmeti devam ettirme gayretine gireceğiz. Yani ne kadar az da olsak bu dersane tarzı, bu talebe tarzını böyle devam ettireceğiz ne yapalım... Tutup da dersanelerimiz etüt merkezi yapmak, dersanelerimizi efendim başka şeylere çevirmek işte bu yok bizim nurun mesleğinde, bilmiyorum.<sup>336</sup>

Nursi'nin talebesi Mustafa Sungur'un da bulunduğu bu "vakıf okuması"nda, vakıflık ve dersane kurumunun geleneksel yapısını değiştirebilecek tüm hamlelere karşı çıktığı görülmüştür.<sup>337</sup> Aynı video'da Azeri olduğu anlaşılan bir "vakıf" ise vakıflığın kurumsal yapısının geleneksel usulle korunmasını söyleyerek bu adanma kurumunun "prensipte öğretilip aktarılabilen bir eğitim objesine dönüştürülmesine" şöyle karşı çıkmıştır:

Men ilk sefer Nurlar'ı tanıdıktan sonra abi'leri gördükten sonra bu hizmeti gördükten sonra dedim "ben vakıf olmak istiyem." Yani ki vakıf olmayan birisi vakıf yetiştiremez. (...) Hamdolsun Azebeycan'dan şu anda yüzlerce vakıf çıkıyor, hiç birisi vakıf yetiştirme kurslarında ders verilmiyor. Yani sırf Risale-i Nurlar'dan aldıkları derslerle, oradan aldığı feyizle... Mesela Trabzon'daki, Rize'deki dersler yok mu biz çok dersler okuyruk, hem kendimiz okuyruk, hem diğerlerinden duyuruk. Ama bazı dersler vardı ki o derslerdeki kutsiyet hiçbir yerde yok. O derslerde ki alınan kutsiyete yani insan hayatını verir yani ömrünü verir yani her şeyini verir. O manaya hayatını vakfediyor, oradan alınan derse hayatını vakfediyor. Yoksa böyle şeye vakfedemiyor yani hani misal ki bir âlim geldi, ders verdi ben vakıf olacağım o mene dedi ki "vakıf ol" onun sözüne göre ben vakıf oldum. Vakıflık böyle bir şey değildir. Hizmete hayatını vermek misalindedir. Bu bir teşkilatla, bu bir programla olmaz...<sup>338</sup>

<sup>336</sup> Acz Fakr, *Barla Vakıflar Okuması 2011*, (Youtube'da yayınlanma tarihi 04.06.2012) [https://www.youtube.com/watch?v=0mEMPRXgI\\_0](https://www.youtube.com/watch?v=0mEMPRXgI_0), adresinden elde edilmiştir. Erişim tarihi: 17.03.2017.

<sup>337</sup> Konuşmanın geri kalan kısmı için bkz. Ek- 4. Aynı mecliste Eyüp Ekmekçi, Nurun mesleğinde emir komuta tarzının olmadığını, buna dair cemaat içindeki hiyerarşik örgütlenme biçimlerine tepki verilmesi gerektiğini vurgulayarak Meşveret esasına bağlı kalınması vurgulamıştır: Eyüp Ekmekçi: "Aslında bu sun'i bir tarz bu emir komuta tarzı... Üstadımız ne buyuruyor mesleğimiz hakikat ve uhuvvettir iki kelimeyle ifade ediyor. Vaktinde rahmetli Zübeyir abiden de duyduk Emir komutabizde yok. Emir komuta tarzı bizde yok. Risale-i Nur insanda vicdani cehdi uyandırıyor. Üstadımız meslek ve meşrebini hüve hüvesine külliyatta beyan etmiş ve en son yanında beraberinde bulundurduğu abilerden onlara meslek ve meşrebini ders vermiş bize oradan intikal ediyor 3. Said devresinde yanında bulunan abilerden bize intikal ediyor Risale-i Nur'un tatbikatı..."

<sup>338</sup> Acz Fakr, *Barla Vakıflar Okuması 2011*, [https://www.youtube.com/watch?v=0mEMPRXgI\\_0](https://www.youtube.com/watch?v=0mEMPRXgI_0), Erişim tarihi: 17.03.2017.



“Vakıf okuması”nda gayet heyecanlı gözükten 30 yaşlarında Azeri bu vakıf, vakıflığın belli bir programa veya bir teşkilata girdiği şekliye bir eğitim objesi olamayacağını savunmuştur.

## XII. “VAKIFLIKTAN ÇIKMA”

Dershane kalan vakıfların, bir kısmının bir süre sonra vakıflıktan ayrılıp “hayat-ı içtimaiyyeye” girdikleri bir vakıftır. “Vakıflıktan çıkmak” ifadesi “adanmış olmak” anlamında tıpkı “vakıflık yapmak”, “vakıf kalmak” gibi her ne kadar galat-ı meşhur bir kullanım olsa da temel anlamının dışında olarak dini grup içinde yerleşik görünümündedir.

Meşveret grubunda vakıflık hayatını terkedener için daha çok “hayat-ı içtimaiyye’ye” girmek tanımlaması kullanılır. Sosyal hayata giren bir vakıf, artık devamlı dersane hayatını ve aktif Risale-i Nur hizmetini bırakarak kendi isteğine binaen evlenir, iş sahibi olur ve sosyal hayatta baba öğretmen, doktor gibi yeni roller alır. Artık işten ve evden artan vakitlerde risale derslerine devam ettiğinden dolayı ondan eski “dini hizmet performansı” beklenemez.

Şüphesiz bir vakıfın evlenip sosyal hayata girmesi cemaat ve Risale-i Nur hizmetleri için bir kayıp olarak düşünülebilir.<sup>339</sup> Ancak bu durum onun tercihidir ve zaten bu kişinin zorlanması da düşünülemez. Uygulamada vakıflıktan çıkanlar bir hayli çok olmakla birlikte grubun eğiliminin vakıflığın sürekliliği yönünde olduğu aşikârdır.

Mehmet Kutlular, hatıralarında vakıflıktan çıkan kişilere yönelik; “vakıf olma bir gelenek, bir meslek haline geldiği için evlenenlerin ruhuna Fatiha okunurdu” dedikten sonra şunları eklemiştir:

Yani, “bu da evlendi, artık hizmette kalmaz. Hem çalışıp aile geçindirmek, hem de vakıflık anlamında bir hizmet yapmak mümkün değildir” inancı vardı. Ama kişisel, ailevi toplumsal birçok sebepten dolayı evlenmek zorunda kalan bir Nur talebesinin de elini-eteğini çeker olmasını veya öyle sayılmasını doğru

<sup>339</sup> Vakıflıktan çıkmakla ilgili olarak Ramazan dikkat çekici olarak şu cümleyi sarfetmiştir: “vakıflık bir kemalat olmadığı gibi vakıflıktan çıkmak da bir cürüm değildir.”

bulmuyordum. İşte ben o zaman dahi böyle bir tercihi yapan arkadaşlarımız için şu tabiri getirdim: modern vakıf..<sup>340</sup>

Kutlular'ın temas ettiği ve “modern vakıflık” olarak çözüm yolu bulmaya çalıştığı söz konusu durum, vakıflık kurumunun artık yavaş yavaş sosyo-ekonomik etkenlere bağlı rutinleştiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Özü itibariyle adanma ve itaate dayanan bağımsız karizmatik düşünceler artan şekilde aile ve ekonomik zorunluluklara bağımlı hale gelmeye başlamıştır. Bu anlamda “modern vakıflık” olarak bahsedilen durum, zamanın şartlarına göre vakıflık anlayışlarının değiştiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Kutlular'ın hatıratında bahsettiği modern vakıflığın bugün Nurculuğun Yeni Asya kolunda ne şekilde işlediğini anlamak başka araştırmaları gerektirecektir. Meşveret grubunda ise geleneksel vakıflık anlayışının temel normlarına sıkı şekilde bağlı kalındığı görülmüştür. Vakıflık kurumunu değiştirebilecek tüm ailevi, ekonomik, sosyal etkenler dışarıda bırakılır. Bu etkenlere bağlı olarak dini grup içinde vakıflığın temel normları değiştirilmez. Vakıf olan bir kişinin temel rolü bellidir: 24 saatini dersanelerde Risale-i Nur hizmetiyle ve öğrenci yetiştirmekle geçirmek, evlenmemek ve her hangi bir meslek sahibi olmamaktır. Vakıf olan bir kişi bunlardan birinin dışına çıkarsa “hayat-ı içtimaiye”ye girmiş ve vakıflık rolününü kaybetmiş olur.

Vakıflara yönelik araştırmalarımız esnasında vakıflıktan ayrılan üyelerin ayrılma nedenleri, ayrıldıktan sonra yeni yaşamlarına intibak ve uyum gibi konular da söz konusu olmuştur. Bu anlamda vakıflıktan ayrılan 7 üyeyle görüşülmüş ve neden vakıflık hayatını bitirdikleri kendilerine sorulmuştur. Bazı üyelerin vakıflıktan ayrılma nedenleri şu şekildedir:

8 yıl dershanede vakıflık yapmış olan Adnan vakıflıktan ayrılma gerekçesinin “yalnızlık hissi” ve evlenme isteği olduğunu bildirmiştir:

*(Adnan, 35, Isparta)* Vakıf kalmaya devam ettiğim son bir iki sene içerisinde âlemimiz de bir yalnızlık hissi hâsıl olmaya başladı. Yalnızlık hissini daha sonra “acaba evlilik yoluyla doldurabilir miyiz?” düşüncesi kafamıza gelince o manada kararımızı vermiş olduk

<sup>340</sup> Kutlular, *İşte Hayatım*, s. 208. Kutlular'ın vakıflık kurumu ile ilgili değerlendirmeleri için bkz. Kutlular, *İşte Hayatım*, ss. 206-210.

6 yıl vakıflık hayatı olan Tarık ise “kendini yenileyememesini” ve “şevkininin sönmesini” ayrılma gerekçesi olarak göstermiştir:

*(Tarık, 32, İstanbul)* Kendimi yenileyemedim, o da bırakmaya sebep oldu veya şevkimin bitmesi diyelim. Yani orda çok bir fayda verebileceğimi düşünmediğim için. Artık pek faydalı olamadığımı görüyordum. Artık durağanlaştı hatta gerilemeye başladı.

İlerleyen süreçte kendisinde rahatlığın galip geldiğini söyleyen 9 yıl vakıflık hayatı olan İdris ise ayrılma sürecini şöyle ifade etmiştir:

*(İdris, 35, İstanbul)* Yani kahir ekseriyeti vakıflığı bırakmamda nefsi, bireysel, nefsimizin galebesiyle... Şimdi dershanede çok faydalı olamadığımı düşündüğüm için yani yedinci yılımdan sonra kendimi çek ettim, baktım hani ben niye dershanede kalıyorum diye. Hani rahatlık daha galip gelmeye başladı, yani risale okumadan, ders yapmaktan, hizmetten ziyade rahatlık... Baktım rahatlık çok daha galip, dedim “bu iş böyle olmaz, bu işin hakkı bu değil” sonra 1 yıl öncesinden söyledim bırakacağımı.

“Kendi âlemindeki zayıflamadan dolayı” vakıflığı bıraktığını söyleyen 12 yıl vakıflık yapmış Hüsnü’nün ifadeleri ise şöyledir:

*(Hüsnü, 38, İstanbul)* Ben okumayı pek sevmeyen biriydim. Tabi bir süre okumayınca insanın motivasyonu bir süre sonra kayboluyor. Ondandır dolayı biraz yıprandığımı düşünmüştüm. Ailem de zaten kalmamla gitmemle alakalı pek şey yapmıyordu. Genelde kararı bana bırakıyorlardı. Biraz boşlukta kalınca çıkmış olduk. Yani bizi zorlayan bir şey yoktu. Biraz da kendi alemimdeki zayıflamadan dolayı. Yani önceden hissettiklerin şeyler devam ediyor ama bir zaman sonra ben yapamıyorum anlamında oluyor. Yoksa kutsiyet anlamında her hangi bir şey şüphe hala yok. İstifade noktasında keşke devam edebilseydim. İşte insan benzin bitince devam edemediğini hissediyor veya faydalı olamadığını... Bilemiyorum. Daha ideal olması gerektiğini düşünüyorsun. Çünkü vakıflığın hani idealini biliyorsun. Sen de öyle olamayınca.

Görüştüğümüz üyeler vakıflıktan çıkma gerekçeleri olarak kısa açıklamalarla yetinmiştir. Vakıflıktan ayrılma nedenlerine bakıldığında üyelerin eski hizmet şevklerinin sönmesi, evlenme veya iş sahibi olma istekleri ön planda olduğu görülmüştür.

Recep, genel anlamda yaşın getirdiği bir “ülfet”ten bahsetmiş ve 13 yıllık vakıflık hayatından sonraki evlilik hayatının kazanımlarından bahsetmiştir:

*(Recep, 37, İstanbul)* İnsan evlenince biraz daha olgunlaşıyor, tekâmüle doğru gidiyor. Yani evlendikten sonra şunu gördük mesela hizmete yeni başlamış gibi bir hayat hediye etti Cenab-ı Hak, o kadar açık söyleyeyim. Çünkü Şimdi 13-15

senelik bir ülfet var Aynı hayat standartlarından ve şartlarından gelen bir ülfet oluşmaya başlıyor. Çünkü artık bazı his ve duygular garanti altına alınmış oluyor, şehevi işte diyelim, gazabi, akli gibi bazı his ve duygular şeriatın tayin ettiği şekilde meşru dairede muhafaza edildiğinden dolayı insana hizmet etmek noktasında hiçbir bahane kalmıyor. (...) Bu yüzden tüm vakıf kardeşlerime belli bir süreden sonra 10 senedir, 12 senedir belli bir müddet sonra evlenmelerini teşvik ederim. Çünkü hayatta yeni menfezler açmak gerekir.

Saha araştırması esnasında vakıflıktan ayrılan üyelerin yeni hayatlarına intibakta sıkıntı yaşayıp yaşamadığı meselesi dikkatimizi çekmiş, bununla ilgili vakıflıktan ayrılan üyelere “vakıflıktan ayrıldıktan sonra sosyal ve günlük hayatınıza intibakta bir sıkıntı yaşadınız mı?” sorusu sorulmuştur. Bununla ilgili yorumlar şu şekildedir:

32 yaşındaki Ahmet, grubu bir fanusa benzeterek “cemaatin kötü tarafının uç insanları ve uçları görememe” olduğunu ileri sürerek bir eleştiride bulunsa da genel olarak bir adaptasyon sorunu yaşamadığını ifade etmiştir:

*(Ahmet, 32, İstanbul)*Yok canım ya! Vakıflık şey gibi bir hayat değil ki hani sürekli riyazetle geçen, ruhbanlık filan gibi değil ki yeni hayatımıza uyumda sıkıntı yaşayalım. Bilakis talebe hizmeti yapan vakıflar çok ciddi bir genel kültüre sahiptir yani. Bilmediğimiz bir ortam değil hani üniversite okumuş adamlar. Yani şöyle mesela çok mübarek ağabeylerimiz vardı bizim, askere gidince zorlanıyorlardı mesela. Onlar çok zorlandıkları ifade ediyorlardı. Gerçi ben de zorlanmadım değil yani, gerçekten çok farklı insanlar var askerde. Yani karactersiz insanlar gördüm. Yani işte cemaatin belki de kötü tarafı o. Belki de diyorum yani hakikaten uçları, uç insanları göremiyorsun cemaatin içinde. Hani bir fanus benzetmesi vardır, cemaatin öyle bir şeyi vardı. Yani gerçekten bu muhafaza ediyor olması güzel, neticede bir ortak paydanız var yani hani herkes belki aynı yerde ama dışarıdakiler öyle değil.

Akif, vakıflıktan çıkan birçok kimsenin sudan çıkmış bir balık gibi afalladığını, belirterek adaptasyon sorununa işaret etmiştir:

*(Akif, 30, Erzurum)*Yani vakıflıktan sonra hayat-ı içtimaiyeye girenlerden sıkıntı çekenlerden duyduğumuz çok arkadaş var, bizden öncekilerin, abilerin de anlattığı örnekler vardı. Bizim kendi dönemimizden de yani vakıf kalıp, ayrılıp hani ayrıldıktan sonra hayat-ı içtimaiyeye girdiği andan itibaren 1, 2 sene çok kiritik bazıları hani sudan çıkmış bir balık gibi afallayabiliyor, adapte olmakta zorlanabiliyor. Bu da şununla alakalı hani dershanedeyken okuyup istifade edip insanlara hizmet noktasında yardımcı olmaya çalışırken, hayat-ı içtimaiyede kendini muhafazaya ancak yani... Kur'an'la, cevşenle, Risale-i Nur'la bir saat iki saat meşgul olabilirsen var ya hayat-ı içtimaiye'de o ideali yani.

Birçok kişinin aksine bir adaptasyon sorunu yaşamadığını ifade eden Adnan, karar noktasında tereddütler yaşadığını belirtmiştir:

(Adnan, 35, Isparta) Ben birçok kişinin aksine yaşamadım. Yaşayanlar, etrafımda duyduğum birçok arkadaşım vardı. Pişman olanlar gibi, ne bileyim uyum problemi, bulunduğu ortam farklılığından kaynaklanan bir uyum problemi... Farklı sıkıntıları yaşayanları biliyorum. Bir kısmının pişmanlık şeklinde, “geri keşke dönebilsem” gibisinden... Ben de çıktığımda askerde iken “yani acaba yanlış mı yapıyorum” diye bir tereddüte düşmüştüm. Yani kararımı vermiştim, hayat-ı içtimaiyeye girecektim, askerde iken acaba yanlış mı yapıyorum, tekrardan vakıflığa dönsem mi diye bir his gelmişti. Ama beni hizmetle tanıştıran Kastamonu’daki arkadaşımın tavsiyesi üzerine tekrardan içtimai hayata girme kararımı devam ettirip öyle çalışmaya başladık askerlikten sonra.

Adaptasyon sorununa ilişkin benzer ifadeler 32 yaşındaki Tarık’ın ifadelerinde de görünmektedir:

(Tarık, 32, İstanbul) İllaki bazı sıkıntılar oluyor, dersane hayatı şey gibi yani bir fanusun içinde yaşıyorsunuz dershanede. Hani âsude bir iklim... Dershanede yaşam kolay... Ama çıkınca, sudan çıkmış balıksın! Yani hani maddi anlamda değil de yani manevi anlamda çok bocalıyorsunuz. Çünkü çok farklı bir ortama giriyorsun, bizim çalıştığımız ortamlarda mesela çok farklı düşüncede insanlar var; solcusu var Alevisi var şusu var, busu var. Hem maddi anlamda hem manevi anlamda yani dershaneden öyle bir ortama girmek, öyle bir ortama girip çıkmak çok acayip geldi ilk bana, çok garip geldi beni çok zorladım. Dedim “ne yapıyorum yaaa! Nasıl böyle bıraktım, böyle geldim” falan filan ama sonra hani kurbağanın ılık suya konulup sonra kaynatılması gibi zamanla alışıyorsunuz ortama, normal geliyor.

Vakıflıktan ayrılmayı “kutsi bir atmosferden çıkıp dünyevi bir atmosfere girme” olarak yansıtan Recep, aynı bocalama ve uyumsuzluk süreçlerinden bahsetmiş ve uyumsuzluğun temelini “vasat” olup olmama ile ilgili olduğunu iddia etmiştir:

(Recep, 37, İstanbul) Yani vakıflık hayatından çıkınca bir bocalama yaşıyor kendi dünyasında. Mesela diyelim ki kutsi bir atmosferden çıkıp dünyevi bir atmosfere gidiyor. Orada kendini bir müddet muhafaza etmeye çalışıyor. Medrese hayatını arıyor, kardeşlerle çay içtiğini, ders yaptığını... Ama bulamadığı zaman artık o hayatın şartlarına yavaş yavaş ayak uydurmaya başlıyor. Peki, bunun çareyi yegânesi nedir? Her şeyin vasat olanı... Ben şahsen vakıfken de içtimai hayatla bağlantımı hiçbir zaman kesmedim. Yeterince vardı, bazı şeyleri bilirdim, haberlerden haberdardım ama nedir vasat yani bana zarar verecek şekilde değil. Tamamen kendimi tecrit ettim deyip de medrese hayatına girdiğimde de bu sefer dışarı çıkmak istediğim zaman bocalıyorum daha kötü oluyor. Bu yüzden ifrat ve tefritten kaçınıp vasatı muhafaza etmek lazım (...). Vakıf kardeşlerimizde ve bizim hizmetimizin en büyük eksikliği sosyal kültürümüzün olmamasıdır. Bir manada dünya ve ahiret dengesini muhafaza etme. Çünkü dünya ve ahiret ikisi birlikte gider, Güzel bir sözdür “Yarım ölecekmiş gibi ahiret bugün ölecekmiş gibi dünya için çalış” Buna göre vakıflık dışarıdaki hayat-ı içtimaiyeye göre, kesrete göre bir vahdet, bir hususiyet yani... Dışarıdaki insanlara nazaran asıl biz garip ve acayip bir durumdayız. Şimdi bunun muhafazası vasat ile oluyor işte mesela ben çok vakıflar görmüşüm, vakıflık hayatından çıktuktan sonra dünyaya öyle dalmış ki... (...) Dışarı da öyle değil ki. Burada nurani, mübarek, temiz, pak kardeşler var ama dışarıda ki

insanlar kurt gibidir, tilki gibidir, hayat şartlarından kaynaklanan bir takım deneyimleri ve tecrübeleri vardır. O da o dengeyi, o muhakemeyi kuramazsa ister istemez ne yapıyor ya o hayata tam manasıyla giriyor ya da tamamen yapamadığı için medreseye geri dönmek istiyor onu da yapamıyor ortada kalıyor.

Vakıflıktan ayrıldıktan sonra yeni hayata ve çevreye uyma ve adapte olmanın sıkıntılı aşamaları getirdiği anlaşılmaktadır. Bu sıkıntılı durumların bir kısmı yeni bir iş ve eş bulma noktasında düğümleirken diğer bir kısmının meslek hayatının yeni şartlarına uyum gösterme noktasındadır.

Ayrıca dini grup içinde aynı düşünen, aynı konuşan, aynı görüşü paylaşan insanlarla bir aradayken sosyal hayatın içindeki farklı düşünen, farklı konuşan, farklı görüş sahibi birçok insana muhatap olma, dini grup üyelerini bir bocalama aşamasına soksa da onların da zamanla yeni meslek ve meşguliyetlerinin genel şartlarına uyum sağladıkları görülmüştür.

## SONUÇ

Yapılan çalışmada dini bir grup olarak Meşveret grubunda “vakıflık” adındaki bir adanma olgusu incelenmiştir. Araştırmanın bütününden ortaya çıkan en önemli sonuç, Nur cemaatinin Meşveret kolunda vakıflık müessesesi adında bir adanma kurumunun ortaya çıkmış olmasıdır.

Hayatını Risale-i Nur’a adayan bir kısım üyeler dini grup içinde “vakıf” veya “vakıf abi” olarak isimlendirilmektedir. Vakıf olarak isimlendirilen ve çoğunlukla üniversite mezunu olan bu üyeler, hayatlarının belli bir kısmını veya tamamını dershanelerde Risale-i Nur hizmetine adanmışlardır. Bu üyelerin adanmışlıkların en temel özelliği ise üniversite mezuniyetlerinden sonra meslek sahibi olmak, aile kurmak gibi gündelik yaşamın temel meşguliyet ve yükümlülükleri altına girmemeleri bunun yerine dershanelerde hayatlarını adadıkları Risale-i Nur ders ve sohbetleriyle meşgul olmalarıdır. Bu anlamda bir vakıfın temel vazifesinin haftanın muayyen günlerinde belli öğrenci ve meslek gruplarından mahalle sakinlerine kadar geniş bir kitleye risale dersleri yapması olarak belirginleşmiştir. Bu görevlerine ilaveten vakıflar, aynı zamanda dershanedeki öğrencilerin sevk ve idaresiyle de meşgul olmakta, onlarla Risale-i Nur okuma faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Mülakatlarda üyelerin, aynı zamanda üniversite öğrenimlerini sürdürdükleri 4-5 yıllık dershane yaşamlarından sonra hayatlarını Risale-i Nur hizmetine vakfettikleri görülmüştür. Anadolu’nun her tarafından üniversite okumak için büyük şehirlere gelen ve genelde barınma amacıyla dershanede kalmaya başlayan öğrenciler, aktif olarak katıldıkları Risale-i Nur derslerinden ve günlük dershane yaşamından etkilenmişler ve mezun olduktan bir süre sonra dershanede vakıf kalmaya karar vermişlerdir. Bu noktada Örneklem grubu, hayatlarını vakfetmesinin önemli etkenleri olarak başta Risale-i Nur’a dershane yaşamına, dini grup çatısı altında devam eden Risale-i Nur okuma faaliyetlerine ve kendilerine model olan “vakıf abi”lere atıf yapmıştır.

Üyelerin hayatlarını adamasında vurgulanan diğer bir husus dönemin dini ve ahlaki kriz şartları içinde Nur Risalelerinin, İslam dinine dair bir anlam dünyası oluşturması ve toplumda dini boşluk yaşayan kitleleri dini anlam dünyalarını yeniden kurmada ve “imanlarını kurtarmada” etkin bir rol üstlenmesidir. Dini ve ahlaki bakımdan böylesi bir kriz dönemi ise örneklem grubunun her şeyiyle hayatlarını imanı kurtarmaya “vakfetme”nin temeli olarak öne sürülmüştür.

Vakıfların popüler kültür unsurlarına yaklaşımlarının bazılarında tamamen reddetme bazılarında ise mesafeli durma şeklinde olduğu söylenebilir. Çoğunluğunun söylemleri dikkate alındığında liderin karizmatik misyonuna bağlı vakıfların misyonlarının hakkını tam verebilmek için, aile, iş gibi şeylerden uzak durdukları ölçüde günlük rutin yaşama özgü her türlü uğraşı da reddetme eğilimi içinde olduğu gözlenmiştir. Bir vakıf, ülke ve dünya gündemini takip etme, internet ve sosyal medya kullanma gibi şeylere “âlemimi dağıtır”, “esas maksattan geri bırakır”, “latîfelerine zarar verir” endişesiyle uzak durabilmekte, dershanede böyle meselelerin konuşulmasına müdahale edebilmektedir.

Popüler kültürün taşıyıcıları olan kitle iletişim araçlarına karşı çıkış ve reddetme eğilimleri, esasında dini, ahlaki endişeler taşımakla birlikte buna dair endişelerin Risale-i Nur’da, Nursi’nin çizdiği karizmatik misyonun sınırları içindeki anlam çerçevesine oturduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu misyonun sınırlarını aşan her teşebbüs, reddetme eğilimini içinde barındırmaktadır. Nitekim Nursi’nin hayatını “imanı kurtarmaya vakfetmesi”, kurumsallaşan vakıflık mesleğiyle günlük yaşama özgü popüler kültür unsurlarıyla meşgul olma arasında ters orantı oluşturmuş, bu gibi şeylerin adanma mesleğinin karizmatik normlarına aykırı olacağı düşünülmüştür.

Ulaştığımız en önemli bulgulardan bir tanesi de mülakat yaptığımız dini grup üyelerinin tamamının vakıf olmaya karar verdikten sonra aile ve yakın çevrelerinden olumsuz ve negatif tepkiler almalarıdır. Şüphesiz dini grup üyelerinin dahi zamanla tanıdıkları “vakıflık”, “vakıf abi”, “vakfetmek” gibi tanımlamalar, dini grubun dışındaki insanlar için en başta bir “anlamlandıramama” sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu anlamlandıramama sorununun aynı zamanda geleneksel Türk toplumunun evlilik ve aile anlayışıyla yakından ilgili olduğu görülmüştür. Çocuklarının üniversite mezuniyetlerinden sonra bir işe girip evlenmelerini bekleyen aileler, yaşadıkları



toplumun geleneksel aile ve evlilik normlarıyla bağdaşmayan “evlenmeme”, “iş sahibi olmama” tutumlarını kabullenememiştir. Dikkat çekici olan diğer bir nokta ise ailesi ve yakın çevresi dini grupla irtibatı olan üyelerin dahi çocuklarının dershanede vakıf kalma tercihlerine olumsuz tepki verdiğiidir.

Genelde ailelerinden aldıkları bu tepkileri “bir imtihan”, “hizmette sebat etme vesilesi” olarak değerlendiren “vakıflar” ise yaşadıkları bu sorun ve anlaşmazlıkların sonradan takdir ve teşviklere dönüştüğünü, ailenin ve yakın çevrenin bu durumu zamanla kabullendiğini dile getirmiş, vakıf kalmadaki kararlılığını sürdürmüştür.

Araştırma çerçevesinde karşılaştığımız en problematik hususlardan bir tanesi de hayatını risale hizmetine adayan dini grup üyelerinin belli bir süre veya tamamen evlenmeyip bekâr kalmaları olmuştur. Belli bir süre veya tamamen evlenmemeyi tercih eden üyeler, en başta evlenmemelerinin “kendilerine evliliği haram kılma”, “kesin bir şekilde evlilikten hayatından kaçınma” tutumu içinde olmadıklarını belirtmişlerdir. Evlenmemenin aynı zamanda dini grup içinde kesin bir emir şeklinde algılanmadığını ifade eden görüşmeciler bununla birlikte vakıflığın teşvik edildiğini, dershanede vakıf kalma niyeti olan üyelerin desteklendiğini dile getirmiştir.

Vakıfların bekâr kalmalarına dair en önemli gerekçeleri ise “iman hizmeti”ni tam ve eksiksiz yapmakla ilişkilendirmeleridir. Buna göre görüşmeciler evlilik ve dolayısıyla meslek yaşamının yükümlülükleri altına girdikleri takdirde deruhte ettikleri “iman hizmeti”nin “nakıs ve eksik kalacağını” düşünmüştür. Günümüz sosyal şartları altında başkalarının “iman hizmeti” yapmaya vakit ayırmak şöyle dursun kendilerine bile dini anlamda vakit ayıramadıklarını ifade eden görüşmeciler “malayani ve dünyevi meselelerin böylesine yoğun olduğu bu zamanda bu davaya hizmet ancak kâfi geliyor” diyerek hayatlarını tamamen “vakıflık mesleği” ile sınırlandırmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

Örneklem grubu, konumlarını dini açıdan meşrulaştırmak amacıyla belirgin bir şekilde Ashab-ı Suffe’ye atıf yapmıştır. Üyelerin dini bir delil olarak Ashab-ı Suffe’ye dayanması ise Ashab-ı Suffe’nin dini tutumuyla örtüşmemektedir. Zira ilk dönem Ashab-ı Suffe’nin evli ve iş sahibi olmaması, evlenme gücü olmayacak ölçüde çoğunlukla fakir ve yoksul olma durumlarıyla ilgilidir. Süreli veya süresiz olarak evliliği askıya alan vakıflara bakıldığında ise onların hemen hemen tamamının

üniversite mezunu oldukları ve meslek sahibi olup maiyetlerinin teminini sağlayacak ölçüde evlenme gücüne sahip oldukları görülmüştür. Bu açıdan Ashab-ı Suffe’yi dini bir dayanak olarak öne sürmek uygun gözükmemektedir.

Dershanede kalarak “iman hizmeti”ni deruhte eden vakıfların, bir kısmının bir süre sonra vakıflıktan ayrılıp sosyal hayata karıştıkları görülmüştür. Hayatını “Nur hizmeti”ne adayan bağlıların bir kısmı, böylece dershanede aktif Risale-i Nur hizmetini terk ederek isteğine bağlı olarak evlenmiş ve meslek sahibi olmuştur. Uygulamada vakıflık hayatını terkedendenlerin bir hayli çok olduğu görülse de grubun eğiliminin vakıflığın sürekliliği yönünde olduğu söylenebilir. Ancak bir süre sonra evlenip sosyal hayata girmek isteyen üyelere de evlenmeme yönünde ciddi baskı yapıldığı gibi bir bulguya rastlanmamıştır.

Araştırmalarımız çerçevesinde ortaya çıkan farklı bir problematik de uzun yıllar dershanede vakıf kalan üyelerin vakıflık hayatını terk ettikten sonra sosyal hayata intibakta bir sıkıntı yaşayıp yaşamadığı meselesidir. Yaptığımız mülakatlardan aldığımız kanaat, vakıflıktan ayrılan kişilerin yeni hayatlarına adapte olma sürecinin bir takım sıkıntılı ve uyumsuzluk aşamalarını getirmesi olmuştur. Bu sıkıntılı durumların bir kısmı yeni bir iş ve eş bulma noktasında düğümlenirken diğer bir kısmının meslek hayatının yeni şartlarına uyum gösterme noktasında olduğu söylenebilir. Vakıflıktan ayrılan üyeler bir müddet bazı sıkıntılar yaşasalar da zamanla meslek meşguliyetlerinin genel şartlarına uyum sağladıklarını ifade etmişlerdir.

## BİBLİYOGRAFYA

- AÇIKGENÇ Alparslan, “Said Nursi”,*DİA*, C.XXXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 565-572.
- AKDAĞ Sait, *Said Nursi ve Siyasi Düşünceleri*, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.
- AKTAY Yasin, *Karizma Zamanları*, 2. B, Tezkire Yayınları, İstanbul, 2015.
- AKYÜZ Niyazi, “Dinlerin Teşekkülünde Dini Liderlerin Karizması”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XLI, 2000, ss. 275–293.
- ALBAYRAK Abdullah, *Sosyal Değişim Sürecinde Risale-i Nur Hareketi*, 2. B, Nesil Yayınları, İstanbul, 2002.
- ALGAR Hamid, “Halid el-Bağdadi”, *DİA*, C. XV, 1997, ss. 283-285.
- ALGAR Hamid, *Nakşibendilik*, (çev. Cüneyd Köksal), İnsan Yayınları, İstanbul, 2007.
- ALGAR Hamit, “Yüzyılın Müceddidi: Bediüzzaman Said Nursi ve Tecdid Geleneği”, *Köprü Dergisi*, Sayı: 85, 2004, ss. 103-117.
- ALKIŞ Mehmet, *Laikleşme ve Ulusal Kimlik İnşası Ekseninde Osmanlı'dan Cumhuriyete Geçişte Türkiye'nin Modernleşme Süreci: Said Nursi Örneği*, Dicle Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
- ARON Raymond, *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, 9 B., (çev. Korkmaz Alemdar), İstanbul, Kırmızı Yayınları, 2014.

- ARSLAN Hüseyin, *Dini Gruplar ve Siyaset: Yeni Asya*, Ankara Okulu Yayınları, 2012.
- ATASOY İhsan, *Üstad'ın Manevi Evladı, Fena Fi'n- Nur Mustafa Sungur*, 8. B, Nesil Yayınları, İstanbul, 2009.
- ATASOY İhsan, *İhlâs ve Sadakat Abidesi: Bayram Yüksel ve Ali Uçar*, 9. B, Nesil Yayınları, İstanbul.
- AYDIN Mehmet Akif, "Aile", *DİA*, II,1989, ss. 196-200.
- BADILLI Abdülkadir, *Bediuzzaman Said-i Nursi: Mufassal Tarihçe-i Hayatı*, C. 3, Timaş Yayınları, İstanbul, 1990.
- BAKTIR Mustafa, "Suffe", *DİA*, XXXVII, 2009, ss. 469- 470.
- BAUMAN, Zygmunt *Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*, (Çev. Nurdan Soysal), Say Yayınları, 2016.
- BENGİSU Bülent, "Sosyal ve Siyasi Tarih Perspektifinden Nurculuk ve Nurcular", *Tarih ve Düşünce*, Sayı: 15, İstanbul, 2001.
- BETTANY G. T, *Dünya Dinleri Ansiklopedisi*, (çev. Ahmet Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2005.
- BRUİNESSEN Martin Van, *Ağa, Şeyh, Devlet*, (çev. Banu Yalkut), İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- BRUİNESSEN Martin Van, *Kürdistan Üzerine Yazılar*(çev. Nevzat Kırac, Bülent Peker ve diğerleri),8. B, İletişim Yayınları,İstanbul, 2013.
- BÜYÜKKARA Mehmet Ali, *Çağdaş İslami Akımlar*, Klasik Yayınlar, İstanbul, 2015.
- CANLI Cemalettin ve BEYSÜLEN Yusuf Kenan, *Zaman İçinde Bediüzzaman*, 2. B., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

- CEZAYİRLİ Gülay, “Dini Grup ve Toplumsal Grup”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXXVII, Sayı: 1, ss. 365-375.
- ÇAPÇIOĞLU İhsan, M. Cem Şahin, Nuran Erdoğan, “Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. XIV, Sayı: 2, 2010, ss. 51-76.
- ÇELİK Celaleddin, Türkiye’de Dini Grupların Sosyolojisi, *Erusam*, 2011.
- EFE Adem, *Dini Gruplar Sosyolojisi*, Dönem Yayıncılık, 2013.
- EĞİNLİ Ayşe Temel, *Örgütsel Bağlılığın Geliştirilmesinde Farklılık Yönetimi*, Ege Üniversitesi, Doktora Tezi, İzmir, 2009
- ELİADE Mircea (ed.), “Charisma”, *The Encyclopaedia of Religion*, Vol. 3, New York: MacMillan Publishing Company, 1987, ss. 218-222
- ERKAN Erol, *Nur Hareketi: Sosyolojik Bir Çözümleme*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2015.
- FİCHTER Joseph, *Sosyoloji Nedir?*, (çev. Nilgün Çelebi) Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1990.
- FREYER Hans, *İçtimai Nazariyeler Tarihi*, (çev. Tahir Çağatay), Ankara, 1977.
- FRİEDRİCH Carl J., “Siyasi Liderlik ve Karizmatik İktidar Meselesi”, (çev. Metin Kıratlı), *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 16: 2, 1961, ss. 163-174.
- GÖRGÜN Tahsin , “ Tecdid”, *DİA*, XL, 2011, ss. 236-239.
- GÜNAY Durmuş, GÜNAY Aslı, 1933’den Günümüze Türk YüksekÖğretiminde Niceliksel Gelişmeler” *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. I, Sayı: 1, 2011, ss. 6-13.
- GÜNDÜZALP Zübeyir, *Bir Dava Adamının Notları*, 3. B, (Hazırlayan Muhammet Numan Özel, Mustafa Deveci), Barla Pazarı Yayınları, İstanbul, 2015.

HARMAN Ömer Faruk, “Aziz”, *DİA*, IV, 1991, s. 332.

HÖKELEKLİ Hayati, *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Yayınları, Bursa, 2008.

İŞİK İhsan, *Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995.

KARABAŞOĞLU Metin, “Metin ve Cemaat: Risale-i Nur hareketine Dair Bir Analiz Denemesi”, *Âlim ve Düşünür Olarak Bediüzzaman*, (ed. İbrahim Abu Rabi), Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006.

KARACA Faruk, *Dini Gelişim Psikolojisi*, Trabzon, 2016.

KARATAŞ Ali İhsan, *Şeyhülislam Karaçelebizade Abdülaziz Efendi*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı, Bursa, 2015.

KANDEMİR M. Yaşar “ Ebu Hüreyre”, *DİA*, X, ss. 160-167.

KANTER Rosabeth M., “Commitment and Social Organization: A Study of Commitment Mechanisms in Utopian Communities”, *American Sociological Review*, Vol. 33, 1968, ss. 499-517.

KIRKINCI Mehmed, *Hayatım-Hatıralarım*, Zafer Yayınları, İstanbul, 2004.

KİRMAN M. Ali, *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*, Birleşik Yayınları, Ankara, 2010.

KİRMAN M. Ali, “Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Yeni Dini Cemaatler”, Ankara, *Muhafazakar Düşünce*, Yıl 1, Sayı: 2, 2004, ss. 63-71.

KİTAPÇI Zekeriya, *Bediüzzaman Said Nursi ve Anadolu İman Hareketi Kuva-i Milliye Ruhunun Yeniden Ayağa Kaldırılması*, Kuzucular Ofset, Konya, 1989.

KURT Abdurrahman, *Din Sosyolojisi*, 11. B, Sentez Yayınları, İstanbul, 2016.

KUTLULAR Mehmet, *İşte Hayatım*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2009,

KÜÇÜK Abdurrahman, TÜMER Günay, ALPARSLAN Mehmet, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010.

- MARDİN Şerif, *Bediüzzaman Said Nursî Olayı Modern Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişim*, 18. B(çev. Metin Çulhaoğlu), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.
- NURSİ Bediüzzaman Said *Mesnevi-i Nuriye*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2002.
- NURSİ Bediüzzaman Said Nursi, *Lemalar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1993.
- NURSİ Bediüzzaman Said, *Hanımlar Rehberi*, 8. B, Envar Neşriyat, İstanbul, 2016.
- NURSİ Bediüzzaman Said, *İçtimai Dersler*, Zehra Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- NURSİ Bediüzzaman Said, *Mektubat*, 8. B, Envar Neşriyat, 2013.
- NURSİ Bediüzzaman Said, *Sözler*, 10. B, Envar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- NURSİ Bediüzzaman Said, *Şualar*, Envar Neşriyat, İstanbul, 1993.
- NURSİ Bediüzzaman Said, *Tarihçe-i Hayatı*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2002.
- NURSİ Bediüzzaman Said, *Emirdağ Lahikası II*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2011.
- NURSİ Bediüzzaman Said, *Kastamonu Lahikası*, Envar Neşriyat, İstanbul, 2002.
- OKUMUŞ Ejder, *Toplumsal Değişme ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- ONGUN Hasan Hüseyin, “Başlangıçtan Günümüze Said Nursi ve Nurculuk Hareketi”, *Türkiye Günlüğü*, Cedit Yayınları, Sayı: 45, 1997.
- ÖZARSLAN Selim, “Şia'nın Dinî Otorite Anlayışı ve Günümüze Yansımaları”, *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 3:1, 2005.
- ÖZBOLAT Abdullah, “Toplumsal Fonksiyonları Bağlamında Dini Otorite: Tipolojik Bir Deneme”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20:2, 2015, ss. 1-24,
- ÖZCAN Abdülkadir, “Cülûs”, *DİA*, C.VIII, 2008, İstanbul, ss. 198-114.
- ÖZTÜRK Varol, *Eski Ahit ve Kur'an Bağlamında Karizmatik Bir Lider Olarak Hz. Musa*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2010.

- PEKASİL Tahir, "Toplumsal Statü Göstergesi Olarak Dini Otorite Tipleri: Cizre Örneğinde Şeyh, Molla ve Seyyidler", *Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre* (Uluslararası Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre Sempozyumu Bildirileri), 2012.
- PEKER Hüseyin, *Din Psikolojisi*, 5. B, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2010.
- POTTS John, *The History of Charisma* New York: Palgrave MacMillan, 2009.
- SERTOĞLU Midhat, *Osmanlı Tarih Lügatı*, 2. B, Enderun Kitabevi, 1986.
- SOHM Rudolf, *Kirchenrecht*, Vol. I: Die Geschichtlichen Grundlagen. Leipzig: Duncker und Humblot, 1923.
- SUBAŞI Necdet, "Şeyh, Seyyid ve Molla- Doğu ve G. Doğu Örneğinde Dinsel İtibarın Kategorileri", *İslamiyat*, C. II, Ankara, 1999.
- SWINGEWOOD Alan, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (çev. Osman Akınhay), İstanbul, Agora Kitaplığı, 2010.
- ŞAHİN Nadide, *Hristiyanlıkta Ruhbanlık Anlayışı*, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
- TURAN Süleyman, "Yeni Dini Hareketlerde Kadın", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. XVI, Sayı: 1, 2016, ss. 123-145.
- TURNER Bryan S. *Max Weber ve İslam: Eleştirel Bir Yaklaşım*, (çev. Yasin Aktay), Ankara, Vadi Yayınları, 1991.
- TURNER Jonathan H., BEEEGHLEY Leonard, POWERS Charles H., *Sosyolojik Teorinin Oluşumu* (çev. Ümit Tatlıcan), Sentez Yayınları, Ankara, 2013.
- ULUÇ A. Vahap, Kürtler'de Sosyal ve Siyasal Örgütlenme: Aşiret, *Mukaddime*, sayı:2, 2010.
- WACH Joachim, *Din Sosyolojisi*, (çev. Ünver Günay), İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1998.



- WEBER Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, (çev. Taha Parla), İstanbul, iletişim Yayınları, 2005.
- WEBER Max, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, Berkeley, University of California Press, 1978.
- WEBER Max, *Ekonomi ve Toplum*, (çev. Latif Boyacı), C. I, Yarın Yayınları, İstanbul, 2012.
- WEBER, Max, *From Max Weber: Essays in Sociology*(trans. and eds) H. Gerth and C. Wright Mills, New York: Galaxy, 1946.
- WELD Mary, *Bediüzzaman Said Nursi: Entelektüel Biyografisi*, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2006.
- YAVUZ Hakan, *Modernleşen Müslümanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005.
- YAVUZ Sefer “Bir Karizmatik Otorite Örneği Olarak İmamet Ve Mehdi Anlayışı: Türkiye Caferîleri: Iğdır Örneği”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. XIII, Sayı: 25, 2014, ss. 1-35.
- YILDIRIM Ali, ŞİMŞEK Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9. B, Seçkin Yayınları, Ankara, 2013.
- YILMAZ Ömer, *Dershane As a Continuation Of Medresetü'z-Zehra Project Of Bediüzzaman Said Nursi: Its Contribution To The Turkish Society*, Faculty Of Social Science And Humanity, Üniuersity Kebangsaan Malaysia Bangi, Thesis Submitted in Fulfilment For The Degree of Master of Philosophy.

#### İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://www.nurnet.org/15-kasim-2014-istanbul-mesveret-metni/>  
<http://www.nurnet.org/vakiflarla-72-saat/>  
<http://www.nurnet.org/vakif-agabeylerle-bir-hasbihal/>  
<http://www.havadisinuriye.com/nur-talebeleri/dunya-vakiflar-okumasi-h279.html>  
<http://www.risalehaber.com/nafiz-duran-vefat-etti-214562h.htm>

<http://www.risalehaber.com/z-gunduzalp-ve-t-mutlunun-tavsiyeleri-69466h.htm>

<https://www.youtube.com/watch?v=OfF9KK36cMk>

[https://www.youtube.com/watch?v=0mEMPRXgI\\_0](https://www.youtube.com/watch?v=0mEMPRXgI_0)

## EKLER

### EK-1: Görüşme Formu

1. Yaşınız nedir?
2. Doğum yeriniz neresidir?
3. Eğitim durumunuz nedir?
4. Hangi bölümden mezunsunuz?
5. Anne ve babanızın eğitim durumu, mesleği, ekonomik durumu nedir?
6. Anne ve Babanızın yahut yakın çevrenizin Risale-i Nur'la irtibatı var mıydı?
7. Meşveret grubuyla tanışıp risale derslerine ne zaman ve nasıl başladınız?
8. Hayatınızı Risale-i Nur'a nasıl vakfettiniz? Bu süreçten bahseder misiniz?
9. Kaç yıldır vakıfsınız?
10. Vakıflığı seçmenizde bizzat Risale-i Nur mu rol oynamıştır yoksa mensup olduğunuz cemaat mi?
11. Risalelerle tanışıp vakıf olduktan sonra hayatınızda neler değişti?
12. Günlük faaliyet alanlarınız nelerdir? Ne tür faaliyetler yaparsınız?
13. Kendinizi bu hizmete adanmanızın arkasındaki motivasyonu nasıl değerlendirirsiniz?
14. Radyo, televizyon, gazete, dergi, internet aracılığıyla ülke ve dünya gündemini takip eder misiniz? Bu gibi popüler kültür araçlarıyla meşguliyetiniz nedir?
15. Sosyal medyayı sık kullanır mısınız?
16. Dershane ortamında güncel politika, spor, film gibi konuları sıklıkla konuşup tartışır mısınız?
17. Bulduğunuz konumu dini açıdan ne şekilde gerekçelendirirsiniz? Evlilik kurumuna bakışınız nedir?
18. İleride evlenip iş sahibi olmayı düşünüyor musunuz?

19. Vakıf olmaya karar verdikten sonra aile ve akraba çevrelerinizden ne tür tepkiler aldınız?
20. Günlük yaşamınızın ekseriyetini Risale-i Nur dersleriyle geçirmeniz dilinize ve kullandığınız ifadelere ne şekilde etki etmiştir?
21. Sizi bu gruba bağlayan en önemli unsurlar nelerdir?
22. Dini hizmet veren Diyanet ve İlahiyat gibi kurumlara bakışınız nedir?

Not: Bunlardan farklı olarak vakıflıktan çıkmış olanlara şu sorular sorulmuştur:

1. Vakıflıktan kaç yıl önce çıktınız?
2. Vakıflığı neden bıraktınız? Bırakma sebebiniz neydi?
3. Vakıflıktan ayrıldıktan sonra sosyal ve günlük hayatınıza intibakta bir sıkıntı yaşadınız mı?
4. Vakıflıktan ayrıldıktan sonra gruptan ve yakın çevrenizden nasıl tepkiler aldınız?
5. Vakıflıktan ayrıldıktan sonra dini motivasyonunuzda bir değişiklik oldu mu? Vakıflıktan ayrıldıktan sonra ilgi ve hedeflerinizde bir değişme olduğunu düşünüyor musunuz?
6. Vakıflıktan ayrıldıktan sonra popüler kültüre dair meseleler ilginizi çekti mi?

## Ek- 2: 1996'da Ereğli'de yapılan "Vakıf Meşvereti"

- Bu belge, Ömer Yılmaz'ın "Dershane As a Continuation Of Medresetü 'z-Zehra Project Of Bediüzzaman Said Nursi: Its Contribution To The Turkish Society" adlı Master çalışmasından alınmıştır.

mpfangen von: 8 432 66603

08/05/96 13:17

0743266603

05/09/96

13:44

S.: 1

PAGE 01

SÜLEYMAN

HURUN

DİĞERİNE

Ereğli-96

### VAKIFLARIN CEMAATLE MÜNASEBETLERİ HUSUSUNDA BAZI TAVSİYELER

1. Vakıf, daima cemaatle ve mahalli meşveretle birlikte hareket etmelidir. Hizmete taalluk eden hususların; mahalli meşverette açıkça konuşulup, halledilmesinde büyük ehemmiyet vardır. Vakıf da cemaatle bu hususa alışmalıdır.

Vakıf, bulunduğu mahalden başka bir yere giderken cemaatten alâkadar olanları haberdar etmelidir.

Vakıf, faydalı mülâhaza ettiği bazı düşünce ve hizmetlere, mahalli meşveret muvafakat etmiyorsa ısrar etmemeli, münferid hareket etmemeli. Meşveretlere bilfiil iştirak ederek meşveretin neticesine âzâmî tebaiyyetle kardeşler arasında tesanüd ve muhabbetin muhafazasına itina göstermelidir.

2. Vakıf, dershanedeki kudsî hizmetlerle meşgul olurken, nazar-ı dikkatinin dağılmamasına te'mini için, hizmetin muhtelif mâlî ve maddî mes'eleleri ile tavzif etmemelidir. Mezkur hizmetlerin ifası cemaattan ehil olanlara tevdi edilmelidir.

3. Vakfın maddî ihtiyaçlarına cemaatten alâkadar bir ağabey muhatap olmalıdır. Vakıf, âzâmî kanaat ve iktisatla şahsî ihtiyaçlarını ifa ederken, cemaatte onun hem izzetini muhafaza etmeli hem de kinâyeye arz-ı ihtiyaç ettirmemek hususunda âzâmî itina göstermelidir. Bu hususta imkânî kifayetsiz olan mahaller civardan takviye edilmelidirler.

4. Vakıf, her cihette mükemmel ve mütehammil olmayabilir. Eksiklerini ancak zamanla telâfi edebileceğinden, mahalli meşveretin; sabır, mürüvvet ve şefkatle kanat gerip, onu muhafaza ve tebarüzül ettirmeye gayret sarfetmesi lâzımdır.

5. Vakıf, istidatlı ve kabiliyetli olduğu cihette istihdam edilmeli, kabiliyeti haricindeki hizmetlerin ifası için zorlanmamalıdır. Bir hizmet mahallindeki vakıflar yapacakları hizmetleri kendi aralarında vazife taksimi yaparak ifa etmelidirler.

6. Vakfın hizmetlerini huzur içinde ifa etmesi için, cemaat namına muayyen kardeşlerin ona muhatap olması, başkalarının gelışı güzel muahale edip şevkini kırmaması lâzımdır. Hatalı bir hareket veya bir ihtilaf vukuunda mutlaka mahalli meşverette tasnif edilmelidir. Bu gibi hâllerde vakfın mahallin dışındaki mercilere şikâyet edilmesi eksül ameli netice vereceğinden mahzurludur. Keza vakfın sıkıntılı hali varsa, vakıflar meşveretinin mes'eleinin müsbet bir şekilde halli için, icap eden hususlarda muavin olması lâzımdır.

7. Mahalli meşveret; istihdamı müşkülleşince vakfın hizmetine nihayet vermemeli, sulh yolunu tercih etmeli, onu tutup atmamalı, onu muhafazayı bir vecibe bilmeli, vakıflar meşveretinin bu husustaki muavenetinin neticesini beklemelidir. Çünkü, vakfın hizmetine nihayet verecek bir karar, uhuvvet ve tesanüdü zedeleyen, fedakâr ruhların şevkini kıran, yeni istidatlarda inkisar-ı hayale sebebiyet verir.

8. Bir mahalde, ifa edilen hizmetlerin, hepsinin kendi makamında ayrı bir kıymet ve ehemmiyeti vardır. Hizmetleri ifa edenlerin bu idrak içinde hizmetlerini beraberce idame ettirmeleri lâzımdır.

9. Vakfın hizmette istihdamının daha uzun ömürlü olması için kendisiyle meşgul olabilemesine vakit ve zemin ayrımalıdır. Hadiselerin sıkıntısı içinde yorulduğu vakit cemaatten müsait ağabeylerin ona hususî alâka ve ihtimam göstererek teselliçi ve müzahir olması lâzımdır.

10. Vakıf, ifa edilen hizmetleri, zamanı geldikçe kabiliyetli olan yeni istidatlara tevdi etmeli, bütün hizmetleri devamlı tasarrufunda tutmak tavrını bırakıp, yavaş yavaş müstaid olanların kabiliyetlerini inkişaf ettirecek yolu açmalı ve onlara müzahir olmalıdır.

11. Vakıf, hizmetler ifa edilirken vâkı olabilecek kusurları kendisine alıp hasenatı cemaate tevzi etmeli, cemaatin yediden yetmişe her ferdiyle ve onların mes'eleleriyle mümkün olduğu kadar alâkadar olmalıdır. Bu cümleden olarak, umumî derslerde daha ziyade cemaatle alâkadar olarak ve semt derslerine iştirak ederek ülfet ve imtizacını artırmalıdır. Ayrıca, cemaatten hizmeti sebkat eden ağabeylerin, hususî mahiyette mahzur getirmeyen arzuları mümkün mertebe yerine getirilmeli, mazeret ifade edilerek reddedilmemelidir.

12. Yeni vakıflar ve namzedler Nurları iyice okuyup kendilerini yetiştirinceye kadar, dershane haricindeki hizmetlerle meşgul edilmemelidirler. Çünkü, alâka inkisam etse, himmet zaafa uğrar.

*İsmail mühtaz  
Vakıf kardeşlerinin*

### Ek- 3: “Vakıf” lara dair İnternet Dökümanları

#### Örnek -1:“Vakıf Okuması” Günlüğü

- Bu haber, “NurNet.Org” adlı internet sitesinden alınmıştır.  
<http://www.nurnet.org/vakiflarla-72-saat/>

## Vakıf'larla 72 Saat

YAZILAR / TARİH 14 MAYIS 2011 SAAT 12:00 /

Ankara'da yapılacak olan Vakıf Okuma Programından haberdar olunca ben de katılmak istedim, Allah da nasip etti.

Ankara'ya akşam namazı saatlerinde vardık, birbirlerini sadece Allah için seven bu insanların bu kardeşlerin içinde olmayı Allah'ın bana bir lütfu diye düşünüyorum.

O huzur ve ferahla yemeklerimizi yiyip dersimizi yapıp bize ayrılan odalarda istirahata çekildik.

Saat 04.00 da teheccüt namazı kılmak için kalktık teheccüt namazı ve ardından sabah namazlarımızı da eda edip 8.30 da yapılacak olan kahvaltuya kadar istirahat ettik.

Her grup yemeklerin dağıtımı için sırayla nöbetçi oluyor,

İlk sabah kahvaltısını vermek bizim grubun vazifesi idi, yaklaşık 200 kişiye kahvaltılarını ikram ettik, diğer öğünlerde gelenlerin sayısı gitgide artınca, ben

-İyiki nöbet erken geldi bu kadar insana yemek vermek oldukça yorucu olacaktı diye sesli düşündüm, vakıf olmanın farkını orada gördüm, çünkü böyle düşünen sadece bendim, oysa vakıf kardeşler bunun bir hizmet olduğunu, verilen ikramın, yapılan hizmetin daha fazla insana ulaşması sevap olarak bize dönüyor ve Allah'ın rızasını celp ediyor diye alemlerinde böyle fikirler var olduğunu müşahede ettim.

Toplumumuz bu tip insanlardan bu tip fertlerden oluşsa dünyada hiçbir keder, sıkıntı, kavga gibi olumsuz hiçbir şey yaşanmaz, dahası cenneti dünyada yaşamaya başlarız. Böyle bir kaniya varmama neden olan birkaç örnek arz edeyim;

Sahabeden birinin evine götürdüğü misafire ikram edecek sadece bir küçük yemek olunca gece karanlıkta lambayı yakmayıp kendi kaşığına tabaktan boş olarak götürüp getirdiğini hatırladım.

Bu arada Şemsettin Türkan ağabeyimizin dersane ziyaretinde anlattıklarını sizlerle paylaşmak istiyorum.

Prens Charles'tan Mandela'ya Kofi Annan'dan Jackues Chirak'a kadar bir çok devlet büyüğüne Risale-i Nur'ları hediye eden, yüzlerce ülkenin kütüphanesine bu kitapların koyulmasını temin eden bu ağabeyimiz, ikiz kulelerde 110. katta akşam güneşi batışını seyrederek yanındakilerle birlikte ezan okuyup cemaatle akşam namazını kıldığını anlattı.

Fransız uçağında yolculuk esnasında namaz kılmak için hosteslerin kendisine hostes kabininde namaz kılmasını temin ettiğini daha sonra bu jestleri karşısında onlara kitap hediye ettiğini dinledik.

Bu kardeşlerimiz dernekler kurup ülkemize gelen yabancı öğrencilerin her türlü ihtiyacını karşılamaya çalışan, onlara Türk misafirperverliğinin en üst seviyede örneklerini gösteren, değişik ülkelerin kitap fuarlarına gidip kitap okumayı seven insanların, okudukları kitapların arasına Risale-i Nur'ları da ekliyorlar, onlarla tanışıp dinimizi anlatıyorlar.

Bütün bunları yapan insanları öyle zannettiğiniz gibi zengin ve imkanları bol diye düşünmeyin, onlar sadece Allah'a inanmışlar, gücünü kuvvetini ve yaptıklarının karşılığını sadece Allah'tan bekleyen pırıl pırıl yüzleri olan, geleceğe istikbale ümitle bakan sınırsız insanlardır.

Vakıfların fedakarlıklarının seviyesinin, sadece dünyalarını değil ahiretlerini de feda edebilecekleri bir seviyede olduğunu anladım.

"Allahım beni de bu insanlarla birlikte haşret" diye dua ediyor duama iştiraklerinizi bekliyorum. Amin...

**Çetin**

**Editörün notu:** Bütün mesaisini iman ve Kuran hizmetine sarf eden, islamiyetin ihyası ve insanların ebedi hayatlarının kurtuluşu için çalışan, vakitlerini ilim ve irfan tahsili ile geçiren Kuran talebelerine **vakıf** denmektedir.



## Örnek- 2. “Vakıf Abilerle Hasbihal” haberinden bazı kesitler

- Bu haber,“NurNet.Org” adlı internet sitesinden alınmıştır.  
<http://www.nurnet.org/vakif-agabeylerle-bir-hasbihal/>

# Vakıf Ağabeylerle bir Hasbihal

YAZILAR / TARİH 27 AĞUSTOS 2012 SAAT 21:01 /

Aziz Sıddık ağabeyler;

Öncelikle siz sevgili ağabeylerimize arz ediyoruz ki, her gün dersini hocasına okuyan bir talebe gibi, Nurdan aldığımız feyizlerimizi, her vakit için sevgili ağabeylerimize arz edelim. Risale-i Nur'un hakikati ve feyzi, beni minnettarane, bir parça Nur hizmetleri —Tasarrufumuz dâhilindeki talebeleri; dava şuuruna sahip, Risale-i nur'u bir hayat tarzı, bir yaşam biçimi olarak benimsemiş birer birey haline NASIL getirebiliriz?—namına konuşmuş ve benim gibi konuşan çok kalblere hayat verebileceği kanaatine vararak aşağıda yazılı veçhile bazı



müşahedelerimi engin hoşgörünüze sığınarak, kaleme almış bulunmaktayım.

### Lahika Mektupları ve Ağabeyler

Talebe mezun olduğunda; bu hizmetin yapı taşlarından olan ağabeylerini tanıyacak, en azından bu hizmetin bu güne nasıl geldiğini bilecek, dava şuuruna sahip, şuurlu bir seviyeye getirilmesi... bazı nur dershanelerinde 2-3 yıl kalıp aynı zamanda hizmet geçmiş olan nice talebe var ki; hizmetin yapı taşlarından olan ağabeylerimiz hakkında(nasıl bir dava şuuruna sahip oldukları, nasıl bir hizmet hayatı geçirdikleri vb.) maalesef hiçbir malumat sahibi değil. Gerçek şu ki; Nur hizmetinin bir ayağı imani mevzular iken, diğer ayağı da lahika mektuplarıdır. Talebeye her iki noktada rehberlik etmek gerek...

Evet, Risale-i Nur'un te'lifi, zuhuru ve neşriyle beraber hizmet-i Nuriyenin ve ders-i Kur'âniyenin tâliminde ve ifasında ve meslek-i Nuriyenin taallümünde ve uzun bir zamandaki hizmetin devamında vâki olacak binler ahval ve hücumla mâruz talebelerin cereyanlar karşısında sebat, metanet ve ihlâsla hareketlerinde onlara yol gösterecek, hizmet-i Kur'âniyenin inkişafında suhulete medar olacak ikaz ve ihtarlara elbette ihtiyaç zarurîdir, kat'îdir, bedihîdir.

### Talebeyle İstişare

Şu anda yenedünya düzeninde hemen hemen her alanda öğreten merkezli değil, öğrenen merkezli bir eğitim modeli uygulanmaktadır. Yani **vakıf** merkezli bir dersane sistemi değil; talebenin merkezde olduğu bir medrese sistemine ihtiyaç vardır.

Bir dershane işi yapan her zaman için eski talebedir. **Vakıf** Hizmetin vitrindeki görüntüsüdür. Hal böyle iken medreselerde **vakıf**ların benmerkezcilikten kaçıp talebeyi de yönetimin birer ferdi olarak görmesi gerekir.

Talebelerin fikirlerine her zaman için değer veren bir **vakıf**, Allah'ın izni ile istişare olduğu için hiçbir kaybı yoktur. "Ben her şeyi biliyorum", "Talebenin bana vereceği bir şey yok" gibi talebeyi güdülecek koyun gören bir düşünce için iki taraflı bir kayıp ve manevi sorumluluk vardır.

"Talebesiyle devamlı meşveret eden bir **vakıf**, iki taraflı bir kazanca sebep olur."

### Risale-i Nurların Okunmasındaki Keyfiyet

Talebeleri; Risale-i Nur'un; sadece "okuma saati" içinde okunan, dershanede kalmak için okunması gereken bir kitab olarak görülmesinden kurtarmak gerek. Bu sorun giderilmediği içinde talebe sadece dershanede "okuma saati" içinde Risale okumakta; diğer boş zamanlarında ve yazları; yani derslane haricinde okumamaktadır.

Hâlbuki talebe ömrü boyunca başında bir **vakıf** olduğu halde risale okuma imkânına sahip olamayacaktır. Dolayısıyla himmetimizi âli tutup, talebeyi; her nerede olursa olsun, hangi şartlar içerisinde bulunursa bulunsun, öyle bir aşılama gerekir ki- yemek yemeğe, su içmeye ihtiyaç hissettiği gibi- Risale-i nuru okumaya ihtiyacını hissettirmeliyiz. Bunu da ancak keyfiyetli bir Risale okuma şuuru kazandıracak uygulamalarla yapabiliriz.

Örneğin Pilot bölge olarak Dershanemizde 2-3 senedir uyguladığımız; zaman kısıtlaması yapılmayan, herkesin serbest olarak risale okuduğu, **vakıf** ağabeyin sadece kontrolör vazifesinde bulunduğu; bir "keyfiyet" uygulaması, çok güzel neticeler husule getirmiştir. Bu neticeler; aynelyakin beraber kaldığımız talebeler de; hakkalyakin de kendimizde -yazın cazibedar lehviyatların yoğun olduğu ortamlarda bile risale okuma- suretinde bizzat yaşayarak müşahede ettik.

### ADAB-I MUAŞERET Uygulamaları

Risale-i Nur'un bir yaşam tarzı olarak benimsetilemediği için; yeni talebelerin eski talebelerin boyasıyla boyandığını göz önüne alırsak; özellikle eski talebelerde, Adabı Muaşeret kaidelerini kendi şahsi hayatlarında yaşayamadıklarından dolayı ciddi sıkıntılar göze çarpmaktadır. En basitinden örneğin; "tuvalet adabına" ehemmiyeti talebelere kavratılmadığından, yapılan ibadetlerin sıhhati sıkıntıya girebiliyor. **Vakıf** ağabeylerimiz bu meselenin ciddiyetinin farkında olup, eski talabe ile bizzat himmetini sarfedip ilgilenerek, adabı muaşeret uygulamalarında rehberlik etmeleri gerekiyor.

### Örnek-3: “Dünya Vakıflar Okuması” Haberi

- Bu haber, “Havadis-i Nuriye” adlı internet sitesinden alınmıştır.  
<http://www.havadisinuriye.com/nur-talebeleri/dunya-vakiflar-okumasi-h279.html>



### Dünya Vakıflar Okuması

**Dünya vakıflar okuması Rahmetli sungur ağabeyimizle başlayıp devam edegelen vakıflar okuması bu sene de Barla'da yapıldı**

06 Ağustos 2015 Perşembe 15:37



Dünya vakıflar okuması Rahmetli sungur ağabeyimizle başlayıp devam edegelen vakıflar okuması bu sene de Barla'da yapıldı. Her sene iki defa yapılan vakıflar okuması kışın İstanbulda yazın da Barla'da yapılıyordu. Bu sene ki programa yine çok ciddi bir iştirak oldu. Dünya'nın bir çok devletlerinden ve Türkiye'nin hemen her vilayetinden gelen ehli hizmet arkadaşlar burada risalei Nur'dan dersler okuyup Buldukları beldelerdeki nur hizmetlerinden bahsedip güzel hidayet haberleriyle çok feyizli bir programa vesile oldular. Bilhassa Üstadımız Bedüzzaman hazretlerinin talebelerinden Hüsnü bayram ağabey ve Abdullah Yeşin Ağabeyin ve Said Özdemir abilerin iştirakleri bütün kardeşler için çok büyük bir şevke vesile oldu. Risalei nurun ehemmiyetini zaman zaman üstadımızdan hatıralarla ve lahkâ mektuplarından okuyarak risalei nazara verdiler. Perşembe günü topluca çam Dağına çıkılıp dersler okunup memleketimiz ve alemi İslam için dualar edildi.

## Örnek-4: Risale Hizmetine Hayatını Adanmış Nafiz Duran'ın Basına Yansıyan Vefat Haberi

- Bu haber, “Risale Haber” adlı internet sitesinden alınmıştır.  
<http://www.risalehaber.com/nafiz-duran-vefat-etti-214562h.htm>

### Nafiz Duran vefat etti İnna lillah ve inna ileyhi raciun

A+

A-

#### [Abdurrahman İraz'ın haberi:](#)

**RİSALEHABER**-Hayatını iman ve Kur'an davasına adanmış Nafiz Duran, Hakka yürüdü. Geçirdiği karaciğer naklinden sonra rahatsızlığı devam eden Nafiz Duran, bugün saat 17'de vefat etti.

1958 doğumlu olan Nafiz Duran 40 yıldır iman ve Kur'an hizmetinde idi. Uzun yıllar Ankara'da Fevzi Allahverdi ile kalan Nafiz Duran, 15 senedir İstanbul Bağlarbaşı'nda bir dersanede hizmetini devam ettiriyordu.

Risale-i Nur'a vakf-ı hayat eden Nafiz Duran yurtdışı hizmetleri ile ilgileniyordu. Onlarca vakıf yetiştiren **Nafiz Duran'ın cenazesi yarın öğle namazını müteakip Kayseri Hunat Camiinden kaldırılacak.**

## Örnek- 5: Hayatını Risale Hizmetine Adanmış Eski Vakıflardan Mehmet Baytekin'in Röpörtajından Bazı Notlar

- Bu röportaj, "Risale Haber" adlı internet sitesinden alınmıştır.<http://www.risalehaber.com/z-gunduzalp-ve-t-mutlunun-tavsiyeleri-69466h.htm>



### Z.Gündüzalp ve T.Mutlu'nun tavsiyeleri

Risale-i Nur gönüllülerinden Mehmet Baytekin, Bediüzzaman Said Nursi'nin talebelerinden Zübeyir Gündüzalp ve Tahiri Mutlu ile olan hatıralarını anlattı

A+

A-

O zaman akşamları okula gidip, gündüzleri çalışıyordum. Bir gün gene okula giderken baktım, bir genç yeni abdest almış, suları yere damlayarak namaz kılıyor. "Sen kimsin?" diye sordum. "İsmim Hasan" dedi. Zaten çocuğu çalıştığım piyasadan tanıyordum. Namazdan sonra Risale-i Nurdan bir ders okudu ve bir dersane olduğundan bahsetti. "Ben de sizi arıyordum" dedim. Bir cumartesi gününe sözleşip, dershaneye gittik. Ama o hafta dersane kapalıydı. İkinci hafta tekrar gittik. Şerafettin Kartal ağabey, Mersin'den tahliye olmuş, oraya gelmiş. Biz orada dershanede tanıştık. Risale-i Nur'a hazırdık, bir itirazımız da yoktu. Böylece hizmetlere başlamış olduk. Tabi Şerafettin ağabey Risale-i Nur'u doğru anlamamıza vesile oldu. Oldukça bize emek verdi. Şerafettin ağabey orada vakıftı.

### **ONLAR BİZİM ÖNÜMÜZDE BİRER ÖRNEK TEŞKİL EDİYORLARDI**

#### **Sizin hizmetleriniz de bu yıllarda mı başladı?**

Bizimki asıl 1967 senesinde başladı. Kayseri'de cemaat çok azdı. On kişiyi bulmazdı. Bir sene süresince aynı kişilerle ders yaptık. Ama onlar Kayseri'nin temeli oldular. Osman Kaya, Hasan Tahsin, Ömer Balıkcı, Şerafettin Kartal, Celaleddin İstanbullu, Mustafa Alçı, Ahmet Gültekin... Bu isimler güzel hizmetler yaptılar. Daha sonra bunlara başkaları da katıldı. Ali Küsen mesela, Kayseri'de oldukça hizmet etti.

#### **Hizmette vakıf olma isteğine kendiniz mi karar verdiniz?**

1962 senesiydi... Şerafettin ağabey astsubayken ordudan atılmıştı. Onun teşvikiyle biz de vakıf olmaya karar verdik. Bu arada Ankara'ya gelip gidiyordum. Adana'ya gelip gidiyordum. Ankara'da Bayram ağabeyle görüşüyordum. Adana'da Abdullah ağabeyle görüşüyordum. Sonra da G.Antep kahramanları... Nazım Gökçek, Mehmet Kaya, Bekir Yalın, Mehmet Polat...

G. Antep'te hizmet eden böyle yedi sekiz tane vakıf vardı. Onlar bizim önümüzde birer örnek teşkil ediyorlardı. Şerafettin ağabeyin yönlendirmesiyle biz de vakıf olmaya karar verdik. Ankara'ya geldim. Daha on sekiz yaşında olmadığım için, babam gelip beni götürdü. Sonra Erzurum'a geldim. Erzurum'dan da gelip götürdü. Daha sonra on sekizimi doldurunca, bir sabah yanıma Hiçbir şey almadan, üzerimde ne varsa onunla Kayseri'den otobüse binip, Ankara'ya geldim.

### **Büyük bir cesaret örneği sergilemiş...**

Evet. Çok cesur, çok kahraman bir insandır. Şu an hala Konya'da hayattadır. Mümtaz Nur talebelerinden birisidir. İşte Risale-i Nurları ikinci defa o olaylarda duymuştum. Üçüncü defa da dediğim gibi teyzemin eşinde gördüğüm Hakikat Nurları adlı kitabı okudum. Nurları tanımam o kitap sayesinde oldu. Matbaa baskısı olarak ilk Sözler vardı, bir de Hakikat Nurları adlı eser... Ben hastaydım, evde yatıyordum. Hakikat Nurları isimli kitabı eniştemden istedim. Kitabı getirdiler. O kitabı okuduktan sonra namaza başladım. Hafta sonları, özellikle pazar günleri daima sinemaya giderdim. Sinemayı terk ettim. Amatör takımında futbolcuymdum. Onu da terk ettim. Ama henüz cemaatten kimseyi tanımyordum.



#### Ek-4:

#### Örnek-1: Sosyal Paylaşım Sitesindeki Vakfın konuşmasının tam metni:

Abi şöyle söyleyeyim İstanbul'da bir yer açmışlar “vakıf yetiştirme kursu” diye. Bu vakıf yetiştirenlerin de hiç birisi vakıf değil!(...)Arapça dersi veriyorlar, fıkıh dersi veriyorlar, hadis dersi veriyorlar, tefsir dersi veriyorlar eee ne olacak? Buradan mezun olanlar vakıf olacak. Şimdi dolayısıyla bunu da böyle Türkiye'nin muhtelif illerine gönderip, icabında orada ne yapacaklar, dershaneyi de böyle yurt şekline getirip, işte etüt merkezleri şekline getirip... Bunu biz şöyle, Abdülkerim abiyle şeye gitmiştik abi Hüsnü abi'ye, o bize böyle dert yandı, içini açtı: “Ya” dedi” Van'da bir toplantı oldu” tabi ben ilk defa Hüsnü abi'den duydum “ya” dedi “ben orada Üstadın bir düsturunu söylüyorum, diyorum ki Üstadımız böyle böyle söyledi bizim tarzımız budur. Ee birisi çıkıyor hemen benim sözümü alt ediyor, hemen kendisi diyor, “işte Antep modeli” diye bir şey varmış! eee neymiş işte “çok talebeler olacak bir binada 10 kişi azdır olmaz, işte ‘40 50 kişi olsun!’ İşte hizmet şey olsun, o halde ne yapacağız. İşte etüd merkezleri... “Ya kardeşim yok bizim tarzımızda” diyorum, birden daha farklı bir mana çıkıyor. Tabi Abi'lerin de umumen ittifak ettikleri nokta ki biz Üstadımızdan böyle bir şey görmedik... Kardeşim öyle bir zaman geliyor ki bugün okullarda da okutulacak Nur'lar zaten televizyonlarda okutuluyor. Eee peki biz ne yapacağız? Biz vazifemizi bırakıp ona mı gideceğiz? Yok. Biz de Üstadımızın varislerinden ağabeylerinden, Üstadımızdan öğrendiğimiz şekliyle kıyamete kadar bu hizmeti devam ettirme gayretine gireceğiz. Yani ne kadar az da olsak bu dersane tarzı, bu talebe tarzını böyle devam ettireceğiz ne yapalım... Tutup da dersanelerimiz etüt merkezi yapmak, dersanelerimizi efendim başka şeylere çevirmek işte bu yok bizim nurun mesleğinde, bilmiyorum.<sup>341</sup>

<sup>341</sup> Acz Fakr, *Barla Vakıflar Okuması 2011*, (Youtube'da yayınlanma tarihi 04.06.2012)[https://www.youtube.com/watch?v=0mEMPRXgl\\_0](https://www.youtube.com/watch?v=0mEMPRXgl_0), adresinden elde edilmiştir.Erişim tarihi: 17.03.2017.



## TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Ahmet Selim DEMİRYÜREK
Tez Adı	“Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde ‘Vakıflık’ ”
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Abdurraman KURT
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	<input type="checkbox"/> Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum  <input type="checkbox"/> Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum  <input checked="" type="checkbox"/> Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	<input type="checkbox"/> Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :

